భారతి

సచిత్ర మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౧౫, సంచిక ౨



ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము,

మద్రాసు.

౧౯౩౦

విషయసూచిక

చిత్రములు

భారతి చందాదార్లకు హెచ్చరిక

ఈ క్రింది కనబరచిన నెంబర్ల వారికి ఈ నెల (1938 సం. ఫిబ్రవరి నెల)తో ఇదివరకు చెల్లించిన చందా పూర్తి అగుచున్నది. తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరమునకు చందా మాకు చేరునట్లు ఈ నెలాఖరులోగా మనియార్డరు చేసినచో తెంపులేకుండ పత్రికను పంపుచుందుము. అట్లు తమయొద్దనుండి 30-వ తేది లోపుగ సొమ్ము రానిచో సహజభాషాభిమానులగు తాము తిరిగి ఇంకొక సంవత్సరము వరకు చందా దారులుగ నుందురను నమ్మకముతో 1938 సం. మార్చి 10-వ తేదిని రూ 6-4-0 లకు వి.పి. పంపుచున్నాము. గావున తా మెప్పటివలెనే పత్రికయం దభిమాన ముంచి సొమ్ము చెల్లించి వి. పి. ని గైకొన ప్రార్థితులు. ఒకవేళ తమ కీ పత్రిక ప్రస్తుత మనవసరముగ దోచినచో మా కావిషయము వెంటనే తెలియజేసినయెడల వి. పి. పంపుట మానుదుము.

B 13. G 9. S 180, 186. C 10. J 14. L 14. M 14. P 54, 56, 57. R 53, 54. S 194, 197, 200, 202, 203, 204. T 6. V 47, 48. S 206, 207, 208. S 5. L 6. S 56, 63. B 5, 6, 7, 10. S 65, 67. T 1. V 20. H 46. P 32. S 95.



సంపు. ౧౫ ఈశ్వర, మాఘమాసము (ఫిబ్రవరి 1938) సంఖ్య ౨

తెలుగుకన్నె

బొడ్డు బాపిరాజు

ఇంత యోపిక నెచట గడించుకొన్న
దానవే తల్లి, యీచిన్నితనమునందె!
పిట్టలే రెక్కలల్లార్చి విడిచిపెట్ట
బోవు, మనికిప ట్టీమునిప్రొద్దువేళ.

ఎట్టికోరిక లున్నవో చిట్టియెడద,
కదలివచ్చుచునున్న సంక్రాంతిరమకు
తీపు లూరించు నభినవాతిథ్య మొసగ
యీయడావుడి నింత సాగించినావు.

ఎంతటి యపూర్వశిల్ప మీయిగురుచేతు
లం దిమిడియున్నదె, యెరుక కందకుండ!
పై కుబికివచ్చె నేటి కీపావ్యలక్ష్మి
కలవరింపగ నాణిముత్యాలగద్దె.

వీలు చాలును లేక విస్వీథి మిణుకు
తారలే నీకరస్పర్శ ధన్యము లయి
వరుసగట్టిన వేమొ యీవరుస బిడ్డ!
ఒప్పుకొనుగాక నీనఖద్యుతుల నేడు.

ఇట్టిరంగవల్లిక రచియించు నేరు
పలవడినయదె నీ కనభ్యస్త మగుచు!

నీకు, సంక్రాంతిరమణికి నేస్త మెన్ని
యబ్దములనుండి కలసినదమ్మ! నుడువు.

తీరిచిన రేఖలందున తెలుగుదనము
విడిదిగొనియున్నది కుమారి! వీథివీథి
నీకళారాధనమున పునీతమయ్యె,
చెరిగిపోనట్టి కీర్తు లార్జించుకొంటి.

తోడి కన్నెపడుచులతో గూడిపోయి
గోమయము, బంతిపూ లేరి కోరి తెచ్చి
దిద్ది తీర్చిపెట్టిన గొబ్బిముద్దలకును
కొలువుపీఠ మీరంగవల్లులె అగునగు!

కోరుకొనవమ్మ, నీకున్న కోర్కెలెల్ల,
మల్లెపువ్వువంటిమగడు, చంపకమువంటి
బిడ్డ, డింక నింక—తథాస్తు వేల్పు లరుగు
చుందు రీశుభ్రబ్రాహ్మముహూర్తమునను.

'నేటి కింక మా తెలుగుకన్నియలచేత
జీవనము నిల్చుకొన్నది శిల్ప' మనుచు
తియ్యని గళమ్ము లెత్తి కీర్తించుకొనుచు
కులుకుదుము తెలుగుకవీశ్వరులము మేము.

ప్రాకృత గాధలు

[మఱికొన్ని]

రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ

[మంఖకుని అలంకారసర్వస్వము నుండి]

రేఁగుపం డ్లొండొకటిపయి రెండుపెట్టి
బోడితలమీఁదఁ దడవు నిల్పుకొనఁజనెదు;
పోరపోకిరి! నిను నీవ మోసగించు
కొనెదు! మఱి జాణలేలలోఁగుదురు నీకు? (పు. ౮౩)

నియతియనెడుగరిత నిలువక పయనంబు
లాచరించు కాలమను మగనికిఁ;
జడ్డిగట్టువేళ నెడ్డిచిక్కిన దాని
గొనునుగాని వెదకికొనదుమూవె! (పు. ౧౨౪)

సామి! కొంత యాఁగి చనుము, నీవిరహంపుఁ
జింతఁ జేసి గుండెచెడినమనసు
కొంతకుదుటఁబెట్టుకొని చెప్పెదను; లేక
యిల్లుపొమ్ము; చెప్ప నేమిగలదు? (పు. ౧౯౦)

[ధ్వన్యాలోకమునుద్యోతమునుండి.]

పొమ్ము వేగమ; యేడ్పులూర్పులును నాకు
నొక్కతికె యివియున్నియు నుండనిమ్ము;
పాడుమొగమోటమునకు నాపడఁతిఁ బాసి
వచ్చితివి; నీకు నవి కల్గవలెనె యింక? (ఉ. ౧, పు. ౨౧)

పోవలవ దింక మఱలు; నీపుణ్యమగును;
తెలిమొగము వెన్నెలలఁ జీకటులు దొలంగ;
మగలఁ జేరఁగఁజను పెఱమగువలకును
అడ్డమై దాపురించెద వగడుపడుచ! (ఉ. ౧, పు. ౨౨)

అలిగినప్పు డలుకవెలిసినప్పుడు సంత
సించి నవ్వునప్పు డేడ్చునపుడు—
ఎపుడు చేరఁజనిన నపుడె వెల్లాటపుఁ
గులుకులాండ్రు చూఱగొండ్రు మదిని. (ఉ. ౧, పు. ౫౨)

క్రొత్తపడఁతి గబ్బిగుబ్బలపై నెల
దీఁగఁ బ్రియుఁడు మెల్లఁ దీఁడినట్టి
దెబ్బ చిన్నదయ్యుఁ దీఱనిపెనునొవ్వ
గలుగఁజేసె సవతిచెలులయెదల. (ఉ. ౧౫, పు. ౧౨)

చెందిరంపుఁబూఁతచేఁ బొల్చు రిపుమత్త
కలభకుంభములకు వలచినంత
వలవ దెపుడు నీరవరుచూపు ప్రియురాలి
కుంకుమలఁదఁకొన్న గుబ్బలకును. (ఉ. ౨, పు ౧౧౧)

పూలు రాలిన వేఱుకో; చాలు; కేలఁ
బట్టి వావిలికొమ్మ దుల్పంగవలదు;
కాపుకోడల! నీమామగారిచెవులఁ
బొడుగాజుల పెనుసద్దు పడిన దిపుడు. (ఉ. ౨, పు ౧౨౮)

ఏడ్చుకొఱకె పుట్టె నీపాడుకన్నులు;
తుడువవలదు వీనిఁ దొలఁగి పోర!
నిన్నుఁ జూచినంతనే యివి కైపెక్కి
కానవయ్యె నీదు కటికమనసు. (ఉ. ౩, పు. ౧౫౫)

ధారికేల యడ్డుదగిలెదు? తొలఁగిపో;
సిగ్గులేదె? తెలివిచెడినవాఁడ!
పట్టియిల్లు వదలివచ్చితి; నెవరుఁ గా
వలికి లేరు; పోవవలయు వేగ.

ఆంధ్రగద్య వాఙ్మయ పరిణామము

[నన్నయ భట్టుమొదలు సూరన వఱకును—౧౧—౧౩ శతాబ్దులు]



గొబ్బూరి,
వెంకటానంద రాఘవరావు

ఆంధ్రీకరణ (చంపూ)యుగము.

క్రీస్తుశక మాఱవ శతాబ్దమునుండి దక్షిణ హిందూదేశములో ప్రాచీనవైదిక హిందూమతమునకును, జైనబౌద్ధాది యవైదిక హిందూమతములకును పోరాటములు జరుగుచు వచ్చెను. కొంతవఱకు సమభావముతోను పరస్పర సహనముతోను నివి యొకదానిప్రక్క మఱియొకటి నిలుచుచువచ్చినను, రాజావలంబన, ప్రజావలంబనములద్వారా ప్రాముఖ్యము బడయుగోరి ఆయామతములు వైషమ్యములు పెంచుకొనజొచ్చెను. దక్షిణదేశ మంతయు కబళింతునని భుజాస్ఫాలనము చేయుచువచ్చిన హర్షవర్ధను నెదుర్కొని సత్యాశ్రయ శ్రీపులకేశివల్లభుడు పరాజితుంజేసి మరల్చినపిమ్మట చాళుక్యు లీదక్షిణాపథమునకు ప్రభువులైరి. వారు వైదికమతావలంబకులు. దేవతలందరిలో పరమేశ్వరుడే వారికగ్రగణ్యుడు. స్వామిమహాసేనుడే వారిగోత్రరక్షకుడు. సంస్కృతవేద శాస్త్రపురాణాగమాదులు వారికి పరమపూజ్యములు. అట్లగుటచేత బౌద్ధ జైనమతముల వారికి రాజాశ్రయము తప్పినది. అయినను జనసామాన్యమునకు సుబోధకములగు ప్రాకృత భాషలలో నాయా మతముల వాఙ్మయము వ్యాపించి యుండుటచేత రాజావలంబనము లేకున్నను ఆమతములవారి కంత కష్టము తోపకుండెను. ఒకవంక కుమారిలభట్టు బయలుదేరి వేదబాహ్యములైన యీమతములను తీవ్రముగా ఖండించుచు వాని వినాశమునకు గట్టిగా సన్నాహములు చేయుచుండెను. పిమ్మట శంకరాచార్యులు భరతఖండమంతయు సంచారముచేసి వేదమత స్థాపనకై దిగ్విజయము చేసెను. అయినను సంస్కృతభాషాజ్ఞానముగల పండితోత్తములకు మాత్రము శంకరుల దిగ్విజయలాభము కలిగెను. జనసామాన్యమున కామత విషయజ్ఞాన మందుబాటులో లేకుండెను. సంస్కృత భాషలోగల జ్ఞానధనము తెలుగుభాషలోనికి పరివర్తనచేయించుట కప్పటి రాజకీయపరిస్థితు లతికల్లోలముగా నుండెను. చాళుక్యనృపాలురు, దక్షిణమున కాంచీపురపల్లవులతోను, పశ్చిమమున కదంబులు రాష్ట్రకూటులు లోనగు జాతులవారితోను, ఉత్తరమున కళింగులతోను ఆత్మరక్షణార్థము విధివిరామములు లేక పోరాటములు సలుపవలసి వచ్చుచుండెను. ఈదాడులతో ప్రజలు మంగలములోని ధాన్యమువలె వేగిపోవుచుండిరి. రాజకీయముగను, సాంఘికముగను శాంతియనునది రాజులకును ప్రజలకును, కూడ గగనకుసుమమువలె దుర్లభమయ్యెను. వేద, శాస్త్ర, పురాణాగమేతిహాస రూపమైన మహావాఙ్మయ మంతయు సంస్కృతభాషలోనే నిల్చిపోయినందునను, ఆంధ్ర జనసామాన్యమున కయ్యది యందనందునను, ఆంధ్రులు 'గాసటబీసటే చదివి గాథలు త్రవ్వుకొను' చుండిరి.

తుదకు పదునొకండవ శతాబ్దమునాటికి ఆంధ్రుల భాగ్యవిశేషముచేత రాజమహేంద్రవరమున రాజనరేంద్రుడు పట్టాభిషిక్తుడై యేలదొడగెను. ఆ రాజచంద్రుడు

సీ. "నిజామహీమండలప్రజఁ బ్రీతిఁబెంచుచు
        పరమండలంబుల ధరణిపతుల
    నడిమి కప్పంబులు ముదముతోఁ గొనుచును
        బలిమి నీతులనిభూమివలయపతుల
    నుక్కడఁగించుచు దిక్కులఁ దనయాజ్ఞ
        వెలిగించుచును"

బహుపరాక్రమవంతుడై యతిసమర్థతతో రాజ్యతంత్రము నిర్వహించు చుండుటచేత దేశమున శాంతి నిలిచెను.

రాజనరేంద్రుడు 'సకలభువన లక్ష్మీనివాసంబైన రమ్యహర్మ్యతలంబున మంత్రిపురోహితసేనాపతి దండనాయక దౌవారిక మహాప్రధానానంత సామంతవిలాసినీ పరివృతుడై యపారశబ్దశాస్త్ర పారగులైన వైయాకరణులును, భారత రామాయణాద్యనేక పురాణ ప్రవీణులైన పౌరాణికులును, మృదుమధుర రసభావభాసుర నవార్థవచనరచనావిశారదులైన మహాకవులును, వివిధతర్కవిగాహిత సమస్తశాస్త్ర గరీయఃప్రతిభులైన తార్కికులును నాదిగా గలుగువిద్వజ్జనంబులు పరివేష్టించి కొలువ విద్యావిలాసగోష్ఠీసుఖోపవిష్టుండై యిష్టకథావినోదంబుల నుండు' శుభదివసము లాంధ్రులకు చేకూరెను. వైదికమత సంరక్షణార్థము తెనుగున పరిశ్రమచేయవలసిన యవసరము గట్టిగా కలిగెను. వేదపఠనమున కనర్హులయిన స్త్రీశూద్రాదుల శ్రేయస్సు నభిలషించి కృపణవత్సలుడగు వేదవ్యాసుడు ఆమ్నాయార్థదర్శితమై, సమస్తధర్మబోధకమై, పంచమవేద మనబఱగిన భారతసంహిత సంస్కృతమున రచించిన దట్లేయుండిపోయెను. ఆగ్రంథరత్నమాంధ్రజనుల యభ్యుదయమునకై ముందు తెనుగున రచింపబడుట మిక్కిలి యావశ్యకమయ్యెను. అంతేగాక, చంద్రుడు, పూరుడు, భరతుడు, కురురాజు, పాండురాజు లోనగుమహామహులు వంశకర్తలనగా ప్రసిద్ధికెక్కిన పాండవోత్తముల చరిత్రయే మహాభారతము. ఈ చంద్రవంశ సంజాతుడే యైన రాజరాజు, వంశాభిమానచోదితుడై తనకుల దేవతలన నొప్పినపాండవుల చరిత్ర తెనుగున ముందు విననభిలషించుట సహజము, సమంజసము నైయున్నది. విశేషించి బహుభాషలలో భారతకథ వినువారికి బహుయాగములు చేసిన ఫలము లభించుననియు, శాస్త్రోక్తముగ చేసిన కపిలగోశతదానఫలము భారతశ్రవణ

మాత్రమున నిక్కముగా కలుగుననియు దృఢవిశ్వాసము రాజరాజమనమున ప్రబలియుండెను. ఈహేతువులచేత మరియే యితరగ్రంథముకంటెను భారతమే తెనుగున ముందు రచింపబడవలసి వచ్చెను. రాజనరేంద్రుడు సగౌరవముగ నన్నయభట్టారకుని పిలిచి యీ భారతాంధ్రీకరణ మహాకార్యమునకే నియోగించెను. ఆంధ్రమహాభారతము పర్వవిభాగముల చేతను నీయాంధ్రవాఙ్మయముఖమున నుంచ తగిన మహాకావ్య మనుటకు సందేహములేదు. పదునొకండవ శతాబ్దమునాటి యాంధ్రవాఙ్మయస్వరూపమేకాక, భవిష్యదాంధ్రవాఙ్మయము యొక్క తత్త్వస్వరూపవైఖరులు నన్నపార్యునిచే నిరూపితములైయనుశాసింపబడినవి. కాని మూడుపర్వములైనను పూర్తి కాకపూర్వమే నన్నయభట్టు పరమపదించినందున భారతము పరిపూరితము కావలసివచ్చెను.

మఱియొక శతాబ్దమున కనగా పండ్రెండవ శతాబ్ద మధ్యమున కావేరీతీరమున నొరయూరుపురము రాజధానిగా రాజ్యమేలిన సూర్యవంశజుడు, కాశ్యప గోత్రుడు, పరమ శైవోత్తముడునగు నన్నెచోడకవిరాజశిఖామణి, భారతాంధ్రీకరణకార్యము నట్లె యుంచి, యుద్భటమహాకవి విరచితమైన కుమారసంభవమును ప్రబంధముగా నాంధ్రమున రచించి శైవమతవ్యాప్తికిని ఆంధ్రభాషావాఙ్మయములకును, అద్భుతమైన సేవచేసి ధన్యుడైనాడు.

ఆపిమ్మట పదుమూడవ శతాబ్దములో విక్రమసింహపురము రాజధానిగానేలిన మనుమ[illegible]స్థానమున నుండిన 'హరిహర పదారవింద వందనాభిలాషి యగు' తిక్కన మనీషి 'యర్థిలోకహిత నిష్ఠం బూని' కృష్ణద్వైపాయనుడు రచించిన భారతామ్నాయమునుగూర్చి వితర్కించి, యందలిసర్వోత్కృష్టతను గమనించి, మహితాత్ముడగు నన్నయభట్టు మూడుపర్వములు మాత్రమే రచించి విడిచినందుకు చింతించి, విరాటపర్వము మొదలు పదునైదు పర్వములను తెనుగుభాషలో 'జనసంప్రార్థ్యంబులై' యొప్పునట్లును, 'బుధ సంతోషంబు' నిండారునట్లును రచింపబూనెను. ఈ కావ్యమున కెవని కృతిపతిగా చేయుదునని యోజించుచు నతడు నిద్రింప నాటిరాత్రి హరిహరనాథుడు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి "నాయనా! తిక్కశర్మ! నీవు కావ్యరసము చెప్పదును కొనియాడుచుందువు. పంచమవేదమైన భారతము జనుల కారాధ్యము. ఆ గౌరవమూహించి నీ వది తెనుగున రచింప నెంచుట పురుషార్థ మను వృక్షమునకు పండిన పండు. అందు కంగీకరించి కృతిపతిత్వ మర్థించి నేనే వచ్చితి, నని సెలవిచ్చెను. భగవంతు డిట్లు తన్నుం గరుణించుటచే ధన్యుడనైతి నని మురియుచు, తిక్కన "జన్మాంతర దుఃఖములు తొలగునట్లుగ చేసి సుఖాత్ముని జేయవే" అని యా దేవదేవునివర మర్థించెను. "జననమరణాదులైన సంసార దుఃఖములకు నగపడకుండ నిమ్మనను చెరువుగను వెలుంగు నీ కిచ్చితి" నని భగవంతు డంతర్హితుడయ్యె. అర్థిలోకహితార్థమై కృష్ణద్వైపాయనునిచే రచింపబడి, జనాభ్యర్థితమైన భారతసంహిత తెనుగున గద్యపద్యాత్మకముగా ఆంధ్రావని మోదము నొందునట్లు రచించి దేవసన్నిధిం బ్రకటించుట యారాధనవిశేష మని తిక్కన కప్పుడు స్పష్టమయ్యెను. తెనుగువారందరు నెప్పుడును చదువుకొని యానందించునట్లు తెనుగుబాసలో భారతార్థము తేటతెల్లము చేసి జాతికిని, భాషకును, మతమునకును శాశ్వతమైన సేవ చేయుటయే మోక్షమార్గ మని యాతనికి విశదమయ్యెను. ముక్కుమూసుకొని మూలకూర్చుండుట యొక్కటే భగవంతుని యారాధించుటకు మార్గము కాదనియు, ఆంధ్రులయొక్క శ్రేయస్సును, అభ్యుదయమును నభిలషించి, ఆంధ్రులానందించువిధమున తాను చేయనేర్చిన స్వకర్మచే ఆంధ్రసేవచేసిన ప్రతియాంధ్రునికిని ప్రత్యేకప్రయత్న మవసరములేకుండ మోక్షము సిద్ధించుననుసత్యమే యీ స్వప్నవృత్తాంతముయొక్క సారాంశమని నేను విన్నవించుకొనుచున్నాను. "స్వకర్మణాతమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విన్దతి మానవః." అని భగవద్గీత (మోక్షసన్యాసయోగము ౪౬)యు; ప్రజలకంఠోక్తియే భగవంతునికంఠోక్తి (Vox populi vox dei- The voice of the people is the voice of God) యనియు; వట్టిమాటలచేత గాక ప్రజోపయోగ శీలములై ప్రజారంజకములైన ఘనకార్యములచే భగవంతునారాధించి మోక్షము(Let thy great deeds be thy prayer to thy God)నొందుమనియు ప్రజాస్వామ్యరక్షణ పరతంత్రులగు నేటి పాశ్చాత్య కవిరాజులును ఏయంశములను బోధింతురో ఆయంశములే విరాటపర్వారంభమున తిక్కన సోమయాజి తన స్వప్నవృత్తాంత వివరణ సందర్భమున ప్రతియాంధ్రునికిని జన్మసాఫల్యసాధనమైన కర్తవ్యోపదేశము చేసినాడనియు, ఈ కవిబ్రహ్మోపదేశము ఆంధ్ర స్త్రీపురుషుల కందఱకును ప్రత్యహాస్మరణీయము, అనుసరణీయము, అవశ్యాచరణీయమునని నొక్కి విన్నవించుకొనుచున్నాను. ఆంధ్రు డొకడు కవియై కావ్యములు వ్రాయవచ్చును; ఒకడు విమర్శకుడై యందలిసారస్యమును వ్యక్తము చేయవచ్చును. ఒకడు చిత్రకారుడై యాంధ్రుల రంజింపజేయవచ్చును. ఒకడు సాంఘికాభ్యుదయమునకు, మఱియొకడు రాజకీయౌన్నత్యమునకు, వేఱొకడు ఆంధ్రవాణిజ్యాభివృద్ధికిని పాటుపడి యాంధ్రమాతకీర్తి విస్తరింపజేయవచ్చును. ఎవ డెప్పు డెట్లు పాటుపడినను ఆంధ్రసోదరుల రంజింపజేసి వారి శ్రేయోభివృద్ధుల కనుగుణముగా కృషిచేయుటయే వ్యక్తికిని, జాతికిని మోక్షసాధనమను మూలసూత్రము తిక్కనవలె నిర్వచించినవార లరుదని గ్రహింతము. ఈ సూత్ర రత్నముయొక్క ప్రాముఖ్యమును నెప్పుడును మఱువక తిక్కనార్యుడు విరాటపర్వము మొదలు స్వర్గారోహణ పర్వమువఱకు పదునైదుపర్వము లనన్యసామాన్య ప్రతిభావిశేషములతో నాంధ్రీకరించి ఆంధ్రదేశమునందు వేదమతము పునరుద్ధరణము గావించి, శాశ్వత యశోదేహముతో వెలయుచున్నాడు

ఆంధ్రమహాభారతరచనానంతరము మార్కండేయపురాణమును తెనిగించిన మారనకవి తిక్కనసోమయాజి శిష్యుడు. తన కావ్య

మునం దీతడు తనగురువు నిట్లు స్తుతించినాడు:

"ఉభయకవిత్వతత్త్వవిధ
వోజ్జ్వలుఁడు విహితాధ్వరక్రియా,
ప్రభు బుధబంధు భూరిగుణ
బంధురు భారతసంహితాకథా
విభు, బరతత్త్వబోధను, న
వీన పరాశరసూను, సంతత
త్రిభువనకీర్తనీయయశుఁ
దిక్కకవీంద్రుని గొల్తు నర్థితోన్."

ఈమారన ప్రతాపరుద్రచక్రవర్తిని గొలుచు సామంతులలో నొకడగు నాగయగన్న విభునికి తా రచించిన మార్కండేయపురాణము నంకితము చేసెను.

భారత మంతయు పూర్తిగా చదివినను పాఠకులకు కొన్ని సందేహము లుండుట సహజము. పురుషోత్తము డేల మనుష్యమూర్తి గైకొనెను? పాండవుల కైదుగురకు ద్రౌపది యొక్కతె యేరీతి నగ్రమహిషియయ్యెను? వివాహములైన లేక ఉపపాండవు లేల దిక్కుమాలి చచ్చిరి? అను సంశయములు బాధింపగా జైమిని మార్కండేయోపదిష్టక్రమమున ధర్మపక్షులకడ కరిగి సందేహనివృత్తి గావించుకొనెను. ఇందు కడప్రశ్న కుత్తరమిచ్చుసందర్భమున జగత్ప్రసిద్ధమైన సత్యహరిశ్చంద్రునికథ రచింపబడినది. తన పాతివ్రత్యభావముచే సూర్యగమనము నాపిన కౌశికపత్ని చరిత్రము నిందు వర్ణింపబడినది. విశేషించి ఇందలి ప్రవరవరూథినీవృత్తాంతము నాధారముగాగొని ప్రబంధము రచింపు మని కృష్ణదేవరాయ లాజ్ఞాపింప నాంధ్రకవితాపితామహుడు స్వారోచిషమనుచరిత్రము రచించెను. మహాభారతకథావిస్తరణ మని చెప్పదగిన యీ మార్కండేయ పురాణమును తిక్కన శిష్యుడగు మారన రచించుట సహజము యుక్తము నైయున్నది. తరువాతి శతాబ్దములలో భారతానుబంధమగు హరివంశమును ఎఱ్ఱాప్రగ్గడయును, ఉత్తరహరివంశమును నాచన సోమనాథుడును రచించుట కూడ సహేతుకమై సమంజసముగా నున్నది.

మఱియు బహుశతాబ్దములనుండి ప్రాక్పశ్చిమ వాణిజ్యరమానాథులై బహుదేశములకును దూర ద్వీపములకును వలసపోయి తమ శిల్ప సారస్వత నాగరకతా వైభవముల నయ్యెడల సగర్వముగా ప్రతిష్ఠించిన మహాసాహసచరిత్రు లగు నాంధ్రనావికాధీర శిరోమణుల యాత్రాచరిత్రలలోనగు నద్భుత కథాశ్రవణకుతూహలులగు నాంధ్రజనులు వినోదార్థమయి చదివి యానందించు నిమిత్తము తిక్కన సోమయాజి మిత్రుడగు కేతన చిత్రవిచిత్ర కథాజాలముచే శోభిల్లు దశకుమారచరిత్రను, సంస్కృతమున దండిమహాకవి రచించినదానిని, తేటతెనుగున నాంధ్రీకరించి తిక్కన కంకితమిచ్చి కృతకృత్యుడైనాడు.

ఇట్లు నన్నయ, నన్నెచోడ, తిక్కన, మారన, కేతన లాంధ్రీకరించిరని వ్రాసినాము. ఆంధ్రీకరణ మనగా మూలమున 'తు' 'చ' తప్పకుండ 'మక్కికిమక్కి' యను సామెత ప్రకారము వ్రాయబడిన శానిసభాషాంతరీకరణము కాదు. సంస్కృత మూలమునందలి వివరము లవసరమయినపుడు సంగ్రహపఱచి, తెనుగుభాషలో తెనుగువారి కెట్లు చెప్పిన చక్కగా బోధపడునో ఆఫక్కి ననుసరించి వ్రాయుటయే ఆంధ్రీకరణమని మా తాత్పర్యము. పదునొకండవ శతాబ్దము మొదలు పదునారవ శతాబ్దాంతమువఱకు సంస్కృతమునందు గల గ్రంథరత్నములు (అనగా పంచమవేద మనబడు మహాభారతమును, భారత విస్తరణము ననుబంధములు ననదగు మార్కండేయ పురాణము, హరివంశము నను గ్రంథములును), పురాణములు, కథలు, ధర్మశాస్త్రములు లోనగునవి తెనుగులోనికి పరివర్తింపబడినకాల మగుటచేతను, దీని నాంధ్రీకరణయుగ మని చెప్పవచ్చును. విశేషించి చిన్ననాడు తిక్కనరచించిన నిర్వచనోత్తర రామాయణముతప్ప తిక్కన వాఙ్మయమంతయు గద్యపద్యమిశ్రితమై చంపూకావ్యరూపమున రచింపబడుటచేతను ఈ యుగమును ఆంధ్రీకరణ (చంపూ) యుగమని వ్యవహరింతము. (చంపూ) అని కుండలీకరణమున నుంచుట చాల అవసరము. ఏలయనగా ౧౬-౧౭ శతాబ్దములలో నాయకరాజుల యాదరణమునబడసి తంజావూరు మండలమున సంస్కృతభారత, భాగవత, రామాయణాది పురాణవాఙ్మయ మంతయు కేవలవచనకావ్యములుగా వ్రాయబడినవి. ఆయుగమును ఆంధ్రీకరణ (గద్య) యుగ మని చెప్పవలసి యుండును.

ఆంధ్రమునందు గద్యకావ్యరచన మెప్పుడెట్లారంభమయ్యెనో సరిగా నిర్ణయించి చెప్పుటకు తగినయాధారము లింతవఱకు లభింపలేదు. నన్నయభట్టారకునికి పూర్వము కొందఱును, సమకాలికులై కొందఱును తెనుగుభాషలో 'మృదుమధురరసభావ భాసురనవార్థవచనరచనావిశారదులైన మహాకవు లుండియుందురు. భారతయుద్ధమునం దర్జునునికి నారాయణుడు తోడైనట్లే, నన్నయభట్టునకు మిత్రుడును, సహాధ్యాయుడును, వాఙ్మయధురంధరుడును నైన నారాయణభట్టు తోడ్పడి భారతరచనము నిర్వహింపజేసెనని నన్నయభట్టే చెప్పియున్నాడు. రాజరాజాస్థానమునందే పావులూరి మల్లన యనుగణకశిరోమణి యొకడు గద్యపద్యాత్మకముగా గణితశాస్త్రము రచించెను. అందు కొన్ని గణితశాస్త్రసంబంధములగు వచనము లున్నవి. అంతకంటె ఆకాలపుగద్యరచనలను, గూర్చి మన కేమియు తెలియరాకున్నది. మనకు తెలిసినంతవఱకు ఆంధ్రకావ్యములలో నట్టిచక్కనివచనరచన కుపక్రమించిన మహానుభావుడు నన్నయభట్టారకుడే. 'ఆంధ్రకవిత్వ'విశారదుడు, విద్యాదయితుడు, మహితాత్ముడు'నని తిక్కనయు, 'ఆంధ్రకవితాగౌరవజనమనో[illegible]ని పోతనయు నుతించిననన్నయభట్టారకుని భారతాంధ్రీకరణమునకు ముందు, పూనుకొనుట ఆంధ్రులభాగ్యవిశేషము. ఉభయభాషాకావ్యరచనాభిశోభితుడును, నానారుచిరార్థసూక్తినిధియు ననునన్నయభట్టు 'సారమతిం గవీంద్రులు ప్రసన్నకథాకలితార్థయుక్తిలో నారసి మేలనునట్లును, ఇతరులక్షరరమ్యత నాదరింపనట్లును ఆంధ్రభారతము రచింపనెంచినవాడగుట, సంస్కృతపదబహుళమై,

సంస్కృతరచనావిధానములనే విశేషముగా ననుసరించుచు, మృదువై, మధురమై, గంభీరమై, మహనీయమై, వివిధశబ్దాలంకారభూషితమైన శైలిలో రచన సాగించి జగద్ధిత మభిలషించినాడు. ఈతనిరచనలో మూడింట రెండుపాళ్లు సంస్కృతము నొకపాలు తెనుగు నగపడుచున్నవి. తిక్కనయన్నచో 'జనాభ్యర్చితమైన భారతము కర్ణపుటంబుల వార గ్రోలియాంధ్రావలి మోదముం బొరయునట్లు'ను, 'బుధ సంతోషంబు నిండారునట్లు'ను రచించినాడు. ఇతనిరచనలో మూడింట రెండుపాళ్లు తెనుగుపదములు, ఒకపాలు సంస్కృతపదములు కనబడుచున్నవి.

కేవల పద్యకావ్యరచనకంటె చంపూకావ్యము రమణీయ మగుటయేకాక యనేకవిధముల బహూపాదేయముగా నుండునను మర్మము బాగుగా నెఱిగినకళాకోవిదు డగుటచేతను పద్యగద్యవిభాగము రూపమాత్రభేదమేగాని తత్త్వభేదజనితము గాదనియు, యథార్థకవితకారూపభేదములతో నిమిత్తము లేదనియు నను సత్యము లెస్సగా నెఱిగిన మహానుభావు డగుటచేతను నన్నపార్యుడు తారచించిన భారతపర్వములలో సంఖ్యయందును, పరిమితియందును సగబాలువచనరచనలు గావించినాడు. నిర్వచనకవిత్వములో నేమో గొప్పయున్నదనుకొని తిక్కన తాను చిన్నవాడు రచించిన యుత్తరరామాయణమును నిర్వచనముగా వ్రాసెను. కాని పెద్దవాడై కష్టసుఖముల బాగుగా నెఱిగి భారతము రచించునపుడు మూడింట నొకపాలు వచనములుగల చంపూకావ్యముగానే భారతము నాంధ్రీకరించినాడు.

ఈకావ్యములలో వచనములు కొన్ని సదుపాయమును బట్టి రచింపబడినవి. అందు కొన్ని కేవలము నుపక్రమణశీలములు అనగా ముందు రాబోవు కథావిషయము లేమేమో సూచించుటయె వీనిధర్మము. మఱికొన్ని వచనములు పూర్వోత్తరసందర్భములం గలుపుసముచ్చయార్థకములు. పద్యములం దిముడుట కనువుగానిపట్టిక లొకకొన్ని. పాఠకులకు విసువు పుట్టకుండ దీర్ఘములగు పట్టికలకును, దీర్ఘతరములగు కథావివరణ రచనలకును, వర్ణనాత్మకములగు రచనలకును మధ్యమధ్య పద్యములు గూర్పబడినవి. అట్టి సందర్భములే యోజించి యాకవులు పద్యములమధ్య గద్యములనుకూడ నేర్పుతో నెంచి కూర్చినారు. తొలిపద్యములందు వర్ణింపబడిన యంశములనే సంగ్రహముగా వచనరూపమునకూడ రచించి పిమ్మట నుత్తరకథాంశములతో సందర్భము కలుపుకొనుటకు కొన్ని వ్రాయబడినవి. ఆశ్వాసాంతగద్య లొకకొన్ని. ఇట్టిరచనలు స్వతస్సిద్ధముగా రసాత్మకములు కాకున్నను పరమ ప్రయోజనకారు లగుటచేత కావ్యమందు వాని కెడమీయక తీరదు. తిక్కనరచనలలో నీక్రింద వివరింపబడిన బహువిధ వచనరచనలే గాక మరి మూడు రకముల వచనములు గోచరించుచున్నవి. (౧). ఒకే సంగతినిగూర్చి పలువురు పలువిధముల నెట్లు వ్యాఖ్యానించుకొనిరో తెలుపునవి. చూడుడు—ధర్మజాడు యుద్ధారంభమునకు పూర్వము పాదచారియై భీష్మాదులయొద్దకు బోయినపు డతనియింగితమెఱుగజాలక పలువురు పలుమాటలాడిరి. అవన్నియు నొక్క వచనముగా తిక్కన రచించినాడు. (౨) సంకుల సమరములో నే యోధుడే శత్రుయోధుని మార్కొని పోరెనో వివరించుటకు వచనములే రచించినాడు. (౩) మహా యుద్ధములో పాండవ కౌరవు లేనాడేయేవ్యూహముల రచించిరో, ఆవ్యూహములలో నేయేయోధు లెచటనెచట నిలిచిరో, వివరములను తెలుపు రచనలన్నియు నించుమించుగా వచనములో నే వ్రాయబడినవి.

వాక్యరచనాక్రమము

ఏభాషలోనైనను ఎట్టిరచనకైనను వాక్యము లవసరము. వాక్యమునకు కర్త, క్రియలు ముఖ్యములు. అవి వాక్యమునందు ప్రత్యక్షముగా నుండవచ్చును. లేనపుడు కొన్ని సందర్భములందు కర్తగాని క్రియగాని యధ్యాహారముగా నుండవచ్చును. క్రియ సకర్మకమైన పక్షమున వాక్యములో కర్మగూడ నుండవలయును. సకర్మకక్రియలుగల వాక్యములందు ముందుగా కర్తను, పిమ్మట కర్మను, ఆవెనుక క్రియను చెప్పుట ఆంధ్రభాషలో వచనవాక్యములను రచించుపద్ధతి యైయున్నది. కర్తకర్మలను తత్తద్గుణవిశేషముల నిర్వచించు విశేషణములచేతను, వాక్యములచేతను విస్తరింప చేయవచ్చును. క్రియలను కాల, స్థల, రీతి, కారణాదులను తెలియజేయు క్రియావిశేషణ పదజాలముచేత విస్తరింపవచ్చును. ఇట్టి రచనాక్రమముగల వాక్యజాలము నేర్చికూర్చి నవరసభరితములైన గద్యముల రచించి యీ కవిసింహులు 'వ్యాసముని ప్రణీత పరమార్థము' తెనుగువారికి తెల్లము గావించిరి. వీరు చూపిన త్రోవలే పావనములైనవను భక్తివిశ్వాసములతో మారన, కేతన, శంభుదాసాదులు నన్నయ తిక్కనలకూర్పులే మేలుబంతులుగ గ్రహించి తమకావ్యముల రచించిరి.

సంభావనార్థములైన రచనలు సహజముగా కలుచలు. పాత్రల మనములందు దోచు వాంఛోళనమును, స్వల్పకాలమునందు మనుష్యుల మనశ్శరీరములందు పొడచూపెడి వికారపరంపరను సూచించుటకుకూడ నొకదాని వెంటనొకటి తలుచుకొనుచు వచ్చుచున్నట్లు రచింపబడిన పెక్కు కలుచ వాక్యములే మిక్కిలి యనుకూలముగా నుండును. సంపూర్ణ-కలుచ-వాక్యములు కాకున్నను, అసమాపక క్రియలతో కూడిన వాక్యజాలమైన నిట్టి సందర్భములందు మిక్కిలి ప్రయోజనకారులు గావచ్చును. (చూ. శకుంతల యాందోళనము, ఆది ౪ ౮౮) "అనిన విని వెలువెల్లనై వెచ్చనూర్చి నిశ్చేష్టితయై...కోపారుణితనయనంబుల బాష్పకణంబులు దొరగం దల వాంచి యారాజుం గటాక్షించుచు హృదయ సంతాపంబు తనకుదాన యుపశమించుకొని.." ఇట్టి యసమాపకక్రియాపూరితమైన వాక్యములు రచించుటవలన స్పష్టముగా నొక్క సదుపాయముగలదు. కావ్యపఠనము త్వరగాను, సంగ్రహముగాను సాగిపోవుచు వినుగమనది లేక కడు మనోజ్ఞముగా నుండును. అట్లుగాక వాక్యము లెక్కడికక్కడ త్రుంచివైచి, శకుంతల వినెను. ఆమె వెలువెల్లనయ్యెను. ఆమె వెచ్చనూర్చెను. ఆమె నిశ్చేష్టితయయ్యెను-అని ఈ ప్రకారముగా పెక్కు-సంపూర్ణ-కలుచ-

వాక్యములతో శ్వాసకాసాది రోగపీడితులు చదువుకొనుటకు సదుపాయముగా నుండు నట్లు కావ్యము రచింపబడెనేని, కర్తలను కర్త వ్యాంశములను పలుమారు పేర్కొనుట పో వంబోవ గ్రంథ మనవసరముగా పెరిగి విసుగు పుట్టును. ఇట్టి యుపాయములచే సంస్కృత మూలమును మిక్కిలి సంగ్రహపఱచి మనోజ్ఞ తరము గావించి యాంధ్రపాఠకులకు భారత మందిచ్చిన కవిసింహుల కాంధ్రపాఠకులెల్ల మిగుల కృతజ్ఞులై యుండవలయును కదా! ఒకొక్కచో వీరు రచించినవాక్యజాలము లొక్కయచ్చున తీసినట్లు లొక్కమచ్చున గల నిడి తూచి నట్లుండును. వర్ణనాత్మకము లైన రచనలు దీర్ఘసమాసభూయిష్ఠములై దీర్ఘ ముగా నుండును. ఇంకను కొన్నిచోట్ల సంగీత శాస్త్రమునందు గల యారోహణావరోహణ విధానములు వీరి రచనలందును గోచరించును. కుఱుచవాక్యముతో నారంభించి, క్రమ ముగా దీర్ఘతరము లగువాక్యముల రచించి మధ్యకుబోవుసరికి దీర్ఘతమవాక్యమునుగూర్చి యాపిమ్మట క్రమముగా వాక్యములనిడివి తగ్గించుచువచ్చుట కుదాహరణముగా నన్నయ కృతమైన భారతారణ్యపర్వమునందలి కిమ్మీ రుడను రాక్షసునివృత్తాంతము చూడనగును (ఆరణ్య. ౧-౧౦౪). కథా వివరణరచనలను గూర్చి యీక్రింద చర్చింతము.

వచనగ్రంథపరిమితి

కాని ముందుగా వీ రెవరెవ రెంతెంతవచన ముగా రచించిరో నిశ్చయించుట యవసరము. నన్నయ పదపాలు వచనముగా రచించె నని పైని చెప్పియుంటిమి. ఇతని తరువాతివా రెవరును వచనరచనల కీత డిచ్చినంత ప్రాము ఖ్యము నియ్యలేదు. నన్నెచోడుడు కుమార సంభవమున నైదింటనొకపాలుమాత్రము వచన రచన గావించెను. తిక్కనసోమయాజి తాను రచించిన భారతమునందు మూడింట నొక పాలుమాత్రము వచనము రచించినాడు. 'అభి నవదండి'యనబరగు కేతన తన దశకుమారచరి త్రమునందు నూటికి ముప్పదిరెండువంతున వనగా తిక్కనకేమాత్రమో తక్కువగా వచన ముల గూర్చినాడు. మారన మార్కండేయ పురాణమునందన్ననో, నాలుగింటనొకపాలు మాత్రము వచనరచన గావించియున్నాడు. ఈ వచనములలో విశేషసంఖ్య కథావివరణ రచనలై యున్నవి.

కథావివరణరచనలు.

ప్రాచీనసంస్కృతపురాణకథాదు లాంధ్రీ కరించుటయే యీయుగమునాటి కవిచం ద్రుల ముఖ్యకర్తవ్యమగుటచేత, విసువు పుట్ట కుండ రసోత్పత్తికి భంగములేకుండ చక్కగా కథవివరించుకొనుచుపోవుటయే వారిముఖ్యాశ యము. కావున నితరవిధములరచనలకంటె సం ఖ్యయందును, పరిమితియందునుకూడ కథావివర ణశాఖకు చేరినరచనలే వీరికావ్యములలో విశే షముగా చూపట్టుచున్నవి. ఇందు అసమాపక భూతక్రియలతోనిండిన యసంపూర్ణవాక్యము లనేకములు చేర్చి యొక్క సంపూర్ణవాక్య ముగా రచింపబడుట గమనింపవలయును. ఒక ప్పుడు సంపూర్ణక్రియ లుండిన నుండవచ్చును. ఒకప్పుడామహావాక్యార్థమయిన పూర్తిగాకుం డనే కవి యుత్తరపద్యరచన కుపక్రమింపవ చ్చును. చూడుడు:

"అని శాపంబిచ్చిన దీర్ఘతమునకు నలిగి ప్ర ద్వేషిణి యిమ్మూఢుకని నెటకేనియుం గొని పోయి విడిచిరండని తనకొడుకులం బంచిన వారును నయ్యోతథ్య నతిశాంతచిత్తు నతివృ ద్ధు జాత్యంధునింగనంబులతో బంధించి మదాం ధులయి గంగలో విడిచిన నమ్మునియును బ్ర వాహవేగంబునం బెక్కుదేశంబులు గడచిచ నియె నంత నొక్కనాడు బలియనురాజు గం గాభిషేకార్థంబు వచ్చినవా డయ్యంధనబంధ నంబున నుండియు, నుదాత్తానుదాత్తస్వరితప్ర చయస్వరభేదంబు లేర్పడ పలకుణంబుగా వేదంబులం జదువుచుం దరంగఘట్టనంబులం దనయున్నదరిం జేరవచ్చిన వాని మహర్షిమా మతేయుంగా నెఱింగి యారాజు దన్నెతిం గించి నమస్కారంబు సేసి యిట్లనియె." నన్న య, ఆది. ౪-౨౨౭.

"ఇట్లు ధర్మచారిణులు నిజాధీశ్వరులచేతం బరివర్జితలై మాఱువలుక నోడి పరమేష్ఠిపాలి కిం జని యకామకృతదోషంబులం బతులచేతం బరిభవింపబడితి మని విజ్ఞాపించినం జతురాన నుండు తద్వృత్తాంతం బెఱింగి పతివ్రతావృత్తి యందు వ్రతభ్రష్ట లైనను నీశ్వరువీర్యంబు ధరియించినపుణ్యఫలంబున జ్యోతిర్లోకంబునం గృత్తికలనం బ్రవర్తింపుడని వరంబుగా విరించి గరుణించి నియమించిన మహాప్రసాదంబని పుణ్యగతికి నరిగి రటం గమలలక్ష్మి గర్భంబు నందున్న పిండంబులన్నియు నొక్కండయి యతులంబ పక్వంబునకు వచ్చె." నన్నెచోడ. ౨-౪౧౨.

"ఇంద్రాణి నిశాసమయంబున నుపశ్రుతి నా రాధించిన, దదీయాధిదేవత నీసత్యంబువలన నీమగనిం గనిరెదవని చెప్పి యనంతరంబ సా కారయై పొడచూపినం బౌలోమి నీవెవ్వరవని యడిగిన నదియును భవత్పాతివ్రత్యసత్యశౌచం బులకుం బ్రియంబందివచ్చితి నుపశ్రుతి నని చెప్పి నీకుం బాకశాసనుం జూపెద రమ్మని తోడ్కొని హిమవంతంబు నుత్తరంబున మంజువంశంబను మహాశైలంబున కరిగి దానియందు శతయోజన విస్తీర్ణంబైన యొక్కసరోవరంబు సొచ్చి యచ్చట నల్ల సిల్లు పంచవర్ణకమనీయంబులగు కమలంబు లలో నొక్కనాళంబు ఛేదించి నుండటం బ్రవే శించె నింద్రాణియుం దోడన చని తదీయ తంతుమధ్యంబున సూక్ష్మరూపంబున నున్న సురపతిం గన్గొంత నయ్యుపశ్రుతి యదృశ్యం బగుటయు." తిక్కన, ఉద్యోగ. ౧-౧౪౧.

"ఏనును పోటుగంటి నెత్తురువడసి తెప్పిలి మర్మంబు గాడకునికింజేసి ప్రాణంబు విడు వక యీ యవస్థ నుడుచుటకుంగా బ్రదికి పతి యరిగినదెస నల్లనల్లన చని యొక్కపల్లెలోనం బథశ్రాంతయై యున్న నూతుంగని దానివలన రెండవ కుమారుండును బోయలపాలు వడి పోవుట విని నాతెలుంగునుం గానికిం జెప్పి యడవి నేమిరువురము నొండొరువులం గౌఁగి లించుకొని యేడ్చుచున్నంత." కేతన, ౪-౧౫

"అట్లుపోవుచు నప్పుడమితే షయ్యేటి నీటిలో నీదుచు నొక్కపిడికుప్పిచేరిన దాని తోఁక పట్టికొనియె నది యీడ్చుకొనిపోవ నప్పెనకీఁకటి దిక్కుదెస యెఱుంగక యిట్టట్టునుం దిరిగి యొట్టకేలకు దరియెక్కిన నతండు మఱియును దానితోఁక విడువక చని

మనోహరంబగు వనంబుగని యన్నిదిశాంతరాళ నీరంధ్రంబగు దానిలోనికి నమ్మృగి తపస్విసుతుండును మహాబాహుండును నసువరని డిగిచికొనిచనువప్పుడు." మారన, మా. పు.- ౨౩౧

ఈ రచనలలో గన్పట్టు శైలీభేదముల నించుక గమనింతము. నన్నయరచనలో నన్వయప్రాతికూల్య ముండదు. మార్దవము పేశల జవగాంభీర్యములతో మహనీయగమనవైఖరితో నీతని శైలి మనోజ్ఞముగా ప్రవహించుచుండును. నన్నెచోడునిరచనలో నంతటి మార్దవముగాని జవగాంభీర్యములుగాని కనబడకున్నను, అధికమగు నొకానొక త్వరితగమనమును చమత్కారవిజృంభణమును గలిగి సొంపుగానుండును. ఒకటి యఖండగౌతమీప్రవాహము. రెండవది రమ్యకావేరీప్రవాహము. ఇక తిక్కనకథావివరణములో, వాయుసదృశములు- స్వచ్ఛములు- వేగవంతములు, దివ్యసౌరభోపేతములు, ఆంధ్రగద్యసారస్వతమునకు ప్రాణధారకములు. వీరరౌద్రరసములు పొంగిపొరలినవు డవి గాడ్పులు, తుపానులునునై భయంకరములైనను సాధారణముగా నదీవేగమునకు తీసిపోని త్వరితగమనము గల్గియు తాపోపశమనశీలములగు శీతలవాయువులు, మనోజ్ఞములైన మందమారుతములు నని చెప్పవచ్చును. 'కవితచెప్పి' ఈ యుభయకవిమిత్రుని మెప్పించిన యభినవదండి రచించిన దశకుమారచరిత్రము వివిధ విచిత్రకథాజాలమున కాకరముకదా? అందలి కథావివరణరచనలు నేటిసినీమాప్రదర్శనములలో తెరమీదకు వచ్చుచుపోవుచుండు దృశ్యములను స్ఫురణకు తేగలవు. మారన మార్కండేయపురాణమున రచించిన కథావివరణరచనలు పైనలువురిరచనములకు నన్నివిధముల దీసికట్టు. కాని వారలరచనరీతికి మార్గదర్శకములగుట ప్రత్యక్షము!

మఱియు నీరచనలలో శ్రోతల కేమేని సందేహములు కలిగెనేని, సందర్భమునుబట్టి యాసంశయవిచ్ఛేదనార్థము తత్సంబంధముగల పూర్వగాథలను సంగ్రహముగా వివరించుటయందు వీరందరును కుశలురే. చూడుఁ డొక్కయుదాహరణము. సైంధవుతల నేలఁబడరాదని కృష్ణుఁ డర్జునునకు తెల్పఁగా కారణమేమి? కర్తవ్యమేమి? యని యర్జునుఁడు ప్రశ్నింప శ్రీకృష్ణుడు సైంధవుని తండ్రిశాపమును, పాశుపతాస్త్రప్రయోగావశ్యకతయు బోధించెను. ఇది వచనమునందే రచింపఁబడుట గమనింపవలయును. ఇట్టి వనేకములు.

వర్ణనలు

సముద్రము, పర్వతములు, భూమ్యంతరిక్షములు, రమ్యనదీవనములు, సూర్యోదయాస్తమయములు లోనగు సృష్టిసౌందర్యవిశేషములను, ఆ నదీతీరములందు కుటీరములు నిర్మించుకొని తపస్స్వాధ్యాయనిరతులై కాలము గడుపు ఋషీశ్వరుల యాశ్రమములను మనుష్యప్రయత్ననిర్మితములగు దుర్గపట్టణసౌధహర్మ్యాదులను నందు నివసించి చరించు నరనారీజనమును వారల రూపవిశేషములను, వారు ధరించిన వస్త్రభూషణాదులను, వారలొనరించు వివిధవ్యాపారములను వర్ణించు పట్టుల నీకవివరులు సాధారణముగా నోజోగుణప్రధానములైన దీర్ఘసమాసముల రచించువారలే. కాని ఆ యోజస్సు అర్థవ్యక్తికి ప్రతికూలముకాక రమ్యముగానుండును. వీరి తరువాతి గ్రంథకర్తలనేకులు ఇట్టివర్ణనాత్మకరచనలందు వీరికంటె దిట్టలనిపించుకొనవలచి కాబోలు బహుదీర్ఘసమాసములు రచించిరి. కాని యవి యాకవులరచనలవలె రేఖలై "తేనెసోక నోరు తియ్యనయగుతీరున నర్థ మెల్లకోసనియ్యవు. అందలి "మాఘశబ్దోపమితి కొట్లాట మూగచెవిటివారిముచ్చట." ఆరచనలు ముట్టరానికుండ్లు; కొఱకరానికొయ్యలు: పఠింపరాని సాంద్రారణ్యస్థిత మహాపాషాణములు వానినిగూర్చి వేరొకచోట ముచ్చటింతము.

ప్రకృతిసౌందర్యవిశేషములలో నుషస్సు చాల రమణీయమైనది. ఋగ్వేదమునం దుషాదేవతాకములైన సూక్తములు విశేషముగా గలవు. పంచమవేదమునందు కవిబ్రహ్మ కూర్చిన ప్రభాతసౌందర్యప్రదర్శనమున నొకసారి విహరింతము:—

"తదనంతరంబ యల్లనల్లన తెలుపెక్కి విచ్చు యవులవుల జనసంచారంబు దూరంబున నెండును లేకునికివలనం గడళ్లప్పళించి సెరసి విరిసినం జొలుచుకలువకట్టలంబోని దిక్తటంబులును, దమశ్శాఖికంఠములఁ బోసి రొత్తిన మెడలును బచరించినచూడ్కులు, వేడ్కలం గ్రందైన రెండంబులుం గలిగి మెలంగుచు నొండొంటికిట్టుగాం బిరొయిదవు సమ్మదంబునం బొదలు పేనులు తెరయించి పరమానందంబునం జొక్కుచు జక్కవలు గలసిపొలసి నలిరేఁగి చెలంగుచు రేయింటి యాఁకటిపెల్లున గొదగొని కదిసి చంచువులం దిగిచి త్రుంచి యానుచు వికవిక నవ్వ బఱచినం జికుకు వడియున్న మృణాళశకలంబులవలన బాలచంద్రశతాభిరామంబులగు శంభుజటాజూటవిశేషంబులుం బోని సరోవరంబులును, జీకటివాసినం బ్రభాతంబగు చింత మానిసి మెలంగి ముదంబువుచ్చి పట్టు మేలుకని రొమ్ములు పొదల విదిర్చి మూర్చికొని కలగానంబులకు పులుగుల రొలుంగుల వలన నొండొంటిం దెలుపుకరణి నొప్పునట్టి రుహంబులును బరగు సరసోదయంబుగా పటలంబు నెవరేయు కెంజాయ రంగుల్ల వికసిల్లు రక్తారవిందంబుల దండకీ నెగసి చరించు చంచరీకంబుల రొమ్ముకల నెఱుల గిఱికొని క్రొత్తయగు కాంతిప్రవాహంబులం గనలుకొల్పు పుష్పాళ్లు విదిల్చి రాల్చునుం బోలయుమల యానిలంబు గ్రాలుచుచున్నంపు దీవల వాసనలం గడివోయి తొరగినబిరులవలన మీనకేతనపుంతెన బాణశాలలుంబోని లతామంటపంబులును మొగిడియు జకంబు సంధ్యాంజలిపుటకరణంబుల ననుకరించువిపినంబునం గెంపుగదుర దర్శనీయంబులగు కుముదవనంబులును నేమేని నెపంబున నొండొరుల మేలుకొల్పు రమణరమణీజనంబుల నర్మాలాపంబులన్ జెరయు దరహాసంబులకాంతిఁ దెలుపెక్కినట్లు పాలరాఁదు దీపంబులును, రేపకడ వనలక్ష్మిపుర శ్రీ నలంకరించునదియునుం నెడపడక రొల్లెనల నిగుడు వికాసకుసుమ కదంబ పరిమళంబును నైయున్నంత." తిక్కన, విరాట. ౨-౨౮౦.

ఇందు తిక్కనయొక్క సౌందర్యగ్రహణదక్షత్వమును, తద్వర్ణనాసామర్థ్యమును చక్కగా వెల్లడియగుచున్నవి. 'హరిహరపదారవిందవందనాభిలాషి'యగు నాకవిచంద్రునికి ఉషఃకా

లసరోవరములందు ప్రతిబింబితములగు బాలచంద్రమూర్తులు శంభుజలమూర్తివిశేషంబుల స్ఫురింపజేయుట మిక్కిలిసొగసుగానున్నది. ఇట్టిచమత్కారము లెన్నియేనిగలవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానిచర్చ చాలించి యుత్తరాంశములకు బోవలసియున్నది.

పాత్రభాషితరచనలు

కావ్యమునందలి వివిధపాత్రలమధ్య నడచుసంభాషణములు, వాదప్రతివాదములు, యుక్తాయుక్తవిమర్శనములును, శ్రోతల శ్రేయోభివృద్ధికై కొందఱు చేయుహితోపదేశములు, ధర్మోపదేశములును, కార్యనిశ్చయసందర్భములందు జరుగుచర్చలు, ఒకరికొకరు నచ్చచెప్పుకొనుటకు చేసికొను భావోపన్యాసములు, క్లిష్టసమయములందు కావింపబడు మహోపన్యాసములు లోనగునవి రచించుటయందు ఈ యుగమువారందరును కుశలురే అయినను భారతమునందు ధృతరాష్ట్రదుర్యోధన ప్రముఖ కౌరవులయొక్కయు, ధర్మజభీమార్జునాది పాండవులయొక్కయు, తత్పక్షపాతియగు శ్రీ కృష్ణునియొక్కయు నుపన్యాసములును, ఈ యుభయులమధ్య విదురసంజయులయొక్క యుపన్యాసములును నిరుపమానములై యొప్పుచున్నవి. రాజనీతియందేమి, వక్తృత్వ సామర్థ్యమునందేమి యీ రచన లద్వితీయములై రచనయందు తిక్కనసోమయాజికిగల మహాద్భుత ప్రతిభను విదితము చేయుచున్నవి. ఈ యుపన్యాసములును, శాంత్యానుశాసనికపర్వములలో శ్రీ కృష్ణుని యానతి ననుసరించి భీష్ముడు ధర్మజునకు జేసిన ధర్మోపదేశములును భారతసారమై శాశ్వతముగా ప్రకాశించునట్టివి. బహురసవంతమై, సమయోచితమై, వేళాకోళముతో నెత్తిపొడుపులతో ప్రతిపక్షుని నోరడంపగలదై మనోజ్ఞమైన యీ రచనము చూడుడు. ఇది తొడలువిరిగి పడిన దుర్యోధనునితో శ్రీకృష్ణునికైన సంవాదము.

“అనిన విని యచ్యుతుం డతని నవలోకించి నీవు భీముని, బాలునిఁ బాములం గఱపించియు, విసంబిడియు, నీటంద్రోచియుం బలుమాఱుం జంపఁదెగితివి. గొంతియుఁగొడుకులేవ్రుగును నిద్రించుసమయంబున జతుగృహంబు దహించితివి. ధర్మేతర చరిత్రుండవు సజాతిశత్రుసంపదలఁ గపటద్యూతంబున నపహరించితంతేఁ దనివింబోక యాజ్ఞసేని నేకవస్త్ర రజస్వలం గొలువులోపల భంగపెట్టి తాప్రొద్ద విన్ను నిట్టిదురవస్థకుఁ దేరందగియుండ నట్లుపోయి సమయంబునసపి నీచేసిన సకల దుష్కృతంబులు సహించిన యిప్పాండవాగ్రజుండు వనుప నేను బుడమిపా లడుగవచ్చిన నీనేరవైతి నీనేరమి నిట్లయితి భవదీయంబగు లోభంబునం బాప నిశ్చయంబున మదంబున శాంతచిత్తులగు శాంతనవ ద్రోణులకుం బ్రాణహాని వాటిల్లె వినుము ద్రుపదుని తపోయజ్ఞప్రభావంబుల నదియపనిగా జనించిన శిఖండి ధృష్టద్యుమ్నులాభీష్మగురుల మరణంబులకుం గారణంబులు గాక తక్కుదురే? పెక్కండ్రతోడం బోరి డస్సినపార్థుకిం జంపువాఁడైన భూరిశ్రవుం జంపకుండుమే? అనేకప్రౌఢయోధు లొక్కరుని బాలు సౌభద్రుం బొదివి చంపినం బూనినప్రూనిక్క నిఖిలోపాయంబుల నెఱపక పుణ్యాత్మురాలైనపాంచాలి నరణ్యంబునం బరిభవించినపాపాత్ముని సైంధవుని బ్రదికిపో విడిచి యర్జునుం డగ్నిం బ్రవేశించునే? ఇన్ని తెఱగులచరిత్రంబులు నిర్మలంబులు ఘోషయాత్ర నిన్ను గంధర్వులు పట్టుకొనిపోవునప్పుడు నీవారెల్లం బాఱిన నర్జునుండు నన్నుం గాచుట యొఱుంగరాదె? నీ వాపాదించిన పాపంబులకెల్ల మూలంబైనకర్ణునరదంబు ధరణింగ్రుంగినఁ గవ్వడి వానినేయు కేలకాచికొని యుండు? నుండెనేనియు భూసురశాపంబున నట్లయినరథంబునకు నిష్కృతిగలుగునే కావున నన్నిచునమయించుట సముచితంబు. యుధిష్ఠిరుండు శల్యుం దెగటార్చిన తెఱంగొప్పనొప్పదని యుగ్గడింపక యేలు నేసితి పాండునందనులు పుట్టినంతనుండి నేడుతుదిగా నీయెడ ధర్మవిరోధం బాచరింపరు. కురుకులంబునకు గుద్దలిగొని దుర్ద్యూతంబు నీవతోడరితి దాన నింతలు వుట్టెఁ బవనతనయుండు పట్టినప్రతిన యొఱుంగవె? గద నూరుభంగంబు సేయుదునని పలికి పిడికిటం బొడుచునే? అవియెల్లను వృథాజల్పంబు లూరకుండుము.”

(శల్య. ౨-౩౭౭.)

యాత్రావివరణములు

ఇతర ప్రదేశములయొక్కయు దేశములయొక్కయు వివరములును, అందలి జనుల వృత్తాంతమును తెలుసుకొనవలయునను కుతూహలము మనుజులకు సహజము. శక్తిగలవారు తామే స్వయముగా దేశసంచారము చేయుదురు. దేశసంచారము విద్యాంగములలో నొకటిగా పరిగణించి కొందరు దేశయాత్రగావింతురు. పుణ్యతీర్థసంసేవార్థమై కొందరు దేశాటనము గావింతురు. స్వయముగా దేశసంచారము చేయజాలనివారు చేసినవారిని చేరి “నీవే దేశమునకుఁజని, యేవెరవున నేమిచేసి తేవేషముతో నేవిధమున నెటునిలిచితి”వని ప్రశ్నించి తెలిసికొని యానందింతురు. ఆంధ్రకవితాపితామహుడు మనుచరిత్రయందు వర్ణించినట్లు “తీర్థసంవాసు లేతెంచినా”రని విన్నపుడు ప్రవరాఖ్యునివలె నెదురుగా నెంతదవ్వైన నేగి, తత్పదములకెఱగి “ఏయేదేశములన్ వసించితిరి మీ రేయేగిరుల్ చూచినా, రేయేతీర్థములందు గ్రుంకిడితి రేయేద్వీపముల్ మెట్టినా, రేయేపుణ్యవనాళిఁ ద్రిమ్మరితి రేయే తోయధుల్ డాసినా, రాయా చోటులఁ గల్గు వింతలు మహాత్మా నాకెఱింగింపవే” యని ప్రశ్నించి తెలిసికొనుటకు కుతూహలము మనుష్యులకు స్వతస్సిద్ధముగా నుండును. కావున పురాణాదులలో యాత్రాసంబంధమైన వివరములు విశేషించి వర్ణింపబడినవి. ఆంధ్రమహాభారతములో నన్నయభట్టారకుడు అర్జునుని తీర్థయాత్రాసందర్భమునను, రాజసూయార్థము భీమాదులు దిగ్విజయము చేయుసందర్భమునను, పాండవులు సేవించిన తీర్థయాత్రావివరములందును యాత్రావివరణశీలములైన వచనములు పెక్కు రచించెను. పాండవులజ్ఞాతవాసార్థము పోవునపుడు గడచిన దేశవిశేషములు, బలరాముని తీర్థయాత్రవిశేషములు, అశ్వమేధయాగార్థము హయమువెంట నరుగునర్జునుడు సందర్శించిన నానాదేశముల వివరములు లోనగునవి తిక్కన చాలవర్ణించినాడు. కేతనకృతదశకుమారచరిత్ర యంతయు నానాదేశములయొక్కయు, ద్వీపములయొక్కయు, నందలివిశేషములయొక్కయు వివ

రములతో నేగాక ఆయాయువకు లొనరించిన యద్భుతసాహసములతో నిండియున్నది. మార్కండేయపురాణమునందును నిట్టి వివరము లాయా సందర్భములందు వర్ణింపబడినవి.

ప్రకృతిశాస్త్ర విషయములు (Scientific topics)

సృష్టిపరిణామక్రమము (Evolution) జీవోత్పత్తివిధానము లోనగు శాస్త్రీయాంశములనుగురించి నన్నయ పెక్కుచోట్ల వచనములు రచించెను. అట్టి వింకను ననేకములు విశేషించి రచించుటయేగాక తిక్కనసోమయాజి భూగోళ, ఖగోళ, తత్త్వశాస్త్ర,చారిత్రక ప్రకారములను భారతమునందు భీష్మపర్వాదులను పెక్కుచోట్ల వర్ణించినాడు. గర్భధారణకాలమున మాతృదోషమున ధృతరాష్ట్రుడంధుడును, పాండురాజు పాండుడునైరని నన్నయ వర్ణించెనుగదా? అల్లే నన్నెచోడుడు గజముఖుని జన్మవృత్తాంతము వర్ణించినాడు. దాక్షాయణీపరమేశ్వరులు కైలాసపార్శ్వభూములందు సంచరించుచుండగా దాక్షాయణి యాప్రాంతములందు మదనాసక్తి చేకొనంగుచున్న మత్తేభవిక్రీడితముం(?)గాంచి సాభిప్రాయముగా పరమేశ్వరు నవలోకింప నత డీయ్యకొనె ననియు, నీశ్వరుడు కరియు, దాక్షాయణి కరిణియునై విహరింపగా తత్సమాగమఫలితముగా నాదంపతులకు గజవక్త్రుడుదయించె ననియు వర్ణించి, విఘ్నేశ్వరుడు కరిముఖు డగుటకు శాస్త్రీయమైన హేతువు నిరూపించినాడు. ఇల్లే మార్కండేయపురాణమునందు ౬-౬౧ లో మారన మహిషాసురునికి మహిషముఖము మానవదేహము కలిగియుండుటకు కారణము వానితల్లియగు దితి మహిషీరూపము దాల్చి తపమొనరించుటచే గల్గినశాపమని వివరించియున్నాడు.

ఈ లోకమునందు సమస్తప్రాణుల జీవనమునకును, క్రియానిర్వహణమునకు వలయు సామర్థ్యము అన్నమువలన గలుగుననియు, అన్నమాదిత్యమయమనియు నన్నయ(అరణ్య. ౧-౩౯ లో) తెలిపినాడు. ఇది గొప్పశాస్త్ర విషయము. సూర్యకాంతి తగిలినగాని ఓషధులలోనగు వృక్షజీవులు కాని, జంతువులు గాని మనుష్యులుగాని నిలువజాలవు. మారన మార్కండేయపురాణమునందలి సప్తమాశ్వాసమున నీ విషయమునుగూర్చి చాలవివరములు తెల్పియున్నాడు. రాజ్యవర్ధనుడను రాజు భాస్కరు నారాధించి, "వని యాభూపతి తాను భార్యయుఁ బ్రజాసందోహము సృత్రిపా,త్రని కాయంబును బంధువర్గము నమాత్యశ్రేణియు న్నిత్యశో, ధనలీల న్విగతామయత్వము జరాభారవ్యపేతక్రమం,బును నొప్పన్బదివేలు వర్షములు పెంపుంబొంది ప్రాల్చెంగడున్."యథావిధిగ సూర్యనమస్కారములు చేసినచో రోగపీడితులగువా రారోగ్యవంతులై సుఖించుచుందురు.

స్కాంతశక్తి (Magnetism)

కేతన దశకుమారచరిత్ర పంచమాశ్వాసమునందు నపహారవర్మ యనువానిచే చెప్పబడిన మరీచి యను మునివృత్తాంతము కలదు. ఆకథ నిటీవల సారంగు తమ్మయ రచించిన విప్రనారాయణ చరిత్రకు మాతృక యని చెప్పతగియున్నది. "బలవా నింద్రియగ్రామో విద్వాంస మపి కర్షతి" అను సుప్రసిద్ధగీతావాక్యమున కది చక్కని యుదాహరణము. మరీచిముని "అనంగవికార పారవశ్యమున నొక్క కామినికి వశుడై, దానివాక్యముల కొడబడి చుంబకశిలాప్రతిమం దగులు నయోరూపంబునుంబోలె దానిపజ్జ నరుదెంచె"నట్లు వర్ణింపబడినది. ఈశక్తి నే పాశ్చాత్యులు 'మేగ్నటిజమ్' అని వ్యవహరింతురు.

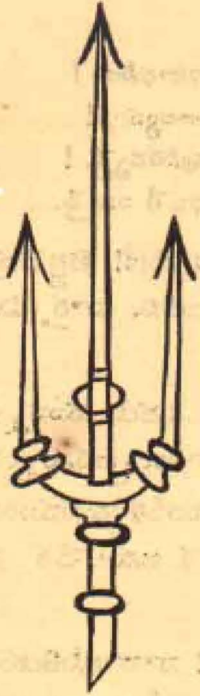
ఆరోగ్యము-నగరనిర్మాణము

ప్రజలయొక్క ఆరోగ్యమునకు భంగము రాకుండ నగరాదులు నిర్మించు విషయమును (Town planning)గూర్చి యిప్పటి శాస్త్రవేత్తలు చాల తాపత్రయపడుచున్నారు. ఈ విషయమును గూర్చిన యొక్క వచన రచన నిట నుదాహరించుట యుక్తము. మారన మార్కండేయపురాణము (౮-౩౯) లో పట్టణగ్రామ ఘోషాది నిర్మాణక్రమము నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

"శీతోష్ణాది ద్వంద్వంబులచేతం బీడితులై తమ కునికిపట్టులు విచారించి సహజంబులగు గిరిదుర్గ వనదుర్గ జలదుర్గంబులందు నివాసంబులు గావించి చతుర్థంబగు కృత్రిమదుర్గంబు నవల శాస్త్రోక్త ప్రమాణవృత్తాయతప్రాకార పరిఖావృతంబులుగాఁ బుర ఖేట ఖర్వట ద్రోణీముఖంబులు రచియించి పెనుబయల మంత్రిసామంత గుప్తముగా శాఖానగరంబును గృషీవలశూద్రబహుళంబుగా గ్రామంబును గోగణాకీర్ణ గోపాలజనోపేతంబుగా ఘోషంబును గడిభూమిం బరదేశబాధక దుష్టజనప్రాయముగా వృత్తియును నన నిట్లష్ట విధంబులై యుండ నిర్మించి యందు గృహంబులును శాలలుం గల్పించుకొని శీతాతపాది బాధల జయించి..." (సశేషము)

త్రిశూలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ





మూఁడవయంకము

[ప్రవేశము : బిజ్జలుఁడు, ఒక మంత్రి.]

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవునినుండి యేమని వర్తమానము వచ్చినది?

బెజ్జ:— మహాప్రభూ! జగదేవదండనాయకులు పోయి కోటను ముట్టడివేసిరఁట. నాల్గురోజులు ముట్టడియైనతరువాత కోటగోడలో నొకచోట రంధ్రముచేసి సైనికులను బాఱఁద్రోలి మనవారు లోనఁ బ్రవేశింపఁబోయిరఁట. ఇంతలో రెండువేల కాకతీయుల గుఱ్ఱపుఫౌజు తానవ్వోటికి వచ్చి జగదేవుని సైనికులను బాఱఁద్రోలి రెండుగడియలకాలము కోటవెలికివచ్చి యుద్ధము చేసిరఁట. మనవారికిఁ బ్రతిపక్షులకుఁ దుములసంగరము జరిగెను. ఆయుద్ధానంతరము చూడఁగా మరలఁ గోటగోడ నిర్మింపఁబడియున్నదఁట.

బిజ్జ:—వెలికివచ్చిన రెండువేల గుర్రపుదళమును మనవారు హతమార్చలేదా?

బెజ్జ:—ప్రభూ! ఆయుద్ధములో వేయిమంది చనిపోయిరఁట. కడమ వేయిమంది పలాయితులైరి.

బిజ్జ:—జగదేవుఁడు తెలివితక్కువచేసినాఁడు. కోటగోడలోఁ గొంతభాగము తనకు వశమగుటయు, మఱల నది శత్రుహస్తగత మగుటయునా?

బెజ్జ:—ప్రభూ! ఇది నాల్గురోజులక్రిదంటి వార్త. నేఁడు మరల వార్త రావలయును.

దౌవారికుఁడు:—(ప్రవేశించి) బెజ్జదేవామాత్యులకొఱకనుమకొండనుండి రాతువచ్చి వేచియున్నాఁడు.

బిజ్జ:—లోనికి రమ్మనుము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును, రాతు ప్రవేశించి యుత్తరమిచ్చి పోవును.)

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! ఈయుత్తర మేమో చదువుము.

బెజ్జ:—శ్రీజగదేవదండనాయకుఁడు శ్రీబసవేశ్వరుల పాదపద్మములకు నమస్కరించి యుద్ధమంత్రి బెజ్జదేవామాత్యులకు వ్రాయున దేమనఁగా, ఇదివఱకిచ్చుట జరిగిన యుద్ధవార్తలు తమ కిదివఱకే తెలియఁజేసితిని. ఇదివఱకు మేము పట్టుకొన్న కోటగోడభాగము మఱల మేము వశముచేసికొంటిమి. కాని శత్రువు లంతఃప్రాకారమునకు బహిఃప్రాకారమునకు మేము పట్టుకొన్నభాగము రెండువైపుల నడ్డుగోడలు కట్టిరి. ఈకోటలోనిసైనికుల చాకచక్యము నా కబ్బురము గొల్పుచున్నది. ఈ యడ్డుగోడల మూలముగాఁ గోటగోడ పట్టుకొనియు ఫలము లేకపోయినది. ఆ యిఱుకుగోడల మధ్య యుద్ధమున కవకాశము లేదు. నిన్నసాయంకాలమున నొకవేయిదండు కోటవెలుపలికి వచ్చి మాకు యుద్ధమిచ్చినది. దానిని సంపూర్ణముగా నాశనము చేసి

తిమి. శ్రీబసవేశ్వరుల దయయున్నచోఁ గొలఁది దినములలో శ్రీశ్రీత్రిభువనమల్లబిజ్జలమహాదేవుల విజయపతాకము హనుమకొండపై నెగురఁగలదు.—విధేయుఁడు, జగదేవదండనాయకుఁడు."

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవుడు క్రమక్రమంబుగాఁ బరాక్రమింపఁగలఁడు. జగదేవునకుఁ జాలినదండనాథుఁడు హనుమకొండలో లేఁడు.

బెజ్జ:—మహారాజా! విడియుద్ధముననైనచో జగదేవుఁడు గెలువవచ్చును. కాని కాకతీయులు కోటగోడ వెనుక సురక్షితులైయుండగఁ గొంత గెలుచుట కష్టమే యగును.

బిజ్జ: —బెజ్జదేవా! ఇంక ననుమానమేనా ? బసవేశ్వరుఁ డెవరనుకొనుచుంటివి. సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడు. ఆయన మనల నొక్క-హన్మకొండయేకాదు, భారతదేశమంతయు మనచేత గెలిపించి కాలచుర్యపతాకక్రింద నేలించును. ఒక్క-భక్తుఁడు మడివాలు మాచయ్య బిజ్జలుని తల తనపాదములకుఁ దగిలించుకొననే. నందియవతారమైన బసవఁ డేమిచేయలేడు?

బెజ్జ:—బసవేశ్వరుఁడు తలంచుకొన వలయునే కాని యేమిచేయలేరు? నేను సెలవు తీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుని సాహాయ్యముతో సర్వదేశములు గెలిచి నాపతాక మెగిరించెదను. ద్వారసముద్రపు హోయిసాలులు, దేవగిరి యాదవులు, హనుమకొండ కాకతీయులు, దక్షిణమునందలి చోళ పాండ్యులు కాలచుర్యచక్రవర్తిపాదములయందుఁ దలలు మోపవలయును. నందిరాజు నాకోటయం దమాత్యుఁడా! శత్రువులకోటలు కొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మించి గిట్టలతోఁ దన్నించి పగిలించెదను. శివభక్తుల కేది వశముకాదు. ఆకాశములో వస్త్రములమూట యిరియించిన మహాత్తు చాకివానికిఁ గలుగ, బసవఁ డేమిచేయలేఁడు? స్పృశించి యాకాశమును మూర్తికట్టించఁగలఁడు. నీరు కంబములుగా నిలఁబెట్టఁగలఁడు. గాలి మూటగట్టి సైన్యము లువ్వెత్తుగా నుప్పరవీథి కెగయింపఁగలఁడు.

(బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—(అంజలి పూని)

శ్లో. పక్షీంద్రవాహనతపోబలసాధనీయ !
సర్వేశ్వరోల్లసితవాహన లాల్యమాన!
కాపాలిరూపసముపేత పునీతదృష్టే !
శ్రీవజ్రశృంగ వృషభాధిపతే నమస్తే.

బస:—బల్లహచూడామణీ! బెజ్జదేవునివలన హనుమకొండ వృత్తాంతము వింటిని. వార్త విజయసూచకముగా నున్నది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీదయయున్నచో ననుమకొండయనఁగా నెంత? నీవు నాకుఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము. మూఁడులోకములు గెలిచి సంసీశ్వరునిముందు కుడికాలికి మువ్వకట్టెదను. సర్వదేశ జనులచేత హృదయలింగములు కట్టించెదను.

బస:—మహారాజా! నారాజనీతియంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. వలయునయేని యుద్ధరంగమున నీ మొనమొగదల నాయసువులు బలివెట్టెదను. నేనే నీ కమ్ముడువోయితిని. నీయాజ్ఞకొలఁది నన్ననుసరింపఁ జేసికొనుము. నేను సెలవుతీసికొని——.

బిజ్జ:—ఇంటియొద్ద నేమైనఁ బని యున్నదా?

బస:—పని యేమియును లేదు. మనస్సు స్వస్థముగా లేదు.

బిజ్జ:—అట్లయినచో వినోదార్థము చదరంగమాడుదము.

(ఇరువురును క్రీడారంగమునకు బరిక్రమింతురు.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఈ తెల్లపౌజు నాది. ఎప్పుడును భూపతియే తెల్లపౌజుతో నాడవలయుఁగదా! నీ వీనాఁడు తెల్లపౌజుతో నాడుము. నేను నల్లపౌజు తీసికొందును.

బస:—మహాప్రభూ! భూమిపతి శివునియవతారము. ఆయనకొఱకై వినియోగింపఁబడిన వస్తువులు పరులుపయోగింపరాదు.

బిజ్జ:—రాజు శివునియవతారమని యాగమము లందుండవచ్చును. నీవు ప్రత్యక్షశివుఁడవు. తెల్లపౌజుతో నీవే యాడుము.

(ఆడుచుందురు.)

బస:—రాజా! నీయేనుఁ గిటు మంత్రిచేత నటు బంటుచేతఁ జావనున్నది.

బిజ్జ:—బసవా! నీయనుగ్రహ మున్నచో నా బంటును శైకీద్రోసి నాయేనుఁగును మఱల బ్రదికించుకొందును.

(నీల ప్రవేశించును.)

శివగిరిచాప విభో, విభో విభో, శివగిరిచాప విభో
కనకభూమిధర క్రమచాపధర,
కామాక్షీహృదయాధినాథ సురు— శివగిరి.
భసితలేపమధురాభిరామతను,
బాలచంద్రకకలాభిరామశిర,
వారాహీకృతసేవ దేవ సురు— శివగిరి.
చాముండీకరతాళ నాట్యపద,
జలజమోహనాకార సురూ సురు,
శర్వాణీ మధురార్ధభాగసురు— శివగిరి.

(నీల తొంగిచూచి సిగ్గుపడి పాఱిపోవును.)

బిజ్జ:—(పకాలున నవ్వి) బసవా! నీవు మానీల నెఱుఁగుదువా?

బస:—నే నెప్పుడు దర్శనము చేయలేదు.

బిజ్జ:—ఆమె నిన్నెఱుఁగునఁటగదా!

బస:—ఆమె న న్నెట్లెఱుఁగును?

బిజ్జ:—నిన్నెఱుఁగుదునని నాతోఁ జెప్పినది.

బస:—ఆమె రాజకుమార్తె. నే నామెను జూచుటకే వీలులేదు. న న్నెప్పుడైన నామె దూరము నుండి చూచియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవా! నీవు కొన్నిలక్షల గీతములు వ్రాసితివఁట గదా! నే నొక్క గీతమును వినలేదు. మా నీల పాడినగీతమును విన్నావా?

బస:—ఇప్పుడే విన్నాను.

బిజ్జ:—ఇదిగో, నా యేనుఁగు మఱల బ్రదికినది. మా నీల గొంతుక యెట్లుండును? ఆమె పాడెడు పాటలన్నియు నామె వ్రాసినవే. ఆమె వ్రాసినవి కావు. ఆమె పాడెడివి. తా నట్లు పాడుచుంటినని యామెకుఁ దెలియదు.

బస:—రాజా! నీ మంత్రి చిక్కుపడ నున్నాఁడు. నీ శకటములు గుఱ్ఱములు బంట్లు నెక్కడి వక్కడ చెదరి పోయినవి.

బిజ్జ:—బసవా! నా పౌజునంతయు మహామాత్యుఁడవని నీ చేతిలోఁ బెట్టితిని ఇట్లుచేయుట నీకు న్యాయము కాదు.

బస:—మహారాజా! నీ పౌజు నా చేతిలో సురక్షితముగా నున్నది. నా పౌజునే నీ చేతిలోఁ బెట్టి పాడు చేసినాను.

బిజ్జ:—రెండు పౌజులును సరిచూచు కొనలేవా?

బస:—(కనులు మూసికొని లేచి నిలుచుండి చేతులు పైకెత్తుచున్నాఁడు.)

బిజ్జ:—బసవా! ఇది యేమి? మాట మాటాడుచునే తన్మయత్వము పొందెదవు. ఓడకు మోడకు మనెదవు. ఇసుమంత బూడిద నొసలఁ బూసినను మనలక కొండంత మరు లొందుననుట తెల్లమయ్యెను. చెల్లరే బసవయ్య శివమరుల్ కొంటివో, భక్తిరసము తలకెక్కెనో.

బస:—రాజా! భక్తి తలకెక్కనులేదు, మరులును గొనలేదు. త్రిపురాంతకుని గుడి తూర్పుదిక్కునఁ గపిలేశ్వరమం దొకతపసి నిత్య మాఱుపుట్లపాలతో శైవాభిషేకము చేయుచున్నాఁడు. ఆపాలు కాలువలుకట్టి వీథులందుఁ బ్రవహింపఁగా నేనుఁగులు త్రొక్కి బురదయైనది. ఒకగొల్లది చల్ల నమ్ముకొనుచు నాబొంపిలోఁ గాలుజాఱి పడఁబోవుచు నన్ను బసవరోయని పిలిచినది. నేను దానిని బడకుండఁ బట్టుకొంటిని.

బిజ్జ:—(పకాలుననవ్వి) అవునయ్యా! వృషభావతార! మంచిదయ్యా! బసవదండనాథుఁడా! చాగుచాగు, మహావీరశైవ! నిన్ను మే మిదివఱకే దేవుఁ డనుకొనుచున్నాము. ఇంకను మమ్ము నమ్మించుటకుఁ బ్రయత్నము లెందులకు?

బస:—(కోపముతో) రాజా! వెక్కిరింపుమాటలెందులకు? కబురంపి యాగొల్లదానిఁ గనుఁగొనవచ్చును. అది పడఁబోవునప్పుడు చూచినవా రున్నారు. వారినిఁ గనుఁగొనవచ్చును.

బిజ్జ:—విహారిచ్చటనుండి కదలరాదు. ఎవఁడురా అక్కడ!

(దౌవారికుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—శివభక్తుఁడా! ఏగొల్లదానికొఱకు వెదకు చుందువు ?

బస:—అది నల్లనిది. దానికిఁ బెద్దముక్కర యున్నది. ముంతకొప్పున్నది.

బిజ్జ:—గొల్లవాండ్రంద ఱట్లేయుందురు.

బస:—పొట్టిది, తొగరురంగుచీర కట్టుకొన్నది.

బిజ్జ:—(నవ్వి) ఇవికూడ గుర్తులు కావు.

బస:—అది మహాభక్తురాలు. దానిశరీరయష్టి యందు శివుఁడు నివాసమున్నాఁడు. దానిసంధిబంధము లందుఁ బరమశివుఁడు జంగమలింగమై యున్నాఁడు.

బిజ్జ:—బసవా! మహామాత్యుఁడవు. ఇంతకన్న నే నభినయించితినని చెప్పరాదా ?

బస:—నే నబద్ధము చెప్పుచుంటిననియా? దానిని నేను జూచినట్లు వర్ణించితిని. ఆగుమాగుము. దానిపేరు కళియంబ. అది కళ్యాణకటక ముత్తరదిశయందు రాజ వీథి దీపిక చిట్టచివరిది దాటిన నాల్గవయిల్లు.

బిజ్జ:—ఓరీ! నీవు పోయి వెంటనే దానిని బిలుచుకొనిరమ్ము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును.)

(నీల పాడుచుఁ బ్రవేశించును.)

ఉమ నీవు చూచుచూ ఊరకున్నావా
తమరు విషమును స్వామి త్రాగించినారా ?
ఒకకోలి కేసునా ఒకసాంటి కేసునా
ముకుకంటినడుమ తనమూర్తి చూచెదు సామి
ఒక్కరొక్కరు చేరి యుసికొల్పినారో
చక్కఁ బచ్చిన వాఁడె చచ్చునన్నారా— ఉమ నీవు.

కోర్కె చెట్టు నొకండు కోర్కెలావు నొకండు
లచ్చి నొక్కఁడు తేనెలప్ప యింకొక్కఁడు
త్రుచ్చిలించినవారు మురిసిపోయారా
పచ్చివిసమును స్వామిఁ బట్టియిచ్చారా— ఉమ నీవు.

విసము త్రాగెడువేళ విసము మండెడువేళ
విసము చంపెడువేళ వెఱ్ఱి లెత్తెడువేళ
దూరాన నిలఁబడి యూరకొన్నారా
పేరులై యందఱూ వెలిపెట్టినారా— ఉమ నీవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఈపాట నీ విదివఱకు వింటివా?

నీల:—విన్నాడు, విన్నాడు.

బస:—విన్నాను, విన్నాను.

బిజ్జ:—నీవు నీల నిదివఱకుఁ జూచితివా?

నీల:—చూశాడు, చూశాడు.

బస:—చూశాను, చూశాను.

బిజ్జ:—ఇంతకుముందు చూడలేదంటివికదయ్యా! నీలా! బసవేశ్వరుఁడు ని న్నిదివఱకు చూడలేదట.

నీల:—చూడలేదా? చూశాడు, మఱచిపోయినాఁడు.

బిజ్జ:—ఏమయ్యా! ఎక్కడచూచితివి?

బస:—ఎక్కడచూచితినా? ఎక్కడచూచితినా?

నీల:—ఎక్కడచూశావో నేను చెప్పనా ?

బస:—

నందికొమ్ములనడుమ నాట్యమాడితి వీవు
నందికాళులమధ్య నాట్యమాడితి వీవు
తెలికొండకొడుపుపై తొలిరెద్దుమసముపై
నాఁడు పాడితి వీవు, నాఁడు ఆడితివీవు.

నీల:—ఆ; గుర్తుకు వచ్చింది.

బస:—మళ్లీ యివ్వాళ కనపడ్డావు.

(దౌవారికుఁడు ప్రవేశించును.)

దౌవా:—మహారాజా! గొల్లది యాజ్ఞవేచి యున్నది.

బిజ్జ:—లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(గొల్లది ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—నీపేరేమి?

గొల్ల:—కళియంబ.

బిజ్జ:—నీవు గంట్రకింద నెక్కడనుంటివి?

గొల్ల:—చల్లఅమ్ముతూ వీథివెంట పోతున్నాను బాబా!

బిజ్జ:—అప్పు డేమిసంభవించినది.

గొల్ల:—ఏమీ జరగలేదు. చల్లమ్మకోవడం అప్పటికే అయిపోయింది. ఇంటికి వెళ్లాను.

బిజ్జ:—దారివెంట నెక్కడనైనఁ బడితివా?

గొల్ల:—పడలేదు బాబూ, కాదు, కాదు, పడఁ బోయినాను స్వామీ!

బిజ్జ:—మఱి యెందుచేతఁ బడలేదు?

గొల్ల:—ఎవరో రెండుచేతుల్తో నన్ను పట్టుకున్నారు. నేను కుడిచెయ్యిమాత్రమే చూశాను. ఆచేతికి బంగారపుకడియం ఉన్నది. వేళ్లకు ఉంగరాలున్నవి.

బిజ్జ:—ఆ మనుష్యుని చూడలేదా?

గొల్ల:—నేను లేచి నిల్చుని చీరసర్దుకొని చూసేవఱకు మనిషి యెవరూ కన్పించలేదు.

బిజ్జ:—ఆచేయి గుర్తుపట్టఁగలవా?

గొల్ల:—చిత్తము, దేవరా! గుర్తుపడతాను.

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరుని కడ్డునిలుచుండి యాయన చేయి వెనుకనుండితీసి ముందుకుఁ జూపును.)

గొల్ల:—ఇదే చెయ్యి బాబూ! బొటనవ్రేలు చంద్రవంకల్లే తిరిగిఉంది.

బిజ్జ:—ఈచేయి యెవరి దనుకొందువు?

గొల్ల:—మహారాజా! తెలియడంలేదు.

బిజ్జ:—నీవు పడఁబోవుచు నెవరినైనఁ బిలిచితివా?

గొల్ల:—బసవరో అని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఎవ రాబసవయ్య?

గొల్ల:—మా రాజా! మాయింట్లో బసవఁడిపూజ చేస్తూఉంటాం. ఆయన నందీశ్వరుఁడు. ఆయన్ని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఈరాజ్యములో మంత్రి యెవరే?

గొల్ల:—నాకుఁ దెలియదు మాదొరా!

బిజ్జ:—నే నెవరను?

గొల్ల:—నాకు తెలియదు మారాజా!

బిజ్జ:—వెనుకకు మళ్లి చూడకుండఁ బొమ్ము.

(బసవని కంజలిపట్టి)

జయ జయ బసవాంశా సత్యసద్భక్తివాసా
జయ జయ శివగోత్రా సత్ప్రసాదైకపాత్రా
జయ జయ భవమారా! శాశ్వతైకాంగవీరా!
జయ జయ బసవాఖ్యా సంవిదాశ్చర్యసాఖ్యా.

నీల:—

బసవని మువ్వగాలిగంట పలపల నవ్వింది వెంట
బత్తిరాజనాలపంట పడిరెు వచ్చి శివునియింట
బసవని కొమ్ముల తలతల బసవని ఫాలపు మిలమిల
వెండికొండ వెలుగువల్లి వీతెంచిన విరులమల్లి—బసవని.

బిజ్జ:—

ఆద్య, నమస్తే; వేద్య, నమస్తే;
తత్త్వ, నమస్తే; చిత్త్వ, నమస్తే;
భావ, నమస్తే; భావి, నమస్తే;
సద్గురు, బసవస్వామిన్, నమస్తే.

నీల:—

నీగంగడోలు నను గోఁకనిచ్చేవా
నీమూపురముపైని యెక్కనిచ్చేవా
నీతోఁకకుచ్చులు నిమురనిచ్చేవా
మేల్ ప్రత్తివిత్తులు మేపనిచ్చేవా?
బసవ బసవా నిన్ను పట్టనిచ్చేవా
నీకడానసనోడల్ తాఁకనిచ్చేవా?

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నాయవిశ్వాసమును మన్నింపుము.

బస:—మహారాజా! భక్తి రెండువిధములు. ఒకటి సహజము. రెండలవఱచుకొన్నది. నాకుఁ బూజావేళ యగుచున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—నీలా! నీవు బసవేశ్వరు నెచ్చట చూచితివమ్మా!

నీల:—వెండికొండలో రోజూ అమ్మవెళ్లి స్నానం చేస్తుండే చిన్నమెరుపులవాగు, ఆవాగుప్రక్కను ఒకరోజున బసవఁడు కొమ్ములతో తెల్లమట్టి కుమ్ముతున్నాఁడు. మన్ను క్రింద రాలినకొద్దీ రత్నాలు పడుతున్నవి. నేను పోయి రెండురత్నా లేరుకొందా మనుకొన్నాను. బసవణ్ణిచూస్తే పొడుస్తాఁడేమో అని భయంవేసింది. నేను రోజూచూసేబసవఁడే కదా అని దగ్గరకు వెళ్లాను. అతఁడు నన్ను కుమ్మాలేదు; తన్నాలేదు. అతనికాళ్లక్రింద రత్నా లేరుకున్నాను. అతఁ డూరుకున్నాఁడు. నే నేరుకున్నంతసేపూ అతఁడూరుకున్నాడు. అదీ మాయిద్దరికీ స్నేహం; అప్పటినుంచి చాలాసార్లు కలుసుకున్నాం.

బిజ్జ:—అమ్మా! నీపే రేమి?

నీల:—శివుఁడిపేరే నాపేరు. శివుఁడు నీలలోచనుఁడు. నేను నీలలోచనను.

బిజ్జ:—తల్లీ! సంగమయ్య మీూవెండికొండ మీూఁద లేఁడా?

నీల:—నా కెప్పుడూ కనపడలేదు. ఎవరో ఆ కొండమీూఁద చాలామంది శివునివలె వేషాలువేసుకొని ఉంటారు. ఎవరుశివుఁడో, యెవరుకాదో నాకుతెలియదు. ఆకొండపైతట్టున చుట్టూ యెనిమిదికొమ్ములమధ్యలో యలో రత్నాలమేడ వుంది. అందులో శివుణ్ణిమాత్రం నేను బాగా గుర్తుపడ్తాను. నే నెప్పుడూ అక్కడే వుంటున్నానుగా!

బిజ్జ:—నీ విప్పు డిక్కడున్నావుగా!

నీల:—అన్నా!

బిజ్జ:—తల్లీ! యేమిటి?

నీల:—వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకురమ్మన్నారు.

బిజ్జ:—నీ వింతదనుకనుండి యేమిచెప్పచున్నావు?

నీల:—ఏమిచెప్పుచున్నాను. వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకొనిరమ్మన్నది.

బిజ్జ:—నేను వత్తునులే, నీవు పద.

నీల:—(వెళ్లుచు)

నగజకన్నెఱవడి, నాథునిజట సడలి
మొగసాలనందిరా లెగరొప్పి వాడు
త్రిపురాసురులమాట దేవతలు కబురురా
కపురవన్నెలయెద్దు కాల్ద్రివ్వినాఁడు
విఘ్నయ్యతొండమ్ము విరిసి ఫీంకారింప
భుగ్నాక్షి బసవన్న బుసకొట్టినాఁడు.

బిజ్జ:—తల్లీ! నీవు నాయింటిలో నుండుటచేత నేను ధన్యుఁడనైతిని. నీ వెవ్వరియవతారమో తెలియలేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మీూకర్మసిద్ధాంతము తునుకలైపోయినది. మీూ దేవతలందఱుఁ గాలికి బుద్ధిచెప్పిరి. శివుఁడొక్కఁడే పరదైవతము. బసవేశ్వరుఁడే నంది. బసవేశ్వరుఁడే మోక్షదాత.

త్రిపు:—ఏమి జరిగినది?

బిజ్జ:—ఒకగొల్లదానిని బసవన్న పడకుండఁ బట్టుకొనియెను. మీూకుఁ దెలియలేదా?

త్రిపు:—రాచనగరంతయు నీకథనే చిలవలు పలవలుగాఁ జెప్పుకొనుచున్నది. నేనును వినుచున్నాను.

బిజ్జ:—దానికి మీూ రేమందురు?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! తమరు బసవేశ్వరునియందు మిక్కిలి సుముఖులైయుండఁగా నాపూర్వపక్షములు పనికిరావు.

బిజ్జ:—పూర్వపక్షములుచేయుట కిందు వీలే లేదు. గొల్లది వచ్చువఱకు బసవేశ్వరు లిందే యున్నారు.

త్రిపు:—ప్రభువులు మన్నించినచో గొల్లదానినిఁ దీసికొనిరమ్మని పంపించినసేవకుఁడు దానితో నీ సంగతి చెప్పియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—ఈగదిలో నేనును బసవేశ్వరుఁడు నిద్దఱమే యుంటిమి.

త్రిపు:—దౌవారికుఁడు చెవియొగ్గి లోన నేమి జరుగుచున్నదో యని వినియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—గొల్లదివచ్చి యట్లు జరిగినదని యెఱుపవలసిన నవసరములేదు.

త్రిపు:—అది రాజభయముచేత నట్లు చేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరునకు దానిపే రెట్లు తెలియును? దానియింటిగు ర్తెట్లు తెలియును?

త్రిపు:—తెలియుటయే మఱియు ననుమానమునకు హేతువు. ఇదియంతయు నింతకుఁబూర్వమే యొకపన్నుగడగాఁ జేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—భట్టారకా! బసవేశ్వరుఁ డట్టియవినీతిపరుఁడందువా?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! త్రిభువనమల్ల! బసవేశ్వరామాత్యుని నే నట్లందునా? వాదపద్ధతిని జూపించితిని. బసవేశ్వరుఁడు భక్తాగ్రేసరుఁడు. ఆయన కర్మ లేదనుట, కులభేదములు లేవనుట యట్లుండనిండు.

గీ. పరమమైన సత్యాచారపరుఁడు తాఁగి
లేదనుట వానిజిహ్వకు రాదు శివుఁడొ
నంశివొ యిట్టిరూపమ్ము నంది వచ్చె
నపలు వడియఁ బోసినట్టి క్షీరసము బసివి.

బిజ్జ:—నిజము, భట్టారకా! నిజము. తక్కిన వన్నియు నట్లుంచుఁడు.

గీ. బాలుఁ డున్మత్తుఁడు పిశాచి బసవమూర్తి
ప్రభువు భక్తినిధానమ్ము బసవమూర్తి
మనలు మరులకుఁ దలమున్క బసవమూర్తి
ప్రసరదావేశపరిశేషి బసవమూర్తి

(తెర.)

నాల్గవ యంకము

[రాజనగరు ముందు. ప్రవేశము : కొందఱు పౌరులు.]

ఒకడు:—ఓయీ! మనము రాజుతోఁ జెప్పుకోవాలి. ఈబాధలు మనము పడలేము. రాజంటే భయపడ నక్కరలేదుగాని శివభక్తుఁడంటే మనము భయపడక తప్పకవచ్చింది.

రెం. వాఁడు:—వారికి మనము దగ్గరగాఁ బోరాదఁట. వారు మన మతమును యథేష్టముగాఁ దిట్టవచ్చునఁట. వారి మతమును మన మేమీ అనరాదు.

మూ. వాఁడు:—మన పెండ్లిండ్లన్నియు శాస్త్రిపుఁ బెండ్లిండ్లఁట. వాళ్లు చేసికొనే పెండ్లిండ్లే యథార్థమైన పెండ్లిండ్లఁట.

మఱొకఁడు:—ఓయీ! రాజు బసవేశ్వరునకిష్టుఁ డగుటవలన మనయందఱ బ్రతుకు లిట్లు బండలెక్కినవి.

మొదటివాఁడు:—అందుకనియే రాజు తలఁచిన దెబ్బలకుఁ గొదువా యంటారు.

రెం. వాఁడు:—అయ్యో! ఊరిలో నీతిప్రవర్తన యంతా పోయింది. ఇఱువదివేల మిండజంగాలా! ఇది యంతా మతమా! ఈ నీతీ పాతిలేని వాళ్లందఱు మన కుల మర్యాదలు దక్కనియ్యటం లేదు. పోయి రాజుతో మొఱపెట్టుకొందాము.

(ప్రవేశము బిజ్జలుఁడు)

ఒకఁడు:—మహారాజా! మేము బ్రతుకలేము. బసవని యాశ్రయించుకొని మిండజంగము లూరంతయు బలిసినారు. వారు మా సంసారములు నిలువనిచ్చుట లేదు.

ఇంకొకఁడు:—స్వామీ! మాలమాదిగల దగ్గర నుండి యందఱును శివభక్తులఁట. వాండ్ర కెదురులేకుండ నున్నది. వాండ్రు వచ్చి మా యగ్నులమీఁద నుమియుచున్నారు. మేము వారి నాగలేకుండ నున్నాము.

ఇంకొకఁడు:—త్రిభువనమల్లా! వీరశైవుఁడనని ప్రతివాఁడును దూసినకత్తితోఁ దిరుగుచున్నారు. మా తలలు మా మెడలమీఁద నున్నవో లేవో మాకే యనుమానముగా నున్నది.

మఱియొకఁడు:—బల్లహా! వారివలన మాకు హాని జరుగుచున్నది. మహారాజులు మీరు దయచూడనిచో మాకు బ్రతుకులు లేవు.

ఇంకొకఁడు:—మహారాజా! మా కీమిండ జంగముల బాధ తప్పింపుము. అయ్యో! చాకలివాఁడు భక్తుఁడు. మంగలివాఁడు భక్తుఁడు. ఈడిగవాఁడు భక్తుఁడు. ఎందుకును పనికిరానివారము మేమే.

బిజ్జ:—మేము విచారించెదము. మీరుపొండు.

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు. తరువాత పదిమంది భక్తులు వత్తురు.)

అల్లయ్య:—శివా! మహేశ్వరా! మాకు బసవఁడే రాజు. బిజ్జలుఁడు రాజే కాదు. బసవనికి బంటు. మేము బిజ్జలుని లెక్కసేయము.

మధుపయ్య:—ఓరీ! బిజ్జలుఁడు భవి. బసవని యాజ్ఞఅయితే నేను వాఁడితల యెగురవేస్తాను.

మాదిరాజయ్య:—నీలలోహితా! ఉమాప్రాణేశ్వరా! హరహర మహాదేవ? ఓరీ బిజ్జలుఁడుగూడఁ గొన్నాళ్లలో శివభక్తుఁ డవుతాఁడు.

బడవర బ్రహ్మయ్య:—బసవేశ్వరుఁ డడిగిన దెల్లా యిస్తున్నాఁడు. పదండి పోదాము.

కిన్నెర బ్రహ్మయ్య:—నాకు మొన్న బసవఁడు బంగారుహార మిచ్చాఁడు.

కేశిరాజయ్య:—హరహర మహాదేవ! నీ వాహారముతో నేమిచేశావు?

ముసిడిచౌడయ్య:—హరహర మహాదేవ! ఏమి చేశాఁడా! రాజవీథి చివరనున్న మిండజంగముదాని కిచ్చాఁడు.

అల్లయ్య:—బసవేశ్వరునియింటికి నేఁడు భక్తులందఱూ వస్తారా?

మధుపయ్య:—వస్తారు, వస్తారు. మోళిగ మారయ్య, సూరద బ్రహ్మయ్య, సురిగ చౌడయ్య, కలికేత బ్రహ్మయ్య, కక్కయ్యగారు, తెలుగేసు మసనయ్య, తెలుఁగు జొమ్మయ్య, నాకుఁగనిపించి వస్తున్నామన్నారు.

మాదిరాజయ్య:— గండకత్తెర నాచయ్య, కాలాగ్నిరుద్రి, శృంగి బొప్పయ్యగారు, సిగురుచందయ్య, సింగిరి మల్లయ్య, కదిరె రెమ్మయ్యలు వస్తున్నారు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్య:—సింగరయ్య, వీరమారయ్య, కల్లయ్య, చిక్కయ్య, కక్కయ్యగార్లు నింక మఱికొందఱును నాకంటెముందే బయలుదేరారు.

(హరహరశంభో మహాదేవ యని యందఱు నిష్క్రమింతురు. త్రిపురాంతకభట్టు మఱి యిద్దరు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.)

త్రిపు:—ఈవీరశైవులగోల యెక్కువగా నున్నది. నేఁడు బసవేశ్వరునియింట లక్షమందికి భోజనములఁట. అందులో వా రేదియడిగిన నది యిచ్చునఁట.

ఒకబ్రాహ్మణుఁడు:—లక్షమంది జంగములు దొరుకుదురా?

రెం. బ్రాహ్మణుఁడు:— ఓరి పిచ్చివాఁడా! ఇరువదివేలకుఁబైఁగా మిండజంగములే యున్నారు.

మొ. బ్రాహ్మణుఁడు:—వీరందఱకు బసవామాత్యుఁడు ధన మెచ్చటనుండి తెచ్చును.

రెం. బ్రా:—బసవేశ్వరున కమాత్యుఁడుగా వచ్చు వేతనముతక్క మఱియొండు లేదుగదా! ప్రతిదినమును వేలకొలఁది జంగములకుఁ బెట్టుటకు ధన మెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నదో?

త్రిపు:—రాజుగారి బొక్కసము తనచేతిలోని పని. బిజ్జల మహారాజు కాదనునా?

మొ. బ్రా:—ఇట్లు రాజుగారి బొక్కసము ఖర్చుపడినచో రేపు యుద్ధము రావచ్చును, మఱియొక పని రావచ్చును, ధనము కావలదా?

త్రిపు:—పిచ్చివాఁడా! రేపటి యుద్ధముదాఁక నెందులకు? ఇప్పుడు జగదేవుఁడు హానుమకొండపై దాడిపోయి యున్నాఁడు. ఆయన డబ్బు కావలయు నని లేఖ లుఱికించుచున్నాఁడు. బెజ్జదేవుఁ డిటు బసవేశ్వరునితో ననలేఁడు, అటు మహారాజుతో మనవిచేసి కొనలేఁడు.

మొ. బ్రా:—అయ్యా! ఈ రాజ రహస్యములతో మన కేమిపని? అందులో మనము రాజసౌధము ముం దుంటిమి. తలవరు లెవరు విన్నను బ్రాణము మీఁదికి వచ్చును. పోదము; రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

బి:—లోకము పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నది.

(తెరువాత నిద్దఱు తలవరులు ప్రవేశింతురు.)

ఒకఁడు:—ఓరీ! కక్కయ్యా! విన్నావా! బసవేశ్వరుఁడు మొన్న మాదిగ శివనాగమయ్యతో బుజాలు బుజాలు కలిపి రాజవీథిలోఁ దిరుగుచున్నాఁడు. నాకు బలే సంతోషంగా వుంది.

రెం. వాఁడు:—ఆ బసవయ్య ఆ గుడ్డలతోనే రాజసౌధంలోకిఁ బోతాఁడు. రాజుగారినిఁ దాకుతాఁడు. బ్రాహ్మలందర్నీ ముట్టుకొంటాఁడు. ఇంకఁ గులమేమిటి? వర్ణమేమిటి? హరహరశంభో! మహాదేవ!

మొదటివాఁడు:—కక్కయ్యా! నీవుకూడ శివభక్తుఁడవైనావా యేమిరా?

రెం. వాఁడు:—అయ్యాము పో! ఇంక బాహ్మణుఁడూ లేఁడు, మాలా లేఁడు; రాజూ లేఁడు, బంటూ లేఁడు. అందఱూ నొకటే. కాదన్నవాణ్ణి తల ఎగరవేస్తాను. బసవఁడియాజ్ఞ పదిదిక్కుల వెలసిన తరువాత రా జెవఁడు, బంటెవఁడు? బ్రాహ్మఁడెవఁడు, పంచముఁ డెవఁడు? హరహర మహాదేవ!

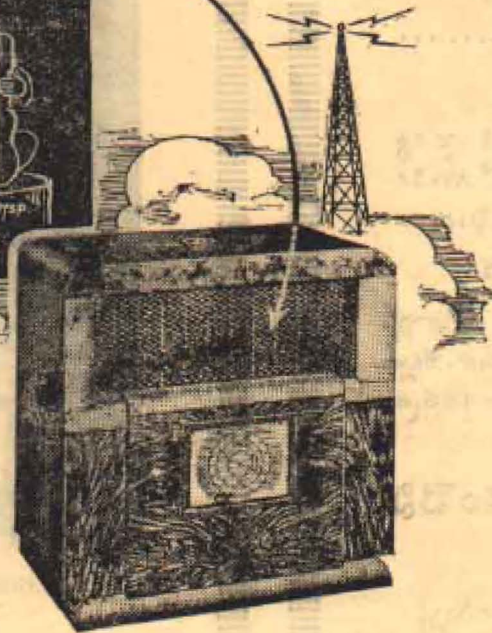
(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు. అల్లయ్య మధుపయ్యలు త్రేనుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

అల్లయ్య:—మధుపయ్యా! ఏమి బసవఁడోయి! ఏమిబసవఁడు? లేదన్నమాట యాయన నాలిక్కలేదు. ఒకభక్తుఁడికిఁ బదిపుట్ల ముత్యాలు దానమిచ్చాఁడు. మఱి యొకడికిఁ బదివేల బంగారు నాణెము లిచ్చాఁడు. మిండ జంగాలకు వేనవేలు భోగినుల నిస్తున్నాఁడు. తనయింట నేవస్తువడిగినా లేదనక తీసికొని పొమ్మంటాఁడు. హర హర! మహాదేవ! బసవా! బసవా!

మధుపయ్య:—అల్లయ్యా! ఈధనమంతా బసవయ్య యెచ్చటనుండి తెస్తున్నాఁడు.







"హిస్ మాస్టర్స్ వాయ్స్"

రేడియో రిసీవరు

మాడల్ నెం. 481 A. C.

[200-250 వోల్టు : : 50-100 సైకిల్స]

వెల రూ. 350

సర్వదేశముల వార్తలను, సంగీతమును
విన వీలొనరించు ఈ రేడియో రిసీవరునందలి

ముఖ్యాంశములు

- విశాలమైన డయల్
- అందమైన ఆకారము
- అధికమైన శబ్దప్రసారము
- అతి సున్నితమైన పరికరములు
- సులభముగా అన్ని స్టేషనుల యేర్పికొనవలెను
- 7-2000 మీటర్ల వరకు అన్ని స్టేషనులు విననగును
- పిక్-అప్ ఉపయోగించు సౌకర్యము

★ క్రొత్త అఖిలభారతీయ రేడియో స్టేషనులను ప్రత్యేకించి, శుద్ధముగా విన వీలగును.

నేడే మా యనుమతిపొందిన రేడియో వ్యాపారియొద్ద ఈ మాడలును, తదితరములను చూడుడు.



మీరు

"హిస్ మాస్టర్స్ వాయ్స్"
రేడియో రిసీవరును కొనుటలో,
యాంత్రికమూలకముగ శబ్దప్రసార
శాస్త్రమునందు తమకుగల 39 సం
వత్సరముల అనుభవము నుపయో
గించి, నిర్మింపబడిన సంగీత ఉప
కరణమును కొనుచున్నారనుటను
జ్ఞాపకముంచుకొనుడు.

ది గ్రామఫోన్ కంపెని, లిమిటెడ్.,

45, సౌత్ పెరేడ్, బెంగుళూరు.



Radiant health!
LODHRA
For Ladies Ailments
KESARI KUTEERAM MADRAS

అల్లయ్య:—హరహర మహాదేవ! బిజ్జలధన ప్రాణాపహారా! బసవా! వృషభేశ్వరా! జయజయ మహాదేవ! (నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—ఈ వీరశైవులు గుంపులు గుంపులుగా గల్లునఁ ద్రేమచుఁ బోవుచున్నారు. అందఱు ధనరాసులు మూటఁగట్టుకొనియే పోవుచున్నారు. హా హా! బసవేశ్వరా! నిన్ను నమ్మినందుకు మంచిపని చేసినావు! ఇదిగో! బసవామాత్యుని సౌధము. నేను లోనికిఁ బోయెద.

(అంతటఁ దిరయెత్తఁగా బసవఁడు, ఒక జంగముఁ గనిపింతురు.)

బస:—జంగమయ్యా! నీకును శివునకును భేదమేమి? నీ కేమి కావలయునో కోరుము. వెండికొండద్రవ్వి నీకిత్తునా? శివా! సంగమేశ్వర! వెండికొండ యంతయుఁ ద్రవ్వి నీ కిచ్చినను నీది నీకిచ్చుటయేకాని నాది నీ కేమిచ్చుచుంటిని?

జంగము:—బసవా! ఈప్సితవస్తువితతి నీవు హెచ్చుగా నిచ్చుచుంటివని విని వచ్చితిని. నీబాసకూడ వింటినోయీ!

తలపెట్టు లట్టుల పలికెదుబాస
పలుకట్ల నడవడి పాలించుబాస
పలికి బొంకనిబాస పాలివోనిబాస
చల మెడపనిబాస సలిపెడిబాస
కలనైన శివునకు గెలుపీనిబాస
గెలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడుబాస
మృదునైన నొకపరి యడుగనిబాస
యేమివేడిన నడుగిడ కిచ్చుబాస
చీమంతయైన వంచింపనిబాస
యడిగిన యర్థంబు గడపనిబాస.

ఈ నీ బాస విని వచ్చితిని.

బస:—సంగమా! నీ కేమి కావలయునో యడుగుము. తల కోసియిచ్చెదను. నాయాలి నమ్మి యిచ్చెదను. నా బిడ్డతల ద్రుంచి యిచ్చెదను.

జంగము:—బసవా! శివభక్తులందఱు శివు లందువుకదా! నీ కరుణవలన నందఱు జంగములకు సర్వైశ్వర్యములు నున్నవి. కట్టఁ బులితోలున్నది; తాల్పజడలున్నవి; మోగింప డమరువు లున్నవి; బసవఁడను భిక్షాపాత్ర చేతిలో నున్నది. నాకు నివియన్నియు నున్నవి. బసవా! బసవా! నాకు మూఁడవ కన్ను లేదోయి. చక్కన సంగమేశ్వరుఁడొదునేని గ్రక్కన మూఁడవ కన్ను నాకిమ్ము.

(అని తడవుకొనుచున్నాఁడు.)

బస:—(హఠాత్తుగా గోడనున్న యద్దము తీసిజంగమయ్యకుఁ జూపించి, ఖడ్గముదూసి)

సంగమేశ్వర ప్రాణలింగ రౌా సంగ
హా! రొఱుఁగవె నీదుమాయ నే నకట
ముకురంబులోపల ముక్కన్ను నీదు
సకలంక సహజంబ యదె చూడుమయ్య.

(జంగమయ్య యంతర్హితుఁ డగును.)

బస:—(కత్తి విదలించుచు)

.........,చాపందపంద
రౌాడకు పోడకు పోరోరిసంగ
ఓడకు పోడకు మొకటియు నొల్ల.

ఓరిసంగా! పారిపోయితివా? నిన్నెప్పుడు నేనొక్కకాని యడుగలేదే! సత్యమాహేశ్వరులిండ్ల నిన్నుఁజూచుచు నెఱుఁగలేనా? దాసయ్యవలె నిన్ను నిధులిమ్మంటినా? సిరియాళునివలెఁ గొడుకు నిమ్మంటినా? కరికాలునివలెఁ గనకవృష్టి గురిపించుమంటినా? కుమ్మరగుండయ్యవలె మిండజంగమురాండ్ర నిమ్మంటినా? సంగా! సంగ! నీభక్తులయిండ్లలో నుచ్ఛిష్టము మాత్రమే నాకుఁ జాలునే. సంగా! సంగ! కాటకోటయ్య, పుష్పదంతుఁడు, దేవయ్య, నమినంది, మాపిళ్లనయనారు మొదలైన మాభక్తులే నీయింట నన్నిపనులకు నైనవారు. నిన్నడుగవలసినపని నాకు లేదు. నీయింట నియోగము కలవా రందఱును మావారలై యుండఁగా నా కేమి కొఱఁతోయి సంగా! నా కేమి కడమ! ఏమైన నడుగు నీ కిచ్చెద నింక! మానంబు వదలిన మఱి తల్లడిలిన మానుగాఁ బ్రమథులయాన నీయాన.

(నృత్యము సేయుచు)

సంగా! సంగ!
కాలకూటము కుత్తుకకు రాకమున్న
త్రిపురంబులు కాలకమున్న
గౌరివివాహంబు కాకటమున్న
యీరెడు భువనాండంబు లలరకమున్న
తివిరి మూర్తులు సెన్మిదియు లేకమున్న
భువి హరిబ్రహ్మలు పుట్టకమున్న

అటనున్న యిటనున్న యటనున్న నున్న
యిట నీవు నాస్వామి నేను నీబంట. (మూర్ఛపోవును.)

బిజ్జ:—బసవా! బసవ! నేను, నేను.

బసవేశ్వరుఁడు:—(లేచి) సంగా! మఱల వచ్చితివా? ఏమికావలయునో కోరుకొనుము.

ఓడకు మోడకు మోరోరిసంగ
ఓడకు మోడకు మొకటియౌ నొల్ల.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నేను బిజ్జలదేవుఁడను.

బసవేశ్వరుఁడు:—మహారాజా! తమ రెప్పు డరుదెంచితిరి?

బిజ్జ:—అమాత్యా! నీగృహ మంతయు నింత కల్లోలముగా నున్న దేమి?

బస:—మహారాజా! ఏమియును లేదు. పరమేశ్వరుఁడు లక్షరూపములతో జంగమయ్యలుగా వచ్చుచున్నాఁడు, పోవుచున్నాఁడు. ప్రభువులకు నామాటయందు విశ్వాసము లేదు.

బిజ్జ:—ఉన్నది. బసవా! నీవే శివుఁడవు. వేఱే శివుఁ డెవ్వరు? నీముందు శివుఁడు పంద. ఓరీసంగా! భయపడి పాఱిపోయితివా? మా బసవనిముందు 'చా పంద పంద యోడకు మోడకు మోరోరిసంగ!

(తెరలోఁ బెద్దధ్వని)

బస:—మహారాజా! ఆమహాధ్వని యేదియో చూడవలయును. తమరు కాల్నడ నాయింటికి రావచ్చునా? రాజప్రాసాదమునకుఁ బోదము పదండు.

(పరిక్రమింతురు.)

శివనాగుమయ్య (ప్రవేశించి) బసవా! బసవ! నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుము. సంగమయ్య నీకు సాక్షాత్కరించెనఁటగదా! ముక్కన్నుకోసము తడుముకొనెనఁటగదా. ఆసంగఁ డేదారిని బోయినాఁడు?

బస:—(కౌఁగిలించుకొని, మఱలఁ గౌఁగిలించుకొని) ఈదారినే పోయినాఁడు. నీగుండెలోనికిఁ జొచ్చినాఁడు. నాగుమయ్యా! నన్ను మోసము చేయుచున్నావా? నీవే సంగమయ్యవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఇతఁ డెవరు?

(త్రిపురాంతకభట్టు, బ్రాహ్మణు లిద్దరు ప్రవేశింతురు.)

మొ. బ్రా:—అదుగో! బసవయ్యయు మాల నాగయ్యయు నొకరిపై నొకరు పడిపోవుచున్నారు.

రెం. బ్రా:—అయ్యా! మనకు దిగు లెందుకు? రాజుగారు దగ్గరనుండియే యట్లు చేయించుచున్నారు. మనము పోయి యెవరితోఁ జెప్పుకొనవలయును?

త్రిపు:—అతఁడు మాలవాఁ డని రాజుగారికిఁ దెలిసియుండదు. (సమీపించి రాజుతో) మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు నాకు సమారాధ్యుఁడు. ఆయన

సెగకను మాటుపెట్టుకొని చేతి త్రిశూలము వెంకిగొండలో
నిగుడాను గుప్తముంబఱచి నీలగళంబును గానిపింపకం
డగ చిలుబూది రాచి ప్రకటమ్ముగ వచ్చిరు శార్ఙభాగముల్
పొగసను బూరుపార్థునుగఁ జొన్పి సమాగతుఁడౌ నుమేశుఁడా.

బిజ్జ:—భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవఁడు సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడే.

త్రిపు:—ప్రభూ! అంతియేకాదు.

ఇంచువిల్లువనుఁ గోపించి ముక్కన్నులో వావిరేసిన మెఱుపక్కికాఁడు
ముప్పురమ్ములు వెన్ను మోపిన యమ్ముచెరోలనిప్పులు తెప్పురాగకాఁడు
ఇలయెల్ల తుదిసుబ్బటిలఁజేయు గగ్గోలుకడమంట మంచించుగబ్బికాఁడు
కడలిలో విసముబ్బి కడకుద్రోసినమంట గొంతుపట్టఁగఁ జూచుసుండ [కాఁడు
శీతనీహార కర్పూరవారి హీర
హారముక్తాఫలోదారచారుమూర్తి
యల్పుఁడే శైవభక్తి ధురాత్తశైవ
వీరసామ్రాజ్యపతి బసవేశ్వరుండు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవేశ్వరుఁడు గరళసర్పకోపిఖములంటని సచ్చిదానందమూర్తియైన శివుఁడు.

త్రిపు:—ప్రభూ! కాని బసవఁడు వర్ణాశ్రమాచార ధర్మములను బాడుచేయుచున్నాఁడు. ఆశివనాగుమయ్యతో నట్లు కలియఁబడి క్రిందుపైనగుట—

బిజ్జ:—శివనాగుమయ్య యెవరు?

త్రిపు:—మాలవాఁడు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! అతఁడు మాలవాఁడఁట గదా! అయ్యో! ఇది నీమహత్త్వమునకుఁ దగినట్లుగా లేదు. వానినిఁ దాఁకినబట్టలతోనే మమ్మునుఁ దాఁకుదువు. మఱల స్నానముచేయకుండ రాజసౌధమునకు వచ్చెదవు.

త్రిపు:—బసవేశ్వరా! ఈపంచమసంసర్గదూషిత శరీరుఁడవై దేవాలయములకుఁ బోయెదవు. అచ్చట సమంత్రబీజాక్షరయుక్త యంత్రాగ్రలీలావిహారి పరమేశ్వరుని మైలపఱచెదవు.

మొ. బ్రా:—బీజాక్షరయంత్రము శక్తిసమన్వితమై యుండును. సచ్చిదానందమూర్తియైన పరమేశ్వ

రుఁడు గుణరహితుఁడే; దిక్కాలవర్ణాద్యనవచ్ఛిన్నుఁడే. ఆపరమేశ్వరుఁడు బీజాక్షరములుగా వికారము పొంది నంతనే వానికి నియమ మేర్పడుచున్నది.

రెం. బ్రా:—ప్రత్యుపాధికి నియమము లున్నవి. నియమాతీతుఁడైనభక్తుఁడు శుద్ధబుద్ధముక్త భగవంతుని చిత్కళ నుపాసింపవచ్చును. నామరూపగుణ సహితుఁడైన పరమేశ్వరుని నామరూపగుణ సహితులైన మానవులు నియమవంతులై యారాధింపవలయును. నియమము తత్త్వమార్గము ననుసరించుట.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీప్రవర్తన శాస్త్రవ్యతిరిక్తముగా నున్నది.

త్రిపు:—'యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరో జన.' బసవేశ్వరా! నీకుఁ జెల్లుబడియైనది యందఱకుఁ జెల్లుబడి కాదు. నిన్నుఁజూచి ప్రతివాఁడును శివభక్తుఁడనని శివమెత్తి లోకమంతయు మాలకూడు చేయును.

బస:-రాజా! ఈ బ్రాహ్మణులు శాస్త్రవేత్తలా? వీరిది మతమా! వీరు శాసకులా! శివనాగుమయ్య మాలవాఁడా? లింగము ధరించినవానికిఁ గులము లేదు; గుణము లేదు, నామరూపములు లేవు. శివనాగుమయ్య సంకల్పించినచో నిప్పుడే ప్రళయము రాఁగలదు. శివనాగుమయ్య నెవ రనుకొనుచున్నారు? త్రిపురాసుర సంహారము చేయుఁగాలరుద్రుఁడు. నందీశ్వరుఁడు ప్రచండమూర్తి యగుచున్నాఁడు. కాలిగిట్టలతో ధరిత్రియెల్లఁ గ్రక్కదలించి శృంగశిఖరములతో నక్షత్రగోళములు గుదాలింపఁ బోవుచున్నాఁడు. హరహర మహాదేవ! శంభో శంకర! (కత్తిదూసి) నాల్గులక్షల వీరశైవులున్నారు. ప్రతివాఁడును సాక్షాచ్ఛంకరుఁడే. రాజా! ఒక్కశివునకు మడివాలు మాచయ్యకు దద్దరిల్లిపోతివి. నాల్గులక్షలమంది రుద్రులు నీరాజ్యమును, రాజ్యమునందలి భవులను జించిచెండాడెదరు. ఓయీ బ్రాహ్మణులారా! శాస్త్రోపన్యాసములు చేసెదరు. భవులకు నామరూపము లున్నవి. భవులమనస్సులలోఁ బరమశివునకు గుణము లున్నవి. శివభక్తులు పరమశివునే యెఱుఁగుదురుగాని వాని గుణములు, వాని నామరూపము లెఱుఁగరు. ఓయీ! రాజునకుఁ గోపమెక్కించి బసవని దండింపఁజేయఁ జూచెదరా?

త్రిపు:—అమాత్యశేఖరా! మాయుద్దేశ్య మది కాదు. శివనాగుమయ్యతో మీరు కలసిమెలసి తిరుగుచున్నచో లోకమున వర్ణాశ్రమాచార ధర్మములు చెడిపోవును.

బస:—వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు మీకృత్రిమ బ్రాహ్మణులు కల్పించినవి. వానిని నేను నిర్మూలము చేసెదను. హరహర మహాదేవ శంభో శంకర.

శివా మహేశ్వర ప్రచండతాండవ కాలరుద్ర శివ శంభో శంకర
వర్ణాశ్రమసంహారక దేవా! ప్రళయతాండవారంభ భయంకర- శివా.
త్రిపురాసురసంహార కాలపరిదీప్త భయంకరచాపమండలా
దుష్టకంఠరుధిరావసేకపరిభూషరదేహా శివా శివా హర- శివా.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! శాంతింపుము, శాంతింపుము. బ్రాహ్మణు లన్నది యొకటి. నీ కోపకారణము మఱొకటి. నాగుమయ్య మాలవాఁ డని వా రనుచున్నారు. నీవు బ్రాహ్మణసంహారము చేయుదు ననుచున్నావు. నీవు సంహారము తరువాతఁజేసినఁ జేయవచ్చును. నాగుమయ్య మాలవాఁ డగునా, కాదా?

బస:—భక్తులకుఁ గులభేదము లేదు. వారు బ్రాహ్మణులకన్నఁ బవిత్రులు.

త్రిపు:—వట్టిమాటలతో నైనచో మీశివభక్తులందఱికన్నను బ్రాహ్మణులే పవిత్రులు.

ఉభయసంధ్యాప్రణిష్ఠామహోనిధులును
ఉభయభిన్నాత్మపరివివేకోగ్రమతులు
బ్రాహ్మణులు పవిత్రతములు వారికన్న
ఙివిదికొందురె మతి యశాస్త్రీయమతులు.

బస:-రాజా! ఆమాటమీఁదనే నిలువుమనుము. నాగుమయ్య మాలవాఁడంటిరికదా! మాలతన మాతని యాత్మకున్నదా, శరీరమున కున్నదా?

త్రిపు:—శరీరము నాత్మయు నొకదాని నొకఁ డంటుకొని యుండును. రెంటిని విడదీసిన మహాయోగికి నాత్మ మాల కాదు; శరీరమే మాల. ప్రారబ్ధసమను ప్రాప్తమైన యీశరీరమునకుఁ గులభేదము పోదు. ఈ దేహాంతమున యోగి ముక్తుఁడు కావచ్చును. దేహాశ్రయ దోషము దేహ మున్నంతవఱకును బోదు. ప్రతిమాల వానిలోను బరమాత్మ లేదు.

మొ. బ్రా:—పరమాత్మ యున్నచోట మాకభ్యంతరము లేదు. 'చండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురు రిత్యేషా మనీషా మమ' యని శ్రీశంకరులు పంచమ శరీరగత ముక్త జీవునిగుఱించి చెప్పిరి - ని. ప్రతి మాల వానినిగుఱించి చెప్ప లేదు.

బస:—శివనాగుమయ్య శరీరము పంచముని శరీరము కాదు. అది పాలవెల్లి; గంగాధుని క్షీరమును గంగాంబువులును స్వతఃపవిత్రములుగదా!

రెం. బ్రా:—అతనిశరీరమునుండి మీరు క్షీరములుత్పాదింతురేని మే మంగీకరింతుము.

బస:—ఇదిగో, (నాగుమయ్యచేతులు పట్టుకొని పిండును, పాలు స్రవించును.) ఓయీ! బ్రాహ్మణుఁడా! ఇదిగో శివనాగుమయ్య మాలయంటివికదా! నీవు చేతులు పిండి పాలు కురిపింపుము. లేనిచో నిన్ను నేను గెలిచినట్లు వాదములో గెలిచినవా రోడినవారి శిరశ్ఛేదము చేయించవచ్చును. మీశిరశ్ఛేదములు చేయించెదను. నీవు మాలవాఁడవా? నాగుమయ్య మాలవాఁడా?

రెం. బ్రా:—పాలు పిండింతు నని నీవే చెప్పితివి. పిండింపు మంటిని. పిండించితివి. నాగుమయ్య శరీరము పవిత్రమైనచో నీవును నాగుమయ్యయుఁ గలిసి తిరుగవచ్చును. రాజు మి మ్మిద్దఱను దల కెక్కించుకొనవచ్చును. నేను బ్రహ్మనిష్ఠుఁడను. నీవు నాతల నెగురవేయించెదవేని నేను జెడను. కల్లబొల్లి గారడీలతనము మతముగాఁ బ్రకటించెదవు.

బిజ్జ:—బ్రాహ్మణుఁడా! ఓడిపోయి యెందుల కట్లు పరాక్రమించెదవు?

బ్రా:—మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుఁడు. ఆయనదగ్గర కొన్నిమహత్తులు కలవు. అది మతము కాదు.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మీ రేమనెదరు?

త్రిపు:—అయ్యా! మే మోడిపోతిమి. శివనాగుమయ్య మాలవాఁడు కాదని యొప్పుకొనుచున్నాను. బసవా! నీపరిశుద్ధతను శంకించినందులకు క్షమింపుము.

బస:—మీరు వేయిమంది వేయిమాట లన్నను శివభక్తులకుఁ గొఱఁత లేదు. నాహృదయమునందు మీమూలముగ వృథాగాఁ గోపభావము చెలరేఁగినది. నే నిట్టికోపము ప్రకటించినందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. నామనస్సు కల్లోలితమైనది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! క్షమింపుము, క్షమింపుము.

శమదమాచార సంపత్తిపట్క సహిత
మృదుల శాంతాచ్ఛవార్నిధి యెడఁద నీది
వినుత భావతిమింగిల భ్రమణకలన
వంతముగఁ జేసి కల్లోలపఱచినాము.

దేవా! క్షమింపుము.

బిజ్జ:—బసవా! మేము నిష్క్రమించుచున్నాము. నీవు సచ్చిదానందరూపుఁడవై నీలో నీవే రమింపుము.

(బసవఁడు తప్ప యందఱును నిష్క్రమింతురు.)

బస:—సంగా! సంగ! నాహృదయమునుండి యీకోపాదులైన నీచగుణములను దొలఁగింపుము. ఈ నీ సేవకుఁడు దుష్టమార్గములఁ బడిపోవుచున్నాఁడు. దిద్దుకొనుము.

నీల:—(ప్రవేశించి)

శివజటాజూటిలోఁ జిందుబుసగలగంగ
శిరతాపమూర్తియై చెమ్మగిల్లినదీ
తరిమంచుకొండకూఁతురు మేను తాఁకఁగాఁ
జలువపులకల శివుఁడు జలదరించాడూ—శివజటా.
చిన్నారిజాబిల్లి చిలుకుఁదేనెలవాక
శివునొసలి కనుమంట చెమ్మయిలికినదీ
వెండిమలతాపీఁట నిండువాఁగులచలువ
దండిచలువదనాలు గంపరించినదీ—శివజటా.

బస:—నీలా! రత్నము లేమిచేసితివి?

నీల:—అమ్మ చీరచెఱఁగున కంచుగా కుట్టాను.

బస:—నీలా! అమ్మతో చెప్పావా?

నీలా:—ఏమని?

బస:—రత్నాలు బసవఁడు కుమ్మిపెట్టాడని.

నీల:—చెప్పాను, చెప్పాను.

అమ్మకమగోసలో చెమ్మగిలి చిరుజాలి
కుమ్మ బసవనిమీఁద కోపగించినదీ—శివజటా.
అమ్మ తెలిపలువరుస చిమ్మచంద్రురువెలుఁగు
కుమ్మ బసవనిమీఁదఁ గోపగించితదీ—శివజటా.
అమ్మపయ్యెదచెంగు గుమ్మగా ముడుతలై
క్రుమ్మ బసవనిమీఁదఁ గోపగించినదీ—శివజటా.
బరువుచే నెగురని పైఁటఁ జూచిన యమ్మ
గాలి బసవనిమీఁద కారుపూనినదీ—శివజటా.

బస:—నీలా! నీల! నేను ని న్నేఁటుమంటినా? నిన్ను పైఁటకొంగు కంచుగా తీర్చమంటినా?

నీల:—నవ్వుతూఅన్నాను, నవ్వుతూ అన్నాను. వట్టిదే.

అమ్మరతనపుఁబైఁట హొసమొలుకఁగఁ జూచి
చిన్ని బసవనచేత చిత్తగించినదీ—
రతనాల తళతళల మతి సంతసిలి తల్లి
మించు బసవనిచేత మెచ్చుకొన్నాదీ—శివజటా.

(తెర.)

హిందీ - అఖిలభారత భాష

గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమ రావు

హిందీని అఖిలభారతభాషగా వినియోగించుకొనడముకొరకు కాంగ్రెసుమహాసభ బహుకాలముగా ప్రయత్నముచేయుచున్నది. ఏనాడు భాషాధారకముగా కాంగ్రెసు ప్రాంతాలేర్పడినవో ఆనాటినుంచి యీప్రయత్నము దీక్షతో సాగినది. ఒకవైపు దేశభాషలలో కాంగ్రెసువ్యవహారములుజరుగుచుండగా మరియొకవైపు హిందీప్రచారము కాంగ్రెసు నిర్మాణకార్యక్రమమునం దొకభాగముగా జరుగుచువచ్చినది. ఆ రీతిగా జరిగినపని స్వల్పముగాదు. ఆంధ్రదేశమునందు కాంగ్రెసు మహాసభ జరిగినప్పుడు, అనగా ఇప్పటికి పదిమూడేండ్లక్రిందటనే, ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులు శ్రీ దేశభక్త కొండావెంకటప్పయ్యగారు తమ స్వాగతోపన్యాసమును హిందీలోనే వ్రాసి చదివి వినిపించిరి. ఆంధ్రదేశములోను, అంతకంటె యెక్కువగా తమిళనాడులోను ప్రతిసంవత్సరమును నూర్లకొలది స్త్రీలు పురుషులు హిందీపరీక్షలకు కూర్చొని ఉత్తమరీతిని కృతార్థులగుచున్నారు. కొందరు హిందీలో గొప్పపండితులు కూడ నైనారు. హిందీనేర్చుకొనుట ఎవ్వరికి కష్టముగ నుండునని ఆదియం దాలోచనీయమై యుండినదో ఆ దాక్షిణాత్యులను మద్రాసుకోస్తావారే హిందీభాషాపోషకత్వమునకు నడుముగట్టిరి.

* * *

ఈ విస్తారప్రయత్నమందంతటను ఎక్కువశోక్యముకలవాడు శ్రీమాన్ సి. రాజగోపాలాచారి. ఆతడు మనరాజధానిప్రభుత్వమునందు ప్రధానమంత్రిత్వము వహించడముతో 'హిందీ'కి పూర్వమునకంటె ఎక్కువమంచిదినములు కలిగినవి. దక్షిణదేశములో హిందీయెడలగల యభిమానమును పురస్కరించుకొని రాజగోపాలాచారి హైస్కూళ్లలో మొదటిఫారమునుండి మూడవఫారమువరకు, అనగా మూడు సంవత్సరములకాలము నిర్బంధముగా నేర్పుట కేర్పరచెదమని యితడు ప్రకటించినాడు. ఈ ప్రకటన దేశమునందు గొప్పసిద్ధాంతరాద్ధాంతములను పురికొల్పినది. సిద్ధాంతపక్షము మొదట నాలోచింపదగినది.

* * *

భారతభూమియందు నివసించునట్టిమనము-నేడు మనలోనుండి వేరుపడిపోయియుండు నట్టిబర్మాను వదలుకొని లెక్కపెట్టినను - ౩౦ కోట్లప్రజ లున్నాము. ఇందరిప్రజలకును నైక్యభావమును కలిగించినదేది? కలిగింపగలదేది? బ్రిటిషుప్రభుత్వమువారి నడుగుదుమా తామే యీరైక్యమును కలిగించినవా రందురు. ఇందులో నిజమున్నది. ఆజాతివా రవలంబించిన ప్రభుత్వార్థికవిధానముల యెడల ఆసేతుహిమాచలమును ప్రబలినవ్యతిరేకత్వము మన నైక్యమును కలిగించిన దనుట సత్యము. కాని దానిమీదనే మనరైక్యము ఆధారపడినదనినను ఆధారపడగలదనినను అది సరియగుమాట కాజాలదు. అనాదికాలమునుండి వ్యాప్తిలోనున్న మనజీవితసాంప్రదాయము, దానికి ఆధారమైనవాఙ్మయము, కళలు, అన్నిటిని వేలయేండ్లుగా కాపాడుకొని వచ్చిన ఒక్కభాష ప్రాబల్యము - అదియే సంస్కృతభాష - మనరైక్యమునకు కారణమని గ్రుడ్డివారయినను అంగీకరింపకతీరదు. రాజకీయస్వరూపముల తారతమ్యముతో నీరైక్యమునకు నిజముగా సంబంధము లేదు. నేటిదినము స్వదేశసంస్థానములలోని ప్రజలును మనమును మంత్రులక్రిందనున్న మనమును చీఫ్‌కమీషనరుల క్రిందనున్న కొడగు, ఢిల్లీలప్రజలును ఏకోదరులమని యనుకొనుచున్నామనిన కారణ మీసాంప్రదాయమే కాని వేరుగాదు. ఈ సంప్రదాయమున కొక నిత్యస్వరూపమున్నది. ఆనిత్యస్వరూపమును మార్చుటకు పైపైరుదు లుపచరించిపోవు తాత్కాలిక సిద్ధాంతరాద్ధాంతములకు నేటికిని బలము లేదు. జంఝామారుతములును విలయాంభోధులును ఆర్పలేని మహాజ్యోతి యీసాంప్రదాయమునం దున్నది. ఇది వేలయేండ్లచరిత్రచేత - కాదు, యుగములచరిత్రచేత - ఏర్పడినది. అందుచేతనే ౧౫౦ ఏండ్లుగ మహాప్రయత్నములు గావించిన ఆంగ్లసాంప్రదాయము ఈజ్యోతిని స్పృశించలేకపోయినది. ఆంతకుముందటి రాజకీయ సంక్షోభములును దీనిని అంటలేనివైనవి. ఇకముందు భారతజాతిచరిత్రయందు పాల్గొనువారందరును - తామే రాజకీయ స్వరూపాభిమానులైనను - ఈసాంప్రదాయమును గురుతించియే ముందంజె వేయవలసి యుందురు. నేటిహిందీ భాషాప్రయత్నమునకును ఈ సాంప్రదాయమునకును సన్నిహితసంబంధ మున్నందుననే అది సాగుచున్నదనుట గమనింపదగిన యంశము.

మన ౩౦౦ కోట్ల ప్రజలును నేడు రాజకీయార్థిక స్వాతంత్ర్యాభిమానము కలవారైనారు. వీరిలో వ్యక్తిత్వము కలవారందరకును - యుక్తవయసు వచ్చినవారందరకును - వోటియ్యవలసినదనియు అట్టివారందరును రాజ్యమేలే యధికారులగుట కవకాశముండవలెననియు నిశ్చితాభిప్రాయ మంతటను నేర్పడి యున్నది. అనగా ఆసేతుహిమాలయ భూఖండ వ్యవహారములను దీర్చుటయందు వీరొక్కొక్కరకును జోక్యముండుట కవకాశము కల్పించవలె ననుట ఆశయము. సర్వప్రాంతములవారును కలియవలసినచోట మాట్లాడుకొనుట కేకభాష యుండితీరవలయు ననుట అందరును నంగీకరించినారు. ఇదివరలో నట్టిభాష ఇంగ్లీషుగా నున్నది. ఆభాషావ్యాప్తిచరిత్రమును జూచినయెడల నిక్కముం దది మనదేశమున సర్వప్రాంత ప్రజావ్యవహారమునకు పనికిరాదనుట రుజువుపడగలదు. రమారమి యొక శతాబ్దకాలము ఏకైక రాజకీయభాషగా వెలసియు విద్యాప్రచార మీభాషయందే జరిగియు మనదేశమునందు నేడు పదివేలమంది పురుషులలో 212 గురును పదివేలమంది స్త్రీలలో 28 గురును మాత్రమే యింగ్లీషు నెరింగినవా రున్నారు. నిరంకుశప్రభుత్వమును నడపుటకే సంఖ్యలు చాలినవి గాని ప్రజాసామాన్యప్రభుత్వ మేర్పడినదినములలో

ప్రజాసాంప్రదాయములయందు లీనమై పోజాలని ఇట్టిభాష వ్యవహారమునకు పనికివచ్చునని బుద్ధిమంతులైన యింగ్లీషుసోదరులైనను ననజాలరు. కాబట్టి భారతిసాంప్రదాయమునకు సంబంధించి భారతప్రజలరక్తమునందు ఇంకిపోగల మరియొక భాష యింగ్లీషునకు గల రాజకీయస్థానమును ఆక్రమింపక తప్పదు. అది యేది యనుటయే విచారణీయాంశము.

సంస్కృతమున కాస్థాన మియ్యజాచుట పొసగదు. మొదటికారణము సంస్కృతమెచ్చటను ప్రజలవాడుకయం దుండు భాష కాదు. తాను ఈశ్వరతత్త్వమువలె భారతభూమిలోని అన్నిభాషలయందును—ఉర్దూ భాషతో సహా— ప్రవేశించి త్యాగియై విరాగియై నిలిచినభాష యిది. సంస్కృతము పారశీకము అరబ్బీ లేకకుటుంబజన్యములయ్యును తరువాతి చారిత్రకపరిస్థితులచేత మనదేశమునందు సంస్కృతమునకు మతసంబంధప్రతీతి యొకటి కలిగినది. కావున నేను సంస్కృతమును ప్రత్యేకించి పునరుజ్జీవితను జేయ దలచుకొనినను పునరుజ్జీవింపజేయుటకు వీలులేదు. ఎదిగి పెద్దలై కోట్లకొలది ప్రజల మీద సామ్రాజ్యము వహించుచుండు బిడ్డలను కండ్లార జూచి సంతసించు సంస్కృతములోటి ఏతల్లి మరల తనకు రాజ్యము కోరుకొనగలదు ?

మనదేశమున ప్రచారమునందునట్టి దేశభాషల వ్యాప్తి యెరుంగుట యీ సందర్భమున అవసరము. హిందీ—దీనిని పడమటి హిందీ యని, తూర్పుహిందీయని, బీహారీయని శాఖలుగా వ్యవహరించుట గలదుగాని ఇప్పుడావ్యవహారమున కర్థములేదు— పదికోట్ల డెబ్బదిమూడులక్షలప్రజమాట్లాడుభాష. బంగాళీభాషాపుత్రులు అయిదుకోట్ల ముప్పదియైదులక్షలు. ఆంధ్రులు రెండుకోట్ల అరువదినాలుగులక్షలు. మహారాష్ట్రము రెండుకోట్ల తొమ్మిదిలక్షలు. తమిళము రెండుకోట్లనాలుగులక్షలు. పంజాబీ కోటి ఏబదియెనిమిదిలక్షలు. అందులో పడమటిశాఖ ఎనుబదియారులక్షలు. కన్నడము కోటి పండ్రెండులక్షలు. ఒరియా తమారమి అంతే. గుజరాతీ కోటి ఎనిమిదిలక్షలు. మలయాళము తొంబదియొకలక్షలు. సింధీ నలుబదిలక్షలు.

దీనినిబట్టి 'హిందీ' భారతభూమిలోని మూడవవంతుప్రజ యేకఖండముగా మాట్లాడుభాష యని తేలుచున్నది. అంతే కాదు. అక్బరుపాదుషాహ హిందీకి చాల సన్నిహితసంబంధము కలదిగా 'ఉర్దూను' సృష్టించి రాజకీయముగా ఆ భాషను ప్రచారములోనికి తెచ్చుటచేతను మస్లిమురాజ్యము భారతభూమి యంతటను నేర్పడి మహమ్మదీయసోదరులంతటను మనతోబాటు నివాసము చేయుటచేతను హిందీ (దీనికి పరివర్తనపుపేర్లే ఉరుదూ, హిందూస్థానీ లనవచ్చును.) దేశమంతటను చాలమందికి అర్థమగుస్థితిలోనికి వచ్చినది. ఇది నేడు జరిగినది, కాంగ్రెసువారు చేసినది, గాంధీ తెచ్చిపెట్టినది తప్ప మట కింకొక సంగతికూడ వివరింపవచ్చును. హిందూస్థానీని దేశభాషగా రాజకీయవిషయములలో బ్రిటిషువారు అంగీకరించకపోయినా మనదేశమునకు వచ్చిన బ్రిటిషుప్రజలు దీనిని సాంఘికవ్యవహారములలో భారతదేశభాషగా ఇదివరలోనే యంగీకరించినారు. లండను, బొంబయి, కలకత్తాలలో పుస్తకముల వ్యాపారముచేయు కోల్మన్ బెన్నెట్టు కంపెనీవారి ప్రకటనలను చదివిచూడుడు.

"How to speak Hindustani in a month—A Vocabulary that will enable the new arrival and the visitor to understand the language of the people."

హిందీని భారతరాజ్య భాషగా—ఆంధ్రరాష్ట్రభాషగాగాదు, ఇతరప్రాంతభాషగా కాదు—అంగీకరింపక మనము ముందడుగు వేయలేము. అందుచేత నీభాష సర్వభారత వ్యవహారమునకయి దేశమంతటను విద్యావిధానమున నేదో యొకభాగమున నేర్పక, నేర్వక తప్పదు. మరియొక విశేషముకూడ ఇందులో గమనింపదగినది కలదు. హిందీ నేర్చుట ఇంగ్లీషు నేర్చుటవలె కష్టమగు పనికాదు. హిందీ మన సాంప్రదాయములోని భాషయని, మనసోదరులలో చాలమంది మాట్లాడు భాషయని ఇదివరలోనే చెప్పితిమి. మరి భాషగాకూడ ఇది మరికొన్ని భాషలకు చాల సన్నిహితమైనది. గుజరాతీ, మరాఠీ, బంగాళీ, ఉరియా, సింధీ, పంజాబీలు తెలుగునకు కన్నడమెంత సన్నిహితమో హిందీకి అంత సన్నిహితము లయినవి. ఇన్నిటికిని హిందీకిని పదజాలముకూడ చాలభాగము సమమయినది. ఇన్నిభాషలును హిందీవలె ప్రాకృతములే. మనద్రావిడభాషలును ప్రాకృతములే యని యంగీకరింతుమా పుట్టుకచేతనే మన భాషలు హిందీకి సన్నిహితములును. అట్లంగీకరింపకున్నను ఒక్క తమిళమున తప్ప తక్కిన భాషలలోనికి సంస్కృత ప్రాకృత పదజాలమేగాక వాని సంధి, సమాస, తత్సమ, తద్భవ, ఛంద స్సంప్రదాయము లనేకములు మారినవి. ముస్లిము, మహారాష్ట్ర బ్రిటిషు ప్రభుత్వములవారు అఖిలభారత భూమిలోను జొప్పించిన రాజకీయ వ్యవహారపదములును సమముగా జేరినవి. ఈ కారణములన్నిటిని బట్టి 'హిందీ'—అథవా హిందుస్థానీ—సర్వే సర్వత్ర సులభగ్రాహ్యవ గుటకు బనాదులేర్పడినవి. ఈ యేర్పడిన పరిస్థితులను బురస్కరించుకొని ప్రజల మనోగతిని ఎదురు తిరుగని మార్గములో నడిపించు సామర్థ్యము మన కాంగ్రెసు పరిపాలకులకు కలదేని హిందీ భారతభూమిలో అఖిలభారత వ్యవహారమునకు సామాన్యభాషయగుట కెక్కువకాలము పట్టదు. మనభాషల కింత సన్నిహిత సంబంధముకలదియై ఇంత సులభముగా ప్రజలు నేర్చుకొనుటకు అవకాశము లుండడముచేతనే కొందరి మానసములలో నీభాష మన మాతృభాషలను మ్రింగివేయునేమో యను భీతికూడ కలదు.

ఎంతో అపరిమితోత్సాహముతో హిందీని ప్రజ లభ్యసింపవలసినదని దొరకొనిన ఆంధ్రరాష్ట్రములోనే ఇదివరకే కృశించిపోయిన మాతృభాష నింకను కృశింపజేయుట కీహిందీ దాపరించిన దని హిందీమీద దండయాత్ర లేవదేసిన సోదరులును ఉన్నారు. వారిని చులకగా త్రోసివేయమరాదు. అసలు ప్రజలలో చదువు సంస్థలు నేర్చుకొని ప్రజా

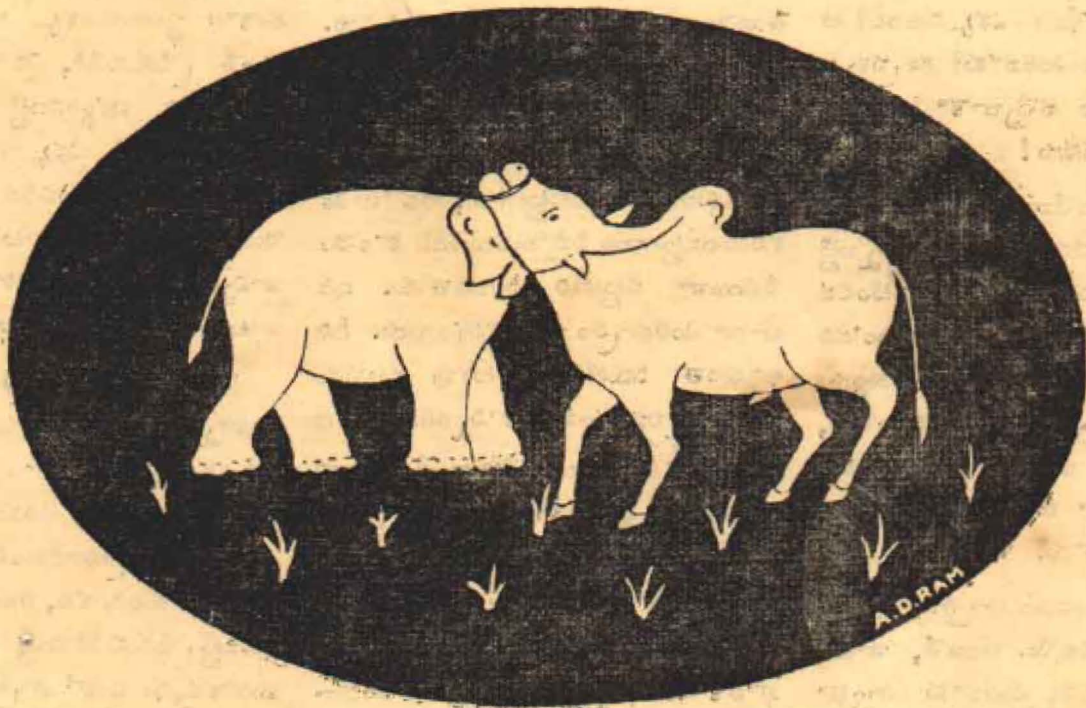
హిత కార్యములు నడుపువారే మనభాష
లలో లేరు. నాటికి ఏతొమ్మండుగురో
అక్షరజ్ఞు లున్నా రన్న వారిలో నెక్కువ
భాగము సర్కారుద్యోగములలో ప్రవేశించిన
వారు. లేకున్న సర్కారుద్యోగులతో భుజా
భుజిగా తిరిగి స్వకార్యసాధన చేసికొనువారు.
తక్కువభాగము మాత్రమే దేశము, ప్రజ,
భాష, యనునట్టి అభిమానము కలిగి ప్రాణము
లైనను ఇచ్చుటకు సిద్ధపడి ప్రజారాధనచేయు
వారు. ఇట్టియుప్పుగల్లువంటి రసవత్తమ జీవులు
హిందీమోహమునందు పడిపోయిన యెడల
మనదేశభాషలగతి యేమగునా యను హృద
యావేదన భాషాపుత్రులకు కలిగినదనిన
యెడల దానిని అలతిగా దలంపరాదు. అందు
లోను మనము ౧౯౦౫-౦౬ వ సంవత్సర
ప్రాంతములనుండియే మాతృభాషను వేదిక
ముల నారాధింప నుపక్రమించినవారము.
౧౯౧౧ వ సంవత్సర ప్రాంతమునుండియే
మనమాతృభాషాధారకమైన రాష్ట్రమును సం
పాదింపవలె నని పట్టుబట్టినవారము. నాటి
నుండి ఆంధ్రోద్యమము ననంతరూపముల
ప్రబలజేసి ౧౯౨౬ లో ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాల
యమునుగూడ సాధించినవారము. పదువాలు
గేండ్లకాలము మనమంత్రులు విద్యాధికార
మం దుండియును గూడ ఆవిశ్వవిద్యాలయ
మున నేర్పడు విజ్ఞానమునకు మనమాతృభా
షను ఆధారముచేయుటకు ప్రయత్నించియు
కృతకృత్యులు కానిస్థితియం దున్నవారము.
పూర్ణముగా హైస్కూళ్లలోనైనను ఆంధ్ర
భాషకు ప్రథమస్థాన మియ్యలేని యవస్థకు
వగచుచుండువారము. నోటమాట్లాడి ప్రజల
గోడు బయటపెట్టగల మనలోనియేకొందరో
ఉన్నట్టు లుండి గభీలున తెలుగును వదలివేసి
హిందీలో తమలోతాము మాట్లాడుకోవడ
మారంభించినప్పుడు ఇంతటిదృశ్యమును మన
చక్షువుచే చూడగలిగిన ఆంధ్రపుత్రుని మాన
సము సంక్షోభించినదనిన ఆశ్చర్యపడవలసిన
దేమియును లేదు. ఇతరమార్పులు ఇప్పటికి
జరుగలేదు. కాబట్టి నేడు రాజగోపాలాచా
ర్యులు హిందీని మొదటిమూడు ఫారములలో
నిర్బంధపఠనీయము చేసెదనన్నందున ఆప్రాత
కారణపరంపరమీదనే దృష్టిగల సోదరులకు
మనసు కుదటపడుటలేదు. కాబట్టి సంకోచ
ములు కలవారున్నా రనుటను మనసులో నుంచు
కొనియే హిందీపరవాదమును బలపరచుకొన
వలెను గాని, మనవైపున నెంతబలమున్నను,
అట్టివారి నణచివేసి సంస్కారము నమలులో
పెట్టగలమని మాత్రము తలంపరాదు. నేటి
దినము హిందీకి వ్యతిరేకత్వము మన యాంధ్ర
దేశములో కంటె అరవదేశమునందు బలవత్త
రముగా నున్నట్లు తోచుచున్నది. మన రా
ష్ట్రమున గల కొద్దిపాటి వ్యతిరేకత్వమున
కును పైన సూచించిన కారణములే అరవ
వారియెడలను అనువర్తించు నని చెప్పరాదు.
కాని మొత్తముమీద నీ కారణము లచ్చ
టను కొంతవరకు కలవనుటయందు దోషము
లేదు. అచ్చటి వ్యతిరేకత్వమునకు మరి
రెండు కారణములు బలమైనవి కలవు. ఒక్క
కారణము కాంగ్రెసుపరముగా హిందీ
భాషావాదులు ప్రకటించుచున్నారు. అచ్చటి
కాంగ్రెసుపార్టీప్రతిస్పర్థులు ఈ యాందోళన
మునకు మూలకారకులట! కావచ్చును. తమిళ
నాడులో మన యాంధ్రరాష్ట్రమునందువలె
ఎల్లర నొకచోట జేర్చు భాషావాద మిది
వరలో లేదు. ఇతరవిభేదము లెన్నియున్నను
తల్లిభాష యనుటతోనే దేహము పులకరించు
ఘట్టము లిటీవలి ఆనాటి చరిత్రలో చూపట్ట
లేదు. మంత్రులైనతరువాత బొబ్బిలి, వెంకట
రెడ్డిప్రభృతు లేమి మాట్లాడినను మాతృభా
షోద్దీపనప్రశంసయందు ఆంధ్రులెల్ల రొక్క
టగు సన్నివేశములు మన కుండియున్నవి.
అందులో ప్రముఖు లయినవారే నేడు హిందీ
భాషాపరులును కావడముచేత వ్యతిరేకభా
వము కనుబరచువారును పార్టీదృష్టితో గాక
అభిప్రాయభేదప్రకటనదృష్టితో మాత్రము
ప్రవర్తించువారును ఐనారు. కాబట్టి ఆంధ్ర
రాష్ట్రములోని హిందీవ్యతిరేకత్వము కన్న
మిన్న గావని ఖండనగా పరిణమించుటకు
వీలు లేదు. తమిళులు హిందీవ్యతిరేకత్వము
నెక్కువగా చూపుటకు బలవత్తరమైనకారణ
మింకొకటి కలదని నా నమ్మిక. అరవలభాష
సాంస్కృతికసంపర్కమును మన యంత
విస్తారముగా గాని మనయంత హృదయపూ
ర్వకముగాగాని అంగీకరించినది గాదు. తమిళ
మేవాడో సంస్కృతమువంటి ప్రాకృతము
లకు సంబంధము కలిగియుండిననుండవచ్చు నని
శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారితో మన
మేకీభవించినను తమిళులు వారి యక్షరసమా
మ్నాయమునుగూడ ఎప్పటివలె స్వతంత్రము
గానే క ఙ చ ఞ ట ణ త న ప మ ల తోనే
పెట్టుకొన ప్రయత్నించుచున్నారు. కాల్డు
వెల్లు స్థాపించిన ప్రత్యేక ద్రావిడాభిమానము
మనయందుకంటె వారియందు బహురె
ట్లెక్కువగా నున్నది! ఒకవేళ కాల్డువెల్లుకు
వారే దారిచూపినవా రనిన ననవచ్చునేమో.
తమిళము సంస్కృతమునుండి యెంతదూర
ముగా నుంచుకొనిన నంత స్వాతంత్ర్యము
నిలుచునని, అంత యనాదిత్వము తమకు
సిద్ధించునని వారి యభిప్రాయము. ఇంతకా
లముగా తమసొమ్ముగానే వాడుకొనుచువ
చ్చిన శ్రీ త్యాగరాజస్వాములవారి కీర్తనల
నుగూడ దగ్గరకు చేరరానీయరాదనునంతటి
స్వచ్ఛ తమిళాభిమానము ప్రబలుచుండునట్టి
ఈ దినములలో వారు సాంస్కృతికము ఆర్య
సాంప్రదాయ జీవపోషకమునైన హిందీభా
షను నిర్బంధముచేత అభ్యసింతు రనుటకు
తగినపరిస్థితులు కన్పించవు. ఈ యభిమానము
చాలబలమైన కారణము. ఇట్టి యభిమానము
లకేమి లెన్ని త్రోసిపుచ్చుట వట్టి యుత్సా
హులకు తగియుండునేమో కాని పరిపాలన
కార్యమును నిర్వహించువారికి తగియుండదు.
చారిత్రకపరిణామమును జీవనపరిణామము.
సంస్కారమును ప్రవేశపెట్టదలచునట్టివారు
ఆ పరిణామములో తమకు అనుకూలమైన కళ
లేవికలనో వానిని గురుతించి యుపయోగించు
కొని పని సాధించవలసియుందురుగాని వారు
కోరిన యీ త్రోవనే నడతురని జీవితప్ర
వాహమున కెదురీదుట మహాజనజీవితమును
తీర్చుసందర్భములందు పొసగదు. తనమట్టుకు
తాను విశ్వసించినది ఆచరణయందు పెట్టు
కొని నిష్కళంక జీవితము నడపుచు ఇతరుల
కాదర్శప్రాయుడగుట కర్తవ్యము ధర్మము
నగునుగాని తననమ్మకలను విశ్వాసములను—
అమృతప్రాయములైనవియైనను- నిర్బంధముల
నుజేసి ఇతరులను-స్వల్పసంఖ్యాకులనైనను-
నవలంబించుమనుట ఈ నిష్కళంక జీవనము

నకు కళంకమగును. అందుచేతనే ప్రజాహిత జీవనమును దీర్చుటలో పదినైపుల నాలోచించి చారిత్రకపరిణామ మెట్లు జరిగినదో పరిశీలించి ముందున కడుగువేయవలసియుండును. ఎంత కొద్ది నిర్బంధముతో కార్యసాధన చేయ వీలగునో అంతకొద్ది నిర్బంధముతోనే సరిపుచ్చుకొనవలసియుండును. అగవా తనవిశ్వాసమే ప్రజావిశ్వాసముగా నున్నదని తనయెడల గలవ్యతిరేకత్వము కృత్రిమమని తోచినప్పుడు ఆవిషయమును గురించి ప్రజాహృదయమును ప్రత్యేకముగా నెరుగుట కాలోచింపవలెను. ఆరవణాదువిషయమున ప్రస్తుత ప్రధానమంత్రి రాజగోపాలాచారిగా రేమిచేయుదురను సంగతి జ్యోతిషము చెప్పుట యిటప్రస్తుతముగాదు. కాని కాంగ్రెసుప్రభుత్వము రాజ్యమేలుచున్నది కాబట్టి, అహింస మనవ్రతముకాబట్టి, దేవాలయ ప్రవేశమంతటి మహావిషయమునందు గాంధీజీ అడుగడ్డువకను ప్రజాహృదయ మెరుగుటకు సమ్మతించునట్టి శాసనమును శ్రీ రాజగోపాలాచారిగారి మూలకముగానే ప్రవేశపెట్టింపజూచిన యైతిహ్యము కలదు. కాబట్టి, జర్మనీ ఇటలీ రుష్యాలలో వలె స్వల్పసంఖ్యాకులస్వాతంత్ర్యములను హరించు ఏకపక్షప్రభుత్వమును మందుగుండు తుపాకుల నాధారముచేసికొని స్థాపించుట నేటి మనదృష్టి కాదు కాబట్టి, ఈ సర్వవిషయములను ఆంధ్రరాష్ట్రమున కన్వయము కానిదేదైనను హిందీనిర్బంధవిధానవిషయమై మన యెల్లప్రాంతములకు నన్వయించున దైనందువలన పరిపాలనమూలమాత్రప్రశంస చేయవలసివచ్చినది. మన యుద్దేశము హిందీ వ్యాప్తికిగూడ జాగరూకతతో మెలంగుటయే కార్యసాధకము.

ఇప్పటి కాంగ్రెసుపరిపాలకవర్గమువారు తలపెట్టిన హిందీభాషాభ్యాసపద్ధతిని వివరించి ప్రజలకు బోధించుట మొదటి యవసరము. మన విద్యావిధానములోనికి బలవంతముగా హిందీని జొప్పించుచున్నారని ఎవ్వరును నమకొనవలదు. అట్లనుకొనుటకు మంత్రివర్గమువారు అవకాశమును ఇవ్వరాదు. నిజముగా హిందీ వ్యాప్తినందుటకు బలవంతముతో పనిలేదు. జాతీయావసరములచేతనే తన స్వశక్తిచేతనే హిందీ అన్నిభాషలకంటె ప్రబలమై ప్రాకిపోవుచున్నది; ప్రాకిపోగలదు. కాని కాంగ్రెసుపరముగా నేర్పడిన మన మంత్రివర్గములవారు నేడాలోచించుచుండునది మనదేశములోని విద్యావిధానపు పరిపూర్ణమైన సంస్కారము. ఇదివరలోని విద్యావిధానము పరతంత్రరాజ్యాంగ నిర్వహణమున కేర్పడినది. ఇకముందు నడుపవలసిన విద్యావిధానము స్వతంత్రరాజ్యాంగస్థైర్యమును సాధించుట కుపకరింపవలసినది. నాడు మహాజనవిద్యయవసరమెక్కడ కనుపించలేదు. నేడు మహాజనవిద్యయే ప్రథమాంగము కావలసియున్నది. అందుచేత క్రొత్తమార్గములలో నికముందు విద్య నడుపవలసినదని నేటి పరిపాలకాధికారులు నిర్ణయించినారు. అందరు బాలురకును—బాలికలకు నుండునో లేదో,—విద్య నిర్బంధము చేయుదురు. సాధ్యమగునంతదనుక నీప్రాథమికవిద్య స్వయంపోషకము చేయవలయుననుట సంకల్పము. అందుచేత నీ విద్యావిధానమునందు పారిశ్రామికశాఖ వ్యవసాయముతో గూడ — ప్రథమాంగము కాగలదు. విద్యాబోధ—చిన్న విద్యాలయములలో నారంభించి పైవరకు—కళాశాలలయందును, పని ఎదురుచూడదగియున్నది— దేశభాషలలోనే చేయుదురు. విద్యార్థి మొదటి ఫారము చేరువరకు— అనగా మొదటి నాలుగైదు సంవత్సరములు - విద్యార్థికి ఇతరభాషాసంపర్కముండదు. అప్పటి నుండి మూడుసంవత్సరములు హిందీ నిర్బంధముగా నేర్పదలచినారు. దేశభాషాధారకవిద్య పైవిశ్వవిద్యాలయములందునుగూడ సాధ్యము చేయువరకు ఈమూడు ఫారములలో ఇంగ్లీషు నిర్బంధపఠనీయముగా నుండునేమో? నాల్గవఫారము నుండి హిందీ నిర్బంధముండదు. ఒకవేళ ఇంగ్లీషు అప్పటినుండి నిర్బంధముగా తరువాతి మూడేండ్లు నేర్పినను నేర్పవగును. ఇప్పటికే మనపిల్లలు ఇంగ్లీషు క్రిందితరగతులనుండియే నేర్చుకొనుచున్నారు. కాబట్టి మూడేండ్లు మొదటి మూడుఫారములలో హిందీయు, తరువాతి మూడు ఫారములలో ఇంగ్లీషును నేర్వవలసివచ్చినను గొప్పకష్టముకాదు. కాని దేశభాషాధారకవిద్య తుదివరకు ఏర్పరచక ఇంగ్లీషుహిందీలు మొదటి మూడుఫారములలో పరీక్షలకొరకు నిర్బంధముగా చదువవలసివచ్చునెడల బరువు హెచ్చుననుట స్పష్టము. ఈదృష్టితో కొందరు కొంతవ్యతిరేకత్వము సూచించుచున్నారు. మొదట మొదట ప్రధానమంత్రి సి. రాజగోపాలాచార్యులవారు పరీక్షలలో తమకు విశ్వాసమే లేదనియు పరీక్షలన్నియు తుడిచివేయదగునవే యనియు అభిప్రాయ మిచ్చుచుండిరి. ఆయభిప్రాయమునందు వారి కిప్పటికిని విశ్వాసము కలదనుకొన తగియున్నది. అట్లయినయెడల వారు హిందీవిషయమునందైనను తమ యభిప్రాయము అములులో ఏల పెట్టరాదు? అప్పుడు క్రైస్తవవిద్యాలయములలో బైబిలు నేర్పినట్లుగా అన్ని విద్యాలయములలో మొదటి మూడుఫారములలో హిందీ నేర్పవచ్చును. విద్యార్థి హిందీతరగతికి హాజరు కావలసినదే. భాష నేర్చుకొనవలసినదే. కాని సంవత్సరాంతపుపరీక్షలలో హిందీకి నిర్బంధముగా సిన్ని గుణములు వచ్చితీరవలెనను నిర్బంధముండదు. ఇప్పటి పరిస్థితులలో ఈమాత్రపు టేర్పాటు కావించుట శ్రేయస్కరము. ఆక్షేపకుల కేవిధమైనఅవకాశము నిచ్చినవారుగారు. హిందీవిద్యార్థులు నిజమైన ఉత్సాహముతో నేర్చుకొనుటకును ఇదియే సరియైన మార్గము. అభ్యాసవిషయములు బరువనను వారి కిది సరియైన ప్రత్యుత్తర మగును.

పైని చెప్పిన సందర్భముల నన్నిటిని చక్కగాగ్రహించినవారు దేశభాషలయెడల హిందీ చేయగల యపచార మేమియు నుండదనుట స్పష్టముగా తెలిసికొనగలరు. విద్యాభ్యాసమంతయు దేశభాషలలో చేయించుట, మొదటి ౪-౫ సంవత్సరములు మాతృభాష తప్ప మరియొక భాషాసంపర్కము లేకయుండుట, అందరు పిల్లలకును నిర్బంధ విద్యావిధానమములలో పెట్టి దేశభాషల

జ్ఞానము ప్రతి స్త్రీకి పురుషునకు కలుగునట్లు చేయుట అనునీయన్ని పరిస్థితు లమరునప్పుడు హిందీసంపర్కముచే దేశభాషలకు ఉపకారము జరుగునే కాని అపకారము జరుగదు. హిందీ విస్తారముగా అభ్యాసమైననాడు మనకు మహారాష్ట్రాది సన్నిహితభాష లర్థమగుటయు మన దేశములోని అన్ని భాషలును వ్యవహారమునందు క్రమక్రమముగా దగ్గరి దగ్గరిబంధువు లగుటయుగూడ సంభవించును. భారతసాంప్రదాయమును నవనాగరికమును ననుభవించియు, సమముగా ననుభవించుచును ఉన్నట్టి మన మన వివిధదేశభాషలలోని సాంకేతిక పదములు ఇంకను సమపరచుకొనలేకయుండుట మన దౌర్బల్యమును సూచించును. సాంకేతికపదములే కాదు. తక్కిన సాధారణజీవితమున కన్వయించు పదజాలమును సంస్కృతము, ఫారసీ, మహారాష్ట్రము, ఇంగ్లీషు ఇత్యాదుల మూలకముగా వచ్చినదియు ఎంతో కలదు. అన్ని భాషలును ఒండొరుల నెఱింగికొని వ్యవహరించు నేర్పాటులు దూరదృష్టికలవారు చేయగలిగినయెడల మన దేశభాషలు సునాయాసముగ ఒండొరులు నేర్చుకొనుటకు వీలుండును. అట్టి పరిస్థితిని హిందీవంటి ఏకభాషావ్యవహారము కొంతవరకు సమీపము చేయగలదు. ఆప్రయత్నము నేటినుండి కావించుటయు హిందీయెడల అభిరుచిని పెంచుటకును తోడు కావచ్చును. అన్ని భాషలలోని సమపదములనేర్చి అర్థములు సూచించి భేదమున్నచోట దాని నుదహరించి పట్టికలు ప్రకటించుచు భారతభూమి యంతటికిని కావలసిన ఏయొక్క ప్రత్యేక విషయమునకో — ఉదాహరణార్థము గ్రంథాలయోద్యమ విషయమునకే యనుకొందము — అన్ని భాషలలోను సాధ్యమైనంతవరకు సమపదజాలము ఉపయోగించి వ్యాసములు ప్రకటించుచు ప్రచారముచేయునట్టిపత్రిక యొకటి ఈప్రయత్నమున ప్రథమ సోపానము. ఇట్టి పనిని అఖిలభారత సాహిత్యపరిషత్తు బోటివారు చేయదగును. నాటికి హిందీవ్యాప్తియగుట మాత్రమేగాక హిందీకి దేశభాషలు దేశభాషలకు హిందీ బాసటయగుచు ఈ యఖండ భరతభూమిని ఏకభాషాసామీప్యమునకు తెచ్చునట్టి యుద్యమము గావించినవారగుదురు. భారతసాంప్రదాయమును బలపరచినవారగుదురు.



సినిమా కళ

పద్మరాజు, యం. యస్. సి.

[ఈ వ్యాసంలోని భావాలు రష్యను డైరెక్టరు, పుడోవ్కిన్ వ్రాతల్లోంచి సంగ్రహించబడ్డాయి.]

కొంచెం చదువుకుని, పాశ్చాత్య చిత్రాలనీ, హిందీచిత్రాలనీ చూచిన ఏ తెలుగు వాడూ, తెలుగుఫిలిము, ఏ ఒక్కటైనా బాగుందని అనడానికి సాహసించలేడు. ఈ పరిస్థితికి కారణం సినిమా ఒక ప్రత్యేకకళ ఎల్లా అయిందనేసంగతి తెలుగుఫిలిం డైరెక్టర్లలో ఎవ్వరికీ తెలియకపోవడమే.

కళకి ప్రధానం సృష్టి. అదిలేకపోతే ఏదీ కళగాదు. అన్నికళలు సత్యాన్ని వ్యక్తపరచటానికి ప్రయత్నిస్తాయి. అల్లా వ్యక్తపరచడానికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకకళకీ, ఒక్కొక్క ప్రత్యేకవిధానం ఉంటుంది. సినిమాకి ఉన్న ఆ విశిష్టవిధానం ఏది? నాటకకళకీ, సినిమాకళకీ ఉన్న భేదం ఎక్కడవుంది? ఆ రెండింటికీ సంబంధం ఎంతవరకు? ఈ ప్రశ్నలకన్నిటికీ సమాధానం వచ్చేదాకా సినిమాస్థితి ఇంతకంటే బాగుపడదు!

సినిమాలో నటించేవారంతా కేవలం వారి నాటకరంగం మీదనున్న అనుభవాన్ని బట్టి నటిస్తున్నారు. 'ఏమయ్యా! నీవు నటించిన ఫలానిచిత్రం ఎందుకు పాడయిపోయిం'దని ఏనటకుడినన్నా అడిగితే 'నేనేం జెయ్యను, నాకుతగినంతస్వేచ్ఛ డైరెక్టరు ఇవ్వలేదు, మాట్లాడుతూంటే సగానికి ఆగమనేవాడు, సగాన్నుంచి మళ్లా మొదలుపెట్టమనేవాడు, అని జవాబుచెబుతాడు.

సినిమాలో నటించడం పూర్తిగా స్వాభావికం కానిమాట నిజమే. అయితే, నాటకరంగంమీద నటించడం ఎంతవరకు స్వాభావికం? మామూలుగా జీవితంలో నాటకరంగం మీద మాట్లాడుకున్నట్టు మాట్లాడుతారా? అల్లా కాళ్లూచేతులూ తిప్పుతారా? మామూలుగా మాట్లాడుకునేస్థాయిలో నాటకరంగం మీద మాట్లాడుతే, ముందరగా కూర్చున్నవాళ్లకితప్ప ఒకమోస్తరు దూరంలోకూర్చున్నవాళ్లకైనా వినిపించదు. అంచేత నాటకంలో పాత్రలంతా ఆఖరికి చివరవరుసలో కూర్చున్నవాళ్లకి వినిపించేటంత గట్టిగానయినా మాట్లాడాలి. లేకపోతే వీల్లేదు. ఇది ఎంత మాత్రం స్వాభావికం గాదు. ఇంక, ఏదైనా ఉద్రేకాన్ని చూపించవలసివస్తే నాటకంలో పాత్ర, దానిని ఒక్కముఖంలో చూపిస్తే చాలదు. ముఖ్యంగా మాటల్లోను, తరవాత నడక మొదలయిన అంగవిన్యాసాల్లోను చూపించాలి. లేకపోతే ప్రేక్షకులుదాన్ని గ్రహించలేరు. ఒక రంగంలో ఇద్దరు మాట్లాడుతూ ఉంటారు. అందులో ఒకడు జాగ్రత్తగా జేబులోనుంచి పిస్తోలుతీసి రెండవవాణ్ణి దడిపించాలి. ఆపరిస్థితిలో జేబులోనుంచి పిస్తోలు తీయడం రెండవవాడికి తెలియకూడదు. అంచేత నటుడు ఏంజేస్తాడంటే, పిస్తోలున్న జేబువైపు రెండోవాడు లేకుండా చూసుకుని, ప్రేక్షకులవంక తిరిగి నిలబడి, ప్రేక్షకులకి కనిపించేటట్టుగాను, రెండోవాడికి కనిపించనట్టుగాను పిస్తోలుపయికిదీసి కొంచెం సేపయినా పట్టుకుని నిలబడతాడు. ఇది కూడా ఎంతమాత్రం స్వాభావికంగాదు. దీని అర్థమంతా ఏమిటి? నాటకపు నటుడు ప్రతీ చిన్నవిషయాన్నీ కొన్నింతలు పెంచి పెద్దదిచేసి చూపిస్తాడు. అల్లా చేస్తేనేగాని ప్రేక్షకులకి పూర్తిగా అవగాహన కాదు. అంటే నటుడు తన భావాలని వ్యక్తం చెయ్యడానికి ఒక విధానం సృష్టించుకున్నాడన్నమాట. ఈ విధానం ఎందుకంటే, అస్వాభావికాలయిన చిన్నచిన్న భాగాల సంయోగంచేత ఒక సత్యంయొక్క స్వరూపాన్ని సృష్టించడంకోసం. సినిమాకి కూడా ఒక విధానం ఉండితీరాలి. కాని అది నాటక విధానం ఎంతమాత్రంగాదు.

అసలు సినిమాలు పాడయిపోడానికి కారణమేమంటే, నాటకానికి విలక్షణమైన(Peculiar) దర్శన విధానాన్ని సినిమాలో ఉపయోగించడానికి ప్రయత్నించడమే. సినిమా, నాటకానికంటే స్వాభావికానికి చాలాదగ్గర. అయినా తీసేవిధానంమాత్రం స్వాభావికం గాదు. సినిమా తీసేటప్పటున్న కాల, స్థల సంబంధాలు వేరు; పూర్తి అయిన తరువాత ఆవేర్వేరు భాగాలన్నీ సరిగ్గా కూర్చిన తరువాత ఆభాగాలు సూచించే కాల, స్థలాలు వేరు. సాధారణంగా సినిమాలో ఒకదాని వెనుక ఒకటిగా ప్రదర్శించబడిన రెండు రంగాలు, తీసినప్పుడు వరసగా తీయబడి ఉండవు. నటుడు ఒకేసంభాషణలో ఒక సగం ఒకప్పుడు, ఇంకోసగం ఇంకోఅప్పుడు మాట్లాడుతాడు. కాని ప్రదర్శనలో అది అంతా ఒకేసారి మాట్లాడినట్టుగా మనకి కనిపిస్తుంది. ఒకొక్కసారి ఎదట ఎవరూ లేకుండా మాట్లాడవలసి వస్తుంది నటుడికి. డైరెక్టరు పరస్పరసంబంధంలేని కాల, స్థలాల విషయంలో ఏమీ ఐక్యంలేని ఈచిన్నిముక్కలనన్నిటినీ సంయోగించి, ఒక క్రొత్త కాలాన్ని, ఒక క్రొత్త స్థలాన్ని సృష్టిస్తాడు. ఈకాల స్థలాలయొక్క అనుభవం అచిత్రం చూసే ప్రేక్షకుడికి, డైరెక్టరుపయోగించిన కూర్పులోని ఐక్యతనిబట్టి కలుసుకుందిగాని, అవి అచిత్రంలో ఎక్కడా లేవు. నాటకరంగంమీద అలవాటుపడిన నటుడికి, మళ్లీ మొదటికివచ్చి తన కలవాటయిపోయిన విధానాన్ని మరచిపోయి, ఇంకో విధానాన్ని అలవాటు చేసుకోడం కష్టంగా ఉంటుంది.

సినిమాకి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలున్నాయి. నాటకరంగంమీద ప్రేక్షకుడు తన దృష్టిని ఎప్పుడూ ఒకేచోట కేంద్రీకరించి ఉంచడు. సందర్భాన్నిబట్టి అతని దృష్టి ఒకపాత్రమీదనుంచి ఇంకో పాత్ర మీదికి పోతుంది. కవి, తను వ్రాసిన సంభాషణనిబట్టి ప్రేక్షకుడికి ఇప్పుడొకపాత్రమీదా, మరొకప్పుడు ఇంకో పాత్రమీదా కుతూహలాన్ని కలిగిస్తూ ఉంటాడు. దాన్నిబట్టే ప్రేక్షకుడుకూడా తన దృష్టి కేంద్రాన్ని మారుస్తూఉంటాడు. సినిమాలో డైరెక్టరు చేసేపని ఏమిటంటే, తను ముందర ఒక ప్రేక్ష

కుడి వనుకుని, సంభాషణనిబట్టి తనకుతూహలం ఎల్లా మారుతుందో చూసుకొని దాన్ని బట్టి సినీమాని చిన్న భాగాలుగా విభజించి చివరని వాటివన్నిటినీ మొదట తను అనుకున్న విధానాన్నిబట్టి ఒకదానివెనుక ఒకటి అతుకుతాడు. సినీమాకి విశిష్టమైన లక్షణం ఏమిటంటే, కెమెరా దేన్నిబడితేదాన్ని, ఎంతదూరంలోబడితే అంత దూరంలో గ్రహించగలదు. మైక్రొఫోను, దూరాన్ని బట్టి, ఎంతమెల్లిగా మాట్లాడినా గ్రహించగలదు. ఈ విషయం పాశ్చాత్య చిత్రాలని చూసిన వారికి బోధపడుతుంది. వాటిల్లో తరుచు, ఊపిరిపీల్చుకునే చప్పుళ్లు కూడా వినబడతాయి. అంచేత కెమెరా, మైక్రొఫోను, ఒక విలక్షణ ప్రేక్షకుడి కళ్లూ, చెవుల్లాగ పని చేస్తాయి. ప్రేక్షకుడు నాటకాన్ని చూసేటప్పుడు చేసే పనివంతనీ డైరెక్టరు కెమెరా మైక్రొఫోనులద్వారా చేయిస్తాడు. పదిమంది కూర్చుని మాట్లాడేటప్పుడు, మాట్లాడే వ్యక్తినొకణ్ణిగాని, వినేవాళ్లలో ఏ ఒకణ్ణిగాని కెమెరా తీయగలదు. మామూలు స్థాయిలో మాట్లాడినాసరే, దగ్గరగా పెట్టిన మూలాన్ని మైక్రొఫోను గ్రహించగలదు. ఈ అవకాశాలు ఉండడంచేతనే సినీమా చూసేటప్పుడు నాటకంలోలాగ మనం దృష్టిని ఒక పక్కనుంచి ఇంకో ప్రక్కకి తిప్పుకోనక్కరలేదు. మనం చూడడానికి కుతూహలపడుతూఉన్న భాగాన్ని, డైరెక్టరు ముందే ఊహించి వేరుగా తెరమీద చూపిస్తాడు.

ఈ అవకాశాల నన్నిటినీ బాగా ఉపయోగించడానికి, సినీమాకి ప్రత్యేకమైన దర్శన విధానాన్ని ఒకదాన్ని సృష్టించుకోవాలి. అందుకోసమే ముఖ్యంగా సినీమాని చిన్న చిన్న భాగాలుగా విభజించవలసిన అవసరం కలుగుతుంది. ఇది నటకుడికి కష్టదాయకమే. కాని సినీమాలో ఒక సౌలభ్యం కూడా ఉంది. నాటకంలోలాగ గొంతుకు చించుకుని నటకుడు మాట్లాడక్కరలేదు. ప్రతీ చిన్న విషయాన్ని విస్తృతంచేసి చూపనక్కరలేదు. మామూలుగా జీవితంలో నడచినట్టుగా నటించడం, కేవలం ఒక అవకాశమేకాదు, అవసరంకూడాను. అతిగాచేస్తే సినీమాలో చాలా అసహ్యంగా ఉంటుంది.

అయితే, నటకుడు డైరెక్టరు చేతులో కేవలం కీలుబొమ్మలా గయిపోవలసిందేనా? నటకుడికి ఎంతమాత్రం స్వేచ్ఛ లేకుండా ఉంటే ఎల్లాగ? సినీమాని ప్రదర్శించడం ఒక్కటే కళా? లేకపోతే సినీమాలో నటించడంకూడా కళయేనా? ఈ ప్రశ్నలన్నీ వస్తాయి. ప్రస్తుతం నటకుడికి అంత స్వేచ్ఛ లేనిమాట నిజమే. మొదట్లో పాశ్చాత్య దేశాల్లో కూడా డైరెక్టర్లు తమ నటకుల్ని కేవలం యంత్రాలలాగే ఉపయోగించేవారు. కాని కాలక్రమాన్ని అది పొరబాటని గ్రహించారు. ఇప్పుడు సినీమాల అభివృద్ధి అంతా, ఈకళకి ప్రత్యేకించిఉన్నట్టిఅవకాశాలనన్నింటినీ పోగొట్టుకోకుండా నటకుడికి తగినంత స్వేచ్ఛ ఏవిధంగా ఇవ్వవచ్చును అనే సమస్యమీదనే ఆధారపడిఉంది. ఈ దృష్టితోటే మనం క్రొత్తఅవకాశాలని చూసుకోవాలిగాని, నటకుడికి స్వేచ్ఛఇవ్వడమే ప్రధానంగా పెట్టుకుని నాటకాలని ఉన్నవి ఉన్నట్టుగా సినీమాతీయటం పెద్దపొరబాటు. నాటకంలో ఉన్నంత పెద్ద పెద్ద రంగాలు సినీమాలో ఉపయోగించినట్టయితే సినీమా మనకిప్రసాదించిన అమూల్యమైన అవకాశాలని మనం పోగొట్టుకుంటున్నామన్నమాట.

ఈ సమస్యని ఎల్లాపరిష్కారంచెయ్యడం? సినీమాకళ ఇంకా ఒకశాస్త్రంలాగ అయిపోలేదు. రావలసిన అభివృద్ధి ఇంకా చాలా ఉంది. అయినా కొంతవరకు పరిశీలించి సినీమా టెక్నిక్కును చూసినట్టయితే కొంత వరకూ ఒకమార్గం మనకి కనిపించకపోదు. నాటకంలోకంటెకూడా నటకుడు సినీమాలో తనునటించబోయే పాత్రయొక్క తత్వాన్ని బాగా అర్థంచేసుగోవాలి. ప్రతీచిన్న రంగంలోనూ, తను ఏవిధంగా నడుచుకోవాలో ముందు దృఢపర్చుకోవాలి. ఒకేరంగాన్ని ఎన్నిమార్లు నటించినా, భేదం ఉండకూడదు. అంటే కేవలం ఒకయంత్రంలా గయిపోవాలని కాదు నా ఉద్దేశ్యం. మొదట షూటింగుకు తయారవేముందు, నటకుడికి తప్పకుండా తన పాత్రనంతనీ సింహావలోకనం జేసి, అదృష్టిలోనుంచి తన వేరువేరు రంగాలలో నడత నిర్ణయించుకోడానికి అవకాశం ఉండితీరుతుంది. అనిర్ణయించుకోడంలోనే ఉంది కళ. ఒకసారి నిర్ణయంఅయింతరవాత దానిని రిహార్సల్సులో స్థిరపరచుకోవాలి. అందుచేతనే సినీమానటకుడు తన ప్రత్యేకవ్యక్తిని పూర్తిగా చంపివేసి, తనునటించబోయే పాత్రలో లీనమయిపోడు. రిహార్సల్సులో తను జాగ్రదవస్థలోనే ఉండి తనుప్రదర్శించబోయే పాత్రయొక్క ఛాయను ఒకపోతపోస్తాడు. ఒకసారి అల్లాపోతబోసిన తరువాత నటించడం కష్టంగాదు. అంచేత నాటకపు నటకుడికంటే ముఖ్యంగా సినీమానటకుడికి తనునటించే పాత్రమీద సానుభూతి ఉండాలి. లేకపోతే నటించకూడదు. ప్రస్తుతపు నటకుల్లో నటనలో పూర్తిగా తన్మయం చెందడమే కళ అని ఒక దురభిప్రాయం ఉంది. ఒక త్రాగుబోతు, త్రాగుబోతువేషం వెయ్యడం కళ గాదు. తాను జాగ్రదవస్థలో ఉండి, ఎఱిగిఉండి సృష్టించిందే కళ.

డైరెక్టర్లు గ్రహించవలసిందికూడా ఒక చిన్న సంగతి ఉంది. రంగాలు చిన్నవయినప్పటికీ వాటిని తీసేటప్పుడు నటకుడికి తగినంతస్వేచ్ఛ నివ్వడానికి వీలుగా ఉండేటట్టు వరసగా వ్రాయవచ్చు. కాని ఇది అంత తేలికయినపనిగాదు. దీనికి సినీమాకి సంబంధించిన టెక్నిక్కు అంతా బాగా తెలిసిఉండాలి. ఒకే సంభాషణని, రెండుగాని మూడుగాని ప్రక్కలనుంచి తీయవలసి వచ్చినప్పుడు, నటకుడికి తగినంతస్వేచ్ఛ కలగజేయడానికి సంభాషణని మధ్యలో ఆపనక్కరలేకుండా తీయడానికి మార్గాలున్నాయి. మూడుప్రక్కలనీ, ఒకదాని దృష్టిలోకి ఒకటి రాకుండా మూడు కెమెరాలుపెట్టి తీయవచ్చు. అల్లావీలులేనప్పుడు సంభాషణని అంతనీ మూడుసార్లు మాట్లాడించి కావలసిన భాగాలు మూడుప్రక్కలనుంచీ తీయవచ్చు. ఈ విధంగా సినీమా అవకాశాలని తన్నిపారవేయకుండా వాటిని మంచి ఉపయోగానికి తీసుకువస్తూ నటకుడికి స్వేచ్ఛ ఇవ్వడంలోనే సినీమాకళయొక్క అభివృద్ధి ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఇంకోముఖ్యమైన సంగతి ఏమిటంటే నటకుడికి టెక్నిక్కు కొంతవరకు తెలిసి ఉండడం అవసరం. అంతకంటే ముఖ్యంగా చివరని, నటకుడు తనునటించబోయే ప్రతి రంగం, సినీమా ప్రదర్శించేటప్పుడు, ఏస్థానంలో, ఏవిధంగా ప్రదర్శించబడుతుందో, దానికి ముఖ్యకథావస్తువుతో ఏవిధమయిన సంబంధం ఉందో తెలుసుకోవాలి. నటకుడికి నటించడమే తనవిధిగాదు. డైరెక్టరు ఉప

యోగించే విధానాలయొక్క ఆవశ్యకతని పూర్తిగా గుర్తించి, అతనితో ఏకీభవించి పనిచెయ్యాలి. అల్లాగయితేనేగాని ఏ నటకుడున్నూ తనపనిని సరిగా నిర్వహించలేడు.

అసలు మన డైరెక్టర్లలోనే ప్రజ్ఞ లేనప్పుడు నటకుణ్ణి అనవలసినపని ఏమీలేదు. ఏ తెలుగు ఫిలుమునైనా చూస్తే, ఏ నారదుడో, ఏ సత్యభామో పాటపాడుతూంటే మనకి ఒక అరగంటసేపు వరసగా ఆపాత్రయొక్క ముఖాన్ని క్లోస్-అప్‌లో చూపిస్తారు. క్లోస్-అప్ యొక్క ఉద్దేశాన్ని ఏమాత్రం తెలిసి ఉన్న డైరెక్టరయినా ఈతప్పు చెయ్యడు. అల్లా చూపడంవల్ల నటకుడేమనుకుంటాడంటే తక్కిన నటకులికందరికన్నా తనకి ఒక ప్రాముఖ్యతని డైరెక్టరు ఇచ్చాడనుకుంటాడు. ఇది కేవలం దురభిప్రాయం. తానల్లా పాడిన చిత్రాన్ని, ఆనటించిన నటకుడు ఒకసారి కళాదృష్టితో చూస్తే అది ఎంత వెకిలితనంగా ఉందో తనకే తెలుస్తుంది. ఈ సంగతి ఒకసారి గ్రహించిన, ఏ నటకుడూ మళ్లా ఆవిధంగా నటించడానికి ఒప్పుగోడు. క్లోస్-అప్ అనేది సినీమాలో ఒక వరంలాంటిది. దాని ఉపయోగం ఏమంటే, సందర్భానికి చాలా అవసరం అయిన ఒక చిన్న విషయాన్ని ప్రత్యేకంగా పెద్దదిగా చూపటం. దీనివల్ల నాటకంలోకంటె, సినీమాలో బాగా తేటతెల్లంగా, నటకుడుగాని, డైరెక్టరుగాని చూపదలుచుకొన్న ఒకముఖోద్రేకంగాని వస్తుభాగంగాని పూర్తిగా ప్రేక్షకులికి వ్యక్తమవుతుంది. సాధారణంగా పాట పాడేటప్పుడు, అందులో దక్షిణభారతదేశంలో పాటకుడిముఖం ప్రేక్షకులు చూడడానికంత అనుగుణంగా ఉండదు. అయితే ఇది సంగీతంలో ఉన్న లోపంగాదు. పాటకుడికిసంగీతం అంటే ఏమిటో తెలియకపోవడమే దీనికి కారణం. పాటలో మధ్య ఒకసారి, పాటకుడి తన్మయం చూపడానికి క్లోస్-అప్ ఉపయోగించవచ్చు కాని, ఆపాటయిందాకా అదే చూపడం మూర్ఖత.

నాటకరంగంమీద నటకుడు తన నటనని పరిదిద్దుకోడానికి అవకాశం చాలా ఉంది. ప్రేక్షకులలో తను చూపించే ఉద్రేకాలు ఎల్లా ప్రతిబింబిస్తున్నాయో; నటకుడికి బాగా తెలుస్తుంది. ఈ పరిజ్ఞానం, దానంతట అదే నటనని పరిదిద్దుతుంది. నాటకంలో ప్రేక్షకుడొక సచేతనభాగం. సినీమాలో ఆ అవకాశం నటకుడికి లేదు. అతడు కేవలం తనస్వశక్తిలో నమ్మకంమీద ఆధారపడి ఉండాలి. అందుచేతే ముఖ్యంగా ముందు చెప్పినట్టుగా, తనునటించబోయే పాత్రయొక్క ఛాయని ఒకపోతబోసుకుని, ఆవిశాలదృష్టిలో నుంచి తనుసృష్టించే ప్రతిచిన్న భాగాన్ని సరిదిద్దుకోవాలి. కాని డైరెక్టరు చాలావరకు ఈ విషయంలో నటకుడికి సహాయం చెయ్యగలడు. సినీమాతీసేటప్పుడు తను ప్రేక్షకుడుగాఉండి నటకుడినటనని తనలో ప్రతిబింబింపజేస్తూ ఉంటే నటకుడిపని కొంతవరకు తేలికయిపోతుంది. నాటకంలో ప్రేక్షకుడికంటేకూడా ఈ విషయంలో డైరెక్టరు నటకుడికి ఎక్కువ సహాయభూతుడుగా ఉండగలడు. డైరెక్టరు కూడా ఆపాత్రని ముందే బాగా అవగాహన చేసుకుంటాడు. పైగా నటనలో ప్రతిఅంగాన్ని విమర్శించగలశక్తి ఉంటుందతనికి. ఇంత నాట్యకళాజ్ఞానం మామూలు ప్రేక్షకులలో అరుదుగా ఉంటుంది. అయితే, డైరెక్టరే నటకులికందరికీ నటించడం నేర్పడం చాలా పొరబాటు. అల్లాచేసినట్టయితే మనకి సినీమాలో కనిపించేపాత్రలు కేవలం డైరెక్టరుపయోగించిన యంత్రాల్లాగ కనిపిస్తాయిగాని జీవం వాటిల్లో ఏమాత్రంఉండదు. డైరెక్టరు తననటకుల్ని, పరిదిద్దుకోదగిన సజీవవ్యక్తులుగానే పరిగణించడం చాలా ముఖ్యావసరం. తనంతట తా నెప్పుడూగూడా నటించి చూపించకూడదు. అల్లా చేస్తే నటకుడు తను నటించేపాత్రయొక్క స్వరూపాన్ని తనంతట తను సృష్టించుకోవడం మానివేసి, డైరెక్టరును అనుకరిస్తాడు. అప్పుడానటన చాలా అస్వాభావికం అయిపోతుంది.

నాటకంలో సంగీతంపాలు సహజంగా ఎక్కువ. ఒక ఉద్రేకాన్ని సూచించదలుచుకొన్నప్పుడు, సంగీతంద్వారా దాన్ని వ్యక్తపరచటం ఒకవిధానంగా నాటకపు నటకుడు ఉపయోగిస్తున్నాడు. నాటకంలో ప్రేక్షకుడు ఊహించుకోవలసినది చాలాఉంది. ఒక పాత్రలు తప్ప తక్కినవాతావరణం అంతా అతడు ఊహించుకోవలసిందే. అందుచేత సంగీతం నాటకంలో అంతఅసహజంగా కనబడక పోవచ్చు. సినీమాలో ముఖ్యంగా, సంగీతానికి జీవితంలో ఎంతప్రాముఖ్యం అయితే ఉందో అంతేప్రాముఖ్యం ఉండాలి. లేకపోతే అది అస్వాభావికం అయిపోతుంది. సంభాషణ వ్రాయడంలో గ్రాంథికానికీ, గ్రామ్యానికీ ఎంత భేదంఉందో సంగీతవిషయంలో సినీమాకీ నాటకానికీ అంత భేదం ఉంది. అందుచేత సంగీతం సినీమాలో ఉపయోగించడంలో దానిస్థానం వెదకి ఉపయోగించాలి, సినీమాలో సంగీతంయొక్క స్థానం గ్రహించాలంటే, ప్రభాత్ వారి తుకారాము చూడాలి తుకారాము ఫిలిము అంతం దాకా పాడుతూనే ఉంటాడు. కాని ఇక్కడ గ్రహించవలసిందేమిటంటే ఆసంగీతం, సంగీతంకోసం సినీమాలో ప్రవేశపెట్టబడలేదు. అది ఆపాత్రకోసం ఉపయోగించబడింది. ఆపాటలో ఎక్కడా అతిశయంలేదు. తన పాండిత్యాన్ని వ్యక్తపరచటానికి తుకారాముపాత్రధారి ఎక్కడా ప్రయత్నమన్నా చేయలేదు. మామూలుస్థాయిలో నోటికివచ్చిందేదో ఎల్లప్పుడూపాడుకుంటూ తిరుగుతూండే వ్యక్తులు ప్రపంచకంలో చాలామంది ఉంటారు. తుకారాము అటువంటివారిలో ఒకడు. గొంతుకెత్తి అయిదున్నర శ్రుతిలో ఎక్కడా తుకారాము పాడలేదు. తను నటించబోయే పాత్ర, ఏఏ చిన్న చిన్న విషయాల సంయోగం వల్ల సత్యానికి దగ్గర అవుతుందో గ్రహించడం నటకుడివిధి. ఆ పనిని డైరెక్టరు ఎంత మాత్రం చెయ్యలేడు. మొత్తంమీద, స్థూల దృష్టిలో ప్రతిపాత్రయొక్క తత్వాన్నీ అర్థం చేసుకోగలడు గాని, ప్రతిపాత్రనీ ఒక్కటొక్కటే విమర్శించి, విభాగించి ఆ పాత్రయొక్క నడక దగ్గరనుంచీ మాట్లాడడంవరకూ ఉండే విలక్షణాలన్నీ సృష్టించడం అతనికి అసంభవం. ఏ నటకుడి కానటకుడు తన పాత్రలోని విశిష్టలక్షణాలని సృష్టించుకోవాలి. అతడుచేసే ప్రతీ చిన్ననటన, ప్రధాన దృష్టిలోనుంచి చూసి సరిగా ఉందో లేదో మాత్రం, డైరెక్టరు నటకుడికి చెప్పగలడు.

డైరెక్టరు, నటకుడు వారివారి ప్రత్యేక విధుల్ని గ్రహించి పనిచేయకపోతే, సినీమా కళ అనిపించుకోదు. అది కేవలం నాటకకళ యొక్కగాని, ఇంకోకళ యొక్కగాని ప్రతిబింబం అయిపోతుంది.

మిసెస్ వి. కే. వటీరావు, యమ్మే

[లేడీస్ కల్చర్ క్లబ్]

చింతా దీక్షితులు

[ఈ కథలో సంస్థలూ పాత్రలూ కల్పితములు. దేనినీ ఎవరినీ ఉద్దేశించినవి కావు.]

ఈమధ్య నాభార్య నాతో బహు అన్యోన్యంగా ఉండడం మొదలెట్టింది. సాధారణంగా తన చీరలేమిటో, తన బ్లౌసులేమిటో, తనఆభరణాలేమిటో, తన అలంకరణలేమిటో, తన క్లబ్బేమిటో అదేగొడవగాని, భర్త అనే మగవాడిని నే నొక్కణ్ణి ఉన్నాననీ, నాకూ, తనకూ విచ్ఛిత్తిగాని ప్రేమ ఆ జన్మమూ ఉండాలనీ మరిచిపోయేది. హోటల్నించి భోజనం తెప్పించుకొని మేమిద్దరమూ మూగనోముపట్టి భోంచేసేవాళ్ళము. తక్షణమే ఆవిడ క్లబ్బుకు సింగారించుకు వెళ్లిపోయేది. నేను కచేరీకి పరుగెత్తుకు పోయేవాణ్ణి.

పిల్లలు వేరే కాన్వెంటు స్కూలులో చదువుకొంటున్నారు కాబట్టి వాళ్లగొడవ నాకూ మా ఆవిడకూ కూడా పట్టేది కాదు. ఎప్పుడైనా పిల్లలు యింటికి తిరిగి వస్తే నన్ను అసలే మరిచిపోయేది మాఆవిడ. వాళ్లచేత యింగ్లీషు పద్యాలూ పాటలూ పాడించడం, వాళ్ళచేత యింగ్లీషు ఆటలు ఆడించడం, వాళ్లతోపాటు తనూ గంతులెయ్యడం, స్కిప్ చెయ్యడం, డాన్సుచెయ్యడం-ఇదీ పొద్దస్తమానమూను. సాయంత్రం వాళ్లను యింగ్లీషు దుస్తులతో అలంకరించి, వాళ్ళకు హ్యాట్లుపెట్టి, తనూ అలంకరించుకొని క్లబ్బుకు తీసుకుపోయేది. నిజంచెప్పాలి కాబట్టి చెప్పతున్నాను—నా భార్యమాత్రం యింగ్లీషు దుస్తులు ధరించేదిగాదు. హ్యాట్ పెట్టేదికాదు. రోజు కోరకం చీర కట్టుకొని, బాహుమూలరుచుల కడ్డురాని రవిక తొడుక్కొని, ఒక చేతినే రెండు బంగారుగాజులు పెట్టుకొని, రెండోచేతికి రిష్టువాచీ కట్టుకొని క్లబ్బుకు వెడుతూండేది.

ఒకమాటు అన్నానుగదా హాస్యానికి—"పోసీ నువ్వు కల్చర్డులేడీవి గదా; యమ్మేప్యాసయ్యావు; లేడీస్ కల్చర్ క్లబ్బులో సభ్యురాలవు, బైసికిల్ తొక్కగలవు కూడాను—ఈ చీరలూ, రవికలూ ఖర్మం ఏమిటీ? స్కర్టుతొడుక్కొని హ్యాట్ పెట్టుకొని యింగ్లీషు స్త్రీలలాగ.... ...." వాక్యం పూర్తిగాకముందే నన్ను గట్టిగా ఛెళ్లున చెంపమీద కొట్టి "మీరు సూటువేసినపుడు నేను కడతానులెండి స్కర్టు" అంటూ నిప్పులు గ్రక్కుతూ లేచిపోయింది.

చెంపకాయ తిని ఊరుకొన్నాను. ఊరుకోక చేశే దేమిటి— యమ్మేప్యాసైన కామిని సహధర్మచారిణి అయినప్పుడు? ఇంటిగుట్టు రట్టు చేసుకోవచ్చునా? ఇంతకీ హిందూ స్త్రీ ధర్మానికి వ్యతిరేకంగా స్కర్టు హ్యాట్టుల ధరించుకోమని చెప్పడం నాదే తప్పు!

సాధారణంగా ఈవిధంగా ఉండే నాభార్య నాయెడల ఎక్కువ అన్యోన్యంగా ఉండడమూ, నాతో ఎక్కువకాలం గడపడమూ, నాతో అదేమాటలు చెప్పడమూ, అదేపరిహాసాలు చెయ్యడమూ, అదేకథలు చెప్పడమూ, నన్ను దువ్వడమూ లాలించడమూ— యిదంతా తమాషాగా తోచింది. ఏమిటిచెప్మా కారణం అనుకొన్నాను. ఏమీస్ఫురించింది కాదు.

కాని ఒకసంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. నిరుడు కొంచెంహెచ్చుతగ్గుగా యీ విధంగానే నాతో అన్యోన్యంగా ఉండేది. నా పూర్వాచారపరాయణత్వాన్ని మెచ్చుకొనేది. చివరకు నాచేత వేషంవేయించి, నన్ను నలుగురు ఆడవాళ్ళలోనూ ఠవ్వపాలు చేసి, భర్తను ఫూల్ని చెయ్యడంలో అగ్రగణ్య అనే పేరు సంపాదించి, అందుకుగాను క్లబ్ యిచ్చే బహుమానాన్ని సంపాదించింది. నిజానికి కొంతతప్పు నాదికూడాను. వేషం వెయ్యడానికి పూనుకొన్నది నేనే. నాభార్య నన్ను పురిగొల్పి నాకు సహాయంచేసింది— దుర్బుద్ధితోనైతే నేమీ? అంతేకాకుండా తనతో పాటు నాకూ బహుమతులు తెచ్చి

పెట్టింది. అయిందేమిటో అయింది. ఇక యీ యేడు మళ్లీ అవిధంగానే చెయ్యాదుకద? ప్రతీసంవత్సరం కొత్త కొత్త విషయాలికి క్లబ్బువాళ్లు ప్రైజు లిస్తారు కాని ప్రతీయేడూ భర్తలను భార్యలు ఫూల్సుగా చేసినందుకే ప్రైజు లిస్తారనడం అసంభవంగదా! కాబట్టి ఆదురుద్దేశం నాభార్యకు లేక పోవచ్చును. మరి వేరే విషయం యేదైనా ఉంటుందా?

లేడీస్ కల్చరు క్లబ్బువారు ప్రతీ యేడూ డిశంబరులో బహుమతు లిస్తారు. డిశంబరు యింకా మూడు నెల్లు ఉంది. నాభార్య నన్ను లాలించడం అప్పుడే మొదలు పెట్టింది. నాకు బహుమతిగా వచ్చిన నటరాజ విగ్రహాన్ని తనూ పూజించడం మొదలు పెట్టింది. గోడలమీది సినీమాబొమ్మలు తీసివేసి దేవుళ్ళ బొమ్మలు తగిలించింది. రోజూ నాచొక్కాలకు బొత్తాలు పెట్టిపెడుతోంది. ఊడిపోయిన బొత్తాలు కుట్టిపెడుతోంది. పంచెలు మరమ్మతు చేస్తోంది. వద్దంటే వినక నా కప్పుడప్పుడు వాసననూనెలూ, అత్తరువులూ రాస్తోంది. ఒకమాటు బలవంతాన్ని నామొహం అంతా ఫేసు పౌడర్ పామింది వద్దంటూంటే! సబ్బుతో కడుక్కొని ఆఫీసుకు ఆలస్యంగా వెళ్లి చివాట్లు కూడా తిన వలసి వచ్చిందప్పుడు.

ఒకవేళ నాభార్యకు మమకారం హెచ్చిందేమో నామీద— ఒకవేళ బుద్ధి తిరిగిందేమో. చదువుకొన్నది; హిందూదేశంలో పుట్టినది; విద్యాదోషంవల్ల కొంతవరకు బుద్ధి కొంతకాలం పరదేశపుదారిని పట్టినా క్రమేణా సర్దుకొంటూన్నదేమో?

ఏమైనా యీయేడు బహుజాగ్రత్తగా ఉండా లని దృఢసంకల్పం చేసుకొన్నాను. నాభార్య ఎంతమమకారం చూపినా, ఎంత చాకచక్యంతో నడుచుకొన్నా, ఎంత పూర్వాచారాభిమానం నటించినా నేను చలించదలుచుకోలేదు. రాతి బొమ్మకు చక్కిలిగింతలు పెట్టగలుగుతుందేమో చూద్దాము!

ఈమార్పు తనలో ఎందుకుకలగాలో నాభార్యనే అడిగితే బాగుంటుందేమో ననిపించింది. చదువుకొన్న లేడీతో వ్యవహారంగదా తీరా అడిగితే తనను ఇన్సల్టుచేశానని విసిరికొడుతుందేమో? అడక్కపోతే నన్ను మళ్లీ ఫూల్ని చేస్తుందేమో? ఏమైనానరే ఎందుకైనా మంచిదని నిశ్చయించి నాభార్యతో యీవిషయాన్నిగురించి పూర్తిగా చర్చించడానికి తీర్మానించుకొన్నాను. మా ఉభయులకూ తీరుబడిగాఉన్న ఒక రోజున నాభార్యను పిలిచాను. "వటీ! నీవిలువవైన కాలంలో కొన్ని నిముషాలు నాకొరకు వినియోగించ గలవా?" అన్నాను యింగ్లీషుతో. నాభార్యపేరు అసలు కళావతమ్మ, అది క్రమక్రమంగా కళావతి, వతిగా మారింది. ప్రస్తుతం వాడుకలో ఉన్న పేరు "మిసెస్ వతీరావు" లేక "వటీరావు" ఈచివర "రావు" నాపేరు. ఇంగ్లీషులో మాత్రమే పేరుచదివే వారు నాభార్యను మిసెస్ వటీరావు అనిగాని, మిసెస్ వాటీరావు అనిగాని పిలుస్తారు. మొగుడిపేరు తమ పేళ్ళ చివర తగిలించుకోవడంలోనే ఇంగ్లీషు చదువుకొన్న ఆడాళ్ల అస్వతంత్రత కనబడుతోందని ఒకమాటు నేను దెప్పిపొడిచాను. అది అస్వతంత్రత కాదనీ, పేరు ఒక ప్రత్యేకతకు సూచనగా మాత్రమే వినియోగిస్తుందనీ, మొగుడిపేరు వంటరిగా వదిలివేస్తే దిక్కుమాలినదై పోతుందని దయదలిచి తమపేరుతో జోడిస్తున్నామనీ, అందుకు కృతజ్ఞత చూపక దెప్పిపొడవడం మగవాళ్ల నీచత్వానికి నిదర్శనమనీ చెప్పి మళ్లీ నన్ను కిక్కురుమనకుండా చేసింది.

"అయితే కళా, యీయేడు మీక్లబ్బులో బహుమతు లివ్వడంకద్దా?" అని అడిగాను. "మళ్లీ మీకు బహుమానం పొందాలని ఉందా ఏమిటి పాపం— మా అమ్మే, నాకంటిపాపే." "నాకు బహుమానం కావా లని కాదు, వటీ; నీకు బహుమానం వస్తే నాకు వచ్చినట్లు కాదూ?"

"ఆఁ" మరే, పాపం— నాబహుమానం మీరు కొట్టెయ్యా లనుకుంటున్నారు గాబోలు—"

"అది కాదు, వటీ!"

"పోనీ కావలిస్తే తీసుకోండి పాపం మాటవరసకి నా కీయేడు ఒకచీర, ఒకబ్లౌసూ బహుమానం యిచ్చారనుకుందాం. మీ రంత సరదాపడుతూంటే మీకుకాదని నేనుమాత్రం వాటిని వాడతానా ఏమిటి? మీరే తీసుకోండి."

"యూ, సిల్లీ; అందుకుకాదు నేను అడుగుతూంట. అసలు సంగతి తెలుసుకోడానికి."

"సంవత్సరోత్సవాలు ఉన్నప్పుడు బహుమతులే ఉండవూ? అమాత్రం నాడార్లింగుకు తెలిసిందికాదుకాని."

"అయితే కిందటి యేడులాగ ఈయే డేమైనా కోతిపనులు చేస్తావా?"

అనగానే నామీసం పట్టుకులాగుతూ "అంత మరపేమిటి మీకు, డియర్ హాబ్బీ? కోతిపనులు మీరా, నేనా చేస్త? మీ తెలివి తేటలవల్లనేగా నాకూ మీకూ బహుమానం వచ్చిందీ!"

మీసం వదిలించుకొని అన్నాను గదా "చూడు కళా, ఈ యేడుగానీ నన్ను అలాంటి కోతిపనుల్లో కలుపుకున్నావంటేమాటదక్కదుసుమా."

"నోఫియర్ మైడియర్."

"అయితే, వటీ, అసలు సంగతేమిటి? ఈ యేడు ఎందుకని బహుమతులిస్తారు?" అన్నాను సంగతి తేల్చుకోడానికి.

నాభార్య అనుమానించి, నాకేసి పరకాయించి చూచింది. నాముఖమూ, చెవులూ, జుట్టూ తన చేతులతో దువ్వుతూ అన్నది.

"అనుమానం పట్టుకుంది కాబోలు కాదూ మీకు?"

"కాదు, డార్లింగ్!"

"అవును, పీచ్!"

"కా దంటూంటే!"

"అయితే చెప్పడానికి వీల్లేదు!"

"ఏమిటీ?"

"బహుమతు లెందు కిస్తారో చెప్పడానికి వీల్లేదు — క్లబ్బురూల్సు పాటించనక్కరలేదంటారాఏమిటి?"

"చెప్పకూడ దని క్లబ్బురూల్సా?"

"అవును, మైపెట్!"

"డియర్ హాబ్బీకికూడా చెప్పకూడదా, రోజ్?"

"సారీ, హాబ్బీ."

"పోసే ఆగొడవ నా కక్కరలేదు గాని— నామీదకు 'మాత్రం రాకేం, ఓల్డుగరల్!"

"మీచేత వేషం వేయించనులెండి."

"సరే, నాజాగ్రత్తలో నేనుంటాలే!"

"ఆల్ రైట్, మై డియర్!"

"కళా, ఇంకో ప్రశ్న అడగాలని ఉంది; అడగనా?"

"రైటో; అడగండి."

"ఈమధ్య నీకు నామీదా, నా అభిప్రాయాలమీదా కొత్తగా అభిమానంకలిగింది.ఎంచాత నంటావు?"

ఈప్రశ్న నేనడగడంతోనే నాభార్య కోపం నటించింది. తటాలున లేచి వెళ్లిపోబోయింది. గుమ్మందాకా వెళ్లి మళ్లీ తిరిగివచ్చి, గభాలున నావళ్లో కూచుని నాబుగ్గలురెండూ గట్టిగా సాగదీసింది. నామీసాలు గుంజింది. గట్టిగా కంఠాన్ని ఆశ్లేషించి "ఇంకెప్పుడూ అడగరుగదా అలాంటి పశ్న, అడగరుగదా, అడగరుగదా!" అంటూ నాచెంపలు మృదువుగా ప్రేమతో వాయించింది.

'నాప్రశ్నలోతప్పేమిటి?"అన్నాను.

"తప్పేమిటా, తప్పేమిటా" అని నన్ను బుజాలుపట్టి ఊగిస్తూ,

"నన్ను అనుమానిస్తారా యింత డర్టీగా? నాప్రియమైన భర్తమీద నాకెప్పుడు అభిమానంలేదు? నాకను పాప అభిప్రాయాలమీద నాకెప్పుడు అభిమానం లేదు? క్రొత్తగా అభిమానం పుట్టిం దంటారా? మీన్!" అని మొహం చిట్లించింది. నాఅభిప్రాయానికి ఆధారాలు లేకపోలేదు. కాని అవి అన్నీ నేను చెప్పితే నా భార్య చిన్నబుచ్చుకో వచ్చు, లేదా కోపగించవచ్చు ననుకొని, తనకుమాత్రం ఆలోచిస్తే తెలియదా ఏమిటి అనుకొని ఊరుకొన్నాను.

* * *

పర్యవసానం ఏమీతేల్లేదు. ఎందుకు బహుమతు లిస్తారో రహస్యంగా ఉంచుకొన్నారు. నాచేత వేషం వేయించ నని మాత్రం నాభార్య చెప్పింది. వెయ్యమంటే మాత్రం వేస్తానా! కాబట్టి అది చెప్పి లాభం లేదు. ఏవిధంగానైనా నన్ను మోసగిస్తుందేమో అని నా జాగ్రత్త లో నే నున్నాను. నాభార్యను కనిపెడుతున్నాను. ఒకనాడు నే నింట్లో ఉండగా నాభార్య ఒక పెద్దమనిషిని తీసుకొనివచ్చింది. అతగాడు యింగ్లీషు దుస్తులు వేసుకొన్నాడు. చేతులో ఈవినింగ్ హాట్ ఉంది. మీసం ముక్కుక్రింద మాత్రమే ఉంది. పడుచువాడు.

సాధారణంగా ఎవళ్లనైనా కొత్త వాళ్లను యింటికి తీసుకువచ్చినప్పుడు నాభార్య నాకు వాళ్లని ఎరుకచేసేది. ఇన్ట్రడ్యూసు చెయ్యకుండా ఎప్పుడూ ఉండలేదు. ఇప్పుడు మాత్రం ఆనల్లదొర ఎవరో నాతో చెప్పలేదు. నేను ఫలానా అని అతడితోనూ చెప్పలేదు.

వచ్చీరావడంతోనే ఇద్దరూ రెండు కుర్చీలలో కూలబడ్డారు. నాభార్య తనచేతిసంచీ బల్లమీద పెట్టింది. దానిమీద అతడు తనహాట్ పడవేశాడు. కాఫీ ముందర బెట్టుకొని బిస్కత్తులు తింటూ వాళ్లు ఇంగ్లీషున అదేకబుర్లు చెప్పుకోవడం మొదలుపెట్టారు.

పక్కగదిలోకి వెళ్లి నేను పనిచూచుకొంటున్నాను. ఉండుండీ ఇద్దరూ

విరగబడి నవ్వుతున్నారు. చప్పట్లు కొడుతున్నారు. బల్ల గుద్దుతున్నారు. చేతులతో తొడలు తట్టుకొంటున్నారు. ఎందుకో అంతకులాసా నాకు బోధపడిందికాదు.

ఆ మొద్దుముండ కొడు కెవరో నా కాఫీ అంతా తాగేస్తూ, నాబిస్కత్తులన్నీ మింగేస్తూ, నా కుర్చీలూ బల్లలూ విరగ్గొడుతూ, నాభార్యతో అంతజోస్తీగా మాట్లాడుతూ, నవ్వుతూ, నాయింట్లో యింతహంగామీ చేస్తూన్నందుకు నాకు కోపం వచ్చింది. కాని ఏమిచేసేది. ఏమైనా కలగజేసుకొంటినా చదువుకొన్న భార్యతో వ్యవహారం పెద్దపులితో చెలగాటంవంటిది.

కాని ఒకటుంది. నాభార్య అనేక పట్టణాల్లో కాలేజీలల్లో చదువుకొన్నది కాబట్టి అనేకమంది స్నేహితులు ఆవిడ కున్నారు. ఆడవాళ్లల్లోనూ ఉన్నారు. మగవాళ్లల్లోనూ ఉన్నారు. బహుశా యీ మనిషి మగమిత్రులలో ఒకడు కావచ్చు. పాత స్నేహితుడు కావచ్చు. చాలాకాలానికి వాళ్లు కలుసుకొని ఉండవచ్చు. అందువల్ల ఈఉత్సాహమంతా అయి ఉండవచ్చు. లేదా అతడు నాభార్య దూరబంధువు కావచ్చు. నాభార్య దూరబంధువుల నందరినీ నేను ఎరిగి ఉండనుగదా! ఒకమాటు చూచిపోదామని వచ్చి ఉండవచ్చు. దూరబంధువే అయితే నేనుకూడా కొంతమట్టుకు బంధువునేగదా! మరి నన్ను కలుసుకోలేదేమి?

లేదా ఒకవేళ వాళ్లక్లబ్ మెంబర్లతాలూకుమనిషై ఉండవచ్చు. ఏ మెంబరుభర్తో, అన్నో, తమ్ముడో అయియుండవచ్చు. ఆ మెంబరు ద్వారా నాభార్యతో పరిచయం కలిగించుకొని ఉండవచ్చు. ఎందుకు తొందరపడడం? తెలుస్తుందిగదా!

కొంతసేపటికి సద్దణిగింది. నాగదికేసి వస్తారేమో, నాకు అతనితో పరిచయం కలిగిస్తుందేమో అని ఆశతో సులోచనాలు సర్దుకొని సీరియస్‌గా బింకంగా కూర్చున్నాను... ఎవరూవస్తూన్న జాడలేదు. నిరుత్సాహంతో లేచి చూతునుగదా—నా భార్య ఆ ముక్కు కింద మీసాలవాడూ కలిసి కబుర్లు చెప్పకొంటూ నవ్వుకొంటూ వీధమ్మట నడిచి వెడుతున్నారు!

* * *

రెండు మూడురోజులదాకా నాభార్యతో నేను సంప్రతించడానికి వీలు కలిగిందికాదు. నా పనులతొందర, ఆవిడకి క్లబ్బుతొందర, స్నేహితులతో పరిచయాలతొందర— ఇన్ని కారణాలు—

ఈ రెండు మూడు రోజులలోనూ ఎన్నో విశేషాలు కూడాను. ఒకనాడు నేను కచేరీపని పూర్తిచేసుకొని షికారుగా సముద్రతీరానికి వెళ్లాను. హాయిగా గాలి వీస్తోంది. సముద్రపు అలలు నాపాదాలదగ్గిరికి వచ్చి ఆడుకొంటున్నాయి. సముద్రం నాహృదయంలాగే లేచి పడుతోంది. సూర్యుడు సముద్రంలో అస్తమించబోతున్నాడు. కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కడిగివేస్తూన్న బెంగలు మరిచిపోయి, సంధ్యావందనం సంగతి కూడా మరిచిపోయి ఆసిలి సముద్రంకేసీ, ఆ ఎర్రసూర్య బింబంకేసీ చూస్తూ సంజవెలుగులో మునిగి ఉన్నాను.

కొంతసేపైనతర్వాత తల పక్కకి తిప్పి చూచాను. ఒక పురుషుడూ ఒక స్త్రీ మాట్లాడుకొంటూ వస్తున్నారు. కొంతసేపటికి పోలిక గట్టగలిగాను. ఆపురుషుడు ముక్కుకింద మీసంవాడు; ఆస్త్రీ నాభార్యా! అలలు మరిచాను, సముద్రం మరిచాను, సంజ మరిచాను, అంధకారంలో పడ్డాను. దగ్గిరికి వస్తారుగదా ఏవిధంగా యీ కుట్ర పరిణమిస్తుందో చూతామని వాళ్లను చూడనట్టు నటిస్తూ అక్కడే నిలబడ్డాను.

నాభార్య నన్నుచూచింది కాబోలు దారి మళ్లించి అడ్డదారిని అతణ్ణి తీసుకువెడుతోంది. ఆ మసకచీకట్లో వాళ్లనవ్వులు వినిపిస్తున్నాయి. కనిపెట్టి చూస్తున్నాను. వాళ్లు మోటారుకారుదగ్గిరికి వెళ్లారు. కారు ఎక్కారు. కారు బయలుదేరుతోంది లేదు. బయలుదేరడం లేదు. ఎందుచేతనో, పదినిముషాలైంది. నేను చూడనేలేదు సముద్రపు ఒడ్డునుంచే వెళ్లింది ఒకపడుచమ్మాయి. కారు సమీపించింది; ఆమె కారు ఎక్కింది. కారు కదలి వెళ్లిపోయింది.

ఎవరో ఆ అమ్మాయి? ఎంతక్షోభపడిందిమనస్సు నిష్కారణంగా అనుకొంటూ ఇంటిమార్గం పట్టాను.

ఇంకోమాటు కచేరీపని కావడంతోనే కల్చరు క్లబ్బు పక్కనుంచి వెడదామని బుద్ధిపుట్టింది. నాభార్య కనిపిస్తుందేమో, ఏమిచేస్తూ ఉంటుందో గేటుయివతలినుంచే చూడవచ్చు ననుకొన్నాను. మనస్సు మహాపాడువస్తువ. ఎంత సమాధాన

పెట్టినా వినదు. ఇంటికి పోనియ్యకుండా ఎందుకు ఈ క్లబ్బువైపుకు ఈడ్చుకురావాలి? ఏదైనా ఫలానా కార్యంకోసమని తీసుకువస్తే బాగుంటుంది. ఏమీ లేదే! ఈ మనస్సు అడుగు పొరల్లో ఏదో అనుమానం దాన్ని శల్యంలాగ బాధిస్తోంది. ఆ అనుమానాన్ని దృఢపరుచుకోడానికో, రద్దుచేసుకోడానికో ఈ ప్రయత్నమంతాను. ఎవరి మీద అనుమానం? నాభార్య మీదనే? నాభార్య గడుసుదంటే ఒప్పుకొంటాను; పెంకెదంటే ఒప్పుకొంటాను, మాటకారి అంటే ఒప్పుకొంటాను చెయ్యిచేసుకొనే స్వభావంకలదంటే ఒప్పుకొంటాను.—కాని యిన్నాళ్లు నిష్కళంకంగా నాతో కాపురంచేసి, మాయిద్దరికీ సంతానంకూడా కలిగినతరువాత యింకా అనుమానమా? మనస్సు మహాచెడ్డవస్తువ!

క్లబ్బుపక్కనుంచి అటూఇటూ తిరిగాను. గేటులోంచి చూచాను నాభార్య కనబడలేదు. ఇంతలో గేటుదగ్గిర జవాను నన్ను చూచి వచ్చి నమస్కరించి అన్నాడు "బాబయ్యా, యీయేల అమ్మగోరు కబ్బుకు రానేదు. ఆరెవరో, పెద్దింటోళ్ళ బాబయ్యా, ఆలుమగల్లు దెబ్బలాడుకొన్నారంట — సంసారం గాదా బాబయ్యా; అమ్మగోరు ఆమొగాయన్ని యెంటబెట్టుకు ఎల్లిపోయేరంట. "మాయామర్మం ఎరగని వాడిమాటలు విని నామనస్సు చివుక్కుమంది. వెంటబెట్టుకు వెళ్లడమంటే ఏమిటి? చెప్పరానిమాటైతే వాడు నాతో చెప్పతాడా? చెప్పగూడిన మాటైతే వెంటబెట్టుకు వెళ్లడ మంటే ఏమిటి? వెధవ అనుమానం బాధిస్తూనే ఉంది ఎందుకు అనుమానం?

ఇంటికి వచ్చినవాణ్ణి నాకు చూపకపోవడం ఒకటి; బీచిదగ్గిర తప్పించుకు పోవడం రెండు; మొగాయన్ని వెంటబెట్టుకు వెళ్లడం మూడు. సరే, కాని అడిగి చూస్తాను!

నాభార్య సీసంగతు లన్నీ నిలవేసి అడగా లని నిశ్చయించాను. సంజాయిషీ ఏమియిస్తుందో చూడాలని నిశ్చయించాను. కాని ఆవిడ ఎడమొహం పెడమొహంగా తిరుగుతోంది. నాతో సమావేశం కాకుండా ఉండాలని ప్రయత్నిస్తోంది. నేను ఎప్పుడైనా పిలిచినా, ఏమైనా అడిగినా "ఇప్పుడుగాదు, తీరుబడి లేదు; సారీ" అంటోంది. నాభార్య ప్రవర్తనలో, కళ్లల్లో, చేష్టల్లో మార్పు కనిపిస్తోంది. చూడమని నామనస్సు నాకు బోధిస్తోంది. ఇలాఉండగా నాకో ఉత్తరంవచ్చింది. నా శ్రేయోభిలాషి వ్రాసింది. పేరు లేదు ఊరులేదు. అందులో విషయాలు ఏమి టంటే— "మీరు బహు ఉత్తములు. విద్యావతిని వివాహమాడి ధన్యులైనారు. ఇంతవరకూ కళంకం లేకుండా మీ సంసారం జరిగింది. మీమేలు కోరినవాడను కాబట్టి చెప్పతున్నాను. మీభార్య ప్రవర్తన అనుమానాస్పదంగా ఉన్నది. నిరంతరమూ చాటూ మాటూ లేకుండా ఒక జెంటిల్‌మానుతో తిరగడం మా బోటివారికి చాలావిచారంగావుంది. మీరు తగుశ్రద్ధ వహించాలి. సంసారులముగదా! వ్యవహారము ఫార్తుపరుచుకోవాలిగాని పాడుచేసుకోకూడదు. సెలవు."

ఇంకేముంది. అనుకున్నంతా జరిగింది. ఏమిటి చెయ్యడ మిప్పుడు? వ్యవహారం ఫార్తుపరచుకో వాలిట! అలాగే వుంటుంది పరాయివాళ్లకి. తనదాకా వచ్చేదాకా తెలియదు.

మతి పోతోంది. ఉత్తరం మళ్లీ చదివాను. ఆదస్తూరీ ఏదో ఎరిగిఉన్నట్లే ఉంది. ఎవరో నామిత్రులలో బంధువులో వ్రాసిఉంటారు. ఉత్తరం జాగ్రత్తచేశాను. కర్తవ్య మేమిటో మాత్రం తెలియడంలేదు. డైవోర్సు బిల్లేనా పెట్టారుగారు.

కార్పణ్యంతో తిరుగు తున్నాను. నా భార్యముఖంకేసేనా చూడ్డం లేదు. మాయిద్దరికీ కొన్నాళ్లు మాటలుకూడా లేకపోయాయి. ఏమి చెయ్యాలో నిర్ణయించి తరవాత దండిద్దా మని ఆలోచిస్తున్నాను. డిశంబరునెల గడిచిపోతోంది.

ఒకనాడు నాభార్య గంతులతో, నవ్వులతో ఒక పెద్దతోలుట్రంకు పట్టుకొని నాదగ్గర కొచ్చింది. నేనామెముఖం చూడలేదు.

"ఏంచేస్తున్నారు, మైడియర్" అంది. నాకు వళ్లుమండుతోంది. అసహ్యంగా నాభార్యమొహంకేసి చూచాను. ఇంతా చేసి సిగ్గూ బిడియం లేకుండా యీవిధంగా నాదగ్గర కొస్తుందా! కానీ.

"కోపంవచ్చిందా. మైలవ్" అన్నది. నాకు అసహ్యం. కోపం ఎక్కువౌతున్నాయి. తొందరపడి ఏంచేసి పోతానోఅని నాలో నాకే భయంగా వుంది.

"మైడియర్—నన్ను క్షమించరూ?"

"స్త్రీప్రవర్తన ఏమీ బాగాలేదు. పిల్లలగన్నదానవు—బుద్ధిలేదూ? సిగ్గూ

బిడియం లేదూ? ఏమొహం పెట్టుకు నాదగ్గిరకొచ్చావు— అవతలికి ఫో" అన్నాను.

ఈమాటలు వినడంతోనే మానమున్న భార్యఅయితే బయటికి వెళ్లిపోయి గదిలో కూర్చుని ఏడుస్తుంది. నాభార్య—అప్పుడప్పుడు నేను తిట్టినప్పుడు— ఆవిధంగానే చేసేది. ఇప్పుడుకూడా అలాగే చేస్తుం దనుకొన్నాను. చెయ్యలేదు సరిగదా విరగబడి నవ్వడం మొదలుపెట్టింది. చప్పట్లుకొట్టి గిర్రునతిరుగుతూ నవ్వుతోంది. ఈప్రవర్తన నా కర్థం కాలేదు. నవ్వి నవ్వి నా ఒళ్లోకి వచ్చి కూచుని నాచేతులు గట్టిగా పట్టుకొంది. చేతులు వదిలించుకొని కిందకు తోసెయ్యా లనుకొన్నాను. నిదానించాను. అప్పుడంది నాభార్య "మీమనస్సుకు చాలా నొప్పిగలిగించాను, నాకు తెలుసును; రెండు నెలలపాటుమిమ్మల్ని బాధపెట్టాను; నే నెరుగుదును. నేనుమాత్రం బాధపడడంలేదా ఏమిటి? పైకి నవ్వుతున్నానుగాని మనస్సులో ఎంత ఏడుస్తున్నాను నన్నుక్షమించరూ? నన్నుక్షమించరూ?" అంటూ నా చేతులు వదిలిపెట్టి కళ్లమీద చేతులు పెట్టుకొని ఏడవడం మొదలెట్టింది. నాకు జాలివేసింది. కాని మనస్సు కఠినంగానే ఉండమంటోంది. అన్నా నాభార్య చీరకొంగుతోదాని కన్నీళ్లు తుడిచివేసి, కళ్లముందర నుంచి చేతులుతీసి "ఏమిటిదంతా" అన్నాను.

"నన్ను క్షమించండి. చెయ్యకతప్పిందికాదు" అన్నది.

"సరే నేనడిగిన ప్రశ్నకుసమాధానం చెప్పు" అనిపించింది నా మనస్సు.

నాభార్య మాట్లాడలేదు.

"ఎవరా రెణ్ణెల్లక్రితం మనింటికి వచ్చిన పెద్దమనిషి? వాడిని నాకెందుకు యిన్ట్రడ్యూసు చేశావు కావు? వాడితో నవ్వులు నవ్వుకొంటూ పోక నాదగ్గిర కెందుకొచ్చావు? వాడితో సముద్రపొడ్డున పికార్లు కొట్టుకో సీయిష్టం వచ్చినట్లు! ఆలూమగళ్లు దెబ్బలాడుకొంటే అదేసమయ మని మగాణ్ణి వెంటవేసుకు వెళ్లు— నాదగ్గిర కెందుకు వచ్చావు?" అన్నాను కోపధోరణితో.

"వినండి, వినండి, అంతా చెబతాను. తొందరపడకండి." అన్నది నాభార్య నా వళ్లోనుంచి లేవనెత్తి పక్కకుర్చీలో కూచోబెట్టి చెప్పమన్నాను. నాభార్య యీవిధంగా చెప్పింది.

"మాక్లబ్బులో ఒకమ్మాయి ఉంది. ఆవిడకు పెళ్లయి యింకా సంవత్సరమేనా దాటలేదు. వట్టి తెలివితక్కువపిల్ల. ఆమొగుడేనా సర్దుకుపోయేవాడేమో ననుకొంటే అతడు కోపదారి. అందువల్ల వాళ్లిద్దరికీ అన్యోన్యం చెడింది. ఇద్దరూ విడిపోయి ఒకనెల్లాళ్లు కాలక్షేపం చేశారు. ఎన్నాళ్లు అలాగ ఉండగలరు? తానని చెప్పి ఆపిల్ల మొగుణ్ణి రమ్మనదు. అంత అభిమానం ఆవిడికి. అతగాడు మగాడుగదా సర్దుకోగూడదా అంటే అతనికీ తగనిగర్వం. కాబట్టి మధ్యవర్తులద్వారా వాళ్ల వ్యవహారం ఫొక్షపరచవలసి వచ్చింది.

మాక్లబ్బులో ఒకనియమ మేమిటంటే— మాలో ఎవరికి ఏ ఆపద వచ్చినా క్లబ్బుమెంబర్లు కలగజేసుకొని సహాయం చేస్తారు. ఈ విషయమై ఒకసభచేసి ఏకగ్రీవంగా నన్ను మధ్యవర్తిత్వం నడిపించమన్నారు. క్లబ్బు తీర్మానానికి అనుగుణంగా నే నతన్ని పిలిపించి నెల్లాళ్లు అతనితో పోరి భార్యతో సమాధానపడడానికి వప్పించాను.

ఆపిల్లదగ్గిరికి వెళ్లి చెప్పవలసిన విధంగా చెప్పి సమాధానపరిచాను. వాళ్లిద్దరూ కలుసుకొని రెండురోజులే అయింది."

"అయితే అతన్ని మనింటికి తీసుకువచ్చి ఆవిరగబడి నవ్వు లెందుకు? నామొహం ఎదటే అంత అల్లరెందుకు? బీచిపికా ర్లెందుకూ?"

"బీచిపికారు అతనూ, నేనూ, అతని భార్యా వెళ్లాము. అప్పటి కింకా వాళ్లు సుముఖులు కాలేదు. వాళ్ళిద్దరినీ చెరోవేపున పెట్టుకొని ఆమాట ఈమాట చెపుతూ నవ్విస్తూండేదాన్ని; క్రమక్రమంగా నన్ను వదిలి వాళ్ళిద్దరూ చెట్టాపట్టాలు వేసుకొని కబుర్లలోకి దిగీదాకాను."

"మరి."

"అతనితో అలాగ విరగబడి మీ మొహంముందు నవ్వడానికి కారణం లేకపోలేదు." అన్నది నాభార్య.

దాచినఉత్తరం తీసుకువచ్చి నాభార్య మీద పడవేసి "ఇదేమిటో చూశావా" అన్నాను.

ఉత్తరం చేత్తో పుచ్చుకుచూచి నాభార్య మళ్లీ నవ్వడం మొదలెట్టింది.

"ఎందు కానవ్వు?" అన్నాను.

"ఎవరు వ్రాశారో ఆ ఉత్తరం చూశారా?" అంది.

"ఎవరో శ్రేయోభిలాషిట!"

"ఆ దస్తూరీ ఎవరిదో?'' అన్నది.

"ఏమో, నాకేం తెలుసు?'' అన్నాను.

"మళ్లీ ఇంకోమాటు నిదానించి చూడండి'' అని నామీదకు ఉత్తరం విసిరింది.

జాగ్రత్తగా దస్తూరీ పరీక్షించి, "ఎవరిదంటావు?'' అన్నాను.

"ఎవరిదా? ఇంకోమాటు చూడండి" అన్నది.

"ఎంత మోసం! నీదే ఈ దస్తూరీ! కళ్ళు కప్పాకుపోయేయి నాకు."

"ఇప్పుడు తెలిసిందా?" అన్నది.

"ఏమిటి తెలియడం" అన్నాను.

"ఆవిరగబడి నవ్వడమూ, ఈ ఉత్తరమూ నామీద మీకు అనుమానం కలగడానికే!"

"ఎందుకు అనుమానం కలిగించుకొన్నావు?''

"ఈ యేటిక్లబ్బు బహుమానం కోసం.''

"బహుమానం యివ్వడానికి ఏమి చెయ్యాలన్నారేమిటి?"

"శీలానికి భంగంరాకుండా ఎవరైతే తమభర్తలకు తమ గుణాన్ని గురించి అనుమానం కలిగిస్తారో వారికి బహుమానం.''

"నీవొక్కర్తవేనా ఏమిటి, మీక్లబ్బు కంతకీ అంత ప్రయోజకురాలివి. మై లిటిల్ స్కాండ్రల్?"

"అందరికన్న మార్కులు నాకు ఎక్కువ వచ్చినవి కాబట్టి నాకు బహుమానం వచ్చింది."

"ఎలాగ ఆమార్కులు నిర్ణయించారు?''

"జడ్జీలు గూఢంగా మెంబర్లతాలూకు భర్తలచర్యలు ఈ రెండు నెలలబట్టీ కనిపెడుతున్నారు. మీ బిక్కమొహం, మీరు క్లబ్బుచుట్టూ తిరగడం, నాతో మాట్లాడక పోవడం— ఇవన్నీచూచి నేనే నెగ్గానని నిర్ణయించారు.''

"ఇలాంటిపనులు చెయ్యడం ప్రమాదంకాదూ? ఎటునుంచి ఎటు వస్తుందో! సంసారాలు చెడిపోవూ.''

"ఆ ధైర్య మున్నవాళ్లే యిందులో ప్రవేశించారు. ఈమాత్రం యడ్వెంచర్ సాహసం ఆడవాళ్లకు లేకపోతే ఎందుకు పనికివస్తారు?''

ఈ ప్రశ్న కింక సమాధానం లేదు. నామనస్సులో బెంగ తీరింది. కుదుటబడ్డాను. నిట్టూర్పు విడిచాను.

ᴥ

నాభార్య కాఫీ, బిస్కతులూ, చోకలేట్లూ తెచ్చి బల్లమీదపెట్టింది. ఇద్దరమూ ఆరగిస్తూ సరదాగా ప్రసంగించుకొన్నాము.

"ఈ బిస్కత్తు ముక్క తిను, మై బ్యూటీ'' అన్నాను.

"థేంక్సు, మైసోల్" అని బిస్కతులు తినడం మొదలుపెట్టింది నాభార్య.

"నువ్వు మీక్లబ్బు కంతటికీ ప్రయోజకురాలవులా గున్నావే! క్రిందటి ఏటిబహుమానం నీదే; యీయేటిదీ నీదే'' అన్నాను.

"షియర్ లక్; మీసహాయం లేకపోతే నా కీబహుమతులు వచ్చేవా చెప్పండి మరి."

"అల్లరిపిల్లా! అయితే నీతోకూడా యీయేడు యీపందెంలో ప్రవేశించినవాళ్లసంగతి చెప్పావు కావు'' అన్నాను.

"చెప్పనా,—ఒకావిడ తానే తనకు ఎవరో పురుషుడు ప్రేమలేఖ,,వ్రాసినట్లు వ్రాసుకొని ఆకవరు", తనచేతి సంచీలో పెట్టిభర్తతో మాట్లాడడానికి వెళ్లింది. మాటలమధ్య కవరు కింద జారవిడిచి వెళ్లిపోయింది. భర్త ఆకవరుతీసి చదువుకొన్నాడు. కొంతసేపైన తరువాత భర్తదగ్గిరికి వచ్చి బిక్కమొహంతో నా ఉత్తరం పడిపోయిం దంది. ఆ ఉత్తరం తనకు దొరికిం దనీ తాను చదివేసనీ భర్త చెప్పాడు. ఆవిడ భయం నటించి గడగడ వణికింది. భర్త ఆవిడతో అన్నాట్ట, "ఇదివరలో ఎన్ని ఉత్తరాలు వచ్చాయి నీకు?''

భయపడుతూ, "ఇదే మొదటిది క్షమించండి'' అందిట.

"దీనికి సమాధానం రాశా"వా'' అని అడిగేట్ట.

సందేహిస్తూ నెమ్మదిగా "రాశా నందిట.

"రాశావా! ఎలా రాశావు మైడియర్ వైఫీ? దీనిలో అడ్రెసు లేదే!'' ఆవిడ తెల్లబోయిందట.

"మళ్లీ మీక్లబ్బువాళ్లు మీచేత కోతిచేష్టలు చేయిస్తున్నారా యేమిటి?'' అన్నాట్ట నవ్వుతూ. భర్తకు అనుమానం కలిగించలేకపోబట్టి ఆవిడకు బహుమానం లేదు.

ఇంకో ఆవిడుంది మాక్లబ్బులో. ఆవిడకు సిగరెట్టు అలవాటులేదు. ఆసంగతి భర్తకు తెలుసును. ఆమె భర్తకూ సిగరెట్టు అలవాటులేదు. ఒకనా డావిడ భర్త వచ్చేవేళకు రెండుప్యాకెట్ల సిగరెట్లు కుంపటిలో వేసి ఆపొగ ఇల్లంతా చుట్టివేసుకొనేలా చేసింది. ఇంతట్లోకే భర్తవచ్చి తలుపుతట్టాడు. పదినిముషాలదాకా

తలుపు తియ్యలేదు. ఈపాటికి అనుమానం కలిగిఉంటుందిగదా అనుకొని తలుపుతీసి చీరా పైటా సవరించుకోవడం మొదలెట్టింది. భర్త లోపలికి వచ్చాడు. సిగరెట్టు వాసన పీల్చాడు. భార్యతో అన్నాడుగదా, "చెప్పావు కావు; క్లబ్బులో మెంబర్లంతా సిగరెట్లు కాల్చాలని నిబంధన వచ్చిందా ఏమిటి ? అంతసిగ్గూ దాపరికం ఎందుకు? చంపేశావే వీధులో నిలబెట్టి ! ఈమాత్రం కార్యానికి భయ మెందుకు? నీయిష్టమొచ్చినన్ని సిగరెట్లు కాల్చుకో నేనేమీ అనను. రేపు మంచి "నేవీకట్" సిగరెట్లు ఒకడబ్బా తెస్తానుండు." భర్తకు అనుమానం రాలేదుసరిగదా సిగరెట్ల అలవాటు అంటుకొంటుం దని ఆవిడ భర్తతో నిజంచెప్పింది. "ని న్నెప్పుడేనా అనుమానిస్తానా, హాసి?" అన్నా డా భర్త.

" వింటున్నారా " అంది నాభార్య.

" వింటున్నా. " అన్నాను.

" అనుమానించే వాడు గొప్పవాడా అనుమానించనివాడా? "

" న న్నేంచంపుతావు కానిద్దూ. "

" ఆల్ రైట్, డియర్.—

ఇంకో ఆవిడ భర్త వీధులో మొహం కడుక్కుంటూవుంటే తానూ ఆసమయానికి వీధిలోకి వచ్చి యెదుటి యింటి పెద్దమనిషిని నిదానించి చూడ్డం మొదలుపెట్టింది. పదిహేను రోజు లిలాగ అయ్యేసరికి ఆపెద్ద మనిషి ప్రతీరోజూ వీళ్లింటికి కాఫీకి తయారయ్యేవాడు. భర్త యెదుటే అత న్నెంతో ఆదరించి కాఫీఇచ్చేది. ఫలహారాలు పెట్టేది. అతడు యింటికి వస్తే తాను ఎదురుగా వెళ్లి కుశల ప్రశ్న లడిగేది. వెళ్లిపోతూంటే షేక్‌హాండుచేశేది. భర్తకీప్రవర్తన వల్ల ఆవిడమీద ఎటువంటి అనుమానమూ కలగలేదు. క్లబ్బు ఆచారాలు కొత్తగా నేర్చింది కాబోలను కొన్నాడు. కాని ఒకప్రమాదం వచ్చింది. అప్పటినుంచీ ఆపెద్దమనిషి వదల్చుకోవాలన్నా వదలకుండా పట్టుకొన్నాడు. చివరకి వాడిని వదలించుకోవడం బ్రహ్మాండం అయింది"

" ఎలాగ వదిలించు కొన్నారు ? " అన్నాను.

"ఎలాగా? వాణ్ణి ఒకకూలివాడికింద కట్టి. ఆవిడ ఏమిచెపితే ఆ పనులు చేసేవాడు. రోజూ పోష్టులో ఉత్తరాలు వెయ్యడం వాడే, బజారునుంచి కూరలు తేవడం వాడే, తోటలో చెట్లకు గొప్పులు తవ్వడం నీళ్లు పొయ్యడం వాడే, పిల్లల్ని ఎత్తుకొని ఆడించడం వాడే. ఇలాగ పది పదిహేను రోజులు గడిపి విసిగి లేచి పోయాడు. అప్పుడు ఆవిడభర్త ఆవిడతో అన్నాడుగదా, "లేచి పోయా డేం ఆ పెద్దమనిషి? జీతం బత్తెంలేని కూలివాణ్ణి సంపాదించావు గదా అని సంతోషిస్తూంటే.''

ఆవిడకు బహుమానం వచ్చేవిధం లేదుగదా. ఇంక మీరు నన్ను అనుమానించారు. అనుమానిస్తే అనుమానించారులెండి. ఇప్పుడు బహుమానం వచ్చింది కాబట్టి బెంగ లేదు. కాని యికముం దెప్పుడూ నన్ననుమానించరుగదా అని మీసం పట్టుకోబోతూంటే అన్నానుగదా—

"అయితే, హాసీ; నీబహుమానం ఏమిటో చూపావుకావేమి?''

"ఇందాకటినుంచీ మీకోసం ఎదురు చూస్తోంది—అదిగో ఆ ట్రంకు.''

"ఏమిటీ? ఆ ట్రంకా; దాన్లో ఏమైనా ఉందా? వుత్తిట్రంకేనా''

"తీసి చూడండి.''

ట్రంకుతాళం తీసి మూత ఎత్తి చూశాను. అందులో ఒకపట్టుచీరా, ఒకడజను బ్లౌసులూ, ఒకడజను పెసరీలూ ఉన్నాయి.

"ఇవి ఆడవాళ్లసరుకు ముట్టుకో కూడదుకాబోలు'' అన్నాను.

"కూడకపోతే మాంతారా? మీరు ముట్టుకోకుండానే జరుగుతుందా?'' అంది.

"అయినా నాకెందుకు? నీబహుమానాల సంగతి '' అన్నాను.

"మీకుమాత్రం గాకేమి? మనం పంచుకొంబాం వాటిని'' అంది.

"ఎవరు పంపకం వెయ్యడం '' అన్నాను.

"నేవేతునా'' అని చీరా, బ్లౌసులూ నావళ్లో పెట్టి పారిపోబోయింది. పట్టుకొని చెవులో చెప్పానుగదా.

"అవిమాత్రం మిగుల్చుకొంటా వెందుకు— ఆ పెసరీలు— అవీ నాకే యియ్యి.''

నాభార్య నవ్వుతూ నన్ను లెంపమీద వాయించి చీరా బ్లౌసులూ తీసుకుపోయి బీరువాలో పెట్టుకొంది.

"ఈట్రంకుకూడాతీసికెళ్లు"అన్నాను.

"మైడియర్ హబ్బీ!ఆట్రంకుమీది.''

"థాంక్సు మైలిటిల్ హాసీ.''

ఉమర్ ఖయ్యాము-చిత్రములు

ఉమర్ ఖయ్యాముకవిత్వము చూచి ఉప్పొంగినవాళ్లలో చాల రకాలవాళ్లున్నారు. కవులూ, తత్త్వవేత్తలూ, చిత్రకారులూ అందులో ముఖ్యులు.

డార్విష్ అనే పర్షియాదేశస్థుడలాంటి చిత్రకారులలో ఒకడు. క్రొత్తగా ఇతనిచిత్రములు లండనులో ప్రదర్శింపబడ్డవి. (వాటిలోవే ఈ మూడుచిత్రములు.)

డార్విష్ చరిత్ర చిత్రమైనది. చిన్నతనంలో, తండ్రిచదువుతూవుండే ఫిర్దౌసీకృతమగు షానామాను చూచి ఆకర్షింపబడి, అందులోని విషయాల నాధారంగా గొని బొమ్మలువేయటం మొదలుపెట్టాడు. అలాంటివి క్రమక్రమంగా ౨౧౮ తయారుచేశాడు.

తరవాత సన్న్యాసిగా కొన్నాళ్లున్నాడు. ఆమీద ఒక గులాబీతోటలో మధుపానం చేస్తూ పక్షులపాటలు వింటూ బ్రదుకుదామని నిశ్చయించుకున్నాడు.

ఇటువంటి ఊహలవల్ల అతనిమనస్సు ఉమర్ ఖయ్యాముమీదికి పోయింది. వెంటనే చిత్రరచన మళ్లీ ప్రారంభించి ఉమర్ కావ్యంలోని వివిధఘట్టాలకు ప్రతిబింబాలు తయారుచేశాడు. అతని ఊహాశక్తి, తత్త్వబోధ యితడెంతగా గ్రహించాడో యీచిత్రాలవల్ల తెలుస్తుంది.

ఇతడు ఉమర్ దేశమునకే చెందినవాడవటంవల్ల ఇతని చిత్రాలకు ప్రత్యేకమైన విలువకూడా వుంది.

(మూలమునందలి ఇంగ్లీషు రుబాయతుల ననుసరించి శ్రీ కందుర్తి నరసింహారావుగారు తెలుగుపద్యములను రచించిరి.)

[టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా ౧౯౩౮ సం. సంవత్సరాది సంచికనుండి.]



చిత్రము ౧.

మనయెదలు చూరగొను సుధామధురమూర్తు
లెందరో కాలగతి వీడి రీమధువని—
వా రనుభవింపరే తమవంతుమధువు
తుదినిదుర కొక్కరొక్కరే తొలగుమునుపు ?



చిత్రము ౨.

తమ అనంతయాత్రారహస్యములు తెలుప
మగిడివచ్చిరె మృతులైన మనుజు లెవ్వ
రేని?—జీవము లెల్ల ముగింపు మిపుడె,
పోయినపు డింక వచ్చు టీపుడమి లేదు.



చిత్రము 3.

అగును పో, ప్రత్యూషస్సంధ్య నవతరించు
లేగులాబీలు; కాని యెందేగె నిపుడు
నిన్నటిగులాబి ?—సుమియించు నన్నమాటె
కాని యీగ్రీష్మమాసాది 'కైకొబాదు
జంషీదు'ల తా సంహరించి సాగిపోవు.

★ సప్తర్షిమండలము ★

కొంపెల్ల లక్ష్మీనారాయణ



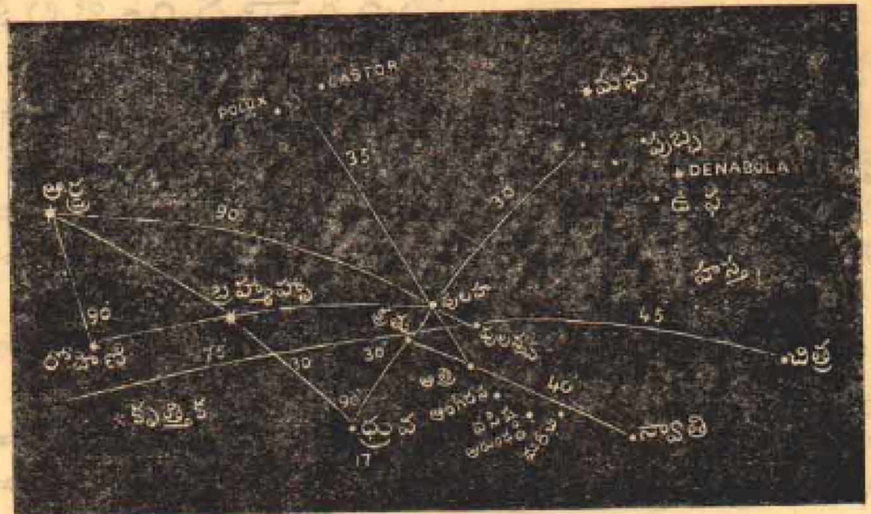
భారతి యీశ్వర చైత్ర సంచికయందు 'సప్తఋషు'లను శీర్షికతో శ్రీ గొబ్బూరి వెంకటానందరాఘవరావుగారు ఒక వ్యాసమును ప్రకటించిరి. అందు సప్తఋషుల నామములను, ఆ మండలమందలి వారివారి తారతమ్య స్థానములను, (Relative positions) చక్కగా నిరూపించి యున్నారు. మరియు వారి గ్రీకు నామములను, ఈ మండల సహాయమున వివిధ ముఖ్యనక్షత్రములను గనుగొను విధానమును ఇచ్చి నిరూపించియున్నారు. నాయల్పజ్ఞానముతో పైవిషయమున కొంతకొంత చేర్పయత్నించిన నా సాహసమును మన్నింతురుగాక.

ఈ దివసములలో రాత్రులందు ఉత్తరదిక్కున శోభగూర్చుచున్న యీ సప్తఋషిమండల మెంతయు మనోహరముగా నుండును. వైశాఖ బ ౧ నాటిరాత్రి ౭ గంటల కీమండలము సరిగా నుత్తరమున గానవచ్చును. ఇందలి, క్రతుపులహ పులస్త్య అత్రి అను నాలుగునక్షత్రములు చతుర్భుజవలెను, తక్కిన అంగిరస వసిష్ఠ మరీచి అను మూడు నక్షత్రములును తూర్పువైపు ఉత్తరకోణమునుండి తోకవలె వ్రేలాడుచుండి గాలిపటమువలె గాన్పించును. తోకయందు మధ్యనున్న వసిష్ఠుని పరికించిన దగ్గర నుత్తరదిశగా అరుంధతి మిణుకు మిణుకు మనుచుండును.

ఇట్లుత్తరమునకు దృష్టి మరల్పగనే గోచరించు నీ మండల సహాయమున ననేక నక్షత్రములను గనుగొనవచ్చును.

మానవనేత్రము వేలకొలదిమైళ్ల దూరమునున్న నక్షత్రముల దూరమందలి తారతమ్యములను గ్రహింపలేనందున నక్షత్రములన్నియు అర్ధగోళాకృతియున్న కొప్పెరవంటి నీలాకాశమున నతికిన మణులవలె గాన్పించును. కాన రెండు నక్షత్రములచే సూచింపబడినరేఖ యొక్క సరళరేఖ గాక, పరిశీలకుడున్న స్థానమును కేంద్రముగాగొని నేత్రావగాహమైన నక్షత్రమార్గమును వ్యాసార్ధముగాగొని యీ రెండునక్షత్రముల గుండా వ్రాయబడిన వృత్తముని యెరుగవలెను. ఇట్లెంచియబడిన కొలతలు Spherical measures.

ఈ సప్తఋషి మండలము నుండి పులహక్రతురేఖ ధ్రువనక్షత్రము గుండా పోవును. పులహ ధ్రువులమధ్యనున్న యీరేఖ ప్రేక్షకునివద్ద 30° ల కోణమును చూపును. ధ్రువ



నక్షత్రము స్థిరముగానుండ నితరనక్షత్రములు దానిచుట్టును ౨౩ గం|| ౫౬ ని|| ల కొకమారు తిరుగుచుండుటచే సప్తఋషిమండలము తిరుగుచున్నను నీ రేఖ ధ్రువునిగుండా పోవుచునే యుండును. ఇట్లు పులహక్రతువులు ధ్రువు నెల్లవేళల సూచించుచుండుటచే నివి సూచీ నక్షత్రము లనబడును. ధ్రువునివద్ద నీ రేఖకు లంబముగా మరియొక రేఖ నూహించిన వది సారథి మండలములోని బ్రహ్మహృదయము ద్వారా పోవును. ధ్రువబ్రహ్మహృదయముల మధ్యనున్న యీ రేఖ 30° పొడవుండును అనగా నీ రేఖ ప్రేక్షకునివద్ద 30° చూపును. కాన ధ్రువపులహ బ్రహ్మహృదయ త్రిభుజము సమకోణ ద్విసమబాహుత్రిభుజము. (?)

పులస్త్యపులహరేఖ ఆర్ద్రద్వారా పోవును. పులహార్ద్రలమధ్య నీ రేఖపొడవు ౯౦°. బ్రహ్మహృదయార్ద్రలను వ్యాసముగాగొని పశ్చిమమున నొక యర్ధవృత్తమును గీచిన దానిపై నెత్తిగా రోహిణి మెరయుచుండును. ఎద్దు మూతివలెనున్న యీ మండలములో నిది కన్నువలెనుండుటచే వృషభనేత్రమని దీనిని పాశ్చాత్యులందురు.

పులస్త్యక్రతురేఖ రోహిణిక్రింద నుంచి పోవును. ఈరేఖకు రెండవవైపున (పశ్చిమముగా) రోహిణికి తిన్నగా, మిణుకు మిణుకు మను చిన్ననక్షత్రముల ప్రోవు, కృత్తిక కానవచ్చును. ఈ రేఖ క్రతువద్దనుంచి కృత్తిక రోహిణులవరకు ౭౫° లుండును. ఈ మండలము పిల్లలకోడియని మనవారందురు. మరియు నిది ద్రాక్షపళ్ల గుత్తివలె నుండుటచే పాశ్చాత్యు లట్లు వ్యవహరింతురు.

అత్రిపులహరేఖ మిథునములోని Castor, Polux ల మధ్యగా పోవును. పులహునివద్ద

నుంచి యీ రెండు నక్షత్రములవర కీరేఖ పొడవు ౩౫° లుండును.

క్రతుపులహరేఖ సింహరాశి మధ్యగా పోవును. పులహునివద్ద నుంచి యీ రేఖ ద్వారా ౩౦° పోయిన నీరేఖకు పశ్చిమముగా కొడవలివలె కొన్ని నక్షత్రములకూడిక కాన బడును. ఈ కొడవలిపిడి మొదటినుండి మఖ ధవళ కాంతి నిగుడించుచుండును. అచ్చటనే యీ రేఖకు పూర్వదిశను మంచపుకోళ్లవలె నాల్గు నక్షత్రము లగుపడును. ఇందలి తూర్పు దెస జంట ఉత్తరఫల్గుని, పడమటి దెస జత పుబ్బ యనబడును. ఉత్తరఫల్గునిలో దక్షిణ దెసనున్న **Denabola** తక్కటివానికంటె ప్రకాశవంతమైనది.

క్రతుపులస్త్యరేఖ కాషాయకాంతి నిగుడించుచున్న చిత్తానక్షత్రముద్వారా పోవును. పులస్త్య చిత్తల మధ్యనుండు నీరేఖపొడవు ౪౫°.

క్రతు అత్రిరేఖ స్వాతీనక్షత్రముగుండా పోవును. అత్రిస్వాతులమధ్య నుండు నీరేఖ పొడవు ౪౦°.

ఉత్తరఫల్గుని చిత్తలమధ్య హస్తలోని యైదు నక్షత్రములు మిణుకు మిణుకు లాడుచుండును. వీనిని చిత్తానక్షత్రముతో గలిపి కన్యగా నూహింపవచ్చును. ఆర్ద్రకు తూర్పు దెసను పునర్వసు, మృగమునకు దక్షిణముగా నున్న మృగవ్యాధరుద్రుడు వానికి పశ్చిమముగా ౫° అలోనున్న మరియొక నక్షత్రము మిథునములోని **Castor, Pollux** లు కలసి పిన్నీసు పడవవలె నుండును. కొడవలికి పశ్చిమముగా పాముపడగవలె ఆశ్లేషయును, పువ్వువలె పుష్యమియుకూడ గానవచ్చును.

'సింగినాదం-జీలకఱ్ఱ'

సోదరీమణి శ్రీమతి 'కృష్ణకుమారి' 'కీలకఱ్ఱసింగినాదం'అనే శీర్షికతో పయి సామెతనీ, దానికి సంబంధించిన కథనీ కథచినవెల, 'భారతి'లో వ్యాసంగా ప్రకటించింది.

'సింగినాదం జీలకఱ్ఱ'అని సామెతను త్రిప్పి పలకడంకూడా ఉన్నది. కాని ఆ వ్యవహారం తప్పు. ఎలాగో తారుమారైంది. అంతేకాని 'కీలకఱ్ఱసింగినాద' మనడమే ఒప్పు. ఈ సంగతి......దీని కథనుబట్టి పాఠకులకే తెలుస్తుంది' అనికూడా వ్రాసిందామె.

గోదావరి, కృష్ణాజిల్లాల సంగతెలానుందో గాని అటు గంజాంవిశాఖపట్నంజిల్లాల్లోనూ, ఇటు గుంటూరు, నెల్లూరు జిల్లాల్లోనూ, 'సింగినాదం—కీలకఱ్ఱ' అనేవ్యవహారమే కనబడుతున్నాది. చరిత్రాధారాన్నిబట్టి చూచినా యీరీతి వ్యవహారాని కేమీ అభ్యంతరం కనబడదు. 'సింగినాదం' విని అందరూ అల్లకల్లోల మవుతూవుంటె 'కీలకఱ్ఱ' ప్రత్యక్షమయ్యేది, భయాన్ని పటాపంచలచేస్తూ. కుదకీ 'పైకి బటారం, లోపల లొటారం'అయింది. అంచేత ఈరీతేకథకి చక్కగాపొత్తుకుంటుంది.

సామెతకి తొలిరూపం 'సింగినాదం-కీలకఱ్ఱ'అనేది; మలిరూపం తారుమారయిన 'కీలకఱ్ఱసింగినాదం'అనేది.

సామెత లన్నీ సాధారణంగా (చాలావాట్లో క్రియ లేకపోతేలేకపోతుందిగాని.) వాక్యరూపంగాగాని, చాలా పదాలు కలిగిగాని వుంటాయి. ఒకే సమాస్తపదం నే నెరిగినంత మట్టుకు సామెతల్లో కనబడలేదు. 'కృష్ణకుమారి' నిరూపణనుబట్టి చూస్తే 'కీలకఱ్ఱ(సంబంధమైన) సింగినాదం'అనే సమస్తపదమే సామెత అయినట్లు తెలుస్తున్నాది. సమస్తంగా వుండడం-ఏకపదంగా వుండడం లోకోక్తి మర్యాదకి విలక్షణం. సమస్తపదాలయితే వాటిలోవున్న 'ఫోర్సు'కూడా తగ్గిపోతుంది.

ర.

తాళ్ళప్రొద్దుటూరు శాసనము

ఈ క్రిందఁ బరిష్కృతము గాఁబోవుశాసనము రాయలసీమ లోనిది. ఇది కడపజిల్లా జమ్మలమడుగు తాలూకాలోఁ జేరిన తాళ్ల ప్రొద్దుటూరు గ్రామమునందలి శ్రీ యాంజనేయస్వామివారి దేవాలయమునకు ఎదుట పాతియుండు నిలువురాతికి నాలుగుప్రక్కలను జెక్కఁబడియున్నది. శాసనము రాతిమీఁద చక్కఁగాఁ జెక్కఁబడి యుండుటచేత ఎచటనో యొకటి రెండు స్థలములయందుతప్ప తక్కిన భాగమంతయు మాసిపోక స్పష్టముగ తెలియవచ్చుచున్నది. మాసిపోయిన యక్షరములు (౩, ౩౧, ౩౮, ౪౯, ౫౩, ౫౮) పంక్తులయందలివి.

ఈ శాసనము రమారమి ౧౩౦ సంవత్సరముల క్రిందట కర్నల్ కాలిన్ మెకంజీగారి సహాస్తాలయం దొకరు పరిశీలించి ప్రతియొక దానిని వ్రాసికొనిరి. వీరే ఈశాసనమును గుర్తించినవారిలో ప్రథములు. వీరు వ్రాసితెచ్చినకాపీ మదరాసు గవరన్మెంటువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమునందు మెకంజీ కలెక్షన్ అను పుస్తకములయందు కానవచ్చుచున్నది. అందుతప్పులు మెండుగ నుండుటచేత విషయము సుబోధము కాదు. ఇటీవల మ.రా.రా. శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులవారు ఈశాసనమును తమ శాసన పద్యమంజరియను గ్రంథమునందు సరిగాఁ బ్రకటించిరి. ప్రకటించిన భాగమైనను సమగ్రము కాదు. శాసనవిషయము దేశవాఙ్మయ చరిత్రలకు సహకారి యగుటచేత దీని ప్రతిబింబమును సంపాదించి యథాశక్తిఁ బరిష్కరించి ప్రకటించు చున్నారము.

నేలటూరు వెంకటరమణయ్య

మల్లూరు వెంకటరామయ్య

చిహ్నములు

శాసనశిల పైభాగమున కుడియెడమ పార్శ్వములయందు, చంద్రసూర్య బింబములును, వీనిమధ్య ఎడమముఖముగ వృషభమును, వృషభమునకు పురోభాగమున సూర్యబింబమునకు క్రింద చక్రరూపముగు వస్తువును, అదిచేతధరించిన హస్తమును జెక్కఁబడియున్నవి. ఈవృషభము శాసనమునిల్పిన రాజుయొక్క లాంఛనముగా గ్రహింపవచ్చును.[౧] వృషభము ముంగలి వామపాదమును నడుగిడఁ బోవుచున్న దానివోలె పైకెత్తి తోఁకను నిక్కఁబొడుచుకొని యున్నది. శాసనములయందు గండరించియుండు వృషభములరీతి యిట్టిది కాదు. సామాన్యముగ నవి పండుకొని యున్నట్లుగాని లేక నిలిచియున్నట్లుగాని గండరించుట శిల్పుల యాచారము. ఉంకించి లంఘింపసిద్ధమైన వృషభరూప మెందును గానరాదు. ఈ శాసనమునందలి వృషభమురీతి మాలెపాడు, పెద్దముడియము నందలి తెలుఁగు చోళరాజుల శాసనముఖములఁ జెక్కఁబడిన సింహాకృతినిఁ బోలియున్నది.[౨] మఱియు, ఇందు చెక్కఁబడినట్లు, తెఱచి పైకెత్తఁబడిన ముంజేయి సామాన్యముగ సహగమనమును దెలియఁజేయు శాసనములయందే కానవచ్చుచున్నది. కాని యిది సహగమన శాసనము కాదు. ముంజేయి దీనియం దేల చెక్కఁబడియెనో తెలియదు.

భాష : లిపి

శాసనభాష తెలుఁగు; గద్యపద్యాత్మకము. పద్యములు కడు సొంపైనవి. తెలుఁగు శాసనములయం దింతచక్కని కవిత్వ మగపడుట యరుదు. ఒకానొకరు ఇందలిపద్యములు నాచన సోమునిచే విరచితములై యుండునేమో యని సంశయించిరి. కాలము సరిపోవుచున్నది. నుడికారమును, కూర్పునేర్పును, పదలాలిత్యమును, సోముని కవనమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చును. కాని శాసనగ్రంథకర్త సోముఁడని చెప్పుటకే యాధారమును లేదు. కవి యెవ్వఁడైనను ప్రజ్ఞావంతుఁడే. చక్కని కవనము నెప్పునేర్పు కలవాఁడు.

లిపి క్రీ. శ. ౧౪ శతాబ్దారంభమున ఆంధ్రదేశమునందు వాఁడుకయం దున్న తెలుఁగుకన్నడలిపి. ఇ, ఈ, ఎ, ఏల భేదములను తెలుపు ప్రత్యేకచిహ్నములు లేవు. ఇందు దీర్ఘ ఇకారము వచ్చునట్టి పెక్కుతావులయందు గుడిలోపలికి సుడితిరిగియున్నది. ఈసుడి యొకవేళ దీర్ఘ 'ఇ' కారచిహ్నమగునేమో; కాని నిశ్చయము తెలియదు. ఎత్వము రెండువిధములుగఁ గానవచ్చుచున్నది. సామాన్యముగ ఎత్వము వచ్చు నన్నితావులయందును అది ఇంచుమించుగ ఇప్పటి కన్నడ ఎత్వము వలె నున్నను కొన్నిచోట్లయందు (ఉ. కైరవ పం. ౨౧) అది ఇప్పటి తెలుగుఅచ్చు సంఖ్య ౭ ను పండవేసినట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. 'క' ఇప్పటి కన్నడ'క'వలె నున్నది. ఇట్టి 'క' ను మనవారనేకు లింకను వ్రాతయందు వ్రాయుచునేయున్నారు. 'త' కారము ఇప్పటి రూపమును పొందలేదు. కాని దాని ప్రాచీనరూపము చెడి పరిణామమును పొందినది. ఈ శాసనమునందు రెండువిధములు 'త' లు కానవచ్చుచున్నవి. ఒక తరగతి 'త' కు ఇప్పటి 'త' వలె ఎడమ భుజముపై సుడి లేదు. క్రొరను వ్రాసి దాని దాపలికొమ్మునకు సుడిఇచ్చి గుడికి పైన అక్షరము నంటనీయక తలకట్టు వ్రాసిన

---

౧. వేం మెఱిఁగినంతవఱకు పల్లవ, బాణవంశ రాజులది వృషభలాంఛనము. ఈ శాసనము నెత్తించినరాజు సింహలాంఛనుఁ డగు తెలుఁగుచోళుఁడు. ఇతఁ డీలాంఛనము నేల స్వీకరించెనో తెలియదు.

౨ ఎపి. ఇండి: వా. xi పుట. ౩౩౭. ఎదురుపైపు.

'శ' యగును. క్రార ఇరు భుజములకును సుడిత్రిప్పి ఎడమ భుజముపై సుడికి తగులనీయక తలకట్టు వ్రాసిన రెండవతరగతి 'శ' అగును. 'శ' ఇంకను ప్రాచీన రూపమును సంపూర్ణముగ విడువ లేదు. ఇప్పటి 'గ' వత్తును వ్రాసి దాని కుడిపాదమును క్రిందికి దీర్ఘించి దాపలకు త్రిప్పి పైకి కొంత లాగి కుడిపాదముతో చేర్చి అక్షరమునకు తగులనీయక తలకట్టిచ్చిన అప్పటి 'శ' అగును. 'శ' ఇప్పటి అచ్చు 'శ' నుఁ బోలియున్నది. వర్గాక్షరములలో వత్తు అక్షరములకు వత్తుఁ చిహ్నమగు అక్షరపృష్ఠమునందలి యూర్ధ్వ రేఖ కానరాదు. ట, ద లకు గల భేద మత్యల్పము. ఇప్పటి అచ్చు 'ఉ'కు పొట్టలోని గీటును దొలగించిన యప్పటి 'ట' యగును. 'ట' నెత్తిపై నున్న ఊర్ధ్వరేఖ ప్రక్కను మఱియొక యూర్ధ్వరేఖను వ్రాసిన 'టా' యగును. (చూ. పంక్తి ౩౭.) ఇప్పటి అచ్చు 'ఉ' కు పొట్టమీఁది నెత్తిపైని గీట్లనుఁ దొలఁగించి అక్షరమునకు తగులనీయక తలకట్టు వ్రాసిన 'ద' యగును. ఇప్పటి 'ద' యప్పటి వర్గ చతుర్థాక్షరమగు వత్తు 'ధ' అగును. 'ప' కు ఇప్పటివలె పుచ్ఛమునుండి కొక ప్రక్కనుండి కొమ్ము ఇవ్వఁబడి యున్నది. 'క్ష' సంయుక్తాక్షర మని ఈశాసనమునందలి వ్రాత స్పష్టపఱచుచున్నది. 'క' వ్రాసి, దాని క్రింది భాగమున అక్షరము మీఁదనే 'ష' వ్రాసిన 'క్ష' అగుచున్నది. సంయుక్తాక్షరములలో వచ్చు నకారొత్వల్లు, రకారొత్వల్లు, లకారొత్వల్లులు గమనింపఁ దగినవి. నకారొత్వల్లులకు ప్రత్యేక చిహ్నము లిందు గానరావు. "ధాడికిని" (౧౦౫ పంక్తి) "కామినులు" (౫౩ పంక్తి) అనియే శాసనపువ్రాత. వీనిని "ధాడికిన్", "కామినుల్" అని యుచ్చరించవలయును. రకారొత్వల్లు ఇప్పటి రూపము నకు చేర్పగుచున్నది. అక్షరముపై నధోముఖమగు వర్తులరేఖను ఏమూలగ వ్రాసి దానికుడికొనను గిరికఁద్రిప్పి దానిని సమరేఖఁగ పొడిగించిన రకారొత్వల్లగును. అరసున్న లుండవలసినతావులలో సెుసున్న లుండుటచే నర్ధబిందువునకు ప్రత్యేకచిహ్నము లేదని తెలియుచున్నది. బిందుపూర్వకములగుహల్లులు కొన్నిచోటుల ద్విత్వయుక్తములుగ నున్నవి. (పం. ౪౪ చనుదెంచ్చె; పంక్తి ౯౧-౨ ఉత్సహించ్చె.)

శాసనమున తప్పులరుదు

'సఁగ' (పంక్తి ౨); శ్రీతాచి (పంక్తి ౪౪-౫), జమదజ్ఞ జాండు (పం ౫౬); నిఖిల (పం. ౧౩౯); నిపాలుధాడికిని (పం. ౧౦౪-౫); ఇవి 'శు గ', ఘృతాచి, జమదగ్నిజాండు, నిఖల, నృపాలుధాటికిని (లేక, నృపాలుదాడికిని) అని యుండవలయును.

అ ప పా ఠ ము లు

మ. రా. రా. శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారిచే ప్రకటింపఁబడిన శాసనభాగమునందు కొన్నియపపాఠములుఁ గన్పట్టు చున్నవి. పంక్తి ౪౧ 'శీరుణి' అని చదివి 'ణి' ని కుండలీకరించి, యథోజ్ఞాపికయందు, 'శీరుని' అని చదువునది, అనివ్రాసినారు. మా ప్రతిబింబమునందు 'శీరుని' అనియేయున్నది. పం. ౪౯ '(ని)ంగి పథంబునం' అని చదివినారు. 'ని' ని కుండలీకరించినారు. ఇందు మొదటియక్షరము మాసిపోయినది. కొమ్మమాత్రము మిగిలియున్నది. రెండవయక్షరము 'గ్ని' యని స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నది. సున్న పొడ యొచ్చటనుఁ గానరాదు. శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు దీనిని 'నింగి' యని యెట్లు చదివిరో తెలియదు. 'యగ్నిపథంబునందు' అని సరియైన పాఠము 'అగ్నిపథంబునందు' అనఁగా పతి ననుగమించి యగ్నిప్రవేశ మొనరించి తన్మూలమున స్వర్గమునుఁ జేరెనని భావము. పం. ౫౬ 'జమదజ్ఞిజాండు' అని చదివినారు. 'జమదజ్ఞజాండు' అని మా ప్రతిబింబమునం దున్నది. పం. ౬౫. 'దాల' అనిచదివి 'దాళెం' అని చదువ వలయుననియథోజ్ఞాపిక నొకదాని నంటించినారు. మా ప్రతిబింబమున 'దొల' యని యున్నది. పం. ౧౪౭ - ౪౯ "తెలుపెక్కంగజేవోవ" యని చదివిరి. శాసనమున "తెలుపెక్కంగఅవోవ" యనియే కలదు. 'కఱ' అను నదియే సరియైనపాఠము. 'కఱ' యనఁగా 'నలుపు', 'మఱక' యని యర్థము. ఈ యర్థమునకే ప్రాచీను లీపదమును వాడినారు. చూడుఁడు:—

క. తనసుతుఁడగు శశిమెయికఱఁ
గని చెచ్చెరఁ గడిగిపుచ్చగా నని దుగ్ధాం
బునిధి నఖంబున కెగసెనొ
యనఁ జంద్రిక పర్వె సాంద్రమై విమలంబై.

కు. సం. ౭. ౧౧౬.

నాచనసోముఁడును, ఎఱ్ఱనయు ఈ పదమును 'కఱ' యనియే వాడినారు. ఇది ఇంకను భాషనుండి యంతరించలేదు. నెల్లూర నిప్పటికిని వాడుకయం దున్నది.

పం. ౭౨. "ఏనుక" అనుమాటకు "ఏనిక" యని చదువవలయు నని యొక యథోజ్ఞాపికనుఁ దగిలించినారు ఇందువల్ల 'ఏనుఁగు' యను రూపము తప్పని తేలుచున్నది. 'ఏనుక' యనురూపము సాధువు కాదనుటకు కారణము చూపలేదు. ఈరూప మసాధువనుటకు తగిన కారణములు అగపడునంతవరకు దీనిని సాధువనియే తలఁచెదను. శబ్దరత్నాకరమున 'ఏనిక' పదముకడ 'ఏనికగములో యనంగఁ దరుణీమణు లుల్లము లుల్లసిల్లఁగన్' అను రుక్మిణీ పరిణయమునందలి ప్రయోగము కలదు. దానినిబట్టి 'ఏనిక' పదము సాధువని తేలుచున్నది; కాని ఏనుకపద మసాధువని చెప్ప వలనుగాదు. పం. ౪౨-౩. 'వీసరనాండు' అని చదివిరి. శాసనమునందు 'వీసఱనాండు' అని శకటరేఫయుక్తముగ నున్నది. పం. ౧౦౦-౧. మ (ల...ద్యన) అని చదివిరి. 'లో'కుపిమ్మట మూఁడుచుక్కలనుఁబెట్టి తరువాత 'ద్యన' వ్రాసి అంతటిని- 'ల' మొదలుకొని 'న' వఱకును- కుండలీకరించిరి. మూఁడుచుక్కలవల్ల మూఁడుఅక్షరములు చెడిపోయిన వని మన మూహించికొనవలయును. ఇన్ని యక్షరము లచ్చట నుండిన వృత్తముగతి యేమికావలయును ? ఇన్నింటిని పొట్ట నిమిడ్చుకొనుశక్తి దానికిఁగలదా ? పంతులుగారు ప్రతిబింబమును చక్కఁగఁ బరిశీలించియుండిన ఇన్ని యక్షరముల కందు తావు

లేదని గ్రహించియుందురు. ఇందువెంటఁ బ్రకటించియున్న ప్రతిబింబము నొక్కమారు పరిశీలింపుఁడు. ప. ౧౦౦ 'మం' అను నక్షరముతో ముగిసినది. ౧౦౧ పం. మొదటి యక్షర మేదో గుర్తించుటకు వీలు కాకున్నది. రెండవ యక్షరము 'శ్య' మూడవ యక్షరము 'న' అన్నిఁటిని చేర్చిన 'మంశ్యన' అగుచున్నది. ప్రతిబింబమును చూడఁగనే 'మం', 'శ్య' లకు నడుమ నొకయక్షర మున్నట్లు తోఁచును. కాని వాస్తవమున నచ్చట నే యక్షరమును లేదు. ౧౦౦ వ పంక్తి యొక్క మొదటి యక్షరమగు 'న్ని'ని చూడుఁడు. 'న' వత్తు యొక్క తోఁక క్రిందికి దిగి ౧౦౧ పంక్తిలోని 'శ్య' యొక్క తలకట్టునుఁ గడచి దాని యెడమభుజమువఱకు వచ్చినది. ౧౦౨ వ పంక్తియొక్క ప్రథమాక్షర మగు 'గ' ను చూడుఁడు. దానితలకట్టు పైకీడ్వఁబడి ౧౦౦ వ పంక్తి 'న' వత్తుతోఁకను, ౧౦౧ వ పంక్తిలోని 'శ్య' కు ఎడమవైపున సమీపించినది. వీటి రెంటికిమధ్య రాయి స్వల్పముగ పెడ్డతిపోవుటచే గీటొకటి యేర్పడినది. ఎడమప్రక్క శాసనపురాయి మొదటినుండి కొనవఱకును పగుళ్లువాపి యున్నది. ౧౦౦ వ పంక్తిలోని 'న'వత్తు ౧౦౨ వ పంక్తిలోని 'గ' యొక్క తలకట్టు శాసనశిలలోని పగుళ్లు వీనియన్నింటి సంయోగము ౧౦౧ వ పంక్తిలో 'శ్య' ముం దొకయక్షర మున్నదను భ్రమను కలుగఁజేయుచున్నది. కాని యచ్చట వాస్తవముగ నక్షర మెద్దియును లేదు. కావున రాతిపైనున్న యక్షరములను "మన్నియ వడ్డెక్కాలియి మంశ్యన." అని చదువవలయును. రాతిమీఁద వ్రాలు ఇట్లున్నను పైనిశాసన పంక్తియం దొకయక్షరము కొఱతపడియుండుట స్పష్టము. ఏలన, పద్యపాదమున నొకమాత్ర తగ్గుటవలన గణభంగ మగుచున్నది. 'మన్నియవడ్డె (లె)క్కాలియ' *అని సవరించుకొనవచ్చును.

మఱియు, రామయ్యపంతులువారు ౧౦౩ వ పంక్తిలో 'నొక్కవాండ' అనుమాటకును 'సె' యను పంక్తిలోని కడపటి యక్షరమునకు మధ్య మాసిపోయిన యక్షరములు సూచించుకొఱకై తొమ్మిది చుక్కల నుంచియున్నారు. ఇందువల్ల నచ్చట తొమ్మిది యక్షరములు మాసిపోయి యుండునన్న తలంపుఁ గలుగవచ్చును. కాని శాసనమునం దీపంక్తియందలి యక్షరములన్నియు స్పష్టముగనే కాన్పించుచున్నవి. రామయ్య పంతులుగారు చుక్కలుఁ బెట్టినతావున 'విసె' అను రెండక్షరము లున్నవి. 'నొక్కవాండవిసె' అని పంక్తికి రాతిమీఁది పాఠము.

రెండు శాసనములు

చక్కఁగ పరిశీలించి చూచిన నీ శిలపై రెండు శాసనము లుండుట స్పష్టమగును. ఇందువలననే రామయ్యపంతులవారికి "పన్ని తురంగమంబునకు' అను పద్యమునకు 'పై పద్యముతో సంబంధమున్నట్లు తోఁప" నిది. రామయ్యపంతులుగారు తలచినట్లు ఒకపై పద్యము తోనేకాదు. తక్కిన శాసనగ్రంథముతోఁ గూడ దీనికి సంబంధము లేదు. "పన్ని తురంగమంబునకు" అన్న పద్యము ఏఱువ భీముని ప్రతాపము నుగ్గడించుచున్నది. తక్కిన శాసన గ్రంథ మంతయు జగతాపుగంగని ప్రశస్తిని శౌర్యమును వచించుచున్నది. ఏ రిరువురికి నెట్టి సంబంధము గలదో ఎఱుఁగరాదు.

శాసనకాలము

ఈ శాసనశిలపై మొదట చెక్కఁబడినశాసనము ఏఱువ భీమునిది. శాసనశిలను దిలకించిన నిది తెల్లము కాఁగలదు. జగతాపు గంగని శాసనము శాసనశిలకు మొదటిప్రక్క ఆరంభమై రెండవప్రక్క ౩ భాగములవఱకును చెక్కఁబడినది. తక్కిన ౩ భాగమున "పన్ని తురంగమునకు" అన్న పద్యమునం దొక భాగము చెక్కఁబడియున్నది. పద్యముయొక్క తరువాయి రాతికి మూఁడవప్రక్క మొదటినుండియు చెక్కఁబడు నని మనము తలఁచుట సహజము. కాని యం దట్లు లేదు. మూఁడవప్రక్క జగతాపు గంగనియొక్క శాసనపు తరువాయితో నారంభ మైనది. ౨౫ పంక్తు లైనపిమ్మట "పన్ని తురంగమంబునకు" యొక్క శేషము చెక్కఁబడినది. నాలుగవప్రక్క మరల జగతాపు గంగనిశాసనము సంపూర్ణముఁ గావింపఁబడినది. రాతిమీఁద మొదట చెక్కఁబడిన శాసనము జగతాపుగంగనిదని తలఁచుటకు వీలులేదు. ఏలన, శిల్పి శాసనమును గండరించునపుడు శాసన గ్రంథము సంపూర్ణము గాకుండగనే రెండవ మూడవ ప్రక్కలయందు ఈ తతావును విడిచియుండఁడు. కావున జగతాపు గంగని శిల్పి రాతిపై శాసనము చెక్కనారంభించుటకు పూర్వమే దాని తలమున క్రిందివైపున "పన్ని తురంగమునకు" చెక్కఁబడియుండుట నిశ్చయము. కావున సదరు రాతిపై మొదట చెక్కఁబడినది ఏఱువ భీముని శాసనము. జగతాపు గంగని శాసనము శా. శ. ౧౨౪౪ నకు సరియగు దుందుభి సం. మాఘ శు. ౧ శనివారమునాఁడు అనఁగా క్రీ. శ. ౧౩౨౩ సం. జనవరినెల ౮ తేది శనివారమునాఁడు వేయించినదగుటచేత ఏఱువభీమునిశాసనము తత్పూర్వమది కావలయును. ఎంత పూర్వముదో కచితముగ చెప్పుటకు వలనుపడదు. రెండుశాసనముల యందలి యక్షరములును నొక్కతీరుగనే యున్నవి. కాని భీముని శాసంకాలమును నొకవిధముగ నిర్ధారింపవచ్చును. ఇతఁడు చోడభక్తి రాజుయొక్క తాతకు తాత. భక్తిరాజుయొక్క మద్రాసు మ్యూజియముశాసనము అతఁడు క్రీ. శ. ౧౩౫౫ సం. అక్టోబరు ౨౧ తేది సోమవారమునాఁడు చేసినదానమును దెలియఁజేయుచున్నది. ఏఱువ భీముఁడు భక్తిరాజునకు నాలుగుతరములు ముందున్నవాఁడగుటచేత తరమునకు ౨౫ సం. చొప్పున గణించితిమేని అతఁడు ఇంచుమించుగ (౧౩౫౫—౧౦౦=) క్రీ. శ. ౧౨౫౫ ప్రాంతమువాఁడగును. తోళ్ల ప్రొద్దుటూరి శాసనములోని "పన్ని తురంగమంబునకు" అన్న పద్యము క్రీ. శ. ౧౨౫౦ ప్రాంతమున శాసనస్థము చేయఁబడినదని నమ్మవచ్చును.

* 'మన్నియవడ్డెక్కాలియి' అను శాసనగ్రంథమును 'మన్నియవడ్డె తెక్కాలియ' అని మా. రామకృష్ణకవిగారు సవరించిరి. వారికి కృతజ్ఞులము.

శాసనగ్రంథము : చరిత్రాంశములు

(i) ఏఱువభీమనృపాలుఁడు

ఏఱువభీముఁడు యుద్ధయాత్ర వెడలుటకు సంసిద్ధుఁడై గుఱ్ఱము నెక్కఁ బక్కరవెట్టినవార్త విన్నంతమాత్రముననే వీసఱనాండు, చక్రగొట్టము, మన్నియ, వడ్డెక్కలి, మంళ్యన, వెంగి, కళింగము మొదలైనదేశములు కలఁతవాఱెను. ఇవన్నియు నొక్కనాఁడే యతని ధాటికి నవిసెను. ఏఱువభీముని విషయమంతయే మన వీరశాసనము మూలమున దెలిసికొనగలిగినది. చాటుపద్యమణిమంజరి రెండవ భాగము. ౫౯వ పుటయందు ఏఱువభీమునిగూర్చి యొక కందపద్యము గలదు. కాని యందు చారిత్రకవిషయము లేవియును గానరావు. బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారు ఏఱువభీముఁడును మైలమభీముఁడును ఒక్కరేయని తలఁచినట్లున్నది. వారు ఒక్కరేకారనియును, ప్రత్యేకవ్యక్తులనియు శ్రీయుతులు. టి. యన్. రామచంద్రన్ గారు భారతి ౮ సంపుటమున భక్తిరాజు తామ్రశాసనము పరిష్కరించుసమయమున నిరూపించియున్నారు. మైలమభీముని తల్లి మైలమ యనుటచేతను ఏఱువభీముని తల్లిపేరు అన్నమాంబ యనుటచేతను వీరు భిన్నపురుషులనుట నిశ్చయము. కావునఁ బ్రభాకరశాస్త్రిలవారిచేఁ గూర్పఁబడిన చాటువులలో మైలమభీముని వర్ణించునవి ఏఱువభీముని కన్వయించవు.

ఏఱువభీముఁ డను పేరును బట్టి యతఁడు ఏఱువనాటి ప్రభువై యుండు నను నూహ కెడము కలుగుచున్నది. ఏఱువనాడు కమ్మనాటికి పశ్చిమమునను పాకనాటికి పశ్చిమోత్తరమునను పల్నాటికి వాయవ్యమునను, ఉండెను. ఇప్పటి నెల్లూరిజిల్లాలోని పొదిలి, దర్శి డివిజనులలో కొంతభాగమును, కడపజిల్లాలోని బద్వేలు, సిద్ధవట్టం తాలూకాలో కొంతభాగమును, కర్నూలు జిల్లాలోని మార్కాపురం తాలూకాయును, చేరిన దేశమునకు పూర్వము ఏఱువనా డని పేరు. ఇందు ప్రాచీన ముఖ్యస్థానములు ఏఱువ, కోచ్చెర్లకోట, తోంటమారయనల్లి అను దుర్గములు. ఈ భూమికి రాజైన ఏఱువభీముఁడు ఎప్పుడు, ఏసందర్భమున మన శాసనమునఁ జెప్పఁబడిన దేశములపై దండువెడలి జయించెనో తెలుసుకొనవలయును. ఇన్ని దేశముల నితఁడు జయించినట్లు శాసనమునం దున్నను ప్రఖ్యాతుఁడైన రాజని చెప్పుటకు నాధారము లేదు. ఇతడు క్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్దమధ్యమున నుండె నని స్థూలముగ నిర్ణయించియున్నాము. ఆకాలమునందలి రాజకీయ పరిస్థితులను బట్టి చూడ ఏఱువభీమునికి ఉత్తరదేశ దిగ్విజయము సులభసాధ్యము గాదు. ఇతనిభూమియగు ఏఱువనాఁడు స్వతంత్రరాజ్యము కాక కాకతి రాజ్యాంతర్గతమగు నొక సామంతమండలమై యుండెను. మహాపరాక్రమశాలి యగు కాకతి గణపతిచక్రవర్తి యప్పుడు ఆంధ్రావని కంతటికిని నధిపతియైయుండెను. కావున ఏఱువభీముఁడు శాసనోక్తములగు ఉత్తరజనపదములను స్వతంత్రుఁడై జయించె ననుటకు వీలులేదు. ఇతఁడు కాకతి రాజు సైన్యములతోఁగూడ పోయి యతని యుత్తర దిగ్విజయయాత్రయందు పాల్గొనియుండును. గణపతి వెంగి, కళింగములను సాధించె ననుటకు ప్రమాణము కలదు. శివయోగసారమందు ఈవిజయములు వర్ణింపఁడియున్నవి. చూడుఁడు :—

చ. ఇలబహుసైన్యము ల్గొలువ నేకశిలాపురితూర్పుదిక్కునం
గల రిపుభూములెల్లఁ గొని గర్వసుమై......మంపలీ
కుల నవలీలఁ దోలి సురగోసలనాడుకుఁ గొల్చివీడు నా
వెలసినదుర్గము న్గొనుచు వేగమె గోతమి దాఁటి యుత్కలన్.

క. మాడియు వెంకుంగొని యా
డాడెకి పన్నెండు మన్నియముల నోడించి తా
నాడె కళింగయసీమకుఁ
గూడినభువిఁ గొనియె సోమకులముఖ్యుఁ డొగిన్.

ఆ. లీలఁ గొలనిమండలికుల వెలఁదోలి
గొలనివీడు దాను గొనుటఁ జేసి
కాకతీశుఁడైన గణపతి (యంతను)
కొలని సోముఁ డనఁగ వెలసె జగతి.

కొలనువీడు అనఁగా ఇప్పటిఏలూరు. ఏలూరు వెంగికి హృదయమువంటి దని ప్రత్యేకించి వ్రాయ నవసరము లేదుగదా! ఈ విజయములు క్రీ. శ. ౧౨౨౨ సంవత్సర ప్రాంతమున గణపతిదేవునికి చేకూడె నని శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రనుచున్నారు. ౩ మఱియు గణపతిదేవుని కళింగ దండయాత్ర కేచర్ల రుద్రుని మంత్రియగు రాజనాయకుని క్రీ. శ. ౧౨౩౭వ సంవత్సరమునాఁటి యుప్పరపల్లె శాసనమునందు సంగ్రహముగ వర్ణింపఁబడియున్నది. రాజనాయకుఁడు దండువెడలి "భోక్కరలోని వీరభటావలివధించి గోధుమఖాతి తలఁద్రుంచి, ఉదయగిరి సాధించిపడి రాయనిందోలె" నను. ౪ భోక్కర గంజాంజిల్లా అస్కా తాలూకాలోని ఇప్పటి బొక్కరయే. కాని ఉదయగిరి బార్నెట్ దొర తలఁచినట్లు నెల్లూరిజిల్లాలోని యూశ్వేరిటిదుర్గము గాదు. అది ఉత్కళదేశములోని ఉదయగిరి యని మా తలఁపు. ౫.

పైని చెప్పినవిషయములను బట్టిచూడ క్రీ. శ. ౧౨౩౦ సం. ప్రాంతమున గణపతి ఉత్తరదేశమును స్వాధీనపఱచుకొనుటకు సైన్యము నంపెను. వేంగి, కళింగము, మాడెయము, పన్నెండుమన్నియములను గొనెను; బొక్కరకటక శత్రువులను పరాజితులనుగావించి గోధుమఖాతినిఁ బరిమార్చి ఉత్కళమునందలి యుదయగిరిని కైవసము చేసికొనెను. ఏఱువభీముఁడు జయించినదేశములును ఇవియే– 'వెంగి, కళింగము, మన్నియ, వడ్డె(తె)క్కలి (?). (వడ్డె(తె)క్కలి వడ్డతెక్కలి యగునని తలఁచెదను.) ఇవిగాక వీసఱనాడు, చక్రగొట్టము,

---

౩ సుభాషి, ఆగ్ట్. ౧౯౨౮. పుట. ౧౫.

౪ The Hyd. Arch Series No 3, P. 16.

౫. మ. సోమశేఖరశర్మగారు : కళింగసంచిక. పు. ౩౮౧.

శాసనగ్రంథము : చరిత్రాంశములు

(i) ఏఱువభీమనృపాలుఁడు

ఏఱువభీముఁడు యుద్ధయాత్ర వెడలుటకు సంసిద్ధుఁడై గుఱ్ఱము నకుఁ బక్కెరవెట్టినవార్త విన్నంతమాత్రముననే వీసఱనాండు, చక్రగొట్టము, మన్నియ, వడ్డెక్కాలి, మంత్యన, వెంగి, కళింగము మొదలైనదేశములు కలఁతవాఱెను. ఇవన్నియు నొక్కనాఁడే యతని ధాటికి నవిసెను. ఏఱువభీముని విషయమంతయే మన మీశాసనము మూలమున దెలిసికొనఁగలిగినది. చాటుపద్యమణిమంజరి రెండవ భాగము. ౫౯వ పుటయందు ఏఱువభీమునిగూర్చి యొక కందపద్యము గలదు. కాని యందు చారిత్రకవిషయము లేవియును గానరావు. బ్ర. శ్రీ. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులవారు ఏఱువభీముఁడును మైలమ భీముఁడును ఒక్కరేయని తలఁచినట్లున్నది. వారు ఒక్కరేకారని యును, ప్రత్యేకవ్యక్తులనియు శ్రీయుతులు. టి. యన్. రామచంద్రన్‌గారు భారతి ౮ సంపుటమున భక్తిరాజు తామ్రశాసనము పరిష్కరించుసమయమున నిరూపించియున్నారు. మైలమభీముని తల్లి మైలమ యనఁబడెను ఏఱువ భీముని తల్లి పేరు అన్నమాంబ యనఁబడెను వీరు భిన్నపురుషులనుట నిశ్చయము. కావునఁ బ్రభాకరశాస్త్రిల వారిచేఁ గూర్పఁబడిన చాటువులలో మైలమ భీముని వర్ణించునవి ఏఱువ భీముని కన్వయించవు.

ఏఱువ భీముఁ డను పేరును బట్టి యతఁడు ఏఱువనాటి ప్రభువై యుండును నను నూహ కవకాశము కలుగుచున్నది. ఏఱువనాడు కమ్మనాటికి పశ్చిమమునను పాకనాటికి పశ్చిమోత్తరమునను పల్నాటికి వాయవ్యమునను, ఉండెను. ఇప్పటి నెల్లూరిజిల్లాలోని పొదిలి, దర్శి డివిషనులలో కొంతభాగమును, కడపజిల్లాలోని బద్వేలు, సిద్ధవట్టం తాలూకాలో కొంతభాగమును, కర్నూలు జిల్లాలోని మార్కాపురం తాలూకాయును, చేరిన దేశమునకు పూర్వము ఏఱువనా డని పేరు. ఇందు ప్రాచీన ముఖ్యస్థానములు ఏఱువ, కోచ్చెర్లకోట, తొండమారయగల్లు అను దుర్గములు. ఈ భూమికి రాజైన ఏఱువ భీముఁడు ఎప్పుడు, ఏసందర్భమున మన శాసనమునఁ జేర్కొనఁబడిన దేశములపై దండువెడలి జయించెనో తెలుసుకొనవలయును. ఇన్ని దేశముల నితఁడు జయించిన ట్లీ శాసనమునం దున్నను ప్రఖ్యాతుఁడైన రాజని చెప్పుటకు నాధారము లేదు. ఇతడు క్రీ. శ. ౧౩-వ శతాబ్ద మధ్యమున నుండె నని స్థూలముగ నిర్ణయించియున్నాము. ఆకాలమునందలి రాజకీయ పరిస్థితులను బట్టి చూడ ఏఱువభీమునికి ఉత్తరదేశ దిగ్విజయము సులభసాధ్యము గాదు. ఇతనిభూమి యగు ఏఱువనాడు స్వతంత్రరాజ్యము కాక కాకతి రాజ్యాంతర్గతమగు నొక సామంతమండలమై యుండెను. మహాపరాక్రమశాలి యగు కాకతి గణపతిచక్రవర్తి యప్పుడు ఆంధ్రావని కంతటికిని నధిపతియైయుండెను. కావున ఏఱువ భీముఁడు శాసనోక్తములగు ఉత్తరజనపదములను స్వతంత్రుఁడై జయించె ననుటకు వీలులేదు. ఇతఁడు కాకతి రాజు సైన్యములతోఁగూడ పోయి యతని యుత్తర దిగ్విజయ యాత్రయందు పాల్గొనియుండును. గణపతి వెంగి, కళింగములను సాధించె ననుటకు ప్రమాణము కలదు. శివయోగసారమందు ఈవిజయములు వర్ణింపఁడియున్నవి. చూడుఁడు :—

చ. ఇలబహుసైన్యము ల్గొలువ నేకశిలాపురితూర్పుదిక్కునం
గల రిపుభూములెల్లఁ గొని గర్వముమై......మండలీ
కుల నవలీలఁ దోలి సురగోసులనాడుసఁ గొల్నివీడు నా
వెలసినదుర్గము న్గొనుచు వేగమె గోతమి దాఁటి యుద్ధుల౯.

క. మాడియు రెండుంగొని యా
డాడెకి పన్నెండు మన్నియముల నొడిచి తా
నాడె కళింగయసీమకుఁ
గూడినభువిఁ గొనిరొ సోమకులముఖ్యుఁ డొగి౯.

ఆ. లీలఁ గొలనిమండలికుల వెలఁదోలి
గొలనివీడు దాను గొనుటఁజేసి
కాకతీశుఁడైన గణపతి (యందును)
కొలని సోముఁ డనఁగ వెలసె జగతి.

కొలనువీడు అనఁగా ఇప్పటిఏలూరు. ఏలూరు వెంగికి హృదయమువంటి దని ప్రత్యేకించి వ్రాయ నవసరము లేదుగదా! ఈ విజయములు క్రీ. శ. ౧౨౨౮ సంవత్సర ప్రాంతమున గణపతిదేవునికి చేకూడె నని శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రనుచున్నారు. ౩ మఱియు గణపతిదేవుని కళింగ దండయాత్ర నేచర్లరుద్రుని మంత్రి యగు రాజనాయకుని క్రీ. శ. ౧౨౩౭వ సంవత్సరమునాఁటి యుప్పరపల్లె శాసనమునందు సంగ్రహముగ వర్ణింపఁబడియున్నది. రాజనాయకుఁడు దండువెడలి "బొక్కరలోని వీరభటావలివధించి గోధుమభాతి తలఁద్రుంచి, ఉదయగిరి సాధించిపడి రాయనిందోలె" నట. ౪ భొక్కర గంజాంజిల్లా అస్కాతాలూకాలోని ఇప్పటి బొక్కరయే. కాని ఉదయగిరి బార్నెట్‌దొర తలఁచినట్లు నెల్లూరిజిల్లాలోని యాపేరిటిదుర్గము గాదు. అది ఉత్కళదేశములోని ఉదయగిరి యని నా తలఁపు. ౫.

పైని చెప్పినవిషయములను బట్టిచూడ క్రీ. శ. ౧౨౩౦ సం. ప్రాంతమున గణపతి ఉత్తరదేశమును స్వాధీనపఱచుకొనుటకు సైన్యమునంపెను. వేంగి, కళింగము, మాడియము, పన్నెండుమన్నియములను గొనెను; బొక్కరకడ శత్రువులను పరాజితులనుగావించి గోధుమభాతినిఁ బరిమార్చి ఉత్కళమునందలి యుదయగిరిని కైవసము చేసికొనెను. ఏఱువభీముఁడు జయించినదేశములును ఇవియే- 'వెంగి, కళింగము, మన్నియ, వడ్డె(తె)క్కాలి (?). (వడ్డె(తె)క్కాలి వడ్డతెక్కాలి యగునని తలఁచెదను.) ఇవిగాక వీసఱనాడు, చక్రగొట్టము,

---

౩ సుభాషి, అక్టో. ౧౯౨౪. పుట. ౧౫.

౪ The Hyd. Arch Series No 3, P. 16.

౫. మ. సోమశేఖరశర్మగారు : కళింగసంచిక. పు. ౩౮౧.

ముంక్క్వెన, అనుస్థలనులను సైతము ఇతఁడు గెల్చెను. వీనజనాడు వేంగికళింగనులమధ్య నుండెను. ౬ వేంగినుండి కళింగనునకు పోవు దండు వీనజనాటిమార్గమున పోకతప్పదు. కావున గణపతిదేవునిసైన్యములుగూడ వీనజనాటిని గెలిచియేయుండవలయును. చక్రకొట్టము ముంక్క్వెన ఆంధ్రదేశమునకు నుత్తరమున నున్నవి. వీటినిగూడ గణపతిదేవునిసైన్యములు గొనియుండవచ్చును. కావున ఏఱువభీముఁడు కాకతిగణపతిదేవుని సమకాలీనుఁ డని మేమొనర్చినసిద్ధాంత మసంగతముగా దేని, భీమునియొక్క యుత్తరదేశపు దిగ్విజయము గణపతిసైన్యములుగూడ చేసినదియనుట యసమంజసము గానేరదు.

(ii) జగతాపు గంగయదేవచోళమహారాజు

'జగతాపు' అనునది యితనియింటి పేరో లేక బిరుదనామమో తెలియదు. దీనికి 'జగతాపి' (పం. ౬౬) 'జగతాప' (పం. ౯౨-౩) అనురూపాంతరము లగపడుచున్నవి. దీని నిశ్చయరూపమేదో కనుఁగొన సాధ్యముకాదు. ఇతనిశాసనమునందలి వచనభాగమున ఇతనివంశము, తలిదండ్రులును చెప్పఁబడిరి. మఱియు నితని బిరుదావళియును శాసనమును వెలకొల్పినకారణమును వర్ణింపఁబడియె. పద్యభాగమున నితనిపరాక్రమ ముగ్గడింపఁబడినది.

ఇతఁడు చోళవంశజుఁడు. దినకరకుల కమలినీవికాసనప్రభాకరుఁడు. కాశ్యప గోత్రజుఁడు. ఒఱయూరి పురవరాధీశ్వరుఁడు. అల్లు గంగరాజునకును గంగాదేవికిని పుత్త్రుఁడు. వారిపేర గంగసముద్రమను తటాకమును ప్రతిష్ఠచేసి తత్పూర్వకముగ నీశాసనమును నిలిపెను. మఱియు నితని బిరుదములందు ముఖ్యమైనవి నందగిరినాథ, బలిపలాదిత్య, అజమయూరసింధురధ్వజ, సేవణదుర్గాంభోనిధానపరిమథన లబ్ధ లక్ష్మీదక్షిణభుజమందరవిలాస విభవ, నిశాతాసిలతికనిపతనశకలితశోసలకుమార మహామహీధర, ఒఱయూరదీపునిశిరః కందుకోత్పాటన సంశోభిత తత్సంతతిలతాప్రరోహ, గండపెండార గంగయసాహిణి సర్వస్వబందికారుఁ డనునవి. పద్యభాగమున రెండు చంపకమాలలు, ఉత్పలమాల, రెండు సీసములును గలవు. ఇందు చంపకమాలలును సీసములును జగతాపు గంగదేవుఁడు మల్లావనీపతితో నొనర్చిన యుద్ధమును, అతనిని వధించినవిధమును వర్ణించుచున్నవి.

ఇతఁడు తెలుఁగు చోళవంశజుఁ డనియును, గంగాదేవికిని అల్లు గంగరాజునకును పుత్త్రుఁ డనిమాత్రము తెలియుచున్నది. అల్లు గంగరాజనఁగా, అల్లుఁడైన గంగరాజు అని యర్థము. ఇందువల్ల నితనికి మామ యొకఁడు గంగరాజను పేరుతో నుండె ననియు, ఈ యిద్దఱు గంగరాజులను గుర్తించుటకై, 'అల్లు', 'మామ'యను పదములు, వారి నామములతో జోడించఁబడె ననియు కొందఱు తలఁచవచ్చును. కాని యిట్లు అని నిర్ధారించి చెప్పుటకు వీలులేదు. ఏలన నీయూహ ప్రకారము 'అల్లుఁడు రామరాజు' అను పేరు వినఁగనే మామ రామరాజొకఁడుండెనని మన మెంచవలయునుగదా! అల్లుఁడు రామరాజుయొక్క మామ కృష్ణదేవరాయ లని యందఱెఱింగిన విషయమే. కావున అల్లు గంగరా జన్నప్పుడు అతఁడు అల్లుఁడైన గంగరా జనిమాత్రము నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చునుగాని యంతకుమించి యూహానేయుట కవకాశము లేదు. జగతాపు గంగయదేవుని పూర్వులను గూర్చి ఈశాసనము తెలియఁజేయు విషయ మింతియే. ఇతని పూర్వికు లెవ్వరో తెలుఁగుచోడులయం దేశాఖకు సంబంధించిన వారో తెలిసికొనుటకుఁగూడ తగుసాధనములు లేవు. కాని యనంతపురంజిల్లా గుత్తితాలూకాకు సంబంధించిన నిట్టూరు గ్రామమునందు శా. శ. ౧౧౩౭ నాఁటిశాసన మొకటి కలదు.౭ అందు సేవుణ భూపాలుఁడు సింహణసేవునిసామంతుఁడును మహామండలేశ్వర జగతాపుదండి దేవచోళమహారాజు - మధురాంతక దేవచోళ మహారాజ పుత్త్రుఁడు-పేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. 'జగతాపు'అను వంశనామము దండిమహారాజునకును గంగమహారాజునకును సామాన్యములగుట చేత వారిరువు రొక్కవంశమువారనియు, దండిమహారాజు గంగమహారాజుకంటె దాదాపుగా ౧౦౦ సంవత్సరములు ముందటివాఁ డగుటచేత నతఁడు గంగరాజునకు పూర్వికుఁ డనియు తలఁచుట సహజము. మఱియు మధురాంతక నామము ప్రాత్తపి తెలుఁగుచోడులకు సామాన్యముగావున జగతాపుగంగయరాజువంశము ప్రాత్తపివంశశాఖయని తలఁచవచ్చును.

మనశాసనప్రశస్తియందలి బిరుదావళి గంగయదేవచోళమహారాజుచరిత్రను గొంతవఱకును దెలుపుచున్నది. నందగిరినాథ, ౮ బలిపలాదిత్య యనుబిరుదములు బాణరాజులవి. ఇతనిధ్వజముగూడ తెలుఁగుచోడరాజులకు సామాన్యము గాదు. ఇతఁడు అజమయూరసింధురధ్వజుఁడట. అనఁగా నితనిధ్వజముపై అజమయూరసింధురములరూపములు గానవచ్చెడివి. సాధారణముగ రాజులధ్వజములపై నేదో యొక్క జంతువురూప ముండెడిది. రెండుమూడు జంతువులుగాని వస్తువులుగాని యుండిన ఆధ్వజముగలరాజు ఇతరరాజులవియో, రాజవంశములవియో అనుచిహ్నములను స్వీకరించెనని తలఁచవలసియున్నది. గంగయదేవచోళమహారాజుధ్వజముపైని మృగరూపము లన్నియు నతనికులక్రమాగతచిహ్నములు కావు. 'అజ' మెవ్వరి చిహ్నమో తెలియదు. బాణవంశీకులదైనను కావచ్చును. మయూరము తెలుఁగుచోడుల దనుటకుఁ గొంతయాధారము గలదు. 'అ(హ)రిదుర్ధర' ప్రశస్తిగల తెలుఁగుచోడరాజులు శిఖిశిఖధ్వజు లని వారిశాసనములవలన తెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు నందివర్మపల్లవమల్లుని యొక్క సేనాపతిచే నెల్వేలియం దోడింపఁబడిన శబరరాజును నుదయనునకు మయూరధ్వజ ముండెను. ౯ సింధురము పాశ్చాత్య గంగరాజు

౬. ARE. ౧౯౧౭. Part I. P. ౪౦.

౭. ARE ౩౪౫ of ౧౯౨౦.

౮. 'నందగిరినాథ' యనుబిరుదును బాణరాజుల నోడించి పాశ్చాత్యగంగరాజు లొడిచికొనిరి.

౯. Udayendiram plates of Nandivarman Pallavamalla: S I. I., II, P 363.

లది. పాండ్య త్రిరట్టరాజులును సింధురధ్వజులే. తెలుఁగుచోళుఁడగు జగతాపు గంగయదేవ చోళుఁడు బాణనృపాలుర బిరుదములు ధ్వజములు లాంఛనములు వహించుటవలన వతనికి బాణులతో గాఢసంపర్కమున్నట్లు తోఁచుచున్నది. ఆసంబంధ మెట్టిదో కనుఁగొనుటకు తగిన సాధనములు లేవు. సింధురధ్వజము ఇతనికి పాశ్చాత్య గాంగులతో డనో రట్టరాజులతోడనో సంబంధము కలదని సూచించుచున్నది.

మఱియు జగతాపు గంగరాజు సేవణసైన్యములను దోలి రాజ్యలక్ష్మిని వరించెనని 'సేవణసేనాదుగ్ధాంభోనిధాన పరిమథనలబ్ధలక్ష్మీ దక్షిణ భుజమందర విలాసవిభవ' యనువాక్యము తెలియఁజేయుచున్నది. కాని ఈవిజయ మెప్పుడు చేసెనో తెలియదు. సేవణరాజ్యము క్రీ. శ. ౧౩౧౮లో నంతమందెను. రామదేవరాయల మరణానంతర మాతని పుత్త్రుఁడగు సంగముఁడు స్వతంత్రుఁడగుటకు ప్రయత్నము చేసెను. ఈవార్త చెవిసోకగనే అలాఉద్దీను ఖిల్జీ జగదేకవీరుఁడను పేరు ప్రఖ్యాతులువడసిన మలిక్ కాఫరును సైన్యముతో దేవగిరిపై కంపి సేవుణ రాజ్యమునంతటిని స్వాధీనపఱచుకొనెను. కావున జగతాపు గంగయదేవ చోళమహారాజు సేవుణసైన్యమును ఓడించినది క్రీ. శ. ౧౩౧౮ సం. పూర్వమై యుండవలయును. ఈవిజయ మితఁ డెప్పుడు పొందినదియు కచితముగ చెప్పుటకు వీలుపడదు. కాని ఈ సందర్భమున దృష్టియం దుంచుకొనవలసిన యంశములు ఒండురెండు కలవు.

(౧) జగతాపు గంగదేవుని పూర్వికుఁడగు జగతాపు దండిదేవ చోళమహారాజు సేవుణరాజగు సింగణదేవుని సామంతుఁడని పైన వ్రాసియున్నాము. కావున ప్రస్తుత శాసనమునఁ జెప్పినట్లు జగతాపు గంగయదేవుఁడు సేవుణసైన్యముపై విజయముఁ బడసె ననుటవలన అతఁడు తనస్వామియగు సేవుణనృపాలుని కవిధేయుఁడై తిరుగుబాటు చేసెనని యూహించవలసి యున్నది.

(౨) జగతాపుగంగని తండ్రియగు అల్లుగంగరాజు ఘండికోట మనోరథపురవరాధీశ్వరుఁ డగు నంబదేవునికి శత్రువు. క్రీ. శ.
"మయూర కలాప విరచితం దర్పణధ్వజం".
౧౨౯౦.వ సం॥నాఁటి అంబదేవుని త్రిపురాంతకపు శాసనమునందు[౧౦] అంబదేవుఁడు అల్లుగంగరాజును పెక్కు దండనాయకులతోఁ గూడ నోడించినట్లు వ్రాసియున్నది. మఱియు దేవగిరిప్రభు వగు సేవుణరాజు అంబదేవుని కనర్ఘభూషణము లొసఁగినట్లు ఈశాసనము నానే కలదు.

ఈ విషయములనుబట్టిచూడ జగతాపు గంగరాజుయొక్క తండ్రియగు అల్లుగంగరాజు నిజస్వామియగు సేవుణ భూపాలునిపైఁ దిరుగఁబడి స్వతంత్రుఁడగుటకు యత్నముసేయఁగా అంబదేవుఁ డాతని నోడించెననియు, సేవుణరాజు ఇందుకు సంతసించి తత్సూచకముగ నంబదేవునకు మణిభూషణములను బహుమానముగ నంపెననియు తోఁచుచున్నది. కాని, సేవుణరాజుపై యల్లుగంగరాజు తిరుగుఁబాటు చేయఁగా నంబదేవుఁ డల్లుగంగని నోడించుట కేమికారణము? ఇందుల కుజవా బిప్పుడు పరిష్కృతమగు శాసనమునందే కనుపించుచున్నది. ఇందు 'గంగయసాహిణి సర్వస్వబందికాఱ' యన్న బిరు దొక్కటి జగతాపు గంగరాజున కున్నట్లున్నది. అనఁగా నతఁడు గంగయ సాహిణి సర్వస్వమును చూఱగొనెనని తెల్పుచున్నది. కాని ఇది యసంగతము. గంగయసాహిణి క్రీ. శ. ౧౨౫౦ సం. ప్రాంతమున నుండెను. జగతాపు గంగయదేవచోళమహారాజన్ననో క్రీ. శ. ౧౩౨౩ సం.ము నందు తటాకప్రతిష్ఠ చేసెను. కావున వారు సమకాలికులుగారు. తత్కారణమున జగతాపు గంగయదేవుఁడు గంగయ సాహిణియొక్క సర్వస్వమును చూఱగొనుట పొసఁగదు. ఇందువలన 'గంగయసాహిణి సర్వస్వ బందికాఱ' యనునది జగతాపు గంగయదేవుని స్వార్జితమైన బిరుదు కాదనియు, వంశక్రమాగతమై యుండవలయుననియు తోఁచుచున్నది. ఈయూహ కాంధ్రవాఙ్మయ మూత యిచ్చుచున్నది. గంగయ సాహిణికి కవిబ్రహ్మ ఆంధ్రవాఙ్మయమున నమరత్వమును బ్రసాదించియున్నాడు. నిర్వచనోత్తరరామాయణమున గంగయసాహిణి ప్రస్తావము కలదు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తియగు రక్కసగంగనఁ జెంజలంబుపై
భంగమొనర్చి మన్మజనపాలుఁడు బల్విడి నాఁచికొన్నరా
జ్యాంగములెల్ల నిచ్చి తనయాశ్రితవత్సలవృత్తి యేర్పడన్
గంగయసాహిణిం బదముఁ గైకొనఁబంచె బరాక్రమోన్నతిన్.
(నిర్వ. ౧: ౮౧)

అనఁగా రక్కస గంగన బలవంతముగ గంగయసాహిణి రాజ్యాంగములను నాఁచికొనఁగా నతఁడు మనుమజనపాలుని యాశ్రయించెను. మనుమనృపాలుఁడును తన యాశ్రితవత్సలవృత్తి యేర్పడునట్లుగా రక్కసగంగని భంగమొనర్చి అతఁడు నాఁచికొన్న రాజ్యాంగములను గైకొని గంగయసాహిణికి మరల నొసఁగి యతనిఁ దనపదమును జేకొనఁబంపెను. ఈపద్యమువలన రక్కసగంగఁ డను నొకఁడు గంగయసాహిణిని పరాభూతునిఁ జేసి యతని రాజ్యాంగముల నపహరించె నని తెలియుచున్నది. గంగయసాహిణికి రక్కస గంగడను ప్రబలశత్రు వొకఁ డున్నట్లాతని శాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది.[౧౧] రక్కసగంగఁడు గంగయసాహిణిపైఁ బొందిన విజయమునకును జగతాపు గంగరాజు వహించిన 'గంగయసాహిణి సర్వస్వబందికాఱ' యను బిరుదునకు నేదేనియు సంబంధము కలదో విచారించవలయును.

తిక్కనామాత్యునివాక్సుధాలహరియం దోలలాడిన రక్కసగంగఁడు రాయలసీమలోని సిద్ధవటప్రాంతదేశమును కలుకడ పురవరాధీశ్వరుఁ డగు రాయదేవమహారాజుక్రింద సామంతుఁడుగ నేలుచుండిన ప్రభువు. ఇతని శాసనములు కొన్ని కాన్పించుచున్నవి. క్రీ. శ. ౧౨౮౪ నాటి

౧౦. ARE. ౨౬౯ ౧౯౦౫

౧౧. A R E. ౨౩౧ ౧౯౦౫.

శాసన మొకటి సిద్ధవట సమీపమున జోతి గ్రామమున నున్నది.౧౨ గంగయసాహిణి కడపసమీపమున నుండు వల్లూరిపట్టణమున రాజ్యము నల్పుచుండుటచే తన పొరుగున నున్న రక్కసగంగనితో నతనికి ఘర్షణ జనించి యుద్ధము పొసఁగియుండును.

గంగయసాహిణిపై రక్కసగంగఁడు పడసిన విజయమునకును, జగతాపు గంగయదేవ చోళుని "గంగయసాహిణి సర్వస్వ బందికారు" బిరుదునకును సంబంధముండుట నిశ్చయము. ఆసంబంధ మిట్టిది యని నిర్ధారించి చెప్పుటకు తగు సాధనములు కానరావు. ఈ రక్కసగంగఁడే వంశమువాఁ డైనదియుఁ దెలిసికొను నెర వగపడదు. కాని యీ సందర్భమునఁ దడవవలసిన విషయములు కొన్ని కలవు.

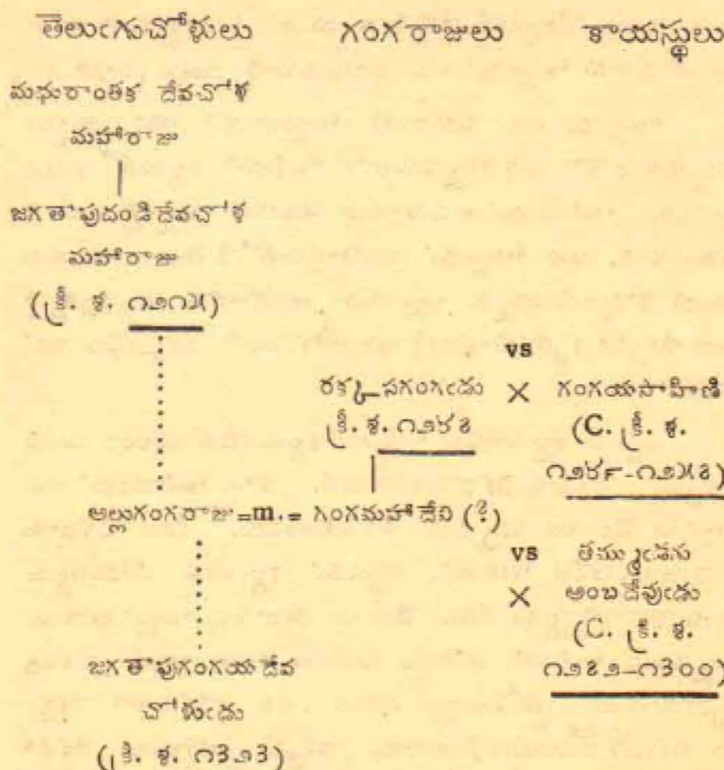
(౧) రక్కసగంగ యనుపేరు పాశ్చాత్యగంగవంశజులయందు తఱచుగ కానవచ్చుచున్నది. నామసామ్యమునుఁబట్టి మనరక్కసగంగఁడు గంగవంశజుఁ డని యన్నను ననవచ్చును. ఈ యూహకు విరోధకారణము లగపడమియును అట్లు తలఁచుటవలన కలుగుబాధక మేమియు లేదు.

(౨) గంగరాజుల ధ్వజమగుసింధురమును తన ధ్వజముగ జగతాపుగంగయదేవచోళుఁడు స్వీకరించెను. దీనివలన అతనికి పాశ్చాత్య గంగరాజులతో సంబంధ ముండుట నిశ్చయము.

(౩) రక్కసగంగని విజయసూచకపు బిరుదును జగతాపుగంగయ దేవచోళుఁడు ధరించెను.

పై మూడువిషయములను చక్కగా మననము చేసి చూడగా రక్కసగంగనితో జగతాపుగంగయదేవచోళునికి బాంధవ్య ముండెనని తోఁచుచున్నది. ప్రాయశః, జగతాపుగంగయదేవుని తల్లియగు గంగాదేవి రక్కసగంగనిపుత్రికయై యుండవచ్చును. మాతామహునిధ్వజమును, బిరుదావళియు మనుమని కెంగుటయందు అసహజ మేమియునులేదు. ఇట్టి బాంధవ్యమువల్లనే రక్కసగంగని శత్రువగు కాయస్థరాజుతో అల్లుగంగనికి వైరము పొడమియుండెను. కావుననే యంబదేవుఁడు అల్లుగంగనిపై నెత్తిపోయి వానిని ఓడించియుండును. అంబదేవుని సహాయమువలన యల్లుగంగనితిరుగుబాటు నణఁగ గొట్టినను రామదేవరాయలు రాయలపీఠముపై దనయధికారమును చాల కాలము నిర్వహించుకొనలేకపోయెను. ఇందుకు కారణములు మహమ్మదీయ దండయాత్రలును, అంబదేవునిమరణమును. మహమ్మదీయుల దండయాత్రవలన కలిగినరాజ్యవిప్లవము సేవుణరాజుయొక్క సామంతులనేకులను స్వాతంత్ర్యస్థాపనకు పురికొల్పెను. అప్పుడల్లుగంగఁడో, లేక తత్పుత్త్రుఁడగు గంగయదేవచోళుఁడో మఱల విజృంభించి స్వతంత్రులైరి. ఈ సందర్భముననే వారికి సేవుణసైన్యములతోడి పోరాటమును వానిపై విజయమును చేకూరెను.

వీరలసంబంధబాంధవ్యము లీ క్రిందిపటమునఁ దెలుపవచ్చును.



జగతాపుగంగయదేవుఁడు తాఁ గొన్న ఇతరశత్రువులలో ఒఱటరభీముఁడును, జోనులకుమారుఁడును నీశాసనమునఁ జేర్కొనఁబడియున్నారు. ఒరటరభీముని ఇతఁడు చంపెను. మఱియు గంగయదేవ చోళునిచే యుద్ధమున మడిసి వీరస్వర్గము చూఱగొన్నమల్లావనీశుఁ డెవ్వరైనదియు తెలియదు.

ఇంతవఱకును నీశాసనమును చారిత్రకదృష్టితో పరామర్శించితిమి. ఇక భాషావిషయచర్చ యించుక కలదు. ఇందలి తెలుఁగుమాటలలో కొన్నిటినిగూర్చి చెప్పవలసిన విషయము కొంతయున్నది.

౧. 'అల్లు':—జగతాపుగంగయదేవచోళునితండ్రిపేరు 'అల్లుగంగరాజ'నియున్నది. (పం: ౩౫) అంబదేవుని త్రిపురాంతక శాసనమునందుగూడ ఇతనిపేరు అల్లుగంగరాజనియే వ్రాయఁబడియున్నది. 'అల్లు' శబ్దమునకు 'అల్లుఁడు' అని యర్థమునుఁ జెప్పియున్నాము. ఈ శబ్దము నెల్లూరిశాసనములలోను గానవచ్చుచున్నది. అందు "అల్లుతిక్క"యనియు, 'అల్లున్ దిక్క'యనియు కలదు. ఇచ్చట 'అల్లు' 'అల్లున్' శబ్దములకు అల్లుఁ డనియే యర్థము. ఇది 'అల్లుఁడు' శబ్దమునకు కడుప్రాచీనరూపము. ఇటువంటిప్రాచీనరూపము లింకను కొన్ని కలవు. మగ, పగ ఇత్యాదులు. ఇవి వ్యాకర్తలు విభక్తిప్రత్యయముల చేర్పఱచుటకు పూర్వ ముండినరూపములు. బహువచనమున నివి 'అల్లురు', 'పగఱు', 'మగలు' అగును. విభక్తిప్రత్యయము చేర్పఱచఁబడినపిమ్మట 'అల్లుఁడు', 'మగఁడు', అను రూపములను బొంది బహువచనమున "అల్లుండ్రు", 'మగండ్రు' అయెను. 'పగ'కు 'పగఁడు' అను రూపము రాలేదు. 'పగవాఁడు' అయినది. ఈ రూపము, 'పగ'శబ్దమునకు 'వాఁడు' అను ప్రథమపురుషైకవచన సర్వ

౧౨. A R E ౫౬౩ ౧౯౧౫,

నామపదమును చేర్చుటచే నేర్పడినది. మ-రా-శ్రీ డాక్టరు చి. నారాయణరావుగారు 'అల్లుఁడు' అను పదమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాసిరి.

"అల్లుఁడు అను పదమునకు 'అల్లువాఁడు' యని యర్థము చెప్పుదురు ; కాని అది కన్నడములోని "అళియ" శబ్దముతో సంబంధించినది. 'అళియఁడు' అనురూపము తెనుఁగున నెన్నఁడైన నుండెనేమో కాని, యిది 'అల్లుఁడు' అనురూపముతోనే తెలుఁగు గ్రంథముల యందు కాన్పించుచున్నది. అల్లువాఁడు అనురూపము తప్పువ్యుత్పత్తి వలన నేర్పడిన కృతకరూపము ; అది లోకములో నెక్కడను వినఁబడదు."[౧౩]

అల్లుఁడు శబ్దమునకును 'అళియ' శబ్దమునకును సంబంధ ముండవచ్చును. రెండును ఏకధాతుజనితములే. కాని 'అళియఁడు' అను రూపము తెనుఁగున నెన్నడును ఉండియుండదు. ఏలన ఏకధాతు జనితము లగుటచేత 'అళియ', అల్లుఁడు' శబ్దములకు సోదరత్వము కలదు కాని దైక్యము లేదు. తెనుఁగున ఈధాతువు 'అల్లు' అయెను. కన్నడమున 'అళియ' అయెను. మఱియు 'అల్లువాఁడు' అనునది కృతకరూపమని త్రోసిపుచ్చఁ దగదు. ఇది లోకములో నెక్కడను వినఁబడ దనుటకును వీలుగాదు. ఇప్పుడు ఆరూపము లేకపోవచ్చును. అంతమాత్రముచే పూర్వ మా రూపము లేదని తీర్మానించుటకు ఎట్లు వీలగును ? ప్రాచీనగ్రంథములయందు 'అల్లువాఁడు' అను రూప మగపడుచున్నది. వ్యవహారమున నుండెనో లేదో తెలుసుకొనుటకు సాధనము లేవిగలవు ? 'గొల్ల' 'మాల' శబ్దములనుగూర్చి యిందుకఁ జింతింపుదము. వీనికి 'గొల్ల వాఁడు' 'మాలవాఁడు', 'గొల్లఁడు' 'మాలఁడు' అను రూపములు కలవు. 'గొల్లఁడు' అనురూపము "గొల్లండును గొల్లఁడౌనె" యను ప్రయోగమువల్లను, 'మాలఁడు' అనురూపము 'మాలనిరాకి' యను భారతప్రయోగమువలనను ప్రాచీనము లనుట నిశ్చయము. కావున ఈ పదములకు వాఙ్మయమున మూడురూపములు గాన్పించుచున్నవి.

ఏక	వచనము	మాల	మాలఁడు	మాలవాఁడు
బహు	,,	మాలలు	మాలండ్రు	మాలవాండ్రు
ఏక	,,	గొల్ల	గొల్లఁడు	గొల్లవాఁడు
బహు	,,	గొల్లలు	గొల్లండ్రు	గొల్లవాండ్రు.

ఈ పదములవలెనే 'అల్లు' శబ్దమునకును మూడు రూపము లున్నవి.

ఏక	వచనము	అల్లు	అల్లుఁడు	అల్లువాఁడు
బహు	,,	అల్లురు	అల్లుండ్రు	అల్లువాండ్రు.

'మాలవాఁడు' 'గొల్ల వాఁడు' అనురూపములు కృతకరూపము లని ఎవ్వరును అనరుగదా. అవి యింకను శిష్టవ్యవహారము నందున్నవి. 'అల్లువాఁడు' వాడుకయందు లేకున్నను 'మాలవాఁడు', 'గొల్ల వాఁడు' ఎట్లు కృతకరూపములు కావో, అదియును అట్లే కృతకరూపము కాదు—కాఁజాలదు.

౨. ఎసగు ఈశబ్దము 'ఎసఁగు' అను సార్ధబిందుకముగ నిఘంటువులయందు గాన్పించుచున్నది. దీనికి ఆధారముగ శబ్దరత్నాకరమునందును, సూర్యారాయమునందును [౧౪] ప్రాచీన గ్రంథముల నుండి పెక్కుపద్యము లుదాహరింపఁబడినవి. కాని యందొక దాని యందును ఈమాట ప్రాసస్థలము కాకపోవుటచే వానిమూలమున నది యర్ధబిందుసహితమా కాదా యన్న సందేహము నివృత్తికాలేదు. ఈ శాసనమునం దీపదము అర్ధబిందు విరహితముగాఁ గన్పించుచున్నది. "ఏనుక తలలలో నెసగిన ముత్తియంబులు" పం. ౪౨. అర్ధబిందువు కలదనుటకు సాధనము లేవైనఁ గలవా?

౩. ఏనుక:—ఈరూపము నిఘంటువులయందు లేదు. 'ఏనిక' అనురూపమే వానియందు గాన్పించుచున్నది. శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు 'ఏనుక' అన్న శాసనపాఠముక్రింద నొక యధోజ్ఞాపికయందు (పద్యమంజరిపుట. ౯౧) 'ఏనిక' అని చదువవలయునని హెచ్చరిక చేసినారు. ఇందువల్ల 'ఏనుక' యనురూపము తప్పని వా రెంచినట్లు తోచుచున్నది. కాని యట్లనితలఁచుట కాధార మేదియైనఁ గలదా ? ఈరూపము సాధువు కావచ్చును. ఏనుకాళ్లుగల జంతువు 'ఏనుక' యగును. తొండముతో జేరి యేనుగకు అయిదుకాళ్లే.

౪. సెలికె:—ఈపదము అకారాంతముగ శబ్దరత్నాకరమున గ్రహింపఁబడినది. ఉదాహృత పద్యములవల్ల 'సెలికె' యే దీని సరియైన రూపమని తెలియును. 'సెలికె'యన 'పైటపావడ.'

౫. బసవశంకర:—(పం. ౩౨) ఇందలి 'బసవ' శబ్దస్వరూపమునుగూర్చి వాదోపవాదములు కలవు. కొన్ని శాసనములయందిది "బసువ" యని కన్పించుచున్నది. శ్రీజయంతి రామయ్యపంతుల వారు ఇది "బసవ" యని యుండవలయు ననిరి. శైవమతమును పరిష్కరించు వ్రాతప్రతులయందు కొన్నిటియందు 'బసువ' అని యుండినను 'బసవ' యని కీ. శే. కళాప్రపూర్ణ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిలవారు దిద్దిరి. రావుసాహెబు శ్రీ. గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులవారు ఈ దిద్దుబాటు నంగీకరింపక యట్టిదిద్దుబాటే సూధారము ననుసరించి చేయఁబడెనో యెఱుఁగఁగోరిరి. ఇందుమీఁద బ్ర. శ్రీ. వేటూరు ప్రభాకర శాస్త్రిలవారు సోమనాథభాష్యానుసారము 'బసవ' 'బసువ' శబ్దములురెండును సాధువులని యెంచ్చుటనో వ్రాసినట్లు స్మరణయం దున్నది .సోమనాథభాష్యమున నిట్లున్నది: "కో బసవఇతి. ఇదానీం కలియుగే శివభక్తి ముద్ధర్తుం బసవాభిధేయేన వృషభరేవ జాత: వృషభస్య బసవనామకత్వం

---

౧౩. ఆంధ్రభాషాచరిత్రము, పుట ౭౭౬.

౧౪. సూర్యారాయ మునకును శాసనపద్యమంజరికిని సంపాదకుఁ డొక్కరే శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. అయినను పంతులుగారు సూర్యారాయమున 'ఎసఁగ' సార్ధబిందుకముగను, పద్యమంజరియందు (పుట. ౯౧) అర్ధబిందు రహితముగ 'ఎసగిన' అనియు ముద్రింపించిరి. అధోజ్ఞాపికలు పద్యమంజరియందు పెల్లికొల్లలుగ నున్నను అవసరమగు నీస్థలమునం దధోజ్ఞాపిక లేకపోవుట చింతనీయము.

రత్నములు పొదిగిన ఉంగరములు









సురాజ్ మల్స్

స్థాపితము (18౯౫)

313, ఎస్ప్లనేడు : మద్రాసు.

కస్మాత్ కారణాత్ అసీదితి. వృకారస్య బకారాదేశో భవతి. వబయోరభేదఇతి. శషోస్సఇతి సూత్రాత్ షకారస్య సకారాదేశో భవతి· ఏతద్వ్యుప్తభాతురతద్భవాత్ "బసవ" ఇతి నామ వక్ష్యతే!

—సోమనాథభాష్యము. పుటలు ౧-౨.

'బసువ' రూపసాధుత్వాసాధుత్వచర్చ మా కందు కాన రాలేదు. అది యెట్లున్నను సోమనాథుఁడు 'బసవ' శబ్దసాధుత్వమును నిర్ధారించినాడు. కావున ఈ శాసనములోని 'బసవ'ను 'బసువ' యని దిద్దవలసిన యవసరము లేదు.

౬. చెళగు:—"తెలుపెక్కుంగఁబోవ చెళగినపునుక మించిన చెండికోరగాంకేతంబట్టి" (పం. ౭౮-౮౧) ఇచ్చట చెళగుశబ్దమున కర్థమేమి? ఈ పదము శబ్దరత్నాకరమునందు లేదు. 'చెళఁకు' 'చెళఁగు', 'చెళుకు' అనుశబ్దములు కలవు. ఇందు మొదటిదానికి 'చలింపు', 'బెదరు', 'చలనము' అనియు, రెండవదానికి 'చెడఁగు' యొక్క రూపాంతరమనియు, మూడవదానికి 'తళతళమని ప్రకాశించు' అనియు వివరణములు వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇచ్చట 'చెళగు'కు పై అర్థములం దేదియు సరిపడునట్లు తోచదు. ఏలన, 'చెళగిన' యనునది క్రియాజనితవిశేషణపదము. అది తత్పూర్వపదము లగు "తెలుపెక్కంగఁబోవ"తోఁగూడి పునుకయొక్క గుణమును దెలుపుచున్నది. 'పునుక' యొట్టిదనగా తెల్లదనము అతిశయించుటకై మలినము పోవునట్లు 'చెళగినది.' ఇచ్చటి సందర్భానుసారము 'చెళగిన' యన్నమాటకు 'కడిగిన','తోమిన' యనియో లేక ఇట్టియర్థము మఱియొకటియో చెప్పఁగొనవలయును. దీనినిశ్చయార్థమును గ్రహించుటకు సాధ్యమగునేమో చూతము. 'చెళగు', 'వెళగు'యొక్క రూపాంతరము. తెలుఁగునందు ఇతరద్రావిడభాషలయందువలె వబలు తఱచుగ మారుచుండుట యందఱెఱింగినవిషయమే. 'వెళ్' అనుధాతువునకు 'అగు' ప్రత్యయము చేర్పఁగా (వెళ్ + అగు) వెళగుఅనురూప మేర్పడినది. 'వెళ్' అనఁగా తెల్లఁదనము. ఈ ధాతువునుండియే "వెల్ల" అను విశేషణమును 'వెలచు' అనుక్రియయు యేర్పడెను. చెళగిన(వెళగిన) అనుమాటకు 'తెల్లఁజేయఁబడిన' అను నర్థము చెప్పవలయును.

౭. మాంటు:—(పం. ౫౮) (పర్యాయము, తడవ, మాఱు.) శబ్దరత్నాకరమున 'మాఁటు' అని అర్ధబిందువుతోఁగూడ నొకపదమున్నది. "తగులముగొను", 'తగులము', 'మాతు' అనియర్థము లగపడుచున్నవి. ఇం దావృత్తిని దెలియఁజేయునదేదియు లేదు. 'మాటు' అని యర్ధబిందురహితముగా నొకపదమున్నది. దీనికి 'మఱుగుపఱచు,' 'మఱుఁగు,' 'వేటకానిదాగుడుపల్లము' అను మూడర్థములున్నట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. ఇందును ఆవృత్తిని దెలుపున దేదియుఁగానరాదు. కాని 'మాటికి' అని యర్ధబిందువులేని యొకమాట కలదు. దీనిక్రింద 'ముహుఃరర్థకము,' 'అడుగడుగునకు' అని రెండర్థములు వ్రాయఁబడియున్నది. ఆలోచించిచూడగా శబ్దరత్నాకరకారునికి 'మాఁటు' అన్నమాటకు ఆవృత్తి యనునర్థముండుట తెలియనట్లున్నది. ఇది సర్వసామాన్యముగ ఇప్పటికిని వాడుకయందుండుమాట 'రెండుమాట్లు,' 'పదిమాట్లు,' 'ఇరువదియొక్కమాంటు' అని మన శాసనమునం దున్నది.

౮. మించి:—(పం. ౮౦) అతిశయించి, ప్రకాశించి.

౯. ముంజికము:—(పం. ౮౮.) ఈపదము శబ్దరత్నాకరమున లేదు. సందర్భానుసారముగ దీనికి 'విందు' అని యర్థమని తోచుచున్నది.

౧౦. వెలఉవాఉ:— (పం. ౫౧-౨) శబ్దరత్నాకరమున 'వెలరు' అని రేఫసంయుక్తముగ నున్నది. ఇందు శకటరేఫముతోఁగూడియున్నది. ఏది సరియైనరూపమో తెలియదు.

౧౧. హేరి:—(పం. ౭౦) ఈశబ్దము నిఘంటువులలో లేదు. బ్ర. శ్రీ. వేటూరు ప్రభాకర శాస్త్రులవారిచేఁ బ్రకటింపఁబడిన చాటుపద్యమణిమంజరియందు (రెండవభాగము పుట. ౫౯) 'చారుచే' యను పాఠాంతరము గానవచ్చుచున్నది. కాని ఇది శాసనపాఠము గాదు. 'హేరి' అన్నమాట కర్థము తెలియదు.

౧౨. వెంగిగళింగ. ఇట్లు ప్రథమాంతముల మీద సరళాదేశము శాసనములయందు సామాన్యముగఁ గానవచ్చుచున్నది.

సాంఘిక విషయములు:—

శాసనములోని పద్యములు క్రీ. శ. ౧౪-వ శతాబ్దారంభము నందలి పశ్చిమాంధ్రుల యాచార వ్యవహారముల కొంత తెలియఁజేయుచున్నది.

వీ ర స్వ ర్గ ము

యుద్ధమునందు మృతినొందిన శూరులు ఇంద్రలోక ప్రాప్తినంది స్వర్గసుఖముల ననుభవింతురను నమ్మకము ప్రాచీన కాలమున నుండియు భారతీయుల హృదయమున నాటుకొనియున్నది. ఆనమ్మకము ఇప్పటికిని సంపూర్ణముగ నశింపలేదు. కాని ౧౩, ౧౪-వ శతాబ్దముల యందు దక్షిణదేశమున ఈనమ్మకము గాఢతరమై యుండెను. కావున అప్పటివారు కయ్యమునకు వెనుదీయువారు గారు. ఈ నమ్మకము వారి హృదయమున గాఢముగ నాటుకొని యుండుటవలననే వారు చావునకుఁ దెగించి తురకలతోఁ బోరి యాత్మ స్వాతంత్ర్యము నిలుపుకొనిరి.

స హ గ మ న ము

ఈశాసనమున జగతాపుగంగనిచే మడిసిన మల్లావనీశుఁడు వీర స్వర్గమునకు పోఁగా అతనిభార్య అగ్నిపథ గామినియై యతనివెంట నంటి స్వర్గమున నాతనిగూడినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. (అగ్నిపథగామినియన నగ్నిప్రవేశము చేసి పతి ననుగమించినది). మల్లావనీశునికుల సతి నిశ్చయముగ నగ్నిపథగామినియాయెనా యను విషయమునుగూర్చి సంశయింప నవసరములేదు. సహగమన మాకాలమున సర్వసామాన్యము. విజయనగరరాయలకాలమున సహగమనములను జూచిన పాశ్చాత్య

లనేకరీతి ఘోరాచారమును వర్ణించియున్నారు. కాని, విజయనగర స్థాపనకుపూర్వమే ఈ దురాచారము దేశమున వ్యాపించియుండెనని మనశాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది.

పెండ్లి విందులు

యుద్ధవర్ణనావ్యాజమున శాసనకవి యప్పటి పెండ్లిసవళ్లను కొన్నింటిని సంగ్రహముగ వర్ణించియున్నాడు. వివాహసమయముల యందు విందొనర్చుటయు, విందుభోజనమునకు బంధుమిత్రుల నాహ్వానించుటయు ఇప్పటికి నప్పటికి సామాన్యమే. ఇంతేకాదు. ఇప్పటి వలెనే యప్పుడును సుమంగలులు వెండిగిన్నెలయందు కుంకుమాక్షతలను గొని యాహ్వానింపఁబోవుట యాచారము. ఈ మర్యాద లింకను మాఱలేదు. ఇఁకమీఁదట మాఱునేమో! శాసనకవి యాకాలపుస్త్రీల దుస్తులనుగూడ వర్ణించియున్నాడు. పిశాచవధూటి "జలీక"ను ధరించెనట. "జలీక"యన పైటపావడ యని చెప్పియున్నారుగదా? ఆకాలమున నిప్పటివలెగాక పశ్చిమాంధ్రస్త్రీలు పావడలఁగట్టుచుండిరా? వేశ్యాస్త్రీలు, అంతఃపురస్త్రీలును పావడలను ధరించుచుండిరనుటకు కొంతయాధార మున్నది. ఇది సామాన్యస్త్రీలయందును గలదా? మఱియు 'దానన ముసుంగుపెట్టి' ఇటిప్పయనుటచే యుత్తరహిందూస్థాన స్త్రీలవలెనే అప్పటి పశ్చిమాంధ్రస్త్రీలు పైటకొంగును నెత్తిపైని ముసుగుగ వైచుకొనుచుండినట్లు తోఁచుచున్నది. ప్రతాపరుద్రునికాలమున నోరుగంటియందు స్త్రీలు ముసుఁగువైచుకొనుచుండిరనుటకు వల్లభరాయని క్రీడాభిరామములోని

"ముసుగు పెట్టినసేమి ముత్యాల కమ్మల క్రొమ్మించుటీలలు గులుకరించె" అను సీసపాదము సాక్ష్యముఁ బల్కుచున్నది. అట్టి వాడుక ఇప్పు డాంధ్రదేశమున — తురకరాజ్యమగు హైదరాబాదు నందు దప్ప — గానరాదు. ఆంధ్రస్త్రీలు ముసుఁగుల నెప్పుడు వర్జించిరి? 'బిబ్బీలకు ముసుంగు లబ్బఁజేసె' అని రామరాజభూషణుఁడు యవనస్త్రీల నించుకంత యవహేళనఁ జేసినాఁడు. అందువల్ల రామరాజభూషణుని కాలమున నాంధ్రనారీమణులు ముసుఁగులు వైచుకొనువారుకారని యూహింపవచ్చును. తురకల యడావడి రాకు వగ నుండిన యాకాలములో ఆంధ్రస్త్రీలు ఉన్నముసుఁగుల నేల తీసివేసిరో?

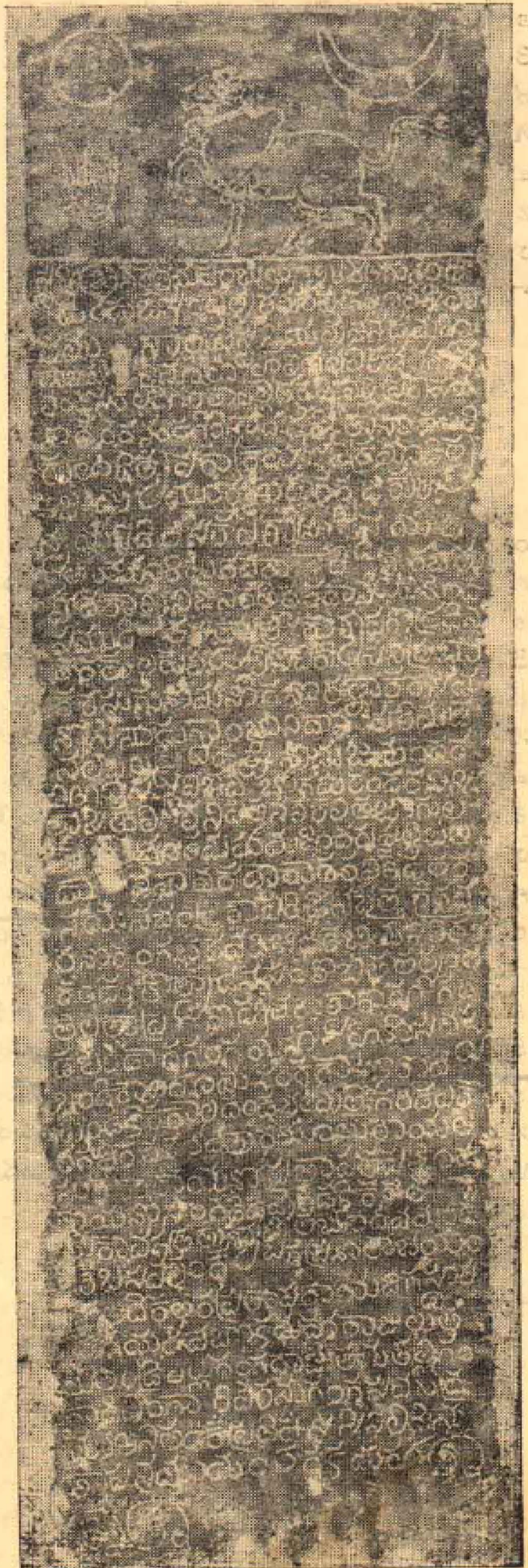
ఈశాసన పరిష్కార సందర్భమున మేము మ.రా.శ్రీలు- సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులు, మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగార్లవల్ల కొంత సహాయము వడసితిమి వారికి మాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములను సమర్పించుచున్నాము.

శాసనమూలము — మొదటి ప్రక్క

సూర్యుడు — వృషభము — చంద్రుడు

గుండ్రని వస్తువును అరచేత ధరించిన ముంజేయి.

౧ స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౪౪ అగు నేంటి
౨ దుందుభిసంవత్సర మాఘ సు[1] ౧ శనివా
౩ రమునాండు స్వస్తి యమఘనదమహీ
౪ పాలమౌళి మాలాలాలిత లలితచరణార
౫ వింద సకలదిగంతావేల్లిత కీర్తివల్లీప్రరోహ
౬ ణ కంఠ[2] నందగిరినాథ రక్షితానాథ బలి
౭ కులాదిత్య పరాక్రమ విక్రమాదిత్య
౮ అజమయూర[సిం]ధుర[3]ధ్వజ కులా
౯ న్వయ విదితసకలశాస్త్రాన్వయ ఒ
౧౦ ఆయూరి పురవరాధీశ్వర చతు
౧౧ ర్విధ కామినీజన రతీశ్వర దానవినోద
౧౨ సముదిత సత్పాత్ర కాశ్యపగోత్ర దిన
౧౩ కరకుల కుశేశయ వికాసన ప్రభా
౧౪ కర సుగుణమణిగణ రత్నాకర సేవ
౧౫ ణసేనా దుగ్ధాంభోనిధాన పరిమథ
౧౬ నలబ్ధలక్ష్మీ దక్షిణభుజ మంథర[4]
౧౭ విలాస విభవ భోగపురందర నిసి
౧౮ తాసి కులిశనిపతన శకలిత[జో]గుల
౧౯ కుమార మహామహీధర ప్రతిబల
౨౦ దావపావక ధారాధ ? ర[5] విశదతర
౨౧ నయనచంద్రికా పరిజనచిత్తకైరవ
౨౨ రణరంగభైరవబ ? అటర భీమనిశిరః
౨౩ కందుకోత్పాటన సంశోభిత తత్పంత
౨౪ తిలతాప్రరోహ వరాశ్వారోహ గం
౨౫ డపెండార గంగయ సాహిణీనవర్ణస్వ
౨౬ బందికాఱ మామసంకకాఱ విరోధి
౨౭ [మ]ండళిక కాలదండ చలమర్తిగండ ఏకా
౨౮ ంగవీర ధర్మావతార మూఱురాయ అ
౨౯ సురనారాయణ ప్రతాపతపనోత్త
౩౦ రాయణ సంగడిద మండళికరథ ?
౩౧ [6]కావ సత్రతాభ్యర్చిత భూదేవ మండ



---

1 'శు' అని చదువవలయును. 2 'కంఠ' అని చదువవలయును. 3 'సింధుర' అని చదువవలయును. 4 'మందర' అని చదువవలయును. 5 ధారాధర, అని చదువవలయును. 6 ఒక అక్షరము మాసిపోయినది. 'పె' లేక 'రౌ' అయి యుండవచ్చును.

౩౨ [శ్రీ]క బసవశంకర ప్రణతాభయం
౩౩ [కర] అధికతరప్రతాపరాయదిగ్గ్షాప
౩౪ - -[గ]యదేవ చోళమహారాజులు[1] త
౩౫ మతండ్రి అల్లుగంగరాజు తమతల్లి గం
౩౬ గాదేవింగారిపేరను గంగసముద్ర
౩౭ ము అని తటాకప్రతిష్ఠ సేసి నిలిపిన
౩౮ శాసనము మంగళమహాశ్రీ
౩౯ శ్రీ శ్రీ

రెండవ ప్రక్క

౪౦ ఇలజగతాపిఖడ్గ
౪౧ మునసిల్గినవీరుని
౪౨ రంభవుచ్చుకొంద
౪౩ లంచినందూపుర్వ
౪౪ దిక్కునఘ్రీ[2]తా
౪౫ చిగిసుక్కనందు
౪౬ మ్మైనంతలోపల
౪౭ ంజనుదెంచ్చివా
౪౮ [ని]కులభామిని
౪౯ [య]గ్నిపథంబునం
౫౦ [ద]నిష్ఫలతకు
౫౧ రంభయువ్వెల
౫౨ ఆవాతెనసవ్వి
౫౩ రిదోడికామినులు॥
౫౪ గురుమరణోచితం
౫౫ బయినకోపమునం
౫౬ జమదగ్జజుండు[3]ము
౫౭ న్నిరువదియొక్క
౫౮ మాంటుధర
౫౯ శేశులనెల్లనుంజ
౬౦ ంపియుమ్మహాపు
౬౧ రుషుండుమర్త్యక
౬౨ లోకమునం
౬౩ బుట్టివధింపంగం
౬౪ బాపమంచు విస్త
౬౫ రముగందోలెంగా
౬౬ కజగతాపిదలంచి
౬౭ ననాండచంపండే॥
౬౮ పన్నితురంగమం
౬౯ బునకుంబక్కెరవె
౭౦ ట్టినవాతక హేరిచే
౭౧ విన్నభయంబు
౭౨ నంగలంగవీన
౭౩ అనాండునుంజ
౭౪ క్రగోత్తమునుమ



1 'మహారాజాలు' అని చదువవలయును.
2 'ఘృతాచి' అని చదువవలయును.
3 'జమదగ్ని జుండు' అనియుండవలెను.

మూఁడవ ప్రక్క

౭౫ తురగచర్మాంబునం
౭౬ మొప్పనెఱిక్కిగాంబసగర
౭౭ రించిదానసముసు
౭౮ ంగువెట్టి । తెలు పెక్కుంగ
౭౯ అవోఁవబెళగినపు
౮౦ నుకమించినవెండి
౮౧ కోరగాంజేతంబట్టి
౮౨ ఏనుకతలలలో
౮౩ నెసగినముత్తియ
౮౪ ంబులగుంకుమా
౮౫ క్షతంబులుగంబో
౮౬ సి । వేతాళఢాకినీ
౮౭ భూతంబులారమిా
౮౮ కునుముంజికం
౮౯ బనికుడువంజెప్పె ।
౯౦ యొకపిశాచవ
౯౧ ధూటిదానుత్సహి
౯౨ ంచ్చెరాయజగ
౯౩ తాపగంగభూ
౯౪ రమణుండాజి ।
౯౫ సమరంబెండ్లి[1] [కో]
౯౬ డుకుమల్లావనీ
౯౭ శుంజెలంగిసు
౯౮ రకాంతతోఁంబెం
౯౯ డ్లిసేయునపుడు ।

---

౧౦౦ న్నియవల్లె? క్కేలి
యి[*]మం
౧౦౧ థ్యనవెంగిగళిం
౧౦౨ గలాదిగానిన్నియు
౧౦౩ నోక్కనాండవిసె[నే]
౧౦౪ ఱువభీమన్రి[2]పా
౧౦౫ లుఢా[3]డికిని॥



1 'చెండిలి' అని చదువవలయును.

2 'నృపాలు' అని చదువవలయును.

8 'డాడికిని' ,,

నాలుగవ ప్రక్క

౧౦౬ తనదం
౧౦౭ స్త్రుతుదవ
౧౦౮ సుంధ
౧౦౯ రయొల్ల
౧౧౦ ందాల్చి
౧౧౧ పెంపా
౧౧౨ ందినవే
౧౧౩ [లు]పుం[బ]
౧౧౪ ందిరెయు
౧౧౫ ండె। వీ[పు]
౧౧౬ నందాక
౧౧౭ దెనవిశ్వవి
౧౧౮ శ్వంభర
౧౧౯ ంగరమ
౧౨౦ క్షీందాల్చి
౧౨౧ వక
౧౨౨ మతుండొ
౧౨౩ ండె। వెల
౧౨౪ యుంగం[ద]
౧౨౫ నవేయుద
౧౨౬ లలలోనె
౧౨౭ క్కూటనిల [ధి?]
౧౨౮ లక్షొన్నఫ
౧౨౯ ణేంద్రుం
౧౩౦ డొండె। పా
౧౩౧ దభాగ[ము]
౧౩౨ నభూభా
౧౩౩ గమంత
౧౩౪ యునువ
౧౩౫ హించిన[ ]
౧౩౬ హనగేంద్రు
౧౩౭ ండొండె। నీ
౧౩౮ [వ]యొండె
౧౩౯ [ం]కాకనిధి[1]
౧౪౦ లఘరాభా
౧౪౧ [ర]వహన[కే]
౧౪౨ లినలు[పు]
౧౪౩ [మ]హి[త]
౧౪౪ భుజుం
౧౪౫ డు। జగము
౧౪౬ నందుగ[ల]
౧౪౭ ండెజగ[తా]
౧౪౮ పుగంగ[వి]
౧౪౯ క్రమవి[హ]
౧౫౦ ంగదీప్తిక
౧౫౧ [లి]హతంగ

---

1 'ంగాకనిధి' అని చదువవలయును.

★ సోమశేఖర శాస్త్రి ★

రాయసం వెంకటశివుడు



లోకమందలి సర్వ సామాన్య విషయములె నాకు సంతోషదాయకములు. నడచువారినయనము లాకర్షింపక దారిప్రక్కను బెరుఁగుచుండెడి తుమ్మచెట్టు తీయమామిడి కంటెను, గొబ్బిపూవు గులాబి కంటెను, నాకుఁ బ్రియతరము. మాపూర్వులొకరు "వేపశతకము" వ్రాసి వేయి నూటపదారులు బహుమతి నందిరఁట. నిజ మారసినచో, నిత్యము మనకు వినవచ్చు సామాన్య జనుల సమాచారములె నవలల కంటె నద్భుతకథనము లగుచున్నవి!

౧

మొన్నటి సెలవుదినములు స్వస్థలమునఁ గడపుచుండఁగా, ఇరువదియేండ్లక్రిత మచటికిఁ గాపురము వచ్చిన సోమన్న యను నొక బీదబ్రాహ్మణునిసంగతి యాకస్మికముగ నాకు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. వైదికమందుఁ గాని వ్యవహారకాండలోఁ గాని యాతని కంతగా ప్రజ్ఞ లేదు. క్రొత్తగ వచ్చిన తన కేమైన సాయము చేయుఁడని వేడుచుండువాఁడు. అతనిఁ జూచు కుతూహలమున నేనిపుడిలు వెడలితిని. పేరుగుఱుతులు చెప్పితిని గాని, వాని యునికియే యెవరు నెఱుంగరు! ఈనరాటవిలో వానిజాడ గానక నేను వెనుకకు మరలుచుండఁగా, ఒకపూర్వ పరిచితుఁ డగపడెను. కొంత తడవాతఁ డాలోచించి, "జ్ఞాపకమువచ్చినది! మీరడిగే సోమన్న యిపుడు భాగ్యవంతు డయిన సోమశేఖర శాస్త్రియైనాఁడు! పెద్ద బజారు లోని పచ్చ మేడ వారిదే" అని నాకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

౨

ఉభయ కుశలోపరి: నా కోరిక మీఁద సోమశేఖరశాస్త్రి తన వృత్తాంత మిట్లు చెప్పెను. శాస్త్రి కథను శాస్త్రి నోటనే వినెదము:

"నేను పట్నం వచ్చిన కొత్తరిక మందే తమరు గ్రామాంతరము దయచేశారు. ఈపట్నవాస కాపర మెట్లు గట్టెక్కునా అని బెంగపెట్టుకొనేవాణ్ణి. అయినా దైవానుగ్రహంవల్లా, తమ బోటి గొప్పవారి ప్రాపకంవల్లా, క్రమేణా నాకు మంచి రోజులు సంక్రమించినవి. వుద్యోగం లేకున్నా, వచ్చినమూడు మంత్రం ముక్కల వల్లనే పొట్ట పోసుకొని, పదివరహాల సొమ్ము వెనుక వేసుకున్నాను. ఈమేడ, పాతిక రూపాయిలు బాడుగ వచ్చే బజారులో కొట్లు, పది యకరాల మాగాణీ, చేతిలో తిరిగే యీ నాలుగు డబ్బులు,— ఇవన్నీ నాకష్టార్జితమే!

"ఈఆస్తి పలుకు బళ్లు నా కెట్లు వచ్చిన వనా మీప్రశ్న? మొదలు నా కింగ్లీషు రాదని, సంస్కృతం చదవలేదని, తమకు తెలియనే తెలుసును. చిన్ననాటి పసనే మరచిపోయాను. సంధి మంత్రమైనా సరిగా రాక, సంసారం గడుపుకొందామని పుట్టెడాశతో పట్నం జేరాను. ఇటు లౌక్యానికీ అటు వైదీకానికీ చెడ్డ నన్నెవ రక్కడమాత్రం కనిపెట్టుతారు? అయినా చెప్ప వద్దూ, యిప్పటివలె గాక ఆ రోజులలో బ్రాహ్మణభక్తి యెక్కువగా వుండేది. కనుకనే నాకు వచ్చిన పుణ్యాహవాచన విఘ్నేశ్వర పూజలవల్లే రోజు గడచి పోయేది. యిప్పటివలె తెలుగు మీరని బ్రాహ్మలు కోమట్లు మొదలయినవాళ్ల యిళ్లల్లో, శుభాశుభాలకు రోజూ నాలుగు శేర్ల బియ్యం, పావలా డబ్బులకు తక్కువ గాకుండా కళ్ల బడేవి. ఇందుకు వుపరిగా, ఏ సత్రంలోనో సమారాధనలోనో సుష్టుగా వేళకు భోజనం దొరికేది. ఏపెండ్లో, పేరంటమో యింటిదానికి కలిసి వచ్చేది. అవి పైగా మహారాజురోజులు. వస్తువులకు ధరలు వుండేవి. ప్రతినిత్యము మా యింటికి వచ్చిపడే బియ్యపు రాసులు, కాయ గూరలు, బీరుపోకుండా, బజారుధరల కమ్మివేసి, సోమిదేవమ్మ సొమ్ము చేసేది!

3

"సొమ్ముతోనే గదా సర్వం వున్నది. కనుకనే ఆ రోజులలో, మారు మూల చుట్టాలకు కూడా సోమన్న ఆప్త బంధువై పోయాడు! స్వశాఖ వాళ్లకేకాదు, వైదీక బృందాని కంతా అతడు అండగా వున్నాడని అందరు అనుకునేవారు. ఇంతలో భూములకు ధరలు పడిపోవడం బ్రాహ్మణాళ్లకు వుద్యోగాలు బందు గావడం, తటస్థ మయినది. మెట్రిక్లేషను మెట్టు దాటనివాళ్లు

దాటినవాళ్లు, తండోపతండాలుగా వచ్చి బ్రాహ్మణపిల్లలు సోమన్న శరణు జొచ్చేవాళ్లు. 'ఆర్థికదుః స్థితి వస్తే వచ్చింది గాని, బ్రాహ్మణార్థాల కేమీ కరువు రాలేదర్రా!' అని అభయహస్త మిచ్చి, ప్రతిపిల్లవాడికీ యేదో కాస్త ముట్టచెప్పించేవాణ్ని. మీ రను కొనే బ్రాహ్మణ నిరుద్యోగసమస్యకు నాకు తోచిన సమాధాన మిదే!

"ఇప్పుడు సోమన్న యేకాకి గాడు. తాను విద్య నేర్వనప్పటికీ, చుట్టూ చేరిన బ్రాహ్మణ పిల్లకాయల కాతడు పెద్ద గురువే! తలిదండ్రులు చిన్నప్పుడు నాకు పెట్టిన పేరు 'సోమన్న' ముక్కు కోసిన మొగంలా గున్నదని చెప్పి చమత్కారి శిష్యు డొకడు, దర్జాకు తగ్గట్టుగా, 'సోమ శేఖర శాస్త్రి' అని నాకు నామకరణం చేశాడు! పాతపేరు పోతే పోయింది గాని, నోరు నిండిన చక్కని క్రొత్తదొకటి సంప్రాప్త మయిందని సంతోషించాను. ఆ వేసంగిలో పెద్ద పద్దులు కొన్ని వసూలు చేసి, యీ పచ్చ మేడ వేశాను. నాకొత్తపేరు లోకుల నోళ్లలో కొంత రాపాడుతుందనే, వీధి నాపరాతి మీద 'సోమ శేఖర విలాసము' అని విలాసం చెక్కించాను!

౪

"నా తాహతుకు తగ్గ నిష్ఠానియమా లిప్పు డేర్పరుచుకొన్నాను. నిత్య దేవ తార్చన తోపాటు, యిటీవల వైశ్వదేవం కూడా చేశాను. సన్న కారువాళ్ల యిళ్లకు పౌరోహిత్యానికి పోక, శిష్యులను పంపిస్తాను. గొప్ప వుద్యోగస్తులు, సంపన్న గృహస్థులును నారాకచేత తాము తరిస్తున్నామని తలస్తూ వుంటారు! ఆహితాగ్ని నవడంచేత పరులయింట విస్తరి వేయక నామర్యాద కాపాడు కొంటున్నాను. పట్నంలో యేవైదిక కార్యం జరిగినా సోమ శేఖర శాస్త్రికి పిలుపు రావలసినదే— అతనికి అథర్వంవల్లనో, అతని శిష్యుల వల్లనో, అదిసానుకూల పడవలసినదే— మాంసము తిన్నప్పటికీ, ముడుసులు మెడకు తగిలించుకొందురా? బ్రాహ్మణ ద్వేషం పెచ్చు పెరిగి పూర్వాచారాలు పరిహాసంచేసే యీ పిదప రోజులలో సయినా, బాహాటంగా బ్రాహ్మణ కర్మ విడిచిపెట్టివేశినవా డెవ డయ్యా? కాబట్టి లోకంలో వెల తగ్గిపోని మావైదికవృత్తి కెక్కడా నిత్యపంటే! గనుకనే యెంతకరువు కాలంలోనూ మాబోటి వాళ్లకు నిత్యకృత్యాల కెప్పుడూ లోటు లేదు— గుచ్చి గుచ్చి అడుగుతున్నారు గనుక గుట్టు చెపుతున్నాను— నా శిఫారసువల్ల నాలుగు డబ్బులు కళ్ల జూచిన బ్రాహ్మణముండావాడు, కృతజ్ఞతతో కొంచమైనా నాచేత రాల్చకుంటాడా? అంతేగాని, మీరు సూచించేటట్టుగా, పట్నంలోని బ్రాహ్మణార్థా లన్నీ నేను గుత్తకు పుచ్చుకొని, భాగంపెట్టుమని భోక్తల ముందు చెయి జాపుతా ననుకోకండి! విప్రధనం విషంతో సమానం!

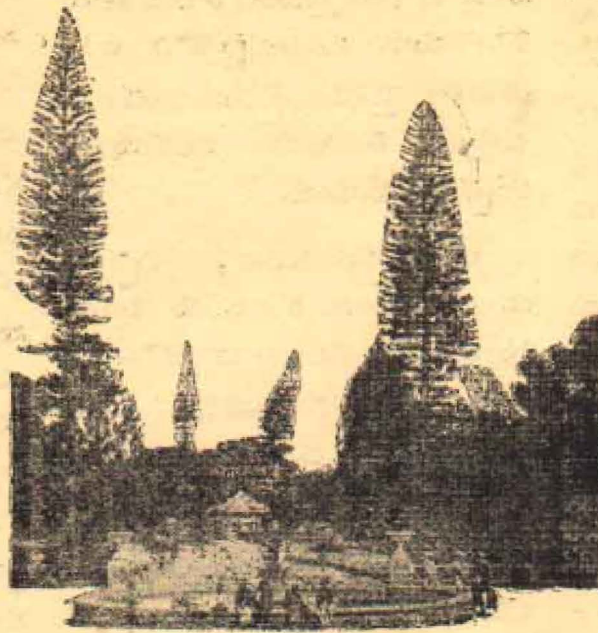
"ఈ ఐశ్వర్యం శాశ్వత మనుకోక పేదబ్రాహ్మల కెన్ని విధాలనో సహాయం చేస్తూన్నాను. నాఆశ్రితులలో మంత్రాలు వచ్చిన వాళ్లు ఉదయాస్తమానాలు మాయింటివద్ద బ్రహ్మచారులకు స్మార్తం పాఠం చెప్పవలె. నావద్దలోవుండే విద్యార్థులంతా ప్రాతఃకాలమే లేచి, స్నానసంధ్యానుష్ఠానాలు నెరవేర్చవలెను. మాయిల్లు వేదఘోషతో మారుమోగుతూ వుంటుంది. సాధు వనీ శ్రోత్రియు డనీ శాస్త్రికి మంచిపేరు వచ్చిందే గాని, మీ రనుమానపడ్డట్లు, అతనిదగ్గిరవుండే విద్యార్థులు పొద్దస్నే కాఫీ యిడ్లెనలు కబళించి బ్రాహ్మణార్థాలకు తయా రయ్యే మోసగాళ్లు గారు లేండి!

౫

"ఇంక నాకొమాళ్ల సంగతి పదే పదే మీ రెందు కడిగి, నన్ను బాధిస్తారు? నేనువద్దన్నను, ఆడది మొండి పట్టు పట్టడంచేతనే, పెద్దవాడు మాయ యింగ్లీషు యిస్కూల్లో ప్రవేశించాడు. సౌఖ్యాలు మరిగిన వాళ్లకు చదువు లంటుతవా? అతగాడు, ప్రాజ్ఞత రాకముందే, సినిమా నాటకాలు పట్టుకు తిరుగుతూ, సప్త వ్యసనాలలోను కూరుకు పోయ్యాడు! రెండోవాడైనా బాగుపడతాడేమో నని స్మార్తం చెప్పిస్తే, వీడికి వంటబడ్డవి,—బీడీలుతాగడం, బేస్తుపేకాడడం! కల్పతరువువంటి శాస్త్రికడుపున కారుపిందెలు కాసినవే అని అభిమాను లంతా ఆశ్చర్యపడుతున్నారు! ఎంతటి వాళ్లకూ, పూర్వఫలం అనుభవింపక తీరదు గదా!

"ఈసోదె కేమిగాని, గొప్ప ప్రభువులు మీరు రావడంచేత, మా గృహం పావన మయింది! సమ

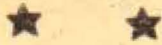
యానికి జ్ఞప్తికి వచ్చింది,— పెద్ద వకీళ్లయిన మీసలహో నాకు కావలసి వచ్చినది" అనుచు శాస్త్రి లోపలికి నన్నుఁ గొనిపోయి బంగారు, వెండిసామాను లుండు పెద్దయినుప పెట్టె తాళముతీసి లోని కాగితములు రెండు చూపి, వాటిని గురించి నా యభిప్రాయ మడిగెను. ఏమున్నది? ఎక్కువ రాబడిపన్ను తప్పించు కొనుట, మారుటోరియంపాశము మెడకు రాకుండఁ జేసికొనుట,— వీనిని గుఱించియె వాని ప్రశ్నములు! ఆ సందర్భమున సద్భావముతో నే జెప్పిన రహస్యాలోచనల విశేషములు వెల్లడిచేయుట మాన్యాయవాదుల మరియాదగాదు! దీనికేమి గాని, ఉన్నతపరీక్షలిచ్చిన యనుభవముగల వకీలునైనను, నేటికిని నా నెలరాబడిసంఖ్య పదులస్థానము దాటలేదే! ఇంక నేను గూడఁబెట్టిన సొమ్ము గుండుసున్నయె! కాని, నిరక్షరకుక్షి యైన యీబాపన సోమన్న, యీ కొలఁదికాలములోనె వేలకొలఁది విలువగల యాస్తిని సంపాదించి, సౌఖ్యసంపదలతోఁ దులతూగుచున్నాఁడే! ఇట్టి వైపరీత్యములు సంఘటించుచున్న మాయవిధిని నాఁడు మరల మరల దూఱుచు నేనిలు సేరితిని!

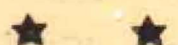


గృహ పరిశ్రమ

ఫ్రెట్‌వర్కు [Fret work]

కొ. స్వర్ణవల్లి





ఈ ఫ్రెట్ వర్కు అనునది కొయ్య పలకలలో ప్రత్యేకవిధ మగు రంపముతో చిత్ర విచిత్రములుగా కోసి చేయుపని. దీనిలో అనేకవిధములగు వింత వింత సామానులను చేయ వచ్చును. బొమ్మలను పలకపైన అతికించి ఆబొమ్మ అంచువెంబడిని కోసినయెడల బొమ్మ వేరుగా వచ్చును. ఇవికాక పెట్టెలు దీప స్తంభములు, బొమ్మసామానులు, రైలుబండ్లు, వాయువిమానములు, ఇండ్లు, యంత్రములు మొదలగు వాటి నన్నిటిని చేయవచ్చును. దీనికి కావలసిన పనిముట్లు, పరికర ములు కొంతక్రయమైనను ఫల మధి కము కాన పిన్నలు పెద్దలు ఈపనిని నేర్చుకొని దీని నొక గృహాపరి శ్రమగా జేసికొని కొంతలాభమును పొందవచ్చును.

పరికరములు: — ప్లైవుడ్ (Plywood) అను పలక కలదు. ఇది రెండుగాని ఎక్కువగాని పొరలు గలిగి గట్టిగా నుండును. ఫ్రెట్ వర్కుకు తగియుండును.

రంపము:- ఫ్రెట్‌సా (Fret saw) అనురంపము దీనికి ప్రత్యేకముగా పనికివచ్చునది. (చిత్రము 1.) దీనిలో పిడిగల యొకపెద్దవంపు కమ్మియు(a) దాని రెండుకొనలలోను రెండు (b) మరలును కలవు. రంపము (c) మాత్రము వేరుగా నుండును. దీనిని రెండు మరలలో మధ్యపెట్టి బిగించినయెడల కోయుటకు పనికి వచ్చును.

రంధ్రము వేయు సాధనము: డ్రిల్ (Drill- (చిత్రము 2). పలక యొక్క అంచును కోయక, దాని మధ్యనుండి కోతను ఆరంభించవలెనన్న యెడల మొదట ఈడ్రిల్‌తో కోతను ఆరంభించవలసినచోట రంధ్రమును చేయవలెను. రంధ్రమును చేయుటకు చిత్రము 2నందలి a భాగమును ఒకచోట పలకపైనుంచి b అనుతలను కొంచెముగా నదిమిపట్టుకొని c ని, క్రిందికిని పైకిని త్రోసిన యెడల a చుట్లుగా తిరుగుచు పలకయందు రంధ్రము చేయును.

ఆ రంధ్రముగుండా, చిత్రము యందలి c అను రంపమును విడిగా దూర్చుకొని, పిమ్మట దానికొనలను b, b, అను మరలమధ్య నుంచి బిగించవలెను. చూ. చిత్రము I. d

సాధారణరంపము:- పలకలను తునుకలుగా కోయుటకు ఈరంపము పనికివచ్చును.

కోతబల్ల(cutting table-చిత్రము 4). దీనిని సాధారణమేజాయొక్కగాని స్టూలుయొక్కగాని పై పలక అంచునకు బిగించవలెను. మేజా పలకఅంచు a అను మరచీలపైన నుండునట్లు పెట్టి చీలను బిగించిన యెడల, కోతబల్ల మేజాఅంచునకు బిగియును. చిత్రమును కోయవలసిన పలకను b అను ఇనుపపలకపై పెట్టి కోయవలెను. అప్పుడు రంపమును c అనుసందునందుండునటుల పెట్టుకొని కోయుటకు అనువుగా నుండును. మిగుల సున్నితములగు వంపులను కోయుటకు ఈకోతబల్ల చాల ఉపయోగపడును.

కోయువిధము:- ఫ్రెట్ రంపముతో కోయునపుడు రంపపు ముక్క (saw blade) నిలువుగా నుండునట్లు పెట్టుకొని కోయవలెను. ఈముక్క ఏటవాలుగా నుండిన యెడల పలక, పైప్రక్క కోతలు వెడల్పుగను, క్రిందిప్రక్క ఇరుకు గను ఉండును. నిలువుగనుండు కోత వలన చిత్రము అందముగా నుండును (చిత్రము 5). ఇదికాక కోత ఎదుటి నుండి మనవైపునకుగాని, మనవైపు నుండి ఎదుటి ప్రక్కగాగాని పోవ చ్చును. ఎక్కువఅదిమి కోయరాదు. అట్లు అదుముటవలన వంపులు తిరుగు నపుడు రంపపుముక్క విరుగుట తట స్థించును. వంపులు తిరుగునపుడు రంపమును తేలికగా క్రిందుమీదు లుగా నాడించుచు అనగా తేలికగా కోయుచు పోవలెను.

చిత్రములు 6, 7. రంపముతో కోయబడిన అలంకార రూపములు (Designs) చిత్రము 6 నందు మధ్యనుండు భాగము తీసివేయ బడినది. a. b. c. d అను పలకయే ప్రధానమయినది. చిత్రము 7

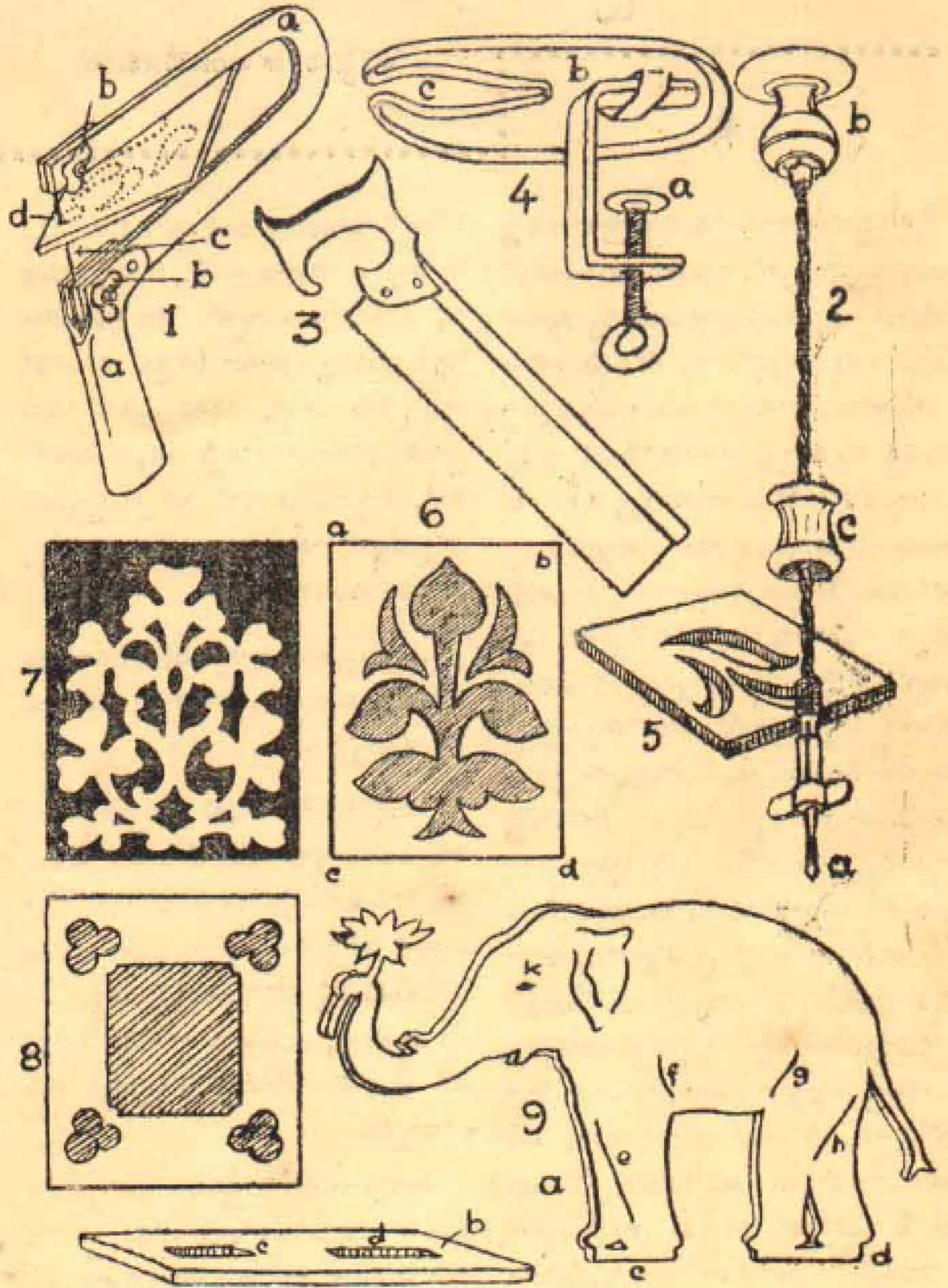
నందు నల్లనిభాగము తీసివేయబడి తెల్లనిభాగము ముఖ్యభాగమయినది.

చిత్రము 8. ఒక బొమ్మకు చట్టము (Picture frame). దీని వెనుక ఏదైన ఛాయాచిత్రమును పెట్టి బిగించవచ్చును.

చిత్రము 9 a ఒకఏనుగుపటము. దీనిని కోసినతర్వాత దీనిని, నిలువ బెట్టుటకు p, అనుపలకలలో c, d అను సందులను కోసి వాటిలో ఏనుగుయొక్క (pe) పాదములను బిగించవలెను.

e, f, g, h ప్రదేశములలో సాధారణపుకోత లుండినయెడల, ఏనుగు శరీరము నందు ముడతలున్న, ముందు వెనుకకాళ్ల గుర్తులున్న తెలియును. ఈకోతలలో ఏదోయొక కొనయందు డ్రిల్లుతో రంధ్రమును వేసి దానియందు రంపపుముక్కను దూర్చి రంపపుచట్టమునకు బిగించి కోయవలెను. k. అనురంధ్రము కంటిని గుర్తించును.

[సర్వస్వామ్యసంకలితము]



పెద్దజమీందారుగారి సన్యాసం

అక్కిరాజు ఆంజనేయులు





"పెద్దజమీందారుగారు హఠాత్తుగా సన్యాసం పుచ్చుకొన్నారు. చదువుకు భంగం అనుకోకుండా బుచ్చిజమీందారుగారువచ్చి వ్యవహారాలు చక్కబెట్టుకోవాలి, లేకుంటే జమీందారీ తారుమారౌతుంది" అని అచ్చయ్యమ్మ పంపిన తంతివార్త చూచుకోనేసరికి బుచ్చిజమీందారుగారికి నుంచు మనస్సు తారుమారు అయింది. అన్నయ్యగారు సన్యాసంపుచ్చుకోవడమంటే నమ్మకంఏలాగా? ఎందుకుపుచ్చుకొనిఉంటారు? సనాతనధర్మంలో ఆశ్రమక్రమంలో వచ్చినసన్యాసం కానేకాదు కదా? అన్నయ్యగారికి యింకా గృహస్థాశ్రమప్రవేశమే లేదు. అంటే శాస్త్రయుక్తంగా లెండి. దాంపత్యార్థంలో గృహం లేదుకాబట్టి గృహచ్ఛిద్రాలూ లేవు. అందువల్ల గృహచ్ఛిద్రాలవల్లవచ్చినసన్యాసమూ కాదు. మరేదో అనుమానంకలిగింది. దానికి ప్రత్యాలోచనహాడా వెంటనే తోచింది. ఇవ్వాళ్లా ఇంతో అంతో ప్రేమవ్యవహారాల్లో ప్రసిద్ధిసంపాదించినవారేఅన్నయ్యగారు. ఎంతఆలోచించినా ఏమీ తోచలేదు. తీక్ష్ణంగా ఆలోచించగా, అత్యాధునికసన్యాసమో అని ఒకశంక తోచింది. అంటే ఎవర్తెనో ఒకర్తెను త్రికరణశుద్ధిగా ప్రేమించి, కలలోనైనా ఇంకొకస్త్రీమీద కన్నువేయకుండా ఉండి, ఆమెప్రోత్సాహము వల్ల ఆ ప్రేమఫలము స్థిరమని నమ్మకొని ఉండగా, ఆమె తనను మోసంగించినప్పుడో, తృణీకరించినప్పుడో ఇంకఈ ప్రపంచము ఎందుకువచ్చినదిఅని విరక్తిభావంతో తీసుకొన్న సన్యాసమా అని అనుమానం కలిగింది. కాని దీనికి ప్రతిశంక కలుగకపోలేదు. అన్నయ్యగారిహృదయాన్ని పూర్తిగా వశంచేసుకొని, చులకనచెయ్యడంమాత్రంచేత వారికి ప్రపంచముమీద విరక్తి పుట్టించేటంతటికాంత తమపల్లెలోనూ లేదు, చుట్టుపక్కలనూ లేదు. అన్నయ్యగారే, లక్షలకధికారిఅయినజమీందారుగారే, పాలుమాలి అడిగితే ఎవరితె కాదంటుంది? అనగలిగితే ఆమె ఎంతటిది అయిఉండాలి? మరెక్కడనన్నా చూచినారా అంటే, చూచి, కామించి, కొనసాగనంతమాత్రాన విరక్తిపుడుతుందా? ఇద్దరిహృదయాలూ ఏకమై, కొంతకాలము ప్రేమ కుదిరి, ఒకరిని విడిచి ఒకరు బ్రతుకు భారంగా భావిస్తే అప్పుడు చులకనగానీ, తప్పనిసరిగానీ విరక్తిపుట్టిస్తుంది. అన్నయ్యబాగారు దూరాన ఏమాత్రం దీర్ఘకాలమూ ఉండలేదే!

...బుచ్చిజమీందారుగారికి ఏమీపాలుపోలేదు. శంకలూ ప్రతిశంకలూ మనస్సును చీల్చివేస్తున్నవి......

కుదకు ఒకటి తలపుకు వచ్చింది. తాను హాస్టలునుంచి కాలేజీకి పోయేదారిలో నడుము విల్చుకొని మనస్సును సందేహసమాధానప్రవాహంలో విడిస్తే అంతం లేదు. అసలు జరుగుబడిపోటుకు వెళ్లి విచారణచేస్తేనే సత్యం తేలదం సందేహం; సందేహమైనా తేలితే అక్కడనే తేలవాలి. ఊరికిపోవడం కర్తవ్యం అనుకొన్నాడు.

ఈవిధంగా ఆలోచిస్తుండగా బుచ్చిజమీందారుగారికి కొంచెంకొంచెం ప్రపంచజ్ఞానోదయం అయింది. అన్నయ్యగారు సన్యాసంపుచ్చుకొంటే, అందులోనూ పెండ్లిచేసుకోకుండానే పుచ్చుకొంటే, తనకే మేలుగా?

లటాలున బుచ్చిజమీందారుగారు వెనుకకుతిరిగి అయిదునిమిషాలలో పెట్టెబేడాసర్దుకొని రైలుస్టేషనుకు రిక్షాలో పోయినారు.

2

బుచ్చిజమీందారుగారు రైలుదిగేసరికి కారుడ్రైవరు వంగివంగి దండాలుపెట్టి చేతిలో తోలుసంచితీసుకొన్నాడు. "దయచెయ్యండి మాప్రెభో, దయచెయ్యండి మాప్రెభో" అంటూ దారిచూపుతూ కారుదగ్గరకు తీసుకొనిపోయి, క్లిక్కుమని తలుపు తీసి బుచ్చిజమీందారుగారు ఎక్కగానే పంచి పక్కన పెట్టి క్లిక్కుమని తలుపువేసి, క్లిక్కుమని ముందుసీటుతలుపు తీసి, తాను ఎక్కినాడు. టప్, క్లిక్...భర్-ర్-ర్-ర్ కారు పోతూంది వెనుక ధూళిమేఘం లేవదీసి నడిచివచ్చేవారిని కప్పివేస్తూ. అధికారంలోకివచ్చిన బుచ్చిజమీందారు కాబట్టేన్నీ, అసాధారణపరిస్థితులలో ఉన్నాడుకాబట్టేన్నీ, అందరికండ్లూ తనమీదనే ఉన్నాయి. అది గమనించి కండ్లు వాల్చుకొని ఆలోచనలో మునిగిపోయినారు. ఊరుదాటి మూడుకోసులు పోయి 'శాంతిసదనం' ప్రాకారంప్రవేశించి కారు నిల్చేవరకూ కన్నులు తెరవలేదు; తలఎత్తలేదు.

వరండాలో కృష్ణాజినంమీద అన్నయ్యగారు కాషాయవస్త్రాలు వేసుకొని కూర్చొని, కుడిఎడమలఉన్నపుస్తకాలను చూస్తూఉన్నారు, ముందర తెరచిఉన్నపుస్తకంలో కాగితంమీద వేలుపెట్టిఉన్నారు. ముందు వరండానిండా జనంకూర్చొని కారునిలువడం, అందులో బుచ్చిజమీందారు ఉండడం చూచి గుసగుసలు పోతున్నారు.

క్లిక్-డ్రైవరు దిగినాడు. క్లిక్-వెనుకసీటు తలుపు తీసినాడు. బుచ్చిజమీందారుగారు దిగినారు. టప్-క్లిక్...టప్-క్లిక్...భర్ర్ర్...ర్ర్ర్...కారు షెడ్డులోకి పోయింది.

బుచ్చిజమీందారుగారు పోయి అన్నయ్యగారి దగ్గరగా నిలువబడి నమస్కారం చేసి ఆశీర్వాదం శిరసా అందుకొని, వారు చూపిన చోట కూర్చోడానికి వంగుతూ సభికులు అందరూ చేసే నమస్కారాలనూ, ఆశీర్వాదాలనూ, మందహాసాలనూ అందుకొన్నారు. అంతట అన్నయ్యగారు ఉపన్యాసం ప్రారంభించారు. టాల్‌స్టాయి, ఫ్రాయిడు, రస్కిను, లాస్కీ, రస్సెలు, క్రీస్తు, బుద్ధుడు, కృష్ణుడు, జనకుడూ అని రకరకాల వేదాంతుల పేర్లూ తారుమారుగా, తలక్రిందులుగా, ముందు వెనుకలులేకుండా దొర్లుతున్నవి.

౩

శరీరానికి రక్తప్రసరణము ఎటువంటిదో సంఘానికి ధనప్రసరణము అటువంటిది: రక్తం సమానంగా అన్ని భాగాలకూ ప్రవహించకుండా ఉంటే వెంటనే మనిషికి రోగం ఎల్లసిద్ధమో అదేరీతిగా ధనం ఎక్కడోగాని నిలువ అయినట్లయితే సంఘానికి జాడ్యం తటస్థిస్తుంది; ధనం ఎక్కడకానీ ఎచ్చుతక్కువలు లేకుండా నిలుకడలేకుండా ప్రసరిస్తూ ఉండవాలి—ఇదీ అన్నయ్యగారి ఉపన్యాసధోరణి. దానిలోపడి బుచ్చిజమీందారుగారు తమ స్వార్థపరత్వాన్ని మరచారు; అన్నయ్యగారిపట్ల భక్తిభావం వహించారు. ఎందుకంటే, ఈకాలంయువకులు పాశ్చాత్య సాంఘికశాస్త్ర గ్రంథాలను చదువుతారు; మెచ్చుకొంటారు అంతేకాని పాశ్చాత్యులవలె ఆచరణలో పెట్టరు. ఈ భావాలకూ ఆచరణకూ కలవిరుద్ధానికి కారణం అడిగితే, పాశ్చాత్య భావాలను అట్లనే మనం ఆచరణలో పెట్టడం ప్రమాదకరం; వాటిని మననాగరకతకు తగినట్టుగా మార్చవాలి అంటారు. ఈకొత్తభావాలు పాశ్చాత్యులలో పుట్టినప్పుడు వారి నాగరకతకు తగినట్టుగా పుట్టాయికాబోలు! పోనీ, అట్లాగే మార్చరాదా అంటే, 'అక్కడనే ఉందిచిక్కు', అంటారు; సంఘం తమతోపాటు రాదు అంటారు. ఇది అర్థంలేని జవాబు అనుకోరు. కొత్త సిద్ధాంతం లేవదీసిన మనిషికీ సంఘానికీ ఎప్పుడు కానీ ఏదేశంలో కానీ విరోధమే: కాని ఆ మనిషిపట్టుదలా, కార్యదీక్షా మొదలయినవాటినిపట్టి ప్రజలు మొదటతోటే రాకపోయినా క్రమేణా తనదారినే తొక్కుతారు. ఈ మాత్రం ఆమాత్రం చరిత్రజ్ఞానం కలిగితే ఈ రహస్యం తెలియకపోదు. ఇది తెలిసికూడా మనయువకులు ఎందుకు దారి తీయరు?

ఈ ఆలోచనలు బుచ్చిజమీందారు మనస్సులో పుట్టి, సంఘవిముక్తికి తాను ఏమి చెయ్యడమా అనేసమస్యలో కొంతకాలం కిందనే దింపినవి. మనయువకులు మొత్తంమీద శారీరకంగాను మానసికంగాను సోమరులు కాబట్టి మనసంఘం వెనుకపడిఉంది. తాను కూడా ఆసోమరిజట్టులో కలియడమా? కూడదు. చదువు పూర్తికాగానే తానొకసంఘం లేవదీసి, నూతనసిద్ధాంతాలను ఆచరణలోకి తెచ్చేదారులు వెదకవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాడు. అందు కనబోటివారే పూనుకోవాలి. ఎందుకంటే, కొత్తభావాలు పాతబుద్ధులకు విరోధంగాఉంటాయి కాబట్టి; ఆకొత్తభావాలను లేవదీసినమనిషి పేదవాడయితే సంఘం వాడిని చంపుకొనితింటుంది; ఆమనిషి ధనికుడేఅయ్యెవా, ఊరుకొంటుంది; అనుకరిస్తుంది.

ఇప్పుడు అన్నయ్యగారు తనకంటే ముందుగా మార్గదర్శకులైనారు. మరిన్ని మనవారు మతవిషయికమాధ్యంలో మునిగి ఉన్నప్పుడు పాశ్చాత్యసాంఘికసిద్ధాంతాలను ఆ స్వరూపంతోనే మనదేశంలో దించితే కార్యసిద్ధి కాదని కాబోలు తాను సన్యాసి అయి వాటిని బోధిస్తున్నారు. తీపిలోపొదిపిన చేదుమందువిధంగా పనిచేస్తున్నారు. తమ్ముడుగారికి ఆనందం అయింది; సంఘవిముక్తి దృష్టిగోచరం అయినట్లుఉంది.

బుచ్చిజమీందారుగారు ఈ భావప్రపంచంలో పడిపోతున్నారు. అన్నయ్యగారి ఉపన్యాసం మనస్సుకు పట్టడంలేదు. పట్టవలసిన అవసరంమాత్రం ఏమిఉన్నది? సరి అయిన దారిలోపెట్టి కదిలించి నెట్టివిడిస్తే, చురుకైనబుద్ధి సరిగాచేపనిచేసి నిలువక గమ్యస్థానం చేరుతుంది.

అన్నయ్యగారు ఉపన్యాసంచాలించి, దగ్గరఉన్న దరిద్రదేవతామూర్తులకు రూపాయల నోట్లు పంచిపెట్టారు. ఈ పంపకం తమ్ముడుగారికి ఒక తాపువలె తోచింది. పాశ్చాత్య సాంఘికవేదాంతులు ఈ ముష్టిమార్గం చూపించలేదే సంఘవిముక్తికి! దీనివల్ల సోమరితనం ముదురుతుందే కాని, సంఘజాడ్యానికి ఇది చికిత్సకాదే! పాశ్చాత్యభావాలను మన నాగరకతకు తగినట్లు మార్చడమా ఇది, మన పాతముష్టిమార్గమే కాని? ఇచ్చేవారికి డంబం లేకపోయినా చేసినపాపాలుపోయి పుణ్యం రావాలి అనేస్వార్థపరత్వం: పుచ్చుకొనేవారి నోళ్లలో తెచ్చిపెట్టుకొన్న స్తోత్రపాఠాలు, మనసులో అసూయ, ఫలం ఆత్మగౌరవహానీ, సోమరితనం— ఇదీ మనదానాలలో తత్వం. దీనివల్ల దేశం బాగుపడుతుందా? ప్రతిమనిషికీ చేతనైనపని చూపించి, చేసిన పనికి డబ్బుఇస్తే, ఆ మనిషికి ఆత్మగౌరవం పోదు, సంఘానికి భాగ్యం అబ్బుతుంది, లోకకల్యాణం కలుగుతుంది. ఈ సత్యం అన్నయ్యగారికి ఎందుకు తోచలేదు? ఆ రస్సెలు, అలాస్కీ అటాల్స్టాయి, ఆ మార్క్స్— వారి పేర్లుమాత్రం వచ్చినట్లు ఉన్నదేకాని వారి తత్త్వం బోధపడినట్టు కనబడలేదే!

తమ్ముడుగారికి ఏమీ తోచలేదు. పరిపరి విధాల ఆలోచిస్తున్నారు. ఉపన్యాసం విన డానికి వచ్చినవారంతా పోయినారు. అన్నయ్యగారు ఇంటిలోపలికి పోయి ఒక సంచి చేతపట్టుకొని బయలుదేరినారు. తనకు ఏమీ తోచక తమ్ముడుగారు గదిలోపలికిపోయి వాలుకుర్చీలో చేరబడ్డారు.

౪

వాలుకుర్చీలో నిద్రపోతున్న బుచ్చిజమీందారుగారిని అచ్చయ్యమ్మ వచ్చి లేపింది. అచ్చయ్యమ్మకు అన్నదమ్ములు ఇద్దరిపట్లా స్వతంత్రమే. వారి తల్లి పోయినప్పటినుంచీ అంతకుముందు దాదిగా ఉన్న అచ్చయ్యమ్మ తల్లిస్థానం తీసుకొని తల్లిని మరపించింది. మాతృస్థానం దాసిస్థానం వీటికి నడుమ అధికారం పూని, పనులను అన్నిటినీ దాదివలె చేస్తూ, అన్నదమ్ముల సౌకర్యాలూ వ్యవహారాలూ అన్నీ తల్లి అధికారంతో దిద్దుతూ ఉంటుంది. వీరి తండ్రిహయాంలోనే ఏకారణంచేతనో అచ్చయ్యమ్మ చాలా అధికారం సంపాయించింది. తండ్రి పోయినతర్వాత అన్నదమ్ములు ఇద్దరూ అచ్చయ్యమ్మ మాటఅంటే గౌరవిస్తున్నారు. తనమాటమీద గురుత్వం ఉందికదా అని అచ్చయ్యమ్మ వీరినెత్తిన ఎక్కలేదు. కాబట్టి అన్నివ్యవహారాలూ అచ్చయ్యమ్మచేతిమీదనే నడుస్తున్నవి.

పెద్దజమీందారుగారు పెద్దవారైనందువల్ల వారిపట్ల దాసిగానే ఉంటుంటుంచిటి

అనుకొన్నది అచ్చయ్యమ్మ. బుచ్చిజమీందారుగారిపట్ల అట్లాలేదు, వారు చిన్నవారు కాబట్టి తాను వారిని పెంచినది కాబట్టి కొద్దిగా అధికారం చెలాయిస్తూవుంది. ఇప్పుడు దగ్గరకువచ్చి నిలువడం, బుచ్చిబాబుగారూ అని పిలువడం, 'మీరు' అని సగౌరవంగా బహువచనప్రయోగం చేయడం - ఈపాటిలో ఉంచుకొన్నది తన అధికారాన్ని.

'బుచ్చిబాబూ, బుచ్చిబాబూ' అనిరెండు మార్లు అచ్చయ్యమ్మ మెల్లిగా పిల్చేసరికి బుచ్చిజమీందారుగారు నిద్రనుంచి లేచారు "ఊఁ...అచ్చయ్యా..." అన్నారు. బుచ్చిబాబూ ముందులేచి స్నానంచేసి చలువబట్టలు కట్టుకొని భోజనంచెయ్యండి తర్వాతమాట్లాడవచ్చు," అన్నది అచ్చయ్యమ్మ. వారులేచి కోటూచొక్కా విప్పి వంకీలకు తగిలించే లోపల అచ్చయ్యమ్మ రెండు చలువకుండు గుడ్డలనూ సబ్బుపెట్టెనూ తెచ్చియిచ్చి "తలకు చమురుపెట్టుకోండి బాబూ, రాముడు అంటుతాడు, రైలుప్రయాణం ఏంతోవేడి... నేను లోపల చూడవలసినపనులు ఉన్నవి." అని చెప్పి అచ్చయ్యమ్మ పోయింది.

✻

బుచ్చిజమీందారుగారు భోజనం చేస్తున్నారు. అచ్చయ్యమ్మ వట్టివేళ్లవిసనకర్రతో విసరుతూఉంది.

బు. జ: అచ్చయ్యా, అన్నయ్యగారు ఎక్కడికిపోయినారు ?

అచ్చ: ఇక్కడే నోట్లపంచేరం అయిపోయింది, ఇంక ఊళ్లోకావాలి ఇంటింటా పేదలకు. ఈపద్ధతిమీద జమీందారీ ఎన్నాళ్లు ఉంటుంది ? పోనీ ప్రజలదరిద్రం తొలగిపోతే జమీందారీ ఉన్నా ఒకటే లేకున్నా ఒకటే అనుకొందాం అంటే, ఆదరిద్రం కుక్కతోక వంటిది. పెట్టుకున్నన్నినాళ్లూ కూర్చొని తింటారు. ఆ మర్నాడే యథాప్రకారసిద్ధ రస్తు. ఈ పిచ్చిని ఏమిఅవడం, బుచ్చిబాబూ!

బు. జ: అన్నయ్యగారు ఇట్లు ఎందుకు చేసినారు అచ్చయ్యా ? సన్యాసం తీసుకొనే పాటి వైరాగ్యం కలవారుగా ఎన్నడూ తోచనేలేదుకదా ?

అ:—ఇది పరమరహస్యం, చెప్పడానికే ఇష్టంలేదు, కాని,

బు.జ: —ఆఁ!......కపటసన్యాసమా?

అ:—రామరామ! దీనివల్ల ఏదోసాధింతాను అని లేనేలేదు. ప్రపంచంలో పాపం అని ఒకటి ఉన్నది అనీ, సన్యాసం, భగవద్ధ్యానం, ఈవి వీటివల్ల ఆపాపం పోతుంద అనీ భావం.

బు.జ:—అచ్చయ్యా, నిజమా ఇది?

అ:—ఇందులో రహస్యం నాకూ తెలిసేది కాదు. కాని దైవికంగా అస్థలానికి మరెవ్వరూ పోకముందు నేను పోవడం తటస్థించింది, మర్మం తెలిసింది. ఈ వ్యవహారాలలో తలపండిపోయినదాన్ని కాబట్టి రహస్యం ఇంతైనా పైకిరానియ్యకుండా ఎక్కడిది అక్కడ అణిచివేసినాను. నేను కాకపోయినా, అక్కడికి మరెవ్వరైనా నాకంటే ముందుపోయి ఉండినా ఏమిఅయి ఉండునో కదా!

బు. జ:—రహస్యం ఏమిటి? చెప్పు, అచ్చయ్యా.

అ:—అన్నయ్యగారు పెద్దవారు అయినారు. నేనూ ఇప్పుడు ఎప్పటి అచ్చయ్యను కానుకదా వారితో ఏవిషయంగానీ స్వతంత్రించి మాట్లాడడానికి?

బు. జ: ఈ చాటభారతం ఏమిటి, అచ్చయ్యా ?

అ: నాతో మాటమాత్రం సూచనగానైనా అనిఉంటే, ఏమిచేసిఉందునో కదా! తమచేతిలోకి తీసికొని అన్నివిధాలా చెరిచివేశారు.

బు. జ: విషయంఏమిటి ?

అ: ఈమధ్య అన్నయ్యగారు మాలపిల్లలకు ఒకబడి పెట్టించారు. అందులో జాను అని ఒకక్రైస్తవుడు అయ్యవారు: లేపలేపలాడుతూ, సన్నగా, పొడుగుగా, చామనచాయగాఉండేవాడు, మంచితెలివికలవాడు. కొంచెంకాలంలోనే అతనితత్వం అందరికీ బాగాతెలిసింది; క్రైస్తవుడుఅయినా, దేశం అనీ దేశమాతసేవఅనీ తాపత్రయపడేవాడు కాని, ప్రభుత్వంపక్క మాట్లాడేవాడుకాదు. మతవిషయాలలో మిషనువారికీ జానుకూ అభిప్రాయభేదాలువచ్చి జాను ఎదురుతిరిగాడు. ఇండియాలో అనేకమతాలు ప్రబలిఉండి ప్రజలను కక్షలుగా చీల్చి వైషమ్యం ఏర్పడకుండా చేస్తున్నాయి అనిచెప్పేకారలు ఉండేమతాలకు పైగా క్రైస్తవమతం ఒకటి తెచ్చి పెట్టడం ఎందుకు ? అన్నాడు. అంతట ఊరుకోక ఇండియాలో ఉండే అన్నిమతాలూ వాటితోబాటు క్రైస్తవమతమూ రూపుమాసిపోతేనే కాని ఇండియాకూ, ప్రపంచానికి ముక్తిలేదన్నాడు. మిషనువారికి కోపం వచ్చింది. దానితో జానుకు విద్యాసహాయం చెయ్యడం మానారు. ఇటువంటి వాటికి జాను జడిసేవాడు కాడు. మిషను వారి సహాయం నిలిచి తన చదువు పోయినా ఒప్పుకొన్నాడు కాని సత్యం చెప్పక తప్పదు అన్నాడు.

ఇటువంటివాడు జాను. అసలు మిక్కిలి పేదవాడు, ఉండడానికి ఇల్లుకూడా లేదు. ఇక బతకడం ఎట్లా ?

ఇట్లా ఉండగా అన్నయ్యగారు బడి పెట్టించడం, అందులో జాను అయ్యవారు కావడం.

బు. జ: అయితే ?

అ : ఈజానకు సుగుణమణి అని భార్య. వీరు మాలలో మాదిగలో అయివుండి క్రైస్తవులు అయినారు అనే అభిప్రాయంతో మీరు ఉంటే, సుగుణమణి మంచి సొగసరి అని నేను ఎంత చెప్పినా నమ్మరు. కాని అట్లు కాదు. వారి పెద్దలు మరేకులంవారో అయిఉండాలి.

బు.జ: సుగుణమణి భూలోకసుందరి అని చెప్పినా ఒప్పుకొన్నాను. కథ చెప్పమ్మా.

అ: జాను ఇక్కడ అయ్యవారు అయిన మీదట సుగుణమణి జానుదగ్గరకు వచ్చింది. ఆమె ఎంతో గారాబంగా పెరిగిందిగా కనబడేది. ఆ నాజూకైన దేహం, ఆ సౌకుమార్యం చూస్తే. ఇటువంటి సుగుణమణి ఈ యిల్లూ వాకిలీలేని జానును ఎట్లా పెండ్లిచేసు

కొన్నదా? అని నాకు సందేహం ఉంటూ ఉండేది.

బ. జ: ప్రేమవివాహంలే. తర్వాత?

అ: క్రైస్తవులు కదా? సుగుణమణి పైకివచ్చినట్టు కానీ, ఎక్కువ మాటకారి అయినట్టు కానీ కనబడేది కాదు. జాను బడి నుంచివచ్చి ఏటినుంచి మంచినీళ్లు మోసుకొని వచ్చి ఇచ్చేవాడు. ఇంట్లో వాడుకనీళ్లు అయినా తాను చేదిపోసేవాడేకాని సుగుణమణిని చేదనిచ్చేవాడు కాడు. ఈ మాత్రం ఆ మాత్రం కాయకష్టం కలపని ఏదికానీ జానే చేసేవాడు. సాయంత్రం భార్యాభర్తలు ఏటిగట్టున షికారు వెళ్ళేవారు. సుగుణమణి పట్ల జానుకు ఉండే ఆ ప్రేమ, ఆదయ, ఆమృదుత్వం, ఆశ్రద్ధ నేను మరెక్కడా చూడ లేదు, బాబూ.

బ: జ: ప్రేమవివాహంలో ఉండే విశేషమే అది. మనలో పెండ్లాం అంటే కూలి దీనీ సానిదీనీ. ప్రేమబంధంవల్ల ఏర్పడ్డ దాంపత్యంలో క్రూరత్వానికి చోటుఎక్కడిది?

అ:—ఈ విధంగా జోడుపిట్టలవలె ఉండే వారు జానూ సుగుణమణీ. వీరినడుమ మరొక మనిషికి స్థానం లేదుకదా?

బ. జ: ఉండరాదు సాధారణంగా.

అ:—ఒకనాడు నేను పైకిపోయి ఆపక్కగా వస్తూ అన్నయ్యగారిని వాండ్లసాల ముందర చూచి నాకండ్లను నేను నమ్మలేక పోయాను. జాను బడిలో ఉండడం చూచే వచ్చాను. సుగుణమణి ఒక్కతే ఉంది సాలలో. అన్నయ్యగారు బడితనిఖీకి వెళ్లడానికి వాండ్లసాలమీదుగా పోవక్కరలేదు. అనుమానం కలిగింది.

బ. జ:—నిజమే?

అ:—వినండి బాబూ. ఇట్ల కాచి ఉండగా మరిరెండుసార్లు జాను సాలలో లేనప్పుడు అన్నయ్యగారిని అక్కడ చూచాను. సత్యం తేలింది అనుకొన్నాను. సుగుణమణి జానును మోసంచేస్తూ ఉంది అనుకొన్నాను. రాజును చూచినకంట మొగుణ్ణిమాస్తే మొట్ట బుద్ధి పుడుతుందికదా? కాని నాకు ఒకటే అర్థంఅయ్యేదికాదు. ఇంతఅనుకూలంగా ప్రేమవ్యవహారం నడుస్తూఉంటే అన్నయ్యగారి ముఖంలో విడువకుండా విచారం కమ్ముకుండడం ఎందుకో అని నాలో నేను ఊహచెయ్యడంమొదలుపెట్టాను. తమకు జాను అడ్డంఅని ఏమైనాఉందునా? అట్ల అయితే కార్యసాధకులలక్షణం విచారంకాదే! మర్మం కనుక్కొని మార్గంచెప్పనా అంటే పెదవికదల్చడం ఎట్ల? నాతోకూడా ఆలోచించడానికి ఇష్టంలేక వారికివారే సొంతంగా వ్యవహారం నడుపుకొంటున్నారు కదా, నేను ఎట్లకదిలించేది? ఆలస్యంమీద అన్నీ బయట పడతాయి కనిపెట్టిఉంటే అనుకొన్నాను.

వారితో మాట్లాడడంఅంటే కష్టం కాని, పైనుంచి అంతాకనిపెట్టుతూ చిక్కులు రాకుండా చెయ్యవచ్చుకదూ?

బ. జ: అచ్చయ్యా! అచ్చయ్యా!!

అ: అందుకోసం అని వారు ఆసాలపక్కగాపోయినది కనిపెట్టి నేను బడిపక్కగా పోయేదాన్ని జానును కనిపెట్టడానికి.

బ. జ: అచ్చయ్యా!

అ: జాను బడిలోనేఉండేవాడు వేళతప్పకుండా ప్రతిదినమూనూ. ఇన్నాళ్లు జానుకంట పడకుండా అతడిచెవికి రాకుండా వ్యవహారం నడుస్తూఉందా? అది సాధ్యమా? అని అనుమానం కలిగింది. తెలిసినవాళ్లంతా పెండ్లాలను చంపుతున్నారా? చంపగలరా? తమకు తెలేవట్టు తప్పకొంటారే కాని; అని అనుభవాన్నిపట్టి ఆలోచించి నాలో నేను సమాధానపడ్డాను.

బ. జ: తర్వాత?

అ: ఇట్లఉండగా ఒకనాడు నేను కనిపెట్టడానికి పోయేటప్పటికి జాను బడిలో లేడు. గుండె గుభేలుమంది. వాండ్లసాలపక్క నడిచాను. వాకిట అన్నయ్యగారు నిలిచి ఉన్నారు. ఇక నేను ఎట్లపొయ్యేది?దూరాన మాటిఉండి చూస్తున్నాను. కొంతసేపటికి సుగుణమణి వాకిటికి వచ్చి అన్నయ్యగారికి నమస్కారంచేసి వారిముఖంలో నిలుకడగా తేరిపార జూచింది. ఏమన్నా మాట్లాడుకొన్నారేమో కాని నాకు దూరాన వినబడలేదు. ఏమనిఉంటుంది? మొగుడు లోపల ఉన్నాడు, సమయంకాదు అని చెప్పి ఉంటుంది. అన్నయ్యగారు తలవంచుకొని మహలుకు వచ్చారు.

ఇక ఇదేరంగం ప్రతిదినమూనూ. ఒకవారంగడచింది. అన్నయ్యగారిని ప్రతిదినమూ అక్కడనే అట్లనే చూచేదాన్ని. వ్యవహారం ఫలించిందా అనుకొన్నాను. కాని నోరు ఎత్తను వీలులేదు కదా?

బడి కనిపెట్టాను. మాలపల్లె పిల్లకాయలు బడికి రావడంలేదు, అయ్యవారు బడితీయడంలేదు. పాలకుపెళ్లి అడిగితే "దాసీది అధికారం చలాయిస్తూ ఉంది" అంటారేమో! అందులో నా అనుమానమే నిజం అయితే సుగుణమణికికూడా నేను దాసీనే కదా? ఈ స్థితిలో వారిని అడగడానికి వీలులేక మాలపల్లెపక్క పోయి విచారించగా 'అయ్యవారికి చాలా జబ్బుచేసింది, అందువల్ల బడిలేదు' అన్నారు. సత్యం తెలిసింది. ఎంత ఇది అయినా లోకంకోసం వేషంవెయ్యాలి కాబట్టి మొగుడు అంత జబ్బుతో ఉండగా విడిచిపెట్టి ఎక్కడికైనా రావడం ఎట్ల? సాధ్యం కాదు అని ఆ సుగుణమణి నమస్కారానికి అర్థం.

బ. జ: కానీ అచ్చయ్యా.

అ: వినండిబాబూ, తొందరలేదు. అన్నయ్యగారు రాత్రి తొమ్మిది పదిగంటలకుగాని రారులేండి. నాకు ఆలోచనలు పరిపరి విధాల పోయినాయి. అంత జబ్బు చేస్తే వైద్యుణ్ణి పిలిపించడం మందు ఇప్పించడం లేకు ఏమి? మొగుడిమీద ప్రేమకల పెండ్లాం ముందు ఆపని చేస్తుంది. జాను బతకవలెనని ఉంటే అన్నయ్యగారే మందు ఇప్పిస్తారు......అంత బాగున్న జానుకు అసలు రోగం ఏమిటి? ఇందులో ఏమీ మర్మం లేదుకదా?

బ.జ: అచ్చయ్యా! అచ్చయ్యా!!

అ: ఇట్ల నాలో నేను మదనపడుతూ ఉండగా ఒకవారం గడిచింది. ఒకదినం అన్నయ్యగారు సాలవాకిటికి వచ్చి తమకు కనమస్కారం చేసిన సుగుణమణితోటికి ఒ

దంతపుపెట్టె ఇవ్వడం చూచాను. “కణోజా జాను ఆఖరు” అనుకొన్నాను. సుందు రోగం పుట్టించి అంతటు దీర్ఘరోగంవల్ల వచ్చిన చావు అనిపిస్తున్నారు అనుకొన్నాను. ......అన్నయ్యగారు వచ్చి అన్నపానాలు అన్నీ అయినమీదట నేను తెప తెప నాలుగు మెతుకులు నోట్లో వేసుకొని ఆసాలకు పోయాను.

బు. జ: తొందరగా చెప్పు.

అ: సాలతలుపు లోపలికి తోసి చూ?గా జానూ సుగుణమణీ ఒకపక్కమీద పండుకొనిఉన్నారు. సుగుణమణి జానుమీద చెయ్యివేసి కౌగిలించుకొని నిద్రపోతూఉంది. కలక్కుమన్నట్లు సందేహం కలిగింది. ఇష్టంలేనిసుగుణమణి జాను మేలుకొని ఉన్నప్పుడు ఎంతకపటప్రేమచూపినా, నిద్రపోతున్నప్పుడు పైనచెయ్యివేసుకొని పండుకొంటుందా? కాని ఈసందేహం నామనస్సులో స్పష్టంగా ఏర్పడలేదు. అటూఇటూచూడగా దంతపుపెట్టెకంటపడింది. సవ్వడిలేకుండా మునివేళ్లమీద నడిచి అది తీసుకొని కడపదగ్గరకువచ్చి తెరువగా, నూరురూపాయలనోట్లు కొన్నీ కండ్లు జిగజిగలాడించే కొత్తసవరలుకొన్నీ ఉన్నాయి. ఒకసవరకింద మడిచినతెల్లకాగితం ఉండింది. సవరఎత్తి కాగితం నాలుగు మడతలూ విప్పదుమకదా అన్నయ్యగారికి ఒక జాబు. ఆత్రంతో చదివాను.

బు. జ: నీ అనుమానాలూ సందేహాలూ మొదలుపెట్టక అందులోసంగతి తొందరగా చెప్పు.

అ: అందులో సంగతులు ఇవ్వి. ముందు సుగుణమణి తనచరిత్ర చెప్పింది. తాను స్కూల్ ఫైనలు దాకానే బడిచదువు చదువుకొన్నదట. కాని ఇంట్లో స్వయంకృషివల్ల చాలాదూరం పోయిందట. తల్లిదండ్రులు తనను ఒక బి. ఏ., బి. యల్. కు ఇచ్చి పెండ్లిచెయ్యడానికి నిశ్చయించుకొని ఎంత బలవంతపెట్టినా ఒప్పుకోలేదట. తాను బడిలోఉండగా సహపాఠి జాను కొన్ని ఏండ్లు స్నేహితుడుగా ఉండి వారిద్దరికీ ప్రేమోదయం అయిందట. ఒకరికొకరు ప్రేమప్రమాణాలు చేసుకొన్నారట. జాను పేదవాడు. అందువల్ల తానుకూడా స్కూలుఫైనలుతోటే బడిచదువు నిలిపినాడట. జాను ఇన్నియేండ్లూ తనయింటికి వచ్చేవాడట, బడి ముగించినమీదటకూడా అట్లే వస్తుండేవాడట. సుగుణమణి యింట్లో ఆమెతండ్రి పుస్తకాలు దండిగాఉండేవి. తెలివికలవాడు పుస్తకాలు వాడుకుంటే సుగుణమణితండ్రి కాదంటాడా? ఈ విధంగా స్వయంకృషివల్ల ఇద్దరూ ఇంటోఉన్నలైబ్రరీఅంతా చదివినారట.

జానుకు మిషనువారు ద్రవ్యం ఇచ్చి చదివించి ఉండవలసిందికాని క్రైస్తవమతం మీద జానుఇచ్చిన ఉపన్యాసాలు అడ్డం వచ్చినాయట. ఒక ఉపన్యాసంలో క్రైస్తవమతవ్యాపకాన్ని గురించి మాట్లాడుతూ “స్త్రీ, పానం, డబ్బు, ఈమూడూ క్రైస్తవమతాన్ని ప్రపంచంఅంతా వ్యాపింపజేసిన మిషనరీలు” అని జాను చెప్పేటప్పటికి మిషనరీలు మండిపడ్డారట. అందువల్ల ద్రవ్యసహాయం చెయ్యడం మానడమేకాకుండా, తమకు అధికారులతో ఉండే పలుకుబడివల్ల జానుకు ఎక్కడకూడా ఉద్యోగం పుట్టకుండా చేసినారట.

ఇటువంటివాడు జాను. అభిప్రాయాలను నిలబెట్టుకోడానికి అడివిలోనికైనా పోయాడుకాని, ప్రపంచంలో పైకిరావడానికని తన అభిప్రాయాలను విడిచిపెట్టడు; మాటుపరచడు. ఇటువంటిజాను, నిర్మలమైన పవిత్రమైన మనస్సుకలజాను, ధైర్యానికి ఉనికిపట్టయినజాను సుగుణమణికి పూర్తిగా హృదయాన్ని ఇచ్చాడు; సుగుణమణి ఆజాను చేతులో తనహృదయాన్ని ఉంచింది; కేవలం పశుకామం ప్రేరేపించగా తనను కోరినవాడు కాడట. కొన్నియేండ్లు ఒకరి హృదయం ఒకరికి పూర్తిగా తెలిసి ఏర్పడ్డ ప్రేమవల్ల కోరినాడట; సుగుణమణి తల్లిదండ్రులు ఎంతకాలానికైనా సమ్మతించనీ,అంతవరకూ వేచిఉంటానన్నాడట; సమ్మతించకపోతే సుగుణమణిని ప్రేమిస్తూనే ఈ ప్రపంచయాత్ర ఒంటరిగా గడపుతానన్నాడు కాని ఇంకొకరికి తన హృదయాన్ని ఇయ్యలేనన్నాడు. అంతేకాని, ఎన్నిమార్లో అవకాశాలు తటస్థించినా హద్దుదాటి అడుగుపెట్టలేదట. ఇటువంటిజాను తనను ప్రేమించినవాడు. ఇటువంటివాడిని కాని ఎవర్ని పెండ్లిచేసుకొమ్మని పెద్దలు బలవంత పెడుతున్నారు? పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలు చేస్తున్నవారినీ, చెయ్యబోయేవారినీ, జాడ్యంలాగున పెరుగుతున్న ధనంకలవారినీ, విద్యాధికులనూ. వీరు ఒకరు ఎన్ని వేలుఇస్తావు అనేవారు;ఒకరు ఎంతవరకూ చదివిస్తావు అనేవారు. మరీ పిల్ల లేనివారు కొందరు పిల్లను ఎప్పుడు కాపరానికి పంపుతావు అనేవారు—. ఈవిధంగా తననూ తన హృదయాన్నీ, శీలాన్నీ ఎరిగి వాటికోసం కాకుండా తన డబ్బుకోసం, తన డబ్బుతో చదువుకొని పెద్దవారు కావడంకోసం, చేతకాని పెద్దమ్మలు కాబట్టి తనడబ్బు తినడంకోసం, తమ వంశంలో గౌరవంలేదు కాబట్టి ఈ సంబంధంవల్లనైనా కొంచెం ప్రతిష్ఠ సంపాయించడంకోసం, అందగత్తె అయిన తనతో తొందరగా కలిసి కామం తీర్చుకోవడంకోసం చూచేవారు అందరూ. తన డబ్బు శాశ్వతం కాదు. నిన్నటి లక్షాధికార్లు నేటి భిక్షాధికార్లు. తన అందం శాశ్వతం కాదు; తనతో చదువుకొంటూ ఉన్న పిల్లలు అప్పుడే తాను అట్లఉండగానే ఒకటి రెండు కాన్పులతో ముసలమ్మలు అయి సౌందర్యం చెడినందువల్ల మొగుళ్లను తమచేతులలో ఉంచుకోలేకపోతున్నారు. శాశ్వతంగా ఉండేది ఒక్కహృదయం. ఆ హృదయం ఎవరిని ఆకర్షించిందో, ఎవరిచేత ఆకర్షించబడిందో వాడిని, ఆ జానునుతప్ప ఇంకొకణ్ణి పెండ్లిచేసుకోను అని పట్టుపట్టింది సుగుణమణి. ఏండ్లుగడచినా జాను తన ప్రమాణం తప్పలేదు.

తుదకు విధిలేక చావబోతూ సుగుణమణి తల్లిదండ్రులు జానును పిలిపించి, అతనిచేతులలో కూతురిచేతులను పెట్టి ఆశీర్వదించి ప్రాణాలు విడిచారు. ఈ వధూవరులు ఏ ఛర్చికీవెళ్ళి బూటకపు పెండ్లితంతు నడుపుకోలేదు. అనురాగం లేకుంటే ఈ ఛర్చి అనురాగాన్ని హృదయాలలో పుట్టిస్తుందా?

అది ఉంటే దీనితో అవసరమా? ఏదీలేదు అనుకొని ఆ ప్రస్తావన ఎత్తుకోకుండా దాంపత్యం వహించారు.

బు. జ: నిమ్న కథచెప్పమనాళీ, అచ్చయ్యా!

అ: ఆజాబు చాలా పెద్దది, బాబుగారూ. సుగుణమణి ఇంతవివయమూ వ్రాసింది. ఇంకా వినండి.

తండ్రి తనకొడుకులకు ఇచ్చి మిగులగా కొంతభాగం సుగుణమణికి ఇస్తానన్నాడట. అన్నదమ్ములు ఒప్పుకొన్నారట. కాని జాను వద్దు'అనిపట్టుపట్టాడట. డబ్బుతెస్తే మనదాంపత్యం కుదరదు అన్నాడట. పిల్లతల్లిదండ్రులు దమ్మిడీ ఇవ్వడంలేదు అంటే పిల్లను పెండ్లిచేసుకొనేవాండ్లు ఎందరుముందుకువస్తారు?అనిఅడిగింది సుగుణమణి అన్నయ్యగారిని. జానుసొంతంగా కష్టపడి పౌరుషంగా సంపాదించి తనప్రేమదేవతసుగుణమణికి కానుకగా సమర్పించదలచుకొన్నాడు జాను. జానుకు జీవనోపాధి ఏర్పడేదాకా పుట్టింటనే ఉండి అంతట జానుదగ్గరకు వచ్చింది సుగుణమణి.

సుగుణమణిని జాను పూలలోపెట్టి పూజించుకొన్నాడు. కలిసి చదువుకొంటూ, కలిసి ఆలోచించుకొంటూ, ముందుముందు చేయబోయే ం ఘిక సేవకు తయారుఅవుతున్నారు ఇద్దరూ.

ఈ భావ ప్రపంచంలో, ఈ భూలోకస్వర్గంలో జానూ సుగుణమణీ ఉండగా జమీందారుగారికన్ను సుగుణమణిమీద పడిందట.

బుచ్చిబాబుగారూ, నేను మొదట నా కంటపడిన వాటిని అట్లగే చెప్పతూ ఆయాపట్ల నాకు అప్పటికప్పుడు తోచిన సందేహాలనూ, కలిగిన అభిప్రాయాలనూ కూడా చెప్పాను. వాటిఅర్థం అదికానేకాదని నాకు తెలిసింది. సత్యానికీ ప్రపంచంలోనే అర్థాలకూ ఎంతదూరం ఉంటుందో ఇందులో కనిపెట్టండి. అన్నయ్యగారిసన్యాసం చూచి ఇప్పుడు ఈచుట్టుపక్కల అంతా వారిని భీష్ముడు, హనుమంతుడు, బుద్ధుడు, శంకరుడు అంటున్నారు. ఈప్రపంచం కండ్లలో పసిరికలు కమ్మినాయి. మంచి అంతా చెడ్డగానూ, చెడ్డ అంతా మంచిగానూ కనబడుతుందేకాని, మంచి మంచిగా చెడ్డ చెడ్డగా యథారూపంతో ఎన్నటికీ కనబడదుకదా?

బు. జ: మళ్లీ ధర్మమీమాంసలోకి దిగావు అచ్చయ్యా!

అ: అవును బాబూ నాకే మనస్సు తారుమారు అవుతూఉండే సామాన్యులమాట ఏమని చెప్పడం? అది అట్ల ఉంచండి.

బు. జ: నేను చెప్పడమూ అదే.

అ: అన్నయ్యగారు రోజూ సుగుణమణిని కలుసుకొనేవారట. మార్చిమార్చి ధనాశ చూపేవారట, పెండ్లాడుతాను అనేవారట, వేడుకొనేవారట, జానును వెక్కిరించేవారట, ఇక బతుకను అనేవారట. ఆద్యంతాలూ సుగుణమణి "ఇష్టంలేని మొగుడికి నన్ను బలవంతాన కట్టిపెట్టిఉంటే ఏమైనా చేసిఉండుతుకూడా నేమో; కాని నాహృదయం జానుహృదయంతో కలిపాను; ఇక ఇందులో ఇంకొకరికి ఏమీ చోటులేదు" అని చెప్పేదట; నమస్కారాలుచేసి ఆశవదలుకో మనేదట. ఇంతగా తానే పోరాడుతూఉందట కాని జానుతో పొరపాటున అయినా ఒక్కమాట అనలేదట. ఎందుకు అనలేదు అంటే, ఈ తలపులతో తన ఒక్క మనస్సూ చెడినది చాలక, జానుమనస్సుకు కూడా వేదన ఎందుకు?

బు. జ: కానీ, అచ్చయ్యా!

అ: తనలోతాను ఇంతా మింగి జానుపట్ల అకలంకపుప్పుంవలె ఉండింది.

జాను జబ్బునపడి తిరుగుమొగం పెట్టకుండా రోగం ముదురుతూ ఉంది. నెలజీతం ఏ నెలది ఆనెలకు అయిపోగా మిగులుబడిలేక ఈ జబ్బులో ఇబ్బంది అయిందట. ప్రేమవ్యవహారంలో సుగుణమణి విముఖత్వం చూపినందువల్ల కోపంవచ్చి జమీందారుగారు అప్పు ఇవ్వకుండా కోమటిని బందోబస్తు చేసినారట, అందువల్ల అంగడివాడు పథ్యానికైనా అప్పు ఇవ్వలేదట. నౌకరిచేసి తీర్చుకొంటాం,— నాలుగు రూపాయలన్నా అప్పు ఇయ్యండి అని వేడుకొంటే జమీందారుగారు నాప్రార్థనకు జవాబు ఏమి అన్నారట. ఊరు దూరం; ప్రాణభయంతో ఉన్న జానును విడిచిపెట్టిపోయి ఏఅమ్మనన్నా అడిగి తెచ్చుకొనడానికి వీలులేదు. అచ్చయ్యమ్మను అడుగుదామా అంటే అంగడివాడిని కట్టివేసిన జమీందారుగారు అచ్చయ్యమ్మను కట్టివేయలేరా? గతిలేక జమీందారుగారిపొలంలో పైరుకోసి తీయగా పడి ఉన్న వెన్నులు ఏరితెచ్చి గంజి కాచి పోస్తాము అని వెన్నులు ఏరుకోడానికి పోగా నౌకర్లు తరిమినారట. శతకోటి దరిద్రానికి అనంతకోటి ఉపాయాలు అన్నట్టు సాల చుట్టూ గడ్డి ఎండి ఉండగా ఆ గడ్డి గింజలను తీసి జావకాచి జాను గొంతులో పోసిందట. తనకు నీళ్లు తప్ప మరేమీ లేదట.

బు. జ:—దుఃఖం జాలి అనిలేకుండా ఎంతశాంతంగా చెబుతున్నావు అచ్చయ్యా ఈకథ?

అ:—జానుపోయినవిాదట ఈప్రపంచం ఎందుకు. ఎంతకన్నా ఒడబడి జానును బతికించి తనకల్యాణాన్ని జానుకు వెల్లడిచేసుకొని తాను ప్రాణాలువిడువవచ్చు అనుకొని, అన్నయ్యగారు రాత్రిపండుకొని ఉండగా కిటికీదగ్గరకు వచ్చి "ఒప్పుకొన్నాను, నాజానును బతికించండి" అన్నదట! మర్నాడు కరకర పొద్దుపొడిచేటప్పటికి అన్నయ్యగారు ఆదంతపుపెట్టెలో నోట్లూ సవరలూ తీసుకొనిపోయి సుగుణమణికి కానుకగాఇచ్చి, అంగటికివచ్చి పథ్యపువస్తువులు గంపకు పెట్టి పంపించారట. సుగుణమణి జావకాచి జాను గొంతులో పోయబోయ్యేటప్పటికి జానుకు ప్రాణం ...

బు. జ: అచ్చయ్యా! అచ్చయ్యా!! నీకల్పనా? నిజమా?

అ: సుగుణమణి ముఖంలో కండ్లలో తాను చూస్తూ జావ సుక్కైనా మింగకుండానే జాను ప్రాణాలు విడిచాడు. మనశ్శాంతికి భంగంలేకుండా జానుకు ప్రాణం పోయింది. ఇక తాను బతికిఉండడం ఎందుకు? తనకొ

బరాన్ని తాకవద్దు అని ఆఖరుసకోరుతూ ఇంత జాబు వ్రాసి దంతపుపెట్టెలో పెట్టి...

బు. జ: నమ్మనా ?

అ: ఈజాబు చదువుకొనడంలో నిద్రపోతున్నారు అనుకొన్నవారిని మరచినాను.

ఈఆఖరు వాక్యంతో మనసు కల్లోలపడింది. పోయిమాతును కదా ఇద్దరూ శవాలు. జాబు ఇదుగో తెస్తున్నా. (లోపలికి పోయింది.)

బు. జ: ఔరా! ఔరా!!...ఔరా!!!

అ: (వచ్చి జాబుఅందిచ్చి)ఇదుగో బాబూ, ఇది తీసుకొని నేను వచ్చాను. కొంతసేపటికి అలంకారం చేసుకొని అన్నయ్యగారు పోయి సాలలో చూచారు. మనస్సు వివశంఅయింది.

బు. జ: రామ, రామ.

మూ డు గీ తా లు

అనువాదకుడు: శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు

౧. బహిష్కృతుడు

సంజెపడి చీకటులు మూగుసమయమందు
దారిప్రక్క ఏకాకిగా కూరుచున్న
ఒకబహిష్కృతతేజస్వి నోరసికొనుచు
తొందరగ దాటిపోవుచుందురు జనాళి.

ఆజనుల్ తమదీప్తగేహమ్ము చేరి,
ప్రియకుటుంబముతోడ నివ్వె యవి పల్కు,
తీయతీయపల్కుల తరితీపులందు
సిలువవైచెద రలబహిష్కృతునిమాట.

కాని రాగబంధమ్ములు కదలిపోయి,
జీవయాత్ర కాశ్వాసాంత మావహిల్లి,
జరుగుకడముట్టిపో-సుహృద్వరుడయనుచు
వ్రాలుదురు వారు వెలిపడ్డవానిమీద.



౨. ప్రవాసులు

దేవతలు విచిత్రాకృతుల్ తీసికొనిరి :
పల్లెటూళ్లలో సూకరపాలకులుగ
కాని వారలమురికిమొగాలయందె
దివ్యతారకాస్నిగ్ధదీధితులు మెరయు.
వికలధూసరగగనవాటికలక్రింద
తప్పులయికూడ పూర్తిగా దాచలేరు
తమపతితదేవతావైభవము, స్వకీయ
దివ్యశోభ, కన్నులయందు దివిమదగ్ని.
మట్టిగోడలగుడిసెలమధ్య, రేల
ఇరికిపడియును వారికే ఎరుగరాక
రాజదండకిరీటధారణ మొనర్చి,
గద్దెనుండి గద్దియ కట్టకదలుచుంద్రు.



౩. తిరుగుబాటు

అల సూర్యుడనెడుఉజ్జ్వలదివ్యనౌక,
ఇటునే ప్రయాణించు ఈపాతదోనె
ఏకరహస్యాజ్ఞనే తేలిపోవు :
ఏకప్రవాహాననే ఈదులాడు.

నక్షత్రనౌకలుఁ, నాఆత్మనావ,
ఐంద్రజాలికపర్వతావళి దాటి,
దూరసముద్రవర్తులరేఖ దాటి
మూర్ఛిల్లు నౌకస్వచ్ఛముకురార్ణవమున.

రండి, మీనీళ్లువిప్పండి! చెప్పండి!
ఏసాహసికయాత్ర ఇది మేమొనర్తు
మేదేవనగరిసాధించుట కొరకొ ?
జన్మధామశ్యామసస్యవీథులకొ ?



[A. E. (the late George Russell) వ్రాసిన గీతాలకు అనువాదము.

విమర్శనము

స్వప్నానసూయ

[పద్యకావ్యము. గ్రంథకర్త: ఆకొండి రామమూర్తి, క్రౌను ౧/౮ సైజు, ౯౦ పుటలు. అచ్చుకూర్పు మెం. అందముగ నున్నవి. వలయువారు 'మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి, పల్లిపాలెము, కాకినాడ తాలూకా' అని వ్రాసినఁ బడయఁగలరు.]

సరసకవి యగు శ్రీ రామమూర్తిగారు వారి మిత్రుని కోరికపయి మహిళామణులకు నీతిని బోధించు నీ గ్రంథమును అయిదాశ్వాసములలో రచించిరి. వారి మిత్రులగు శ్రీ చందూరి నారాయణరావు శ్రేష్ఠిగారు కవిగారితో

'నా ప్రియధర్మపత్ని సుగు
 ణంబులుఁ, దచ్చరితాంశముల్ తదీ
య ప్రణయప్రకారములు
 నందును నందును సుప్పసుప్పనన్,
గ్రపపుఁబల్కులో యనఁగఁ
 గమ్మని తావులఁ గుమ్మరించుచున్
నీ ప్రతిభావిశేషముల
 నిగ్గులతో విలసిల్లఁగావలెన్.'

గీ. 'నీరచించుకృతి యుదారభావంబులు
 దెలుఁగునాట వెలయ స్త్రీల కెల్ల,
 నుచితధర్మసమితి నుగ్గడించుచు బోధ
 సేయవలయుఁ బుణ్యసిద్ధి గాఁగ.'

క. 'ఆకృతి సత్యంతమనో
 జ్ఞాకృతిగా ముద్రణమున వలరించి సుధీ
 లోకము మెచ్చఁగ వనితా
 లోకమున కమూల్యధర్మనియతినొసఁగెదన్'

అని గ్రంథరచనాపద్ధతిగూర్చి విన్నవించెను. 'కృతి రచింపఁబూని వీరొక్క నిరుపహతిస్థలంబున విశ్రమించి నిమీలితలోచనులై, యాలోచనైకాయత్తచిత్తులై యుండుటయు, నాసమయంబున నిద్దురపట్టుటయు, అనిదురయందలి స్వప్నమునం దిర్వురు పుణ్యవతులు గన్పడుటయు జరిగినది. స్వప్నమున— ఆ పుణ్యవతు లిర్వురికి జరిగినసంభాషణమునే కవిగారు కృతిగా రచించిరి. ఆపుణ్యవతులలో నొకరు శ్రీ నారాయణరావుగారి ధర్మపత్ని యగు అనసూయాతరుణి; మఱొకరు అత్రి మహాముని ధర్మపత్నియగు అనసూయా దేవి. అందుచే నీకృతికిఁ గృతికర్తలు 'స్వప్నానసూయ' అను నామముంచినట్లు కనఁబడుచున్నది.' అని 'పాలుగంటి'వారు 'పీఠిక'లోననిరి.

పరమపదించిన అనసూయ పుణ్యలోకమును చేరి అచటనున్న మహర్షులయు, పతివ్రతలయునుదంతమును, తా నున్న లోకపు సంగతిని, తనబంధువుల సమాచారమును తెలియనేఁక చేరువనున్న అనసూయాదేవిని—అత్రిమహర్షి భార్యను—సంగతిని దెలుపవలెనని ప్రార్థించినది; ఆమె బంధువులఁగూర్చి పరితపించు 'ననసూయ'కు జ్ఞానోపదేశము నొనరించి, మోహము నణంచి, ఆమెబందుగుల క్షేమోదంతమును తెలిపెను; మఱియు నామె 'అనసూయ' కోరికపయిని 'పరమపాతివ్రత్యశ్రీ విలసిల్లిన సతుల ప్రభావమ్ము'లఁ జెప్పి ఆమె నానందమగ్న నొనర్చినది. అవి సీత-ద్రౌపది అనసూయ అనుముగ్గురు ముత్తయిదువుల చరిత్రముల సంగ్రహములు!

ఇందలి కథాంశ మిది:

వైద్యమునందువలె రచనయందును సిద్ధహస్తులగు శ్రీ రామమూర్తిగారి కవితాపద్ధతిని విశేషించి పరిచయ మొనర్ప నక్కఱలేదు. మచ్చునకు ఉదాహృతపద్యములే చాలును.

శ్రీ రామమూర్తిగారు చమత్కారమగు పద్ధతిని కథ నారంభించి యుచితరీతిని పెంచి తమ నేర్పును వెల్లడించినారు. కాని అనసూయాదేవిచే స్వీయప్రభావమును చెప్పించుట ఔచితిని కొంత కోలుపోయినది. సీతా, ద్రౌపదుల చరిత్రల విన్నపిమ్మట అనసూయ అనసూయాదేవిని—

గీ. తనివిదీఱఁ బతివ్రతాధర్మసూక్ష్మ
 గతి యెఱింగించితివి జగద్ధితముగాఁగ,
 నట్టి పతివ్రతల మాహాత్మ్యసరణి
 యును నొకింత వచింపు మోజననీ! నాకు'

అని యడిగినది; కాని అనసూయాదేవిచరిత్రమునే చెప్ప వడుగలేదు. అట్లడుగకున్నను దేవి—

'ఇందుల కుదాహరణంబుగా మదీయానుభవంబున నున్న యొకానొక వృత్తాంతంబు నీ కెఱింగించెద నాలకింపుము' అని స్వీయచరిత్రమునే చెప్పినది. వే రెవరియుదంతమయిన నామెచేఁ జెప్పించినచో నెంతయును బాగుగ నుండెడిది.

బు. వేం. ర.

ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము

[పద్యకావ్యము, క్రౌను ౧/౮ సైజు. క్యాలికో బయిండు – నాలుగుసంపుటములు; మొదటి సంపుటము పు. ౭౨౦; రెండవ సంపుటము పు. ౭౩౬.; మూఁడవ సంపుటము పు. ౩౬౬; నాల్గవ సంపుటము పు. ౧౧౩.

మంచి కాగితము; చక్కని కూరుపు. గ్రంథకర్తలు: శ్రీ వేంకట రామకృష్ణకవులు, పిఠాపురాస్థానవిద్వాంసులు.]

'సంస్కృతాంధ్రభాషాప్రపంచమున నున్న కథల కన్నిటికిని' కథాసరిత్సాగరమే 'కన్నతల్లి.' సోమదేవకవి దీనిని సంస్కృతమున పద్యకథగా రచించెను. ఆతని గ్రంథమునకు మూలము 'భూతభాష'లో గుణాఢ్యకవిచే రచింపఁబడిన 'బృహత్కథ' యని ప్రతీతి. కాని యా గ్రంథ మిపు డనుపలబ్ధము.

కథాసరిత్సాగర మష్టాదశ 'లంబకా'త్మకము. లంబకములలోని యధ్యాయములు 'తరంగములు.' శ్రీ వేంకటరామకృష్ణకవుల ఆంధ్రీకరణమున ఒక్కొక్క లంబక మొక్కొక్క సంపుటముగ ముద్రింపఁబడుచున్నది.

ఆంధ్రీకృతియందు సుబంధు, బాణ, కాళిదాస, హర్షులును, పింగళి సూరనయు తమ గ్రంథములను రచించుటకు కథాసరిత్సాగరకథల నెట్లుపయోగించుకొనిరో చెప్పఁబడినది; కథాసరిత్సాగరము క్రీస్తుపూర్వం బెఱ ప్రాచీనము యునదని యందు చెప్పఁబడినది. కాని యట్లనుటకు ప్రమాణము చూపఁబడలేదు.

పద్యకావ్యములు సులభముగ పలువురి కుపయోగించుటకు భాషాంతరీకరణము గద్యరూపముగ వెలయుట సర్వవాఙ్మయసాధారణము. ఆంధ్రమున ఆపద్ధతి కొంత విలక్షణముగ నున్నది. గద్యమూలములు కొన్ని పద్యానువాద

ములుగ పరిణమించుచున్నవి. విక్రమార్క చరిత్ర, దశకుమారచరిత్ర, కాదంబరి మొదలగునవి దృష్టాంతములు.

గద్యరూపానువాదమునందలి ప్రయోజనమును గమనించియే శ్రీవేంకటరాయశాస్త్రిులుగారు కథాసరిత్సాగరమును గద్యరూపమున వెలయఁజేసిరి.

శ్రీవేంకటరామకృష్ణకవు లీ విషయమున-

'కతలను బద్యకావ్యములు
గా నొనరించుటకంటె సద్రసో
చితగతి గద్యకావ్యములు
చేయుట యుక్తమటంచు కొంద ఱా
విత మది యే నెఱింగియును
వేడుకమై నిటు గద్యపద్య సం
శ్రితమగు కావ్యపంక్తి నిర
చింపఁ దలంచితి దీని నియ్యెడన్.'

అని తమ రచనాపద్ధతిని సమర్థించుకొనినారు. నిజము చెప్పవలసి వచ్చినచో నిది పద్యప్రబంధ మగును; ఆంధ్రమునఁ బ్రత్యేకముగ చంపువులు (గద్యపద్య సంశ్రితములగు కావ్యములు) లేవు. పద్యకావ్యము లన్నింటి యందును, (అనగా- నిర్వచనవిశేషణ- విశిష్టములందక్క-) పయి గద్య పద్య విశిష్టపద్ధతి యుండనేయున్నది.

శ్రీ గ్రంథకర్తలు సుప్రసిద్ధాంధ్రకవులు; పెక్కేండ్లనుండియు కవితాప్రచార మొనర్చుచు చాల సభలయందు సమ్మానముల పొందుచున్నారు. రచన సరళము, రసవంతము, సర్వజన సులభగ్రాహ్యము. కావున గద్యకావ్యముతో సమానముగ గౌరవము పొందఁదగియున్నది; భావము చెడకుండ సులముగ పద్యములందుఁ గూర్చుట ఇందు విశేషము. ఇయ్యది ఆంధ్రు లందఱి యాదరణమునకును పాత్రము కాఁదగినది; కాఁగలదుకూడ. కావున కర్తలు:—

"బంధము లెల్ల వీడి బహు
భావసమృద్ధిగ నేఁడు మత్తపు
వ్వంధయగీతి నా విరియఁ
బాఱుచునున్నది తెల్గుకైత; మ
ద్గ్రంథముఁ గాంచుకాల మిది
గా; దటులైనను నేనుఁ బూర్వ
నిర్బంధకవిత్వపద్ధతులఁ
బట్టియె దీని రచింపఁబూనితిన్"

అని నిరుత్సాహతను ప్రకటింప నక్కఱ లేదు. గుణగ్రహణ పారీణులగు సహృదయులు ప్రాచ్య, నవ్య భేదములను పరిగణింపరు. గుణదోషపరిగణనము, ఆదరానాదరములును వస్తుయథార్థస్థితినిమాత్ర మనుసరించి యుండును; వ్యక్తి, పద్ధతుల ననుసరించి యుండదు.

ముఖపత్రమునుబట్టియు, లంబకాంతగద్యములంబట్టియు నీ "కథాసరిత్సాగరము" శ్రీ వేంకటరామకృష్ణ కవిద్వయప్రణీత మగు నట్లు తెలియుచున్నది. కాని గ్రంథమునందచటనచటఁ గల యేకవచనప్రయోగములంబట్టియు, లంబకాంత పద్యములంబట్టియు నొక్కరే-అనఁగా - వేంకటరామశాస్త్రిగారే దీనిని రచించినట్లు తోఁచుచున్నది. ఏతద్గ్రంథ రచనను వారికి శ్రీ రామకృష్ణశాస్త్రిగారి సాయము లేకపోయినది; పాపము! అందు చేతనే వారు—

'అనఁగుమేన త్తకొమరుఁడై యాశుకవిత,
నాకుఁ జేదోడువాదోడునై కడచిన,
కృతిసమర్థుండు మా రామకృష్ణశాస్త్రి
యున్న నీసాయ మర్థింతునోటు దేవి!'

అని వాపోయినారు. ఆయనయెడఁ గల ప్రేమచేతనే కృతికర్తృత్వపు వంతును వారికిని తమతో సమముగఁ బంచిపెట్టిరి. పాఠకులు పరస్పరవిరోధము నెన్నకుందురుగాక!

'పలుకుల పొలంతి యొసఁగుటు
పలికించిన నట్టు లేను బలికితి దోసఁగుల్
గలిగిన మన్నింపుడు పె
ద్దలు రసవత్పదపదార్థతాత్పర్యజ్ఞుల్'

అని శ్రీ వేంకటరామ శాస్త్రులుగారి ప్రార్థన. పండితవర్యు లీ ప్రార్థనను పాటించి దీని ప్రాశస్త్యమును వెల్లడింపఁదగును.

బు. వేం. ర.

కలం పోటు

[శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రికథలు-రెండవ పుస్తకము. క్రౌను అష్టకము-వెలరెండు అణాలన్నర. కళాభివర్ధనీ పరిషత్తు రాజమహేంద్రవరము.]

శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ కథలన్నీ సంపుటములుగా ప్రచురించబోతూన్నామని కొంత కాలంక్రిందట ప్రబుద్ధాంధ్రలో వ్రాస్తూ వచ్చారు. అప్పట్లో పత్రిక, ఇబ్బందులవల్ల నడవడం మానుకోవడంతో, ఆప్రయత్నము న్నూ తాత్కాలికంగా విరమించడం జరిగిందనుకుంటాను. పునః ప్పాష్ఠ్యము కుదిరి పత్రికను ఉద్ధరించు కున్నారు. దానితో పాటు, కథలున్నూ-మొదట అనుకున్నట్టు కాకపోయినా- దేని కది విడిగా గ్రంథరూపమునకు ... సాహిత్యాభిమానుల సాహాయ్యం వల్ల తేలుస్తూ ఉన్నారు.

ఇలా ఒక్కొక్కకథ ఒకపుస్తకంగా సమకూర్చడం ఉచితంగానే ఉన్నది-శాస్త్రిగారి కథలన్నీ ఒకుసలో...చిన్న నవలలు: పాఠకుల ఉత్సాహమునకు అందుబాటుగానే ఖరీదుకూడా అయింది. కనుక శాస్త్రిగారు తలపెట్టినపని, చదివే కుతూహలం ఉన్నవారికి వారికిని, బహుచక్కగా లాభించవచ్చును.

కలంపోటు ... రెండవది ప్రచురణము. రాయలవారు, తిరుమలాంబమీద రాజసపు-చిలిపితనంగా అలిగి ఆదేవి నగరి చాయల కన్నా పోవడం మానివేసినప్పుడు ... ముక్కుతిమ్మన్న పారిజాతాపహరణం ప్రబంధంలో, దీనికి విరుగుడు కలగలిపి గోపాలదేవుని దక్షిణనాయక పాండిత్యానికి... సత్యభామను ఎదురుతిప్పి పాదప్రహార-బహూకృతి చేయించి, ఆకథచదివి వినిపించడంలో ... ప్రభువు రాసిక్యాన్ని గిలిగింతలతో మేల్కొలుపడం... కథ.

ఈకథ... గ్రంథస్థముగా లభించక పోవడం వల్ల ఏకరూపంగాలేక...చిలవలు పలవలతో దేశం అంతా ఏనాడో ప్రచారం అయిపోయి వ్యాపించి మాత్రము ఉన్నది: శాస్త్రిగారు ఈ ఇతివృత్తాన్ని కథ-నాటకంగా తమ రచనలోకి మార్చుకున్నారు. కథకులుగా వారి శిల్పమునకు వేరొక పత్రికలో ప్రశంసా - వ్యాఖ్యను అంజలించుకున్నాను: ఆవిషయము ఇక్కడ విస్తరించి తలపెట్టనవసరము లేదనుకుంటున్నాను.

కథలో... పాత్రల ప్రకృతి కల్పనలలో, నాటకం చదివినప్పుడు కొన్ని సందేహములు కలుగుతూ ఉన్నవి.

మహామంత్రికి; అప్పటికి వారంరోజుల క్రితమే తెలిసిపోయి అంతటి మేధా - సమ్రాట్టునకూడా, గర్గోలు పరుస్తూన్న ? ఆ అంతఃపుర రహస్యం, దాసీపిల్ల వివరించేదాకా... రాణీకి ఏకైక ఆప్తుడైన తిమ్మన్నకు ఎందుచేత తెలిసిందికాదు? 'అఆమ్మాయి' క్షేమాన్ని ఎప్పుడూ వేయికళ్లతో కనిపెట్టి చూస్తూండవలసిన బాధ్యతతో...పుట్టింటినుంచి,ఆమె వెంట పారస్వత-హరణంగా వచ్చిన కవి-దిగ్గజం...ఎంతస్వల్ప విషయమైనా, ఇంకొకరు వచ్చి చెప్పేదాకా పసిపట్టలేని ధిషణాల సుడా? — లేక, కుర్రకవిగా, అప్పుడే కావ్యరచన ఆరంభించేసి...పెద్దల మెప్పులు శిష్యునినోట వినే బులబాటంలో...అప్పటికి మాత్రం ఇతర జోక్యములేవీ పట్టించుకోకుండా ఉంటూన్న...లోపమా ?

అదివరకల్లా సభలో, ఇతర అవరోధ జనంతో బాటు, తెరచాటున కూర్చుండి కావ్యం వింటూన్న తిరుమలాంబ ఆనాడు... చివరిరంగంలో ప్రబంధఘట్టం వినడానికి... రాకపోవడమునకు కారణం? — పడకటింటి ముచ్చట అవాళే అంతఃపురంలో అల్లుకుపోయినందువల్ల సపత్నీమండలిలో కూర్చోలేక...సిగ్గుపడిపోయిందా...లేక, తిమ్మన్నగారి కావ్యవాణి...నాథుడి అలుకతీర్చే అవకాశంలో వాసకసజ్జికగా తీరికలు దిద్దుకుంటూ... వగరు విడువలేదా?

అది, కన్నడరాజ్యరమారమణుని...దివ్య సభాస్థలమా...రాచరికము,పొగడ్తలతో ప్రకటించుకునే...మన్నె దొర...దరబారా ?

అష్టదిగ్గజములు...నిరంకుశ-సైజం దుశ్శాలువలలో చాచుకుని...వందిమాగధకైవారములకుబారులుతీరిన... భట్రాజులా : తిమ్మరుసు 'అప్పాజీ' కాడా:స్వామిపరామర్శలకు...దోసిలిఒగ్గి అతివినయంతో సమాధానం మనని చేస్తూ దాసశీలతం తెరింపజేసుకునే...చంద్రగిరి మధూకరపు వడుగా?

సభాస్తారులందరికీ సుసనసలపని కలిపించి...కావ్యపానం మానిపించి...ఒంటివాలు మీదసభ వదలిపోవడం...కొన్నిసమయాల్లో గంభీరులుగా ప్రవర్తించవలసిన ప్రభువులకైనా సహజమేనా ?—స్వజనులే కనుక అన్యథా తలచరు...తలచినా మించిపోయేది లేదు అనే ధీమాతో కృష్ణరాయలు ... అలా హఠాత్తుగా...గద్దెదిగి లోపలికి విజయంచేసినారా ?

రాయలు ఎందుకల్లా పరధ్యానంలో పరవ్యాసంగాలతో...బాధను ? మరపించుకునే సాధన చేస్తూన్నాడు : తనదే పొరబాటని బాధా? అపచారం ఎరుగని దేవిని అనవసరంగా విప్రలంభంతో అలయిస్తూన్నాను, అరసికుణ్ణి అనే బాధా? ఆమెమీద కూరిమి వదలించుకోలేక...చేసినదనుకున్న తప్పు...కాదని సర్ది చెప్పుకోలేక ... కర్తవ్యం స్వయంగా తేల్చుకోలేని...బాధా?

విపులమైన భూమికతో గ్రంథం ఆరంభం చేసినా...సంభావణలకు సాక్షిగా విషయవిశరణం కథగా చేసుకుంటూ వచ్చినా...నాటకాన్ని ఇంకా విరివిగాచేసి రచించినా...ఈ సంశయములకు సమాధానములు లభించేవే అని నమ్మకం:

పింగళి నాగేంద్రరావుగారు 'నారాజు' నాటకంలో (భారతిలో ౮ అంకములుమాత్రము అచ్చయినట్లు జ్ఞాపకం) 'పెద్దిరాజు' అని కవితాపితామహుడికిచేసిన నామకరణమే,కర్ణారుంతుదమై ఉన్నదనుకుంటే శ్రీశాస్త్రిగారి 'పెద్దయ్యంగారు'...ఇంకొక అడుగు ఎక్కువ చదువుతూన్నది. 'అయ్యగారు' పూర్వవ్యవహారంలో గౌరవ-సంబోధన...నామపరిశిష్ట-రూపముగాచలామణిగాఉన్నదనుకున్నా... సనిగా అప్పాజీమొదలు పెద్దలందరికీ నామవైష్ణవమర్యాదలు చేయడం...సరి అని తోచడంలేదు : అయినా, ఈవిషయానికి శాస్త్రిగారిసమాధానంఏమిటో తెలుసుకోవలసిఉంది.

సంభావణలు చిత్రించడంలో తేట తెనుగుల సొనలూరించడం శ్రీశాస్త్రిగారు ఒక్కరీ సొమ్ము:

'కలంపోటు'[పూర్వపదప్రాధాన్యము... నాటకవస్తువుకు వినియోగం కాదు గనుక గంట మని సవరించుకోవలసిన అవసరం లేకపోగా, 'కలంపోటు' అనేఅన్వర్థ-శక్తిమత్తంగా వాడుకలో వస్తూన్నది...అలాపేరు పెట్టడమే సరసంగానూ ఉంది] -శాస్త్రిగారి రచనల తీయదనాన్ని నిలువచేసుకుంటూన్నది.

—రామకృష్ణశాస్త్రి.

---

౧. రష్యా యాత్ర

[క్రౌను సైజు; ౧౬౫ పేజీలు; సీమకాగితం; వెల ౮ అణాలు.]

ఈగ్రంథం విశ్వసాహిత్యమాల(మంగంష) వారి తొమ్మిదోది. ఇది ౧౯౩౩ లో నిత్యనారాయణ బెనర్జీ గారి Russia Today అనేకపుస్తకానికి శ్రీయుత మహీధర రామమోహన్ గారి స్వేచ్ఛానువాదమని పీఠికలో వుదాహరింపబడినది.'రషియాటుడే'ను బెనర్జీగారు రచించింది ౧౯౩౮ మధ్యలో. ఇప్పటికప్పుడే నాలుగేళ్లు కావస్తోంది. రష్యావారి సిద్ధాంతాలు యీ నాటికి కొంత రూపనిర్ణయంలోకి వచ్చియుండాలి. ఆచరణలో అనేకం మార్పులు గూడ కలిగి యుండవచ్చు. రష్యాలో అనుదినము జరిగే నూతనపరిస్థితుల్ని, మార్పుల్ని, విధానాన్ని యావత్ప్రపంచం చేరదీసి కళ్లెట్టుకుని పరీక్షిస్తోంది.

బెనర్జీగారు వారి ప్రయాణంలో ఎక్కడ చూచినవిషయా న్నక్కడే పొందుపరచి వ్రాసిన కారణాన యేవిషయ మెక్కడుందో తెలియటంలేదు. అయినా గ్రంథం చదువుతుంటే యేమాత్రం విసువుదల వుండక పూర్తిచేయా లనిపిస్తుంది. అనువాదం చక్కగానే వుంది.

గ్రంథస్థవిషయం రష్యానుగూర్చి, అక్కడ విప్లవానంతరం యేర్పడిన నూతన పరిస్థితుల్ని గూర్చి అవగాహన చేసుకోదలచినవారికి ప్రథమపాఠం వలె వుంది. రష్యా అవలంబిస్తున్న సిద్ధాంతాలను చర్చించక అన్నివిషయాలను మార్పుల్ని సూక్ష్మంగా చవిచూపుచున్నట్లుండటంచేత మార్గదర్శికవలె వుంది.

* * *

౨. సోవియట్ కమ్యూనిజం

[క్రౌను క్షి సైజు; ౧౧౫ పేజీలు; సీమ కాగితం; ఖరీదు ౮ అణాలు.]

వెబ్‌దంపతులు రష్యావెళ్లి అచ్చటివిషయాల్ని పూలంకషంగా అవగాహన చేసి కొన్ని పిమ్మట వారిచే రచింపబడ్డ "సోవియట్ కమ్యూనిజం" అనే యింగ్లీషుగ్రంథం లోని రెండవప్రకరణానికి ప్రస్తుత గ్రంథం మహీధర కృష్ణమోహన్ రావుగారి అనువాదం. విశ్వసాహిత్యమాల (ముంగండ) వారు పదో గ్రంథంగా వెలువరించారు.

ఇందలి ప్రధానవిషయం సోవియటు రష్యాలో జమీందారీ, పెట్టుబడిదారీ విధానాలు యేవిధంగా తొలగింపబడినాయిఅనేది. రష్యాదేశంయొక్క చరిత్రలోని యేపుట చూచినా అంతఃకలహాలే. ౧౯౧౭ నాటికి పరిస్థితులు మరీవిషమస్థితికి వచ్చి జారుప్రభుత్వం నాశనంచేయబడింది. బోల్షివిజం తల చూపించి వెంటనే లెనిను ట్రాట్స్కీలు తోడు పడ్డారు. ఈనాటికి రష్యాయొక్క స్థితి పూర్తిగ మారిపోయి సమస్తప్రపంచం అక్కడ అవలంబింపబడుచున్న విధానాన్ని గూర్చి ఆతురతతో చూస్తూంది.

రష్యాదేశం ప్రపంచమంతటిలోను ఆరవ భాగం ఆక్రమించి ౧౭ కోట్లమంది జనాభా కలిగివుంది. అనేకజాతు లున్నాయి. నాగరకులు అనాగరకులుగూడా వున్నారు. ప్రభుత్వాధీనంలో వున్నవారు, జమీందారులు, యితర పెట్టుబడిదారులు, మతబోధకులుతప్ప మిగత జనసామాన్యమంతా దుర్భరదౌర్భాగ్యం అనుభవిస్తున్నకారణాన అశాంతిహెచ్చి, వారు వీరనేభేదం లేకుండా యేకమై ధనికవర్గాన్ని నిర్మూలం చేసినందుకు ప్రపంచంలోని యేదేశప్రజలు అనుభవించనంతటిస్వేచ్ఛను, తృప్తిని యీనాడు రష్యా ప్రజ అనుభవిస్తున్నారు. "ఒకమాటు విప్లవం ప్రారంభిస్తే తరువాత దానిని యెన్నికష్టాలు వచ్చినాసరే కొనసాగించవలసినదే" నని లెనిన్ యిచ్చిన హెచ్చరికలో రష్యాప్రజ చూపినపూనిక మెచ్చదగియుంది. దేనికైనా సంఘీభావం, పట్టుదల, త్యాగం, నాయకుల యందు విశ్వాసం అనే లక్షణాలు వుంటే యెంతటి ప్రయత్నమైనా కొనసాగుతుంది.

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యంకోసం ప్రయత్నిస్తోంది. ప్రజకు ప్రభుత్వానికి సంఘర్షణం. రష్యాలోవలె యిక్కడ కత్తులవేట్లాట, రక్తపాతంలేదు. శాంతిసర్మసమరం. ఏసమరమైనా సంఘంకట్టుబాటు, పూనిక త్యాగం లేనికారణాన కలిసిరాకుండా వుంది. ప్రజాప్రభుత్వాల్ని నిర్మించుకున్న యితర రాజ్యాంగ చరిత్రలైనా కొంతవరకు భారతప్రజకు హెచ్చరికను కల్పింపకపోవు.

* * *

3. రష్యా విప్లవము

[క్రౌనష్టసైజు; సుమారు ౧౦౦ పేజీలు; కీసుకాగితం; వెల ౦-౬-౦ అణాలు]

ఈ గ్రంథము విశ్వసాహిత్యమాల [ముంగండ]వారి పదకొండోది. లెనిను మహాశయుని వుపన్యాసమొకటీ, ఆరువ్యాసాలు చేర్చబడి ౧౯౦౫-వ సంవత్సరపు రష్యావిప్లవాన్ని గురించి సర్వతోముఖమూ, సంపుర్ణమూ అయిన వివరణాన్ని యిస్తున్నాను.

విప్లవాన్నెట్లు నిర్మించాలి అనే విషయాన్ని గురించి సరిగా తెలుసుకోవడానికి అమూల్యమైన సలహాలు యీ గ్రంథములో అక్కడక్కడ కనపడతవి. విప్లవోద్యమంయొక్క తత్త్వాన్నీ, గమనరీతిని తెలుసుకోవడంలో లెనిన్‌కు గలసామర్థ్యాన్ని యీపుస్తకం అవగాహనచేస్తున్నది. విప్లవపోరాటంయొక్క వివిధరూపాలు ఒకదశనుంచి మరోదశకి యేవిధంగా మారుతాయో, యీనూతన-పోరాట-పద్ధతుల్ని కనిపెట్టడంలో ప్రజాసంఘాలయొక్క పరిశోధనశక్తి యేలా అభివృద్ధి చెందుతుందో, పోరాటం నడపడానికి కావలసిన చురుకుదనం మొదలైనవన్నీ పొందుపరుపబడినవి.

విప్లవాన్ని లేవదీయటంలో దాని రూపాలు,సంస్థలు,కార్యాలు మొదలైనవాటిని క్రమపద్ధతికి తెచ్చి, ఐక్యసంఘటించి కార్యాచరణంలో దించి, అవసరసందర్భాల్లో ఆయువుపట్టును కనిపెట్టి పనిచేయడం, చాకచక్యంతో గమ్యస్థానాన్ని తప్పటడుగులు వెయ్యకుండా చేరడం మొదలైనవిప్లవరాజనీతిని సంపాదించటానికి రష్యావిప్లవచరిత్రయైన యీగ్రంథం ఉపకరిస్తుంది.

"విప్లవం ప్రజ్వరిల్లుతూన్న సమయంలో అందరూ కలిసి దెబ్బతీయాలనే రాజనీతిని మాత్రం యెప్పుడూ మరచిపోకూడదు."

"జారుప్రభుత్వాన్ని పడగొట్టడానికి విప్లవం చెలరేగినసమయంలో మనం అందరమూ కలిసి పనిచేయాలి", "మనజాతికంతకూ ప్రధానమైన యీపోరాటంలో బాధ్యత అంతా ప్రతివానిభుజాలమీదా వుందని గుర్తించాలి. తానే అసంఖ్యాకులైన రైతులందరియొక్క, కష్టజీవు లందరియొక్క, దోపిడిచేయబడుచున్నవా ళ్లందరియొక్క, సామాన్యప్రజలందరియొక్క ప్రతినిధిననే విషయాన్ని మరచిపోకుండా జాతిఅంతకీ విరోధీ, ప్రబలశత్రువూ ఐనజారును తొలగించడానికి పూనుకోవాలి",

"ఒక్కబలప్రయోగం వల్లనే, సంఘనిర్మాణబలంవల్లనే, వాళ్ల ఐకమత్య బలం వల్లనే, వాళ్లందరి ధైర్యసాహసాలవల్లనే జారు దగ్గరనుంచి స్వాతంత్ర్యచ్ఛాయని పొందగలిగేరు" మొదలైన లెనిన్‌యొక్క కొన్ని హెచ్చరికలు స్వాతంత్ర్య ప్రియుని రక్తాన్ని ఉడుకెక్కిస్తవి.

రష్యాలో విప్లవప్రారంభం, కూలీ-రైతుల విప్లవయుత ప్రజాతంత్ర నియంతృత్వం, మూడు రాజ్యాంగ విధానాలు, విప్లవంయొక్క ప్రథమవిజయం, మాస్కో తిరుగుబాటువల్ల నేర్చుకోతగినపాఠాలు, ౧౯౦౫ విప్లవమునుగూర్చి వుపన్యాసం, విప్లవంయొక్క వివిధావస్థలు, వుద్దేశ్యాలు, అవకాశాలు మొదలను యేడధ్యాయాలతో రచింపబడింది. ప్రతియొక్కరూ అవశ్యంచదువవలసిన గ్రంథం.

విశ్వసాహిత్యమాలవారు పూనికతో యిట్టి గ్రంథాలను, తరుణంలో ప్రచురించటం కొనియాడతగింది.

గ్రంథములు దొరకుచోటు: విశ్వసాహిత్యమాల, ముంగండ [Via] అంబాజీపేట. తూ. గో. జిల్లా.

వ. కుటుంబరావు.

పుట్టుమచ్చలశాస్త్రము ఫలదీపిక

[నేదునూరి గంగాధరంగారిచే వ్రాయబడినది. పబ్లిషరు కొండపల్లి వీరవెంకయ్యగారు, శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి. వెల ౦-౮-౦.]

పుట్టుమచ్చల రంగులఫలనిర్ణయము కై పుట్టుమచ్చలఫలము, సుడులఫలము, అవయవముల అదురుపాటుఫలం, సాముద్రికఫలము, హస్తరేఖాఫల నిర్ణయము, హస్తపాదములందలి శంఖచక్రఫలితములు మున్నగు విషయము లిందు తెలుపబడినవి.

"ఈ శాస్త్రమును నమ్మకముతోడను, విశ్వాసముతోడను, దృఢభావము తోడను చదివి యథార్థమును గ్రహింప గలందులకు ప్రార్థించుచుంటిని." అని గ్రంథకర్తగారు వ్రాసిరి.

ఇట్టిశాస్త్రమునెడల నవిశ్వాసముండు నేమో యని వీరు సంశయించుటకు ఆధారములు కలవు.

శాస్త్రాంశములు కళలవలెగాక ఋజువునకు లొంగును. పరిశీలనమున లోపముండె నేని, శాస్త్రసిద్ధాంతము లయథార్థము లగును. పరిశీలనమునకు లొంగని అంశములు, పరిశీలించుచుండ నదృశ్యమగు నంశములు, ప్రత్యేక యంత్ర సాహాయ్యమునగాని గోచరింపని యంశములు కలవు. కావున కేవలము పరిశీలనముపై నాధారపడు శాస్త్రములు చూపు సిద్ధాంతములు కొన్ని సంశయమునకు తావొసగును. తరువాతి సిద్ధాంతములు తెలనూపినంతన తొల్లింటివి మూలబడును.

ప్రత్యక్షపరిశోధనమునకును, ప్రత్యక్షతార్కాణమునకును లొంగువస్తుసముదాయము కలదు. వీనికి సంబంధించిన సిద్ధాంతములు తఱచుగ సరియైనవై యుండును. (Experiment) పై నాధారపడు (Sciences) కును Observation పై నాధారపడు(Sciences) కును వ్యత్యాసము కలదని తెలుపుట నాయాశయము.

భౌతికశాస్త్రమునకు సంబంధించిన నూతన విశేషములును, సత్యము నావిష్కరించుటకు అక్కరైన భావసామగ్రియును, వస్తుసామగ్రియును నేడు ప్రతీచీఖండమున గోచరించుచున్నవి. కపాలపరీక్ష చేలిసినవారు (Phrenologists) తెలుపు అంశములును, సాముద్రికశాస్త్రజ్ఞులు తెలుపు అంశములును-కొన్నియైనను నిక్కములని ప్రత్యక్షనిదర్శనములవలన తెల్లముపట తెలియుచుండును. కైసెంటు, గ్లేడ్‌స్టన్ మున్నగువారి యరచేతులను, ముసోలినీ గాంధి ప్రభృతుల శిరములను జూచి వారివారి ప్రజ్ఞావిశేషములను నిక్కముగా వచించిన శాస్త్రజ్ఞులు కలరు.

వలసిన పరిజ్ఞానమును పడయక, వేడుకకై చిత్తమువచ్చిన రీతి నిట్టిపొత్తములు వ్రాయువారనేకు లుండుటచే వీరివ్రాతలు నిక్కము దాపున నిలువక ప్రజలలో నవిశ్వాసమును బుట్టించుచున్నవి. ఇట్టిపొత్తములపేర్లను విని నవ్వి దూరముగ తొలగిపోవువా రున్నారు. పరిస్థితులు చక్కబడవలెననిన చో, సత్యనిమర్శనమున ఆరితేఱిన భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు తమవిమర్శనాంశములను గ్రంథస్థములు గావింపవలెను. రోడ్డమీది జ్యోతిష్కులును, గీతలనుగుఱించిన మిడిమిడి జ్ఞానముగలవారును తొలగిపోవలెను. కొన్నిసారి భాషికపదములను ప్రయోగించినంతన శాస్త్రవేత్తలు కాజాలువారేవరు ?

అనేకగ్రంథములను పరిశోధించి గ్రంథకర్తగా రీపుస్తకమును రచించిరి. ఇట్లని ఇందలి శ్లోకములును పద్యములును చెప్పక చెప్పుచున్నవి.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి.

మహాభక్తులు (గద్యరచనము)

[క్రౌను ౧/౮ సైజు. పు. ౧౧౮. వెల రు. ౦-౧౩-౦. గ్రంథకర్త: వంగూరి నరసింహరావు, నరసాపురం.]

ఈ పుస్తకంలో 'రామదాసు,' త్యాగరాజు'ల సంగ్రహచరిత్రలు ఉన్నవి. వీరిద్దరూ ఆస్తిక ప్రపంచంలో చిరంజీవులయిన రామభక్తులు. త్యాగరాజు, ఉపరి, కళాప్రపంచంలోను చిరంజీవి అయిన 'గానబ్రహ్మము.' వీరిచరిత్రలను ఎందరో ఎన్నివిధాలుగానో రచించి ప్రచురించి ఉన్నారు. వాటన్నిటి సాయంతో ఈ సంగ్రహచరిత్రలు పుట్టినవి.

రచన గ్రాంథికభాషకు దగ్గరగా, సరసంగా, ధారాళంగా ఉంది. అక్కడక్కడా పద్యాలు, పాటలుకూడా సందర్భానుసారంగా చేరినవి. రామభక్తులు ఎక్కువ కాలహరణంకాకుండా రామదాసు, త్యాగరాజుల చరిత్రలను మొత్తంమీద తెలుసుకొని ఆనందించడానికి ఈపుస్తకం పనికివస్తుంది; అంతే.

పుస్తకం వెలమాత్రం చాలా ఎక్కువ. అక్కడక్కడా తప్పులు మిగిలిఉన్నా, అచ్చు, కాగితము, బైండు అందంగా ఉంది. అయినాకూడ వెల ఆరణాలకంటే ఎక్కువ పెట్టడం న్యాయంకాదు.

గ్రంథ స్వీకారము

నవనాథచరిత్ర (ద్విపదకావ్యము)

[గౌరనామాత్య విరచితము :—రాయల్ ౧/౮ సైజు. ౩౯+౨౮౧ పుటలు. వెల ౩ రూపాయలు]

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాంధ్రగ్రంథమాల నెం. ౭. సంపాదకులు : కోరాడ రామకృష్ణయ్య, ఎం. ఏ., ఆంధ్రోపన్యాసకులు, ప్రాచ్యపరిశోధన సంస్థ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము.

ప్రకాశకులు : మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము వారు.

రసార్ణవాలంకారము
(సంస్కృతాలంకారగ్రంథము)

ప్రకాశవర్ష కవి విరచితము. సంపాదకులు ఈయుణ్ణి, వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు : ఎం. ఏ., ఆంధ్రగీర్వాణభాషోపన్యాసకులు, పిఠాపురరాజ కళాశాల, కాకినాడ. రాయల్ ౧/౮ సైజు. ౭౫+౨౪ పుటలు. వెల ౮ అణాలు.

కాకినాడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచే ప్రకటింపబడినది.

---

౧. మురారి అనర్ఘరాఘవము
(సమాలోచనము)

డిమ్మీ ౧/౮ సైజు, ౮౦ పుటలు.

౨. సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్ర
(సమాలోచనము)

[డెమ్మీ ౧/౮ సైజు. ౧౭ పుటలు. పయి రెండింటికి కర్తలు: ఈయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు, ఆంధ్రగీర్వాణభాషోప న్యాసకులు, పిఠాపురరాజ కళాశాల, కాకినాడ.]

జవాహర్లాలు వ్యాసములు
(కొన్ని ఉపన్యాసములు సహా)

[క్రౌను ౧/౮ సైజు, పు. ౧౭౮. వెల రు. ०-౬-०.]

గ్రంథకర్త:—కొమాండూరి శఠకోపాచార్యులు, ఎం.ఏ., బి.ఎల్., వకీలు, కాకినాడ.

శివరాత్రి (పద్యకావ్యము)

[పద్యరూపంతో ఉన్న ౫౬ పుటలపుస్తకము.]

గ్రంథకర్త:—జి. వి. కృష్ణరావు, కూచిపూడి, (via) తెనాలి.

బ్రహ్మానందతీర్థ విజయము
(జీవితచరిత్ర)

[క్రౌను ౧/౮ సైజు, పు. ౨౨౫. వెల రు. ౧-०-०.]

గ్రంథకర్త:—పి. ఆదినారాయణ, ఉపాధ్యాయుడు, కోవూరు, నెల్లూరుజిల్లా.

Printed and Published by K. Nageswara Rao,
at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty St., Madras. Editor:—K. Nageswara Rao.